MARIA MONTESSORI

SECRETUL COPILĂRIEI

Copilăria, problemă socială

De câțiva ani încoace, ne găsim în fața unei mișcări sociale în favoarea copilăriei, fără ca cineva anume să fi luat inițiativa. A apărut la fel de natural precum o erupție într-un ținut vulcanic în care apar, ici și colo, mici focare dispersate. Așa iau naștere marile mișcări. Fără îndoială că știința a contribuit mult; ea a fost inițiatoarea mișcării sociale în favoarea copilăriei. Igiena a început să combată mortalitatea infantilă; apoi a demonstrat că perioada copilăriei e victima oboselii școlare, un martir neștiut, condamnat pe viață la o pedeapsă perpetuă, deoarece copilăria însăși se încheie odată cu terminarea perioadei de școlaritate.

Igiena școlară descrie o copilărie mizerabilă, suflete înfrânte, minți obosite, spinări curbate, piepturi înguste, o copilărie predispusă la tuberculoză.

În sfârșit, după treizeci de ani de studii, noi considerăm copilul ca fiind o ființă umană uitată de societate, în primul rând, de cei care i-au dat și-i protejează viața. Ce înseamnă copilăria? O deranjare constantă a adultului, angrenat și obosit în activități din ce în ce mai stresante. Nu mai e loc pentru copii în casele din ce în ce mai strâmte ale orașelor moderne în care se aglomerează familiile. Nu mai e loc pentru ei pe stradă pentru că vehiculele se înmulțesc iar trotuarele sunt întesate de lume grăbită. Adulții n-au timp să se ocupe de

ei, deoarece obligațiile lor urgente îi presează. Tatăl și mama sunt constrânși să lucreze, iar atunci când nu se găsește de lucru, mizeria îi afectează și îi lovește și pe copii ca și pe adulți. Chiar și în familiile de condiție bună, copilul se limitează la camera sa, lăsat în grija unor persoane străine, angajate, și nu îi este permis să intre în acea parte a casei în care locuiesc cei cărora le datorează viața. Nu există niciun refugiu în care copilul să poată simți că sufletul lui e înțeles, unde să-și poată exercita propria sa activitate. Trebuie să stea cuminte, în liniște, să nu se atingă de nimic, pentru că nimic nu-i aparține. Totul este inviolabil, proprietate exclusivă a adultului, interzisă copilului. Ce îi aparține acestuia? Nimic. Până acum câteva zeci de ani, nu existau nici scaune pentru copii. De aici provine faimoasa expresie, care astăzi are doar un sens metaforic: «Te-am ținut pe genunchii mei».

Când un copil se așeza pe scaunele celor mari sau pe podea era mustrat; trebuia ca cineva să-l ridice și să-l așeze pe genunchi. Aceasta e situația copilului care trăiește în mediul adultului; un intrus care caută și el ceva pentru sine și nu găsește nimic, care intră și e izgonit imediat. Situația sa e similară cu a unui om lipsit de drepturi civile și de un mediu propriu: o ființă exilată la marginea societății, pe care toți o pot trata fără respect, o pot înjura și pedepsi, în virtutea unui drept conferit de Natură: dreptul adultului.

Printr-un curios fenomen psihic, adultul nu s-a mai preocupat să pregătească un mediu adaptat progeniturii sale; s-ar zice că-i e rușine cu el în societate. În procesul

de elaborare a propriilor legi, omul și-a lăsat propriul său moștenitor fără legi, altfel zis, în afara legii. L-a abandonat fără drepturi, instinctului de tiran care zace în adâncul sufletului oricărui adult, Iată ce putem spune despre copilul ce vine pe lume aducând noi energii, energii care ar trebui să fie, cu adevărat, suflul regenerator capabil să alunge duhoarea asfixiantă acumulată din generație în generație de-a lungul unei vieți umane plină de erori.

Dar, dintr-o dată, într-o societate oarbă și insensibilă de secole, probabil de la originea speciei umane, o nouă lumină se aprinde deasupra destinului copilului.

Igiena a sărit în ajutorul lui, cum se sare la un dezastru, la un cataclism care a produs nenumărate victime; a luptat împotriva mortalității infantile în primul an al vieții; victimele erau atât de numeroase, încât supraviețuitorii puteau fi considerați că au scăpat dintr-un potop universal. Când, la începutul secolului al XX-lea, igiena a început să pătrundă și să se răspândească în clasele de jos, a pus și viața copilului într-o nouă lumină. Școlile s-au transformat de o asemenea manieră încât cele mai vechi de zece ani păreau să dateze de un secol. Principiile educaționale au pătruns, pe calea blândeții și a toleranței, atât în familie cât și în școală.

Pe lângă rezultatele obținute grație proiectelor științifice, mai există, ici și colo, multe inițiative pornite din sentiment. Mulți reformatori de azi iau în considerare copilăria; în dezvoltarea urbanistică se prevăd grădini pentru copii, se construiesc parcuri și locuri de joacă;

terenuri de joacă pentru copii; mulți se gândesc la teatre pentru copii; se tipăresc cărți și ziare pentru ei, se organizează excursii, se fabrică mobilier adaptat dimensiunilor copiilor. În sfârșit, odată cu dezvoltarea organizării conștiente a claselor sociale, s-a încercat și organizarea copiilor pentru a li se imprima noțiunea de disciplină socială și de demnitate individuală care derivă din aceasta, cum se întâmplă în organizații de tip boy-scouts (cercetași), sau în «republicile copiilor». Reformatorii politici revoluționari din vremea noastră încearcă să preia copilăria în posesia lor spre a o transforma într-un instrument docil pentru proiectele lor. Fie pentru bine, fie pentru rău, fie pentru a fi ajutată în mod leal, fie pentru a fi folosită ca un instrument, copilăria e, astăzi, prezentă peste tot. Se naște ca o entitate socială. E puternică și pătrunde peste tot. Copilul nu mai e doar un membru al familiei, nu mai e copilul care, duminica, îmbrăcat în hainele cele bune, mergea la plimbare de mână cu tatăl său, ascultător și grijuliu să nu-și murdărească hainele de duminica. Nu, copilul e o personalitate care a invadat lumea socială.

Acum, toată această mișcare în favoarea lui, are o semnificație. Cum s-a spus mai înainte, aceasta n-a fost nici provocată nici dirijată de inițiatori, nici coordonată de vreo organizație; putem spune, deci, că a sosit ora copilăriei. Prin urmare, apare, în toată plinătatea sa, o foarte importantă problemă socială: problema socială a copilului.

Trebuie evaluată eficiența unei asemenea mișcări: importanța sa e imensă pentru societate, pentru civilizație, pentru întreaga omenire. Toate inițiativele sporadice, apărute fără legătură între ele, sunt un indiciu evident că niciuna dintre ele nu are o importanță constructivă; sunt doar proba faptului că, în interiorul nostru, s-a născut un impuls real și universal către o mare reformă socială. Această reformă e atât de importantă încât prevestește vremuri noi, o nouă eră a civilizației; noi suntem cei din urmă supraviețuitori ai unei epoci deja trecute, aceea în care oamenii s-au preocupat numai spre a construi un mediu comod

și confortabil pentru ei înșiși: un mediu pentru umanitatea adultă.

Acum ne aflăm pe tărâmul unei ere noi în care va trebui să se lucreze pentru două umanități diferite: cea a adultului și cea a copilului. Ne îndreptăm spre o civilizație care va trebui să pregătească două medii sociale, două lumi distincte: lumea adultului și lumea copilului.

Munca ce ne așteaptă nu constă în organizarea rigidă și din exterior a mișcărilor sociale deja inițiate. Nu e vorba de a facilita coordonarea diferitelor inițiative publice și private în favoarea copiilor, în acest caz am vorbi de o organizare a adulților pentru a veni în ajutorul unui obiectiv extern: copilăria.

Aici e vorba de faptul că problema socială a copilăriei pătrunde cu rădăcinile sale în viața interioară, ajunge până la noi, adulții, pentru a ne agita conștiința și a o reînnoi. Copilul nu e o ființă străină pe care adultul o

poate considera doar din exterior, pe baza unor criterii obiective. Copilăria constituie elementul cel mai important al vieții adultului: elementul constructiv.

Binele sau răul omului ajuns la maturitate sunt strâns legate de viața din prima copilărie în care își au originea. Asupra copilăriei se vor răsfrânge toate erorile noastre și se vor întipări în ea pentru totdeauna. Noi vom muri, dar copiii noștri vor suferi urmările răului care le va fi deformat pentru totdeauna spiritul. Ciclul e continuu, nu poate fi întrerupt. A atinge un copil, înseamnă a atinge punctul cel mai sensibil al unui întreg ce-și află rădăcinile în trecutul cel mai îndepărtat și se îndreptă spre nemărginirea viitorului. A atinge un copil, înseamnă a atinge punctul cel mai delicat și vital, în care totul se poate încă hotărî și reînnoi, în care totul palpită de viață, în care se află închise tainele sufletului, întrucât acolo se plămădește educația omului.

A lucra în mod conștient pentru copilărie și a duce până la capăt această lucrare cu intenția nobilă de a o salva, înseamnă a cuceri secretul umanității însăși, așa cum, au fost cucerite atâtea secrete ale naturii externe.

Problema socială a copilăriei e precum o plăntuță, abia răsărită din pământ, care ne atrage prin prospețimea ei. Dar vom vedea că această plantă are rădăcini viguroase și adânci care nu se pot smulge ușor. Trebuie săpat, săpat adânc pentru a descoperi că acele rădăcini se întind în toate direcțiile și că se prelungesc departe, ca un labirint. Pentru a smulge această plantă ar trebui răscolit întreg pământul.

Aceste rădăcini sunt simbolul subconștientului din istoria omenirii. Trebuie înlăturate prejudecățile, lucrurile fixe cristalizate în spiritul uman, care l-au făcut incapabil de a înțelege copilăria și de a urmări o cunoaștere intuitivă a sufletului copilului.

Impresionanta orbire a adultului, insensibilitatea lui față de propriii săi copii - rodul propriei sale vieți - au, cu siguranță, rădăcini adânci, ce se întind de-a lungul generațiilor, iar adultul care iubește copiii, dar care îi disprețuiește în toate felurile fără să știe, le provoacă acestora o suferință secretă, oglindă a erorilor noastre, avertisment pentru purtarea noastră. Toate acestea relevă un conflict universal, rămas, încă, neobservat, între adult și copil. Problema socială a copilăriei ne îndeamnă să pătrundem în cunoașterea legilor formării omului și ne ajută să creăm o conștiință nouă și, prin urmare, să dăm o orientare nouă vieții noastre sociale.

PARTEA I

I - Secolul copilului

Progresul realizat în doar câțiva ani privind îngrijirea și educarea copiilor a fost atât de rapid și de surprinzătorîncât poate fi, mai degrabă, legat de o deșteptare a conștiinței decât de evoluția mijloacelor de trai. Nu a fost doar progresul datorat igienei infantile care practic, s-a dezvoltat în ultimul deceniu al secolului al nouăsprezecelea; ci însăși personalitatea copilului s-a

manifestat sub noi aspecte, căpătând cea mai mare importanță.

Este imposibil în zilele noastre să pătrunzi într-o ramură a medicinii, a filosofici sau chiar a sociologiei fără a lua în considerare contribuțiile ce pot fi aduse prin cunoașterea vieții infantile.

O comparație nesemnificativă privind importanța sa, ar putea reieși din influența explicită pe care o are embriologia asupra tuturor cunoștințelor biologice și chiar asupra celor referitoare la evoluția ființelor. Dar, în cazul copilului, trebuie să se recunoască o influență infinit mai mare a embriologiei asupra tuturor problemelor care preocupă umanitatea.

Nu copilul din punct de vedere fizic ar putea da un impuls dominant și puternic pentru îmbunătățirea calității omului, ci, mai degrabă, copilul din punct de vedere psihic. *Spiritul copilului* este cel care ar putea determina progresul real al omului și poate, cine știe? chiar începerea unei noi civilizații.

S-a profețit deja de către scriitoarea și poeta suedeză Ellen Key că secolul nostru este *secolul copilului.*

Cine ar avea răbdarea să cerceteze documentele istorice ar găsi coincidențe singulare privind această idee în primul discurs al coroanei rostit de regele Italiei, Vittorio Emanuele al III-lea, în anul 1900 (chiar la începutul noului secol) după ce l-a succedat pe tatăl său asasinat; referindu-se la noua eră ce începea cu acel secol, regele a definit-o «secolul copilăriei».

Este foarte probabil ca aceste indicii, aproape profetice, să fi fost reflecția impresiilor generate de știință care, în ultimul deceniu al secolului al nouăsprezecelea, a prezentat copilul suferind, lovit de moarte, din cauza bolilor infecțioase, de zece ori mai repede decât este afectat un adult, cât și copilul victimă a torturii școlii.

Nimeni, totuși, nu ar fi putut prevedea că un copil închide în sine secretul vieții, capabil să ridice un văl de pe misterele sufletului uman, că poartă în sine o trebuință necunoscută capabilă să ofere adultului posibilitatea rezolvării problemelor sale individuale și sociale. Acest punct de vedere ar putea deveni fundamentul unei noi științe de cercetare a copilului, a cărei importanță ar putea avea influență asupra întregii vieți sociale o oamenilor.

Psihanaliza și copilul

Psihanaliza a deschis un nou domeniu de cercetări înainte necunoscut făcând posibilă cunoașterea secretelor subconștientului, dar nu a rezolvat, practic, nici o problemă presantă din practica vieții; totuși aceasta poate pregăti terenul pentru a înțelege contribuția pe care o poate aduce neștiutul copil.

Psihanaliza, se poate spune, a străpuns carapacea conștiinței care era, practic, considerată în știința psihologiei ca un element de nedepășit, așa cum, în istoria antică, erau considerate coloanele lui Hercule,

care reprezentau limita lumii de dincolo, limită considerată de superstiții ca fiind capătul lumii.

Psihanaliza a trecut dincolo: a pătruns în oceanul subconștientului. Fără această descoperire ar fi dificilă ilustrarea contribuției pe care o poate aduce copilul din punct de vedere psihic asupra studiului mai aprofundat al problemelor umane.

Se știe că ceea ce a devenit mai apoi psihanaliză a fost, la început, doar o tehnică nouă de tratare o bolilor psihice: a fost, la debut, o ramură a medicinii. Contribuția cu adevărat importantă a psihanalizei a fost descoperirea puterii pe care o are subconștientul asupra acțiunilor oamenilor. A fost, aproape, un studiu al reacțiilor psihice de dincolo de conștiință care a scos la lumină, prin răspunsul său, fapte secrete și realități neașteptate, răsturnând concepțiile vechi. Se relevă, astfel, existența unei lumi necunoscute, enorm de vastă, de care, se poate spune, este legat destinul individului. Dar existența acestei lumi a fost doar revelată, nu și ilustrată. Trecând doar de coloanele lui Hercule, nu s-a aventurat și în largul oceanului. O autosugestie, asemenea prejudecății grecești, îl determină pe Freud să rămână în limitele patologiei.

Deja, încă din timpul lui Charcot, în secolul trecut, subconștientul apăruse în domeniul psihiatriei.

La fel cum, printr-o fierbere interioară, elementele răvășite își croiesc drum spre suprafață, tot astfel își deschide subconștientul o cale de manifestare, în cazuri excepționale, în stări de boală psihică profundă.

Fenomenele stranii ale subconștientului, atât de contrastate cu manifestările conștiinței, fuseseră inventariate datorită simptomelor bolii. Freud face exact contrariul: găsește calea de a intra în subconștient cu ajutorul unei tehnici laborioase: dar chiar și el a rămas, aproape exclusiv, în domeniul patologic. Pentru că: ce om normal s-ar fi supus probelor dureroase ale psihanalizei? Adică unei operații pe suflet? în acest fel, prin tratarea bolnavilor, a dedus Freud concluziile sale psihologice: erau, în mare parte, deducții personale despre o temelie anormală, care au dat ființă unei noi psihologii. Freud și-a imaginat oceanul: dar nu l-a explorat; i-a atribuit însușirile unei strâmtori bântuite de furtună.

Din acest motiv teoria lui Freud nu a fost satisfăcătoare: n-a fost satisfăcătoare nici tehnica sa de tratare a bolnavilor pentru că nu dusese întotdeauna la vindecarea «bolilor sufletului». De aceea, tradițiile sociale, depozitare ale experiențelor de veacuri, s-au așezat ca o barieră în fața oricăror generalizări a teoriei lui Freud. În lumina unui adevăr nou tradițiile ar trebui să pălească, așa cum o imagine pălește în fața realității. Poate că explorarea acestei realități imense ar trebui să fie mai mult decât o tehnică de tratament clinic, sau decât o deducție teoretică.

Probabil că e de datoria diferitelor domenii ale științei și a diverselor abordări conceptuale să-și asume sarcina pătrunderii în vastul domeniu neexplorat: studierea omului chiar de la origini, încercarea de

descifrare a procesului dezvoltării prin intermediul conflictelor cu mediul înconjurător chiar în sufletul copilului: și descoperirea secretului dramatic sau tragic a zbaterilor prin intermediul cărora sufletul omului a rămas răvășit și întunecat.

Acest secret a fost deja atins de psihanaliză. Una dintre cele mai impresionante descoperiri, derivată din aplicarea tehnicii sale, a fost originea psihozelor în îndepărtata vârstă a copilăriei. Amintirile extrase din subconștient au demonstrat suferințe din copilărie, altele decât cele comune, cunoscute, care erau atât de îndepărtate de opinia dominantă încât au devenit cea mai impresionantă și tulburătoare parte dintre toate descoperirile psihanalizei. Suferințele erau exclusiv de ordin psihic: lente și constante. Complet neobservate ca fapte capabile să ducă la îmbolnăvirea psihică a personalității adulte. Constau în *reprimarea* activității spontane a copilului de către adultul care domină asupra lui: legate, astfel, de adultul cu cea mai mare influență asupra copilului: mama.

Este nevoie de o diferențiere între aceste două planuri de sondare întâlnite în psihanaliză. Unul, cel superficial, provine din ciocnirea dintre instinctele individului și condițiile mediului înconjurător la care individul trebuie să se adapteze, condiții ce sunt mereu în conflict cu dorințele instinctuale; din acestea rezultă cazuri vindecabile în care nu e dificil să se aducă în planul conștiinței factorii perturbatori aflați dedesubt. Există, apoi, un alt plan, mai profund, planul memoriei

infantile, unde conflictul nu a fost între individ și mediul său social prezent: ci între copil și mamă; generic se poate spune între copil și adult.

Acest ultim conflict, care a fost puțin atins de psihanaliză, se leagă de bolile ce sunt dificil de vindecat și, astfel, a rămas în afara practicii, dându-i-se doar importanța redusă a unei anamneze, anume a interpretării unor presupuse cauze ale bolii.

În toate bolile, chiar și fizice, a fost recunoscută importanța faptelor petrecute în perioada infantilă: iar bolile care își au cauza în copilărie sunt cele mai grave și cele mai greu de vindecat. Prin urmare, se poate spune că focarul predispozițiilor la boli se află în copilărie.

Între timp, informațiile privind bolile fizice au dus deja la dezvoltarea unor ramuri științifice, precum igiena infantilă, puericultura și chiar eugenia și au realizat o mișcare socială de reformă privind tratarea fizică a copilului, lucru pe care psihanaliza n-a ajuns să-l facă. Constatarea originilor infantile ale tulburărilor psihice grave ale adulților, cât și a predispozițiilor care intensifică conflictele dintre adult și lumea exterioară, nu a dus la nicio acțiune practică în ceea ce privește viața infantilă.

Asta se datorează, probabil, faptului că psihanaliza a dat o tehnică de sondare a subconștientului, însă Aceeași tehnică, ce a permis descoperiri în cazul adultului, a devenit un obstacol pentru copil. Copilul, care, datorită caracterului său, nu se supune aceleiași tehnici, nu trebuie să-și amintească copilăria: el e

copilăria. Copilul trebuie, mai degrabă observat decât investigat: dar observat din punct de vedere psihic din care să se încerce relevarea conflictelor prin care trece copilul în relațiile lui cu adultul și cu mediul social. Este evident că acest punct de vedere ne scoate din domeniul tehnicii și teoriei psihanalitice, pentru a ne introduce într-un domeniu nou, cel al observării copilului în existența sa socială.

Nu este vorba de a trece prin strâmtorile dificile ale sondajului indivizilor bolnavi, ci de a păși, în realitatea vieții umane, în direcția *copilului psihic.* Aici e toată viața omului în dezvoltarea ei de la naștere, care se prezintă ca o problema practică. Este necunoscută pagina istoriei umane care povestește aventura omului psihic: *copilul sensibil* care întâlnește obstacole și se află prins în conflicte de nedepășit cu adultul mai puternic decât el, ce îl stăpânește fără să-l înțeleagă. Este acea pagină albă unde nu au fost încă scrise suferințele necunoscute care tulbură tărâmul spiritual intact și delicat al copilului, formând în subconștientul lui, un om inferior, diferit de cel ce fusese proiectat de natură.

Această problemă complexă este ilustrată, dar nu legată, de psihanaliză. Psihanaliza se limitează doar la conceptul de boală și de medicamente care s-o vindece; problema copilului psihic ar fi, mai degrabă, o profilaxie din perspectiva psihanalizei, deoarece se referă la tratamentul normal și general a umanității infantile, tratament care ajută la evitarea obstacolelor și conflictelor, deci a consecințelor lor care sunt bolile

psihice de care se ocupă psihanaliza: sau a simplelor dezechilibre morale pe care aceasta le consideră extinse la aproape toată umanitatea.

Astfel, în jurul copilului se naște un domeniu de explorare științifică cu totul nou și independent, asemănător, paralelei sale unice, care este psihanaliza. Acesta este o formă esențială de *ajutor dat vieții psihice infantile* și intră în câmpul vast al normalității și educației: caracteristica sa este, în fapt, pătrunderea în fenomenelor psihice încă necunoscute la copil, împreună cu trezirea adultului; care, în fața copilului, are atitudini greșite, ce își au originea în subconștient.

II - ACUZATUL

Cuvântul *reprimare* despre care vorbește Freud cu privire ia originile cele mai profunde ale tulburărilor psihice ce se regăsesc la adult, reprezintă, el însuși, un exemplu ilustrativ.

Copilul nu se poate desfășura așa cum ar trebui să facă o ființă aflată în proces de dezvoltare. Asta, din cauză că adultul îl reprimă. *Adultul* este un cuvânt abstract: copilul este izolat în societate: apoi, dacă adultul are o influență asupra lui, acest adult e imediat determinat: e adultul aflat cel mai aproape de copil. Prin urmare: mama, în primul rând, apoi tata; în fine, profesorii.

Sunt adulții cărora societatea le atribuie o sarcină specifică lor, deoarece lor li se atribuie meritul educării

și dezvoltării copilului. Însă, din sondarea abisurilor sufletului, iese la lumină o acuzație la adresa celor recunoscuți ca păstrători și binefăcători ai umanității. Aceștia au devenit *acuzați.* Dar, pentru că toți sunt tați și mame; iar mulți sunt profesori și tutori ai copiilor, acuzația se răsfrânge asupra adultului: asupra societății responsabilă de copii. Această acuzație surprinzătoare are dimensiuni apocaliptice: e misterioasă și teribilă precum vocea judecății finale: «Ce ați făcut cu copiii care vi i-am încredințat?».

Prima reacție este una de apărare, un protest: «Am făcut tot ce-am putut noi mai bine; copiii sunt iubirea noastră, i-am îngrijit cu sacrificiul nostru». Sunt puse față-n față două concepte contrastante: unul din ele e conștient; celălalt se referă la fenomene inconștiente. Apărarea este cunoscută, este veche, este bine înrădăcinată și nu contează: ceea ce contează este acuzația sau, mai degrabă, acuzatul.

Cel care se agită și se obosește să perfecționeze îngrijirea și educația copilului și se află implicat într-un labirint de probleme, într-un fel de pădure deschisă și fără de ieșire: pentru că îi e necunoscută *eroarea* pe care o poartă în sine.

Pledoaria în favoarea copilului trebuie să fie, totdeauna, o atitudine de acuzație la adresa adultului: acuzație fără încetare, fără excepție.

Și, astfel, acuzația devine un punct de interes central, fascinant. Pentru că aceasta nu denunță erorile involuntare, ceea ce ar fi umilitor, indicând o lipsă, o

omisiune. Denunță erori *inconștiente:* și, amplificându-se, conduc la descoperirea de sine. Iar orice amplificare adevărată vine din descoperirea și din utilizarea necunoscutului.

Și asta pentru că, în toate timpurile, atitudinea omului față de propriile erori a fost de a se opune. Orice individ este ofensat de eroarea conștientă și este atras și fascinat de eroarea necunoscută. Deoarece eroarea necunoscută conține secretul perfecționării *dincolo de* limitele și zonele cunoscute și ridică omul într-un plan superior. Astfel, cavalerul medieval era întotdeauna gata să se dueleze pentru orice acuzație cât de minoră, care îi diminua orizontul conștiinței; se apleca, însă, în fața altarului, spunând umil: «Sunt vinovat, o spun în fața tuturor; și vina e numai a mea». Relatările biblice dau asupra acestor contraste exemple interesante. Ce anume a reunit mulțimea în jurul lui Ioan, la Ninive, și de ce entuziasmul tuturor, de la rege la popor, i-a împins să îngroașe mulțimea celor care-l urmau pe profet? Acesta îi acuza că erau extrem de păcătoși și că, dacă nu se convertesc, Ninive va fi distrusă. Cum chema Ioan Boterzătorul mulțimea la râul Iordanului, ce apelative potrivite găsea ca să obțină acel aflux extraordinar? El îi numea pe toți: «Neam de vipere».

Iată fenomenul spiritual: persoane care aleargă pentru a se simți acuzate: iar, a alerga înseamnă consimțire, recunoaștere. Sunt acuzații dure și insistente ce invocă din străfundul lor inconștientul, pentru a-l face să se contopească cu conștiința: toată

dezvoltarea spirituală e o cucerire a conștiinței care asumă ceea ce era încă în afara ei. Așa cum progresul civilizației a avansat pe lungul drum al descoperirilor.

Acum, pentru a trata copilul în alt fel decât o facem astăzi, pentru a-l feri de conflictele ce îi pun viața psihică în pericol, este necesar, în primul rând, să se facă un pas fundamental, esențial, de care depinde totul: acela de schimbare a adultului. În fapt, afirmând că a făcut deja tot ce se poate și că, așa cum se și exprimă, își iubește copilul până la sacrificiu, acesta recunoaște că se află în fața unui lucru invincibil. Trebuie să recurgă neapărat la acel ceva de dincolo, la ceva mai mult decât știe, vrea și e conștient de.

Chiar și pentru copil există necunoscutul. Există o parte a sufletului copilului care a fost mereu necunoscută și care trebuie să fie cunoscută. Este, deci, necesar să se descopere în copil acel fenomen ce conduce spre necunoscut. Pentru că, dincolo de copilul observat și studiat de psihologie și de educație, încă există copilul ignorat. Trebuie să plecăm în căutarea lui cu un spirit de entuziasm și de sacrificiu, așa cum fac aceia care, știind că undeva se află aur ascuns, plecau în țări necunoscute și scormoneau munții în căutarea prețiosului metal. Astfel trebuie să facă adultul în căutarea acelui ceva necunoscut care stă ascuns în sufletul copilului. Este opera la care toți trebuie să lucreze împreună: indiferent de castă, de rasă sau de nație: pentru că este vorba de scoaterea la lumină a

elementului indispensabil progresului moral al umanității.

Adultul nu a înțeles copilul și adolescentul și, de aceea, este într- o continuă luptă cu ei: remediul nu constă în eliminarea inegalităților intelectuale față de adult, sau în întregirea culturii cu ceea ce le lipsește. Nu: alta este baza de la care trebuie să se plece. Este nevoie ca adultul să descopere în sine eroarea, încă necunoscută, care îl împiedică *să vadă copilul.* Dacă această pregătire nu este făcută și nu au fost însușite atitudinile corespunzătoare acestei pregătiri, nu se poate merge mai departe.

Actul de reintrare în sine însuși nu este atât de greu cum se presupune. Deoarece eroarea, chiar necunoscută în sine, dă starea de anxietate: și un singur semn al remediului face să se simtă o nevoie acută de vindecare. Așa cum cel care are un deget luxat simte nevoia să-l îndrepte pentru că știe că nu va putea lucra cu mâna și că durerea nu se va calma; tot astfel, nevoia de redresare a conștiinței se simte doar dacă eroarea e înțeleasă: deoarece, acum, devin intolerabile slăbiciunea și suferința care fuseseră îndelung suportate. Odată acestea făcute, totul se desfășoară cu ușurință. Doar după ce ne-am convins că ne-am asumat prea multe merite, că ne-am crezut capabili să acționăm dincolo de menirea și de posibilitățile noastre, doar atunci devine posibilă și interesantă recunoașterea caracteristicilor unor suflete diferite de ale noastre așa cum sunt cele ale copiilor.

Adultul a devenit egocentric față de copil: nu egoist, ci egocentric. Pentru că e cel care ia în considerare tot ce privește psihicul copilului prin referire la el însuși, reușind, astfel, să-și adâncească necontenit lipsa de înțelegere. Acest punct de vedere îl determină să considere copilul ca o *ființă goală,* pe care adultul trebuie să o umple cu propriul său efort; ca o ființă *inertă și incapabilă* pentru care el trebuie să facă totul; ca o ființă *fără călăuză interioară,* pe care adultul trebuie să-l călăuzească pas cu pas din exterior. În fine, adultul se ia drept creator al copilului și consideră binele și răul din acțiunile copilului din punctul de vedere al relațiilor cu el. Adultul este piatra de hotar între bine și rău. El este infailibil, el este binele după care trebuie să se modeleze copilul, iar atunci când copilul se îndepărtează de modelul adultului, devine un rău pe care acesta se grăbește să-l corecteze.

În această atitudine care, în mod inconștient, *anulează personalitatea copilului,* adultul acționează convins că este plin de zel, de iubire și de sacrificiu.

III - INTERMEZZO BIOLOGIC

Când Wolf și-a făcut cunoscute descoperirile sale asupra segmentării celulei germinative, a demonstrat procesul de creare a ființelor vii: și, în același timp, a propus o analiză pe viu, prin care existența unor directive interioare ale unui design/plan prestabilit era susceptibilă de a fi observată în mod direct. El a fost cel

care a combătut unele idei fiziologice, precum cele ale lui Leibnitz și ale lui Spallanzani, privind preexistența formei complete a ființelor în germen. Școala filozofică din acea vreme presupunea că în ou, adică la origine, se află deja formată, chiar și imperfectă și cu proporții minime, ființa care apoi se dezvoltă, dacă este pusă în contact cu un mediu favorabil. Această idee provenea din observarea seminței unei plante, care deja conține, ascunsă între două cotiledoane, o plantă minusculă în care se pot recunoaște rădăcini și frunze și care, puse apoi în pământ, dezvoltă acel tot preexistent în germenul plantei. Se presupunea că există o procedură asemănătoare pentru animal și pentru om.

Dar când Wolf, după descoperirea microscopului, a putut să observe cum se formează în realitate o ființă vie (acesta începuse să studieze embrionul la păsări) a aflat că originea este o simplă celulă germinativă, iar prin posibilitatea dată de microscop de a vedea ceea ce era invizibil, a demonstrat că nu preexistă nici o formă. Celula germinativă (care provine din fuziunea a două celule) nu are decât membrană, protoplasmă și nucleu ca orice altă celulă: aceasta reprezintă doar celula simplă în forma sa primară, fără nici un fel de diferențiere. Orice ființă vie, plantă sau animal, provine dintr-o celulă primară. Adică ceea ce văzuseră înainte de descoperirea microscopului, respectiv acea plantă mică din interiorul seminței era, de fapt, un embrion deja dezvoltat din celula germinativă, care trecuse de faza ce

se realizase în interiorul fructului, înainte de a lăsa sămânța matură să cadă pe pământ.

În celula germinativă există, totuși, o proprietate singulară: aceea de a se subdiviza rapid și de a se subdiviza conform unui plan prestabilit. Însă, în celula primitivă nu există nici cea mai mică urmă materială a acestui plan. Există în interiorul ei doar câțiva corpusculi mici: cromozomii care sunt în raport cu ereditatea.

Urmărind primele dezvoltări la animale, se vede prima celulă care se divide în două celule; apoi acestea în patru, și așa mai departe, până formează un fel de minge goală care se numește morulă, care apoi se îndoaie spre interior în două straturi ce lasă o deschizătură; și se formează un fel de cavitate cu perete dublu (gastrulă). Prin intermediul multiplicărilor, îndoiturilor, diferențierilor, continuă să se dezvolte o ființă cu organe și țesuturi complexe. Celula germinativă totuși, chiar simplă, limpede și privată de orice proiect material, lucrează și construiește cu o obediență exactă, comanda imaterială pe care o poartă în ea: ca și cum ar fi un sclav fidel care știe pe din afară misiunea primită și o pune în aplicare: dar fără să aibă asupra sa nici un document care să dezvăluie ordinul secret primit. Planul se vede doar în activitatea celulelor neobosite, și se poate vedea doar lucrul deja realizat. În afara lucrului realizat nu apare nimic.

În embrionii mamiferelor și, deci, în cei ai oamenilor, unul dintre primele organe care apare este inima, sau,

mai bine zis, ceea ce va deveni inimă, o veziculă care începe imediat să pulseze regulat, urmând un ritm stabilit: și bate de două ori în timp ce inima maternă bate o singură dată. Și va continua să bată fără să obosească pentru că este motorul vieții care ajută toată țesuturile vii care se formează, trimițând către ele mijloacele necesare vieții.

Este, în ea însăși, o muncă ascunsă: minunată pentru că se realizează singură; este, practic, miracolul creării din nimic. Acele celule vii iscusite nu greșesc niciodată și găsesc în ele însele puterea de a se transforma profund, când în celule cartilaginoase, când în celule nervoase, când în celule de acoperire cutanată și fiecare țesut își ia locul său precis. Acest miracol al creației, un fel de secret al universului, este, în mod riguros, ascuns: natura îl înfășoară cu un înveliș impenetrabil. Și doar ea singură îl poate rupe: când lasă în afară o ființă matură, care apare pe lume ca *ființa care s-a născut.*

Dar ființa care s-a născut nu este doar un corp material, la rândul său devine o *celulă germinativă,* care cuprinde în sine funcții psihice latente, de un tip deja determinat. Acest corp nou nu funcționează doar prin organele sale; ci are și alte funcții: instinctele, care nu pot fi depozitate într-o celulă, ci trebuie depozitate într-un corp viu, într-o ființă deja născută. Așa cum orice celulă germinativă are depozitat în ea proiectul organismului, fără să fie posibilă intrarea în *documente,* tot astfel fiecare corp nou născut, indiferent de specia de

care aparține, are depozitat în el designul/proiectul instinctelor psihice, al funcțiilor ce vor pune ființa în relație cu mediul înconjurător. Oricare ar fi acea ființă; chiar și o insectă.

Instinctele uimitoare ale albinelor, care le conduc spre o organizare socială atât de complexă, încep să acționeze doar în albine, și nu în ou sau în larve. Instinctul de a zbura există la păsările deja născute, nu înainte; și așa mai departe.

În realitate, când ființa nouă s-a format, ea devine sediul unor călăuze misterioase, care vor lăsa locul acțiunilor, trăsăturilor, activităților, adică funcțiilor în raport cu mediul extern.

Mediul extern nu trebuie să dea doar mijloacele existenței fiziologice: trebuie să și răspundă misiunilor misterioase pe care le poartă în sine orice ființă animală, care solicită și cere mediului înconjurător nu doar mijloacele pentru a trăi, ci și pentru a-și exercita misiunea proprie necesară conservării lumii și armoniei acesteia. Astfel că fiecare specie își are propriul său mediu.

Corpul are, practic, forma adaptată la această super-funcționare psihică ce trebuie să facă parte din economia universului. Că respectivele funcții superioare sunt inserate deja în ființa născută nou născută se vede clar la animale: se știe că acel mamifer abia născut va fi pașnic pentru că este miel; că celălalt va fi feroce, pentru că este un leu. Se știe că acea insectă va lucra fără întrerupere cu o disciplină de fier pentru că este o

furnică și că cealaltă nu va face altceva decât să cânte solitar, întrucât este un greier.

La fel, copilul nou născut nu este doar un corp gata de a funcționa, ci este un embrion spiritual care are directive psihice latente.

Ar fi absurd să gândim că numai omul, caracterizat și diferit de toate celelalte creaturi prin grandoarea vieții sale psihice, este singurul care nu posedă un design al dezvoltării psihice.

Spiritul poate fi în stare latentă la o asemenea profunzime încât să nu se manifeste precum instinctul animalului care este gata a se releva în acțiuni prestabilite. Faptul că nu este pus în mișcare de instincte-ghid fixe și determinate ca în cazul animalelor, este indiciul unui grad de libertate de acțiune care solicită o elaborare specială, ca un fel de creație lăsată să fie dezvoltată de către fiecare individ și, astfel, să fie imprevizibilă. Dar cât de delicată, dificilă și ascunsă! Există, deci, în sufletul copilului un secret imposibil de a fi pătruns dacă el însuși nu îl revelează, puțin câte puțin, pe măsură ce se autoconstruiește. Exact ca la segmentarea celulei germinative, unde nu există nimic în afara unui plan. Un plan însă ce nu poate fi revelat prin niciun mijloc și care se va manifesta doar atunci când particularitățile organismului se vor fi realizat.

De aceea numai copilul ne poate revela *designul natural al omului.*

Însă, datorită delicateții care însoțește orice act de creație din nimic, viața psihică a copilului are nevoie de

o apărare și de un mediu înconjurător analog cu învelișurile pe care natura le-a pus în jurul embrionului fizic.

Și se auzi pe Pământ
un glas tremurând
care nu se mai auzise până atunci; ieșind dintr-un gâtlej
care nu mai vibrase vreodată.

Mi s-a spus despre un om care a trăit în întunericul cel mai de nepătruns; ochii lui nu văzuseră nici cea mai slabă rază de lumină, ca în adâncimile unui abis,

Mi s-a spus despre un om care a trăit în tăcere; nici un zgomot, cât de mic, nu ajunsese vreodată la urechea lui,

Am auzit vorbindu-se despre un om care a trăit permanent cufundat în apă, o apă de o stranie încropeală; și care, dintr-odată, s-a pomenit printre ghețuri,

Și care și-a deschis plămânii ce nu mai respiraseră niciodată (ce sunt chinurile lui Tantal față de chinul lui?!); și a învins. Aerul a umplut dintr-odată plămânii lui strânși dintru începuturi.

Și atunci omul a strigat!

«Și se auzi pe pământ

un glas tremurând, care nu se mai auzise până atunci, ieșind dintr-un gâtlej care nu mai vibrase vreodată»

Era omul ce se odihnise. Cine și-ar putea închipui repaosul absolut? Repaosul celui ce nu se ostenește nici să mănânce, căci alții mănâncă pentru el;

care își abandonează propriile fibre, căci alte țesuturi vii îi dau căldura de care are nevoie spre a trăi;

și nici măcar țesăturile lui cele mai intime nu lucrează spre a se apăra de otrăvuri și bacili, căci alte țesături lucrează pentru el.

Singura lui muncă a fost cea a inimii, care a bătut înainte ca el să fi fost. Da, pe când el nici nu era, inima lui bătea totuși, și încă de două ori mai repede de cum bătea o altă inimă; și știam că e o inimă de om.

Și acum... se avântă singur: și ia asupra sa toată munca;

rănit de lumină și de zgomote, istovit până în cele mai adânci fibre ale ființei sale;

scoțând marele strigăt:

«de ce m-ai părăsit?»

Și pentru întâia oară omul reflectă în sine Cristos-ul care moare și Cristos-ul care se înalță!

IV - NOU NĂSCUTUL

Mediul supranatural

La naștere, copilul nu intră în mediul natural, ci în cel al civilizației în care se desfășoară viața oamenilor. E un mediu supranatural, construit peste cel natural, prin exploatarea naturii, din impulsul omului de a obține

foloase mărunte pentru viața sa, și de a-și ușura adaptarea.

Dar ce facilități a produs civilizația în sprijinul nou născutului, a omului care face supremul efort de adaptare când trece, prin naștere, de la o viață la alta?

Această dureroasă trecere a nașterii ar trebui să fie ajutată printr-un tratament științific al copilului nou născut, pentru că în nici o altă epocă a vieții, omul nu trece printr-un asemenea moment de luptă și de contrast și, prin urmare, de suferință, precum aceasta.

Dar nu există nicio facilitate pentru această fragilă tranziție; și, totuși, în istoria civilizației umane ar trebui să existe o pagină anterioară tuturor celorlalte, unde să se povestească ce trebuie să facă omul civilizat pentru a ajuta ființa care se naște: dar rămâne doar o pagină albă.

Mulți cred, dimpotrivă, că astăzi civilizația se preocupă foarte mult de copilul care se naște.

Cum?

Când se naște un copil toți se preocupă de mamă: se zice că mama a suferit. Dar copilul, nu a suferit și el oare?

Ne gândim să facem întuneric și liniște în jurul mamei pentru că este obosită.

Dar nu cumva, cel obosit e copilul care sosește dintr-un loc unde nu pătrunsese niciodată nici cea mai mică rază de lumină, nici cel mai fin zgomot?

Pentru el trebuie, deci, să pregătim întuneric și liniște.

A crescut într-un loc ferit de orice șoc, de orice oscilație a temperaturii, într-un lichid moale și uniform, creat special pentru odihna lui, unde nu-l ajunsese niciodată nici cea mai mică rază de lumină, nici cel mai mic zgomot și, dintr-odată își părăsește mediul său lichid pentru un loc atât de neprimitor.

În ce mod îl întâmpină adultul pe cel ce vine din nimic, pe cel care se află acum în lume cu acei ochi delicați care nu au mai văzut lumina și cu acele urechi lui care fuseseră scufundate în tăcere?

Cum va trăi întâlnirea acea ființă ale cărei membre stătuseră chircite în pântecul mamei până în momentul nașterii fără niciun contact?

Trece brusc dintr-un mediu lichid la aer, fără să treacă prin transformări succesive, așa cum trece mormolocul ca să devină broască.

Acel corp delicat este supus șocului brutal al lucrurilor solide: și manevrat de mâinile fără suflet ale omului adult.

Într-adevăr, membrii familiei aproape că nu îndrăznesc să-l atingă, pentru că e atât de fragil: iar rudele și mama îl privesc timorate și îl încredințează *unor mâini experte.*

Da, dar acele mâini experte nu sunt întotdeauna suficient de abile pentru a atinge o ființă atât de delicată. Nu este de ajuns doar să ții copilul cu mâine puternice.

Trebuie pregătire pentru a ști cum să ne apropiem de această ființă delicată. De ce o asistentă înainte de a

se apropria de un bolnav adult, de un rănit, trebuie să exerseze îndelung tehnica transportării bolnavului? Sau pe cea a aplicării unui bandaj său a unei comprese?

Cu copilul nu se întâmplă la fel.

Medicul îl mânuiește fără o atenție specială, iar când noul născut țipă disperat, toți zâmbesc de fericire. Acela este glasul lui. Plânsul este limbajul său, iar țipetele lui sunt necesare pentru a-și curăța ochii și pentru a-și dilata plămânii.

Nou născutul este îmbrăcat imediat.

înainte, era învelit într-o fașă rigidă ca și cum ar fi fost băgat în ghips, iar acea ființișoară zgribulită din poala mamei era întinsă și imobilizată.

Și totuși, nu este necesar să îmbrăcăm nou născutul nici în primul moment, nici în timpul primei luni.

Efectiv, dacă vrem să cercetăm istoria îmbrăcămintei nou născutului, descoperim o evoluție graduală, care începe de la veșminte rigide la haine lejere, reducându-se gradual obiectele de îmbrăcăminte, mai e doar un pas până la abandonarea lor definitivă.

Copilul trebuie să rămână dezbrăcat, așa cum este reprezentat de artă. Îngerii sunt pictați sau sculptați complet dezbrăcați, iar în iesle, Fecioara Maria adoră Copilul Divin dezbrăcat, și tot așa îl ține în brațe.

În realitate, copilul are nevoie să fie încălzit de mediul înconjurător și nu de îmbrăcăminte. Temperatura lui nu poate înfrunta temperatura externă, trăind anterior în căldura corpului matern. Se cunoaște faptul că hainele nu fac altceva decât să mențină

temperatura corpului, adică să o împiedice să se împrăștie. Iar dacă un mediu este încălzit, hainele devin un obstacol între căldura mediului și corpul copilului care ar trebui să o primească.

Vedem că la animale, chiar și când puii sunt acoperiți de puf sau de o pieliță, mama îi acoperă cu corpul ei ca să-i încălzească.

Nu vreau să insist prea mult asupra acestui subiect. Sunt sigură că dacă ar putea să-mi vorbească, americanii mi-ar spune despre îngrijirea pe care o au nou născuții în țara lor, iar nemții și englezii m-ar întreba surprinși cum de ignor progresele la care au ajuns ei în țările lor, în această ramură a medicinii și a asistenței. Iar eu le-aș răspunde că știu toate aceste lucruri și că am studiat în unele dintre aceste țări tot ce s-a făcut pentru nuanțarea și îmbunătățirea rezultatelor. Dar peste tot lipsește încă noblețea conștiinței necesară pentru a întâmpina cu demnitate pe cel ce se naște.

Este adevărat că se fac multe în lume: dar ce înseamnă progresul dacă nu vedem ceea ce nu s-a văzut până acum și ajungem la ceea ce părea deja a fi suficient și chiar de nedepășit? în prezent copilul nu este înțeles în mod demn în nici o parte a lumii.

Aș vrea, de asemenea, să ating un alt punct și să indic faptul că noi, deși iubim profund copilul, avem un instinct de apărare împotriva lui, care predomină încă din primul moment în care vine să ne vadă. Și nu este doar un instinct de apărare, ci și un instinct de avariție,

ce ne fac să luăm măsuri de apărare a lucrurilor pe care le posedăm, chiar și când acestea nu valorează nimic.

Din momentul nașterii, sufletul adultului se exprimă permanent asupra acestui motiv: a avea grijă ca acel copil să nu deranjeze, să nu murdărească și să nu supere. Da; apărându-se, apărându-se de el.

* * *

Cred că atunci când umanitatea va dobândi o înțelegere deplină a copilului, va găsi metode de îngrijire mult mai perfecte.

La Viena s-a studiat ceva în avantajul copilului: partea patului în care este așezat copilul nou născut trebuie încălzită anterior, și s-au creat saltele din materiale absorbante, care sunt aruncate și schimbate de fiecare dată.

Dar îngrijirea nou născutului nu trebuie să se limiteze doar apărarea împotriva morții, la izolarea de agenți infecțioși, cum se întâmplă azi în clinicile cele mai moderne, unde asistentele își acoperă corpul și gura cu măști speciale pentru a nu transmite microbii copilului.

Există probleme în «tratamentul psihic a copilului» încă de la naștere: și cele ale metodelor de îngrijiri care să-i faciliteze adaptarea la lumea externă.

În acest scop trebuie să se mai facă multe experiențe în clinici și o propagandă în rândul familiei, pentru ca atitudinea față de nou născutul să se poată schimba.

În familiile bogate se cumpără leagăne scumpe și majestuoase și dantele prețioase pentru îmbrăcămintea nou născutului. Prin comparație, ajungem să credem că,

dacă ar exista obiceiul de a biciui copiii, după acest criteriu, pentru copiii bogați biciul ar trebui să aibă mâner de aur încrustat cu perle.

Într-adevăr, luxul pentru nou născuți demonstrează absența absolută a luării în considerație a copilului din punct de vedere psihic. Bogăția familiei ar trebui să se releve în tratamentul cel mai bun din punct de vedere igienic și nu în luxul copilului privilegiat. Un tratament adecvat ar fi să aibă un loc ferit de zgomotele orașului, unde să fie o liniște suficientă și lumina să poată fi moderată. Temperatura să fie caldă și constantă, așa cum este deja, de câtva timp, în sălile de operație, în asta ar trebui să constea pregătirea mediului pentru copilul gol.

O altă problemă este aceea de manipulare și transportare a copilului, reducând la minim necesitatea de â-l atinge cu mâinile. Copilul ar trebui să fie transportat cu ajutorul unui suport lejer, introdus ușor sub corp: și să fie manevrat cu acest suport pentru a nu-i modifica poziția orizontală.

Aceste suporturi trebuie mânuite cu delicatețe și cu grijă, de mâini lejere și potrivite pentru o preparare minuțioasă. Mutarea copilului în poziție verticală sau orizontală necesită o abilitate specială, în cadrul infirmeriei s-a făcut deja un studiu asemănător: există e tehnică specială pentru a ridica bolnavul și pentru a-l transporta orizontal și lent fiind tehnica cea mai elementară a asistenței. Nimeni nu ridică un bolnav vertical de brațe, ci îl mișcă prin intermediul un suport

maleabil, delicat introdus sub corp: și îl deplasează cu acest mijloc în așa fel încât poziția sa orizontală să nu fie alterată.

Nou născutul este precum un infirm; ca și mama, el a trecut printr-un pericol de moarte: bucuria și satisfacția de a-l vedea viu sunt și o ușurare că pericolul a trecut. Uneori, copilul rămâne aproape ștrangulat și reînvie cu ajutorul imediat al respirației artificiale: adesea, are capul deformat de un hematom, adică de vărsarea sângelui sub piele. Însă nou născutul nu trebuie confundat nici un moment cu un bolnav adult. Trebuințele sale nu sunt aceleași ca ale unui bolnav: ci ca ale cuiva care face un efort de adaptare uriaș, însoțit de primele impresii psihice, ale unei ființe care vine din nimic, dar care are sensibilitate.

Sentimentul față de un nou născut nu este de compasiune, ci de venerație față de misterul creației, față de secretul infinitului care ia formă în limitele simțurilor noastre.

Am văzut un nou născut, care abia salvat de la asfixiere, a fost pus într-un bazin situat pe sol: și, în timpul acelei mișcări rapide când a fost băgat în apă, copilul a deschis larg ochii având o tresărire și întinzând picioarele și brațele ca și cum ar cădea.

Aceea fusese prima lui experiență de frică.

Abilitatea cu care atingem și manevrăm copilul, delicatețea sentimentelor ce ar trebui să ni le inspire acesta, ne face să ne gândim la gesturile cu care preotul catolic mânuiește Sfânta Ostie în altar; cu mâinile

purificate și cu gesturi adânc studiate, el mișcă Ostia în poziție verticală, apoi în poziție orizontală, cu opriri și pauze, ca și cum aceste gesturi ar fi încărcate cu o putere atât de mare, încât ar trebui întrerupte din când în când. Iar când depune Ostia, preotul se roagă în genunchi pentru a o venera.

Tot acest ritual se desfășoară într-un mediu silențios, unde lumina pătrunde cu greu, redusă de cristale colorate. Un sentiment de speranță și de înălțare domină în locul sfânt. Similar cu acesta ar trebui să fie mediul în care trăiește nou născutul.

* * *

Dacă am face o paralelă între îngrijirile acordate copilului și cele acordate mamei, și am încerca să ne gândim ce ar fi dacă am trata mama ca pe un nou născut, ne-ar deveni mult mai clară eroarea pe care o comitem.

Mama este lăsată nemișcată: în timp ce nou născutul este dus departe de ea pentru a nu o deranja cu prezența sa: și este adus la ea doar la orele de alăptat. În aceste deplasări copilul este mânuit, nu fără zguduieli, pentru a fi îmbrăcat cu hăinuțe frumoase ornate cu panglici și dantele. Este la fel ca și cum mama ar fi obligată imediat după naștere să se ridice și să se îmbrace elegant pentru a se prezenta la o recepție.

Copilul este ridicat din leagăn și luat în brațe până la nivelul umerilor adultului care îl transportă; apoi este din nou coborât pentru a-l așeza alături de mamă. Cine s-ar gândi vreodată să supună lehuza la astfel de

mișcări? Justificarea care se dă mereu este: copilul nu are conștiință; iar fără conștiință nu există nici suferință, nici plăcere, deci ar fi un mit că trebuie să ne purtăm atât de delicat cu noul născut.

Ce să mai zicem de îngrijirile acordate din belșug persoanelor adulte suferinde, care sunt în pericol de moarte și se găsesc într-o stare de inconștiență?

Nevoia de ajutor și nu conștientizarea acestei nevoi, indiferent de vârsta omului, solicită o acută atenție din partea științei și a sentimentului.

Nu, nu există nicio justificare posibilă.

E un fapt că în istoria civilizației există o lacună cu privire la prima etapă a vieții; e o pagină albă, pe care nimeni n-a scris nimic, pentru că nimeni nu s-a preocupat de primele trebuințe ale omului. Și totuși, cu fiecare zi devenim mai conștienți de un adevăr impresionant, dovedit de atâtea experiențe, că neplăcerile primei epoci a vieții (începând chiar din perioada prenatală) au influență asupra întregii vieți a omului, în viața embrionară și în viața infantilă stă (lucru recunoscut de toți, astăzi) sănătatea adultului, a rasei. De ce atunci nu se ia în seamă nașterea, criza cea mai greu de trecut din viață?

Noi nu auzim nou născutul: pentru noi el nu este un om. Când vine în lumea noastră, nu știm să-l primim, să-i creăm o lume destinată lui, pe care să o continue și s-o facă să avanseze către un progres superior celui al nostru..

Toate aceste ne amintesc de cuvintele lui Sfântului Ioan Evanghelistul:

El a venit în lume
și lumea a fost creată pentru El,
dar lumea nu L-a recunoscut.
A venit în propria Sa casă. și ai săi nu L-au primit.

V - INSTINCTELE NATURALE

Animalele superioare, mamiferele, conduse de instincte, nu neglijează perioada delicată și dificilă de adaptare a puilor lor. Ne dă exemplu chiar umila pisică ce trăiește în casa noastră, când își ascunde puii abia născuți într-un loc ferit și întunecat; este atât de geloasă cu progeniturile ei încât nu permite nimănui nici să le privească, iar la puțin timp după, apare cu pisoii frumoși și vioi.

Îngrijiri încă și mai speciale sunt acordate puilor lor de către mamiferele ce trăiesc în libertate. Aproape toate aceste animale trăiesc în turmă, însă femela, când este aproape de naștere, se retrage din grup și caută un loc ferit și ascuns. După ce naște, își ține puii într-un loc izolat și liniștit pentru o perioadă de timp ce variază de la specie la specie, de la două-trei săptămâni până la o lună sau mai mult. Mama se transformă rapid în infirmiera și în asistenta acestor noi creaturi. Nou născuții nu pot rămâne în condițiile obișnuite ale unui mediu plin de lumină multă și de zgomote: de aceea îi ține într-un loc liniștit și ferit. Deoarece, în general, puii

se nasc deja cu toate funcțiile dezvoltate, capabili să se țină pe picioare și să meargă, mama, având capacitatea de a-i îngriji și educa, îi obligă să rămână izolați, până când intră în posesia deplină a funcțiilor lor și până când s-au adaptat mediului. Doar atunci aceasta le permite contactul cu restul turmei, pentru a trăi la fel ca semenii lor.

Într-adevăr, este impresionantă istoria acestor atitudini materne, toate similare în esență, chiar dacă este vorba de mamifere din diferite specii, precum caii, bizonii, porcii mistreți, lupii și tigrii.

Femela bizon se retrage săptămâni întregi din turmă, izolată împreună cu puiul ei, îngrijindu-l cu o sensibilitate uimitoare. Când îi este frig îl acoperă cu picioarele anterioare; când este murdar, îl curăță răbdătoare lingându-i blana; când îl hrănește, aceasta se sprijină pe trei picioare pentru a-i facilita acțiunea. Apoi îl aduce la turmă, continuând să-l hrănească cu o indiferență comună tuturor femelelor patrupede.

Uneori mama nu se limitează doar să caute izolare în ultimele luni de gestație, ci se și dedică unei munci intense de pregătire a unui loc adecvat celor ce se vor naște. Lupoaica, de exemplu, se ascunde într-un colț îndepărtat și întunecat al pădurii, posibil într-o grotă care îi poate servi ca refugiu. Dacă nu găsește un loc adecvat, sapă o galerie sau pregătește o vizuină într-o scorbură din trunchiul unui copac, sau construiește un refugiu pe care îl acoperă apoi cu ceva moale, aproape întotdeauna cu păr din propria sa blană, care îi cade de

pe piept, ușurând, chiar și prin aceasta, adaptarea puilor. Dă naștere la șase sau șapte cățeluși, cu ochii și urechile închise, și îi crește ascunși, fără să-i abandoneze.

În această perioadă, toate mamele sunt extrem de agresive împotriva oricui încearcă să se apropie de vizuină.

Respectivele instincte se deformează când animalele trăiesc în stare domestică. Scroafele ajung să-și devoreze proprii pui, în timp ce femela mistrețului este una dintre cele mai afectuoase mame care există. Chiar și leoaicele prizoniere în cuștile grădinilor zoologice ajung să-și mănânce proprii nou născuți.

Natura, deci, dezvoltă energiile sale providențiale de protejare, doar atunci când ființele pot să-și urmeze, în mod liber, instinctele fundamentale.

Logica instinctului e clară și simplă: nou născutul mamiferelor trebuie să fie în permanență asistat în timpul *primelor sale contacte* cu mediul extern și, de aceea, trebuie să se țină cont de o perioadă inițială extrem de delicată, corespunzătoare cu venirea sa pe lume, cu repaosul necesar după efortul enorm din timpul nașterii și cu începerea simultană a tuturor funcțiilor sale.

După aceea începe așa numita copilărie primară, adică primul an de existență, adaptarea, adică intrarea în lume.

Grija animalelor care își izolează puii nu se limitează doar la corp. Mama se preocupă, de asemenea, de

trezirea psihică a instinctelor ce se nasc din intimitatea noii ființe, pentru a forma *un alt individ* al aceleiași rase; iar respectiva trezire se face cel mai bine într-un loc cu lumină atenuată și departe de zgomote, sub supravegherea mamei, care hrănindu-i, își ajută și își educă cu dragoste proprii nou născuți. Mânzul, în timp ce picioarele îi devin mai robuste, învață să-și cunoască mama și să o urmeze: dar, în același timp, în acel corp fragil se manifestă trăsăturile specifice unui cal: intră în funcțiune condiționările ereditare. De aceea iapa nu permite nimănui să-i vadă fiul înainte de a se fi transformat într-un căluț, iar pisica nu lasă pe nimeni să se apropie de puii săi înainte ca aceștia să deschidă ochii și să se forțeze să se ridice pe picioare, înainte, deci, de a deveni pisoi.

Este evident că natura veghează cu grijă asupra acestor realizări importante. Misiunea îngrijirii materne este cu mult superioară celei pur fizice. Prin intermediul dragostei și a atenției delicate, aceasta veghează, dincolo de toate, asupra trezirii instinctelor latente.

în mod analog s-ar putea spune că - odată cu îngrijirea delicată ce se răsfrânge, în mod necesar, asupra nou născutului - trebuie să se vegheze asupra nașterii spirituale a omului.

VI - EMBRIONUL SPIRITUAL

Încarnarea

Cuvântul încarnare evocă figura nou născutului privit ca un spirit închis în carne care vine să trăiască în lume. Acest concept e contemplat în creștinism printre cele mai venerabile mistere ale religiei, acela prin care însuși spiritul divin s-a întrupat: *«Et incarnatus est de Spirito Sancto: et homo factus est».*

Știința, însă, privește această ființă nouă ca și când ar veni din nimic: prin urmare, aceasta e carne, nu e o încarnare. E numai o creștere de țesuturi și organe care alcătuiesc un tot viu. Dar chiar asta e un mister: deoarece ne întrebăm cum s-a ivit acest corp complicat și viu din nimic? Noi, însă, nu avem scopul de a ne întreține cu asemenea meditații, ci de a pătrunde în realitate, trecând dincolo de suprafață.

În îngrijirea nou născutului trebuie să se țină cont neapărat de *viața psihică.* Dacă nou născutul posedă deja o viață psihică, cu atât mai mult o va avea și copilul în primul său an de viață și, bineînțeles, și mai târziu. Progresul actual în îngrijirea infantilă constă nu doar în luarea în considerare a vieții fizice, ci și a celei psihice. Azi se spune: educația trebuie să înceapă încă de la naștere.

Este evident, cuvântul *educație* nu se folosește aici cu sensul de învățământ, ci în sensul de ajutor acordat procesului de dezvoltare psihică a copilului.

Astăzi se poate considera că un copil posedă încă de la naștere o viață psihică autentică, întrucât se face diferențierea între conștient și subconștient; această idee

de subconștient, plin de impulsuri și de realități psihice, aproape că a intrat deja în limbajul popular.

Totuși, chiar și dacă ne limităm la cele mai elementare concepte, se poate admite că în copil există un joc de instincte nu doar cu privire la funcțiile digestive, ci și cu privire la funcțiile psihice, așa cum se observă încă de la început la puii mamiferelor, care realizează rapid și printr-un impuls intrinsec caracterele speciei. Copilul, în ceea ce privește mersul, pare că dispune de posibilități mult mai lente în raport cu nou născuții altor specii de animale. De fapt, în timp ce alte simțuri funcționează încă de la naștere - copilul fiind sensibil imediat la lumină, la zgomot, la atingere etc. - mersul este foarte puțin dezvoltat.

Imaginea nou născutului e un punct de plecare impresionant: acel copil care se naște inert și va mai rămâne inert multă vreme; incapabil de a se ridica, având nevoie de îngrijire ca un infirm; acel copil mut care, multă vreme își va face glasul auzit doar în plâns, în strigătul de durere, făcându-ne să alergăm la el ca la o ființă ce strigă după ajutor.

Numai după un timp îndelungat, după luni, sau un an întreg și mai bine, acel corp se va ridica, va umbla, nu va mai fi un infirm, ci corpul unui om-copil. Și după luni și ani acel glas va fi glasul unui om.

Ei, bine, noi vrem să ne referim la fenomenele psihice și fiziologice ale creșterii, folosind cuvântul încarnare. Încarnarea este procesul prin care o energie misterioasă va anima corpul inert al noului născut și va

da cărnii membrelor sale, organelor sale de articulare a vorbirii, puterea de a acționa conform voinței, astfel încarnându-se omul.

E, într-adevăr, impresionant faptul că puiul de om se naște și rămâne atâta vreme inert, în timp ce puii mamiferelor, aproape imediat, sau, cel puțin, după foarte scurt timp de la naștere, se pot ridica, pot merge, își caută mama și posedă limbajul propriu speciei lor, deși încă slab, imperfect și aproape înduioșător. Dar pisoii miaună cu adevărat, mieii behăie timid, iar mânzul nechează în lege. Glasuri sfioase, de bună seamă, ce se exprimă, mai curând, pe nesimțite, deoarece lumea nu răsună de țipetele și plânsul animalelor nou-născute. Timpul lor de pregătire e rapid; pregătirea e ușoară, însăși carnea animalelor nou născute, s-ar putea spune că e deja animată de instinctele ce le determină acțiunile. Se poate întrezări saltul ușor pe care îl va face tigrișorul și cum va sări iedul ce abia s-a ridicat în picioare după naștere.

Așadar, orice ființă nou născută, nu e doar un corp material; aceasta cuprinde în sine funcțiuni ce nu se pot atribui organelor fiziologice; ci sunt funcțiuni care depind de instinct. Toate instinctele se manifestă prin mișcări, și reprezintă caracteristicile speciei, care sunt mult mai constante și mai distincte decât însăși forma corpului.

Animalul, - cum spune și cuvântul, - e caracterizat de însuflețire (animazione, n.t.), nu de formă.

Toate aceste caractere care nu sunt funcțiuni ale organismului vegetativ, le-am putea pune împreună și numi caractere psihice. Acum, aceste caractere se găsesc deja la toate animalele, încă de la naștere; de ce tocmai omului-copil să-i lipsească o asemenea însuflețire (animazione)?

O teorie științifică explică mișcările instinctive ale animalelor, socotindu-le ca o consecință a experienței speciei în epoci anterioare, transmisă prin ereditate. De ce tocmai omul să fie o ființă atât de reticentă în moșteni de la strămoșii săi? Căci oamenii totdeauna au umblat în două picioare, au vorbit limbaj articulat și au fost gata să-și dăruiască ereditatea urmașilor. Ar fi absurd să credem că numai omul, caracterizat și diferit de toate creaturile prin măreția vieții sale psihice, e singurul care nu posedă un design al dezvoltării psihice. Trebuie să existe un adevăr ascuns îndărătul acestor contradicții. Spiritul poate fi într-o stare de latență atât de profundă încât să nu se manifeste ca instinctul la animal care este imediat gata să se arate în acțiuni deja stabilite.

Faptul că nu este dirijat de instincte-ghid fixe și determinate ca la animal este semnul unei libertăți de acțiune inerentă, care cere o elaborare specială, aproape o creație lăsată la dispoziția fiecărui individ, fiind, de aceea, imprevizibilă. Permiteți-mi să recurg la o comparație foarte îndepărtată de subiect: o comparație cu obiectele produse de noi. Sunt obiecte pe care le producem în serie: toate la fel, le producem repede cu un șablon sau cu o mașină. Există, însă, alte obiecte pe

care le facem cu mâna, încet, cu răbdare și fiecare e diferit de celelalte. Valoarea obiectelor făcute cu mâna stă în faptul că fiecare poartă pecetea directă a autorului: uneori pecetea iscusinței unei dantelărese, alteori pecetea unui geniu dacă vorbim de o operă de artă.

S-ar putea spune că deosebirea psihică dintre animal și om este aceasta: animalul e precum obiectul produs în serie: fiecare individ reproduce întocmai caracterele uniforme fixate în întreaga specie. Omul, dimpotrivă, e ca lucrul făcut de mână: fiecare e diferit de ceilalți, fiecare are un spirit creator propriu, care face din el o operă de artă a naturii. Dar munca e înceată și îndelungă. Înainte de a se vedea efectele exterioare, trebuie să se fi săvârșit o muncă înlăuntru, care nu constă în reproducerea un tip fix, ci în crearea unui tip nou: care e o enigmă, un rezultat surprinzător. Multă vreme rămâne ascunsă, așa cum se întâmplă și în crearea operei de artă, pe care autorul, dăruindu-i-se, o păstrează în intimitatea atelierului său înainte de a o expune în public.

Această muncă, prin care se formează personalitatea umană, este opera nevăzută a încarnării. Omul inert este o enigmă. Un singur lucru se poate ști: că va putea totul. Dar e cu neputință să știm cine va fi, ce va face noul născut ce stă în fața noastră. Acel corp inert conține cel mai complicat mecanism dintre toate ființele vii, care e numai al lui, omul își aparține sieși. El trebuie să se încarneze cu ajutorul propriei sale voințe.

Ceea ce se numește popular *carne* este un ansamblu de organe de mișcare denumite în fiziologie mușchi voluntari. Termenul însuși indică faptul că sunt puși în mișcare de către voință, și nimic nu poate indica mai bine faptul că mișcarea este legată de viața psihică. Fără organe, fără instrumentele sale, voința n-ar putea face nimic.

În ciuda instinctelor lor, animalele din orice specie, chiar și cele mai nesemnificative insecte, nu ar putea face nimic dacă le-ar lipsi organele de mișcare. În formele lor cele mai perfecte, mai ales la om, mușchii sunt extrem de complecși și foarte numeroși, încât studenții de la anatomia umană obișnuiesc să spună că «pentru a-ți aminti toți mușchii este necesar să-i fi jupuit de cel puțin șapte ori». În plus, în timpul funcționării, mușchii se asociază pentru a desfășura acțiuni extrem de complicate. Unii dau impulsurile, alții au o atitudine pasivă, unii sunt capabili să exercite o apropriere, alții un contact. Și câte de multe alte funcțiuni opuse au loc, nu pentru contrast, ci pentru armonie!

O inhibiție corectează un impuls și, astfel, îl însoțește mereu; un mușchi care separă se articulează cu altul care unește, se realizează adevărate asocieri, grupuri de mușchi, care se unesc în mișcări unice, așa cum se întâmplă, de exemplu, la acrobați sau la mușchii mâinii unui violonist care poate imprima arcușului mișcări infinitezimale.

Fiecare mișcare este o asociere de acțiuni opuse; orice modulație cere o anume execuție a acțiunii care

lucrează în același timp cu o execuție contrarie: ambele, abil antrenate până la perfecțiune.

Nu s-a avut încredere totală în natură, deoarece partea cea mai înaltă - cea constructivă și directivă -a fost încredințată energiei individuale, o energie care se suprapune naturii, care e supranaturală. Acesta este primul fenomen ce trebuie luat în considerare la om. Spiritul uman care animă trebuie să se încarneze pentru a-și deschide și a-și urma drumul său în lume. Toate acestea constituie primul capitol din viața copilului.

Prin urmare, încarnarea individuală posedă instrucțiuni psihice: de aceea în copil trebuie că există o viață psihică care precede viața motrică, anterioară, deci, oricărei manifestări exterioare, și care este independentă de aceasta.

Ar fi o gravă eroare să credem despre copil că are mușchii slabi, deoarece nu îl ajută să stea drept, sau că ființei umane îi este inerentă incapacitatea de coordonare a mișcărilor.

Forța musculară a nou născuților în ce privește impulsurile și rezistența membrelor, este foarte evidentă. Nimic nu e mai perfect ca dificila coordonare a suptului cu înghițitul, lucru gata pregătit. Natura a dat copilului condiționări noi în raport cu de cele date puilor de animale. A lăsat domeniul mișcărilor liber de absolutismul imperativ ale instinctelor. Instinctele se retrag: iar mușchii așteaptă puternici și supuși o comandă nouă; așteaptă ordinul voinței pentru a se coordona în slujba spiritului uman. Aceștia trebuie să

realizeze nu doar caracterele unei specii, ci și ale unui individ care acționează. Fără îndoială există și instincte ale speciei, care impun caracterele fundamentale; se știe că orice copil va merge în două picioare și că va vorbi. Dar la el pot rezulta varietăți individuale neașteptate ce pot constitui o enigmă.

Despre orice animal putem ghici ce va face când va fi devenit adult: un excelent și agil alergător, dacă e vorba de o gazelă, un animal lent și neîndemânatic la mers dacă ne referim la un elefant; puiul de tigru va fi un tigru înfricoșător, iar puiul de iepure va fi un iepure care ronțăie lacom legume.

Însă omul poate totul, iar inerția sa aparentă pregătește uimitoarea surpriză a individualității. Glasul său nearticulat, va articula într-o zi cuvinte: dar încă nu știm ce limbă va vorbi. Va vorbi limba ce o va avea în mediul ce- I înconjoară, construindu-și sunetele cu atenție și cu eforturi incalculabile, apoi silabele și, în cele din urmă, cuvintele. Va fi un constructor voluntar al tuturor funcțiilor de relație cu mediul, va fi creatorul unei noi ființe.

* * *

Fenomenul copil ului inert la naștere a fost constatat dintotdeauna și a provocat reflecții filosofice: dar nu a atras până acum atenția medicilor, nici a psihologilor, nici a educatorilor; a rămas un fapt printre multe alte fapte pe care nu poți decât să le constați. Multe fapte rămân, în felul acesta, multă vreme, lăsate

deoparte, închise cu cheia între alte lucruri depozitate în subconștient.

Însă, în practica vieții de zi cu zi, aceste condiționări ale naturii infantile au multe consecințe care reprezintă un pericol pentru viața psihică a copilului. Acestea au făcut să se creadă nu doar că mușchii sunt pasivi, nu doar carnea: ci că și copilul este inert, este o ființă pasivă, lipsit de viață psihică. Iar în fața priveliștii mărețe, dar târzii, a manifestărilor sale, adultul se autoconvinge în mod eronat, că el este cel ce a dat suflet copilului, prin îngrijirile și ajutorul său. Își face din aceasta o sarcină, o responsabilitate; adultul se prezintă pe sine ca fiind plăsmuitorul copilului, făuritorul vieții lui psihice; crede că poate face din exterior o operă de creație, oferind stimuli, instrucțiuni și sugestii pentru a dezvolta inteligența, sentimentele și voința copilului.

Adultul și-a atribuit o putere aproape dumnezeiască: a sfârșit prin a crede că el este Dumnezeul copilului și a gândit despre sine la fel cum scrie în Geneză: «Am creat omul după chipul și asemănarea mea». Trufia a fost întâiul păcat al omului; această substituire a omului în locul lui Dumnezeu a fost pricina căderii sale. De fapt, dacă copilul poartă în sine cheia propriei sale enigme, dacă există un design psihic și directive de dezvoltare, cu necesitate acestea există în stare potențială și sunt extrem de firave în încercările lor de autorealizare. Și, atunci, intervenția intempestivă a individului adult, volitiv și exaltat de

puterea lui iluzorie, poate anula planurile sau le poate poate devia realizările.

Adultul a putut șterge planul divin încă de la începuturile omului și, tot mereu, din generație în generație, omul va crește strâmb în procesul de încarnare.

Aceasta este cea mai mare și cea mai fundamentală dintre problemele practice ale omenirii. Toată chestiunea e aici: copilul posedă o viață psihică activă încă dinainte de a o putea manifesta în afară, pentru că are nevoie de multă vreme spre a elabora în secret dificilele sale realizări.

Această concepție sugerează o viziune impresionantă: cea a unui suflet întemnițat, în întuneric, ce caută să iasă la lumină, să se nască și să crească, suflet care animă încetul cu încetul carnea inertă, chemând-o cu strigătul voinței, înfățișându-se în lumina conștiinței cu travaliul unei ființe ce se naște. Iar în mediu îl așteaptă o altă ființă, cu puteri uriașe, care îl înșfacă aproape strivindu-l.

în acest mediu nu s-a pregătit nimic spre a se primi acest fenomen măreț care e încarnarea omului: pentru că nimeni nu-l vede, și, de aceea, nimeni nu-l așteaptă (nu există nicio protecție, niciun ajutor pregătit pentru acesta).

Copilul ce se încarnează este un embrion spiritual care trebuie să trăiască pe cheltuiala mediului, dar, așa cum embrionul fizic are nevoie de un mediu special, uterul matern, tot așa și acest embrion spiritual are

nevoie de ocrotirea unui mediu extern însuflețit, încălzit de dragoste, bogat în hrană: unde tot ce se face e pentru a primi, nimic pentru a împiedica.

Odată ce această realitate va fi înțeleasă, atitudinea adultului față de copil trebuie să se schimbe. Imaginea copilului, embrion spiritual ce se întrupează sub ochii noștri, ne tulbură și ne impune responsabilități noi.

Corpul acela micuț și gingaș, pe care îl adorăm și îl copleșim numai cu îngrijiri fizice, care e aproape o jucărie în mâinile noastre, ia o nouă înfățișare și ne inspiră respect: *«Multa debetur puero reverenda»*.

Încarnarea e un proces ascuns și obositor: iar în jurul acestei munci creatoare stă o dramă necunoscută, ce n-a fost încă scrisă.

Nu există ființă creată care să cunoască acea senzație istovitoare a voinței ce încă nu e, dar care va trebui să dea comanda: și va comanda unor lucruri inerte spre a le face active și disciplinate. O viață nesigură și plăpândă ce abia răsare în conștiință, punându-și simțurile în relație cu mediul, năvălește repede în mușchi, într-un efort necontenit de a se realiza.

Apare un schimb între individ, sau, mai degrabă, între embrionul spiritual și mediu; datorită acestuia individul se formează și se perfecționează. Această activitate primordială, constructivă, este analoagă cu funcția acelei vezicule care, în embrionul fizic reprezintă inima, și care asigură dezvoltarea și hrănirea tuturor părților corpului embrionului, alimentându-se, ea

însăși, prin vasele sanguine ale mamei, mediul său vital. Individualitatea psihică se dezvoltă și se organizează prin acțiunea acestui motor în raport cu mediul. Copilul face eforturi de asimilare a mediului, iar din acele eforturi se naște unitatea profundă a personalității sale.

Această acțiune lentă și graduală constituie o continuă însușire de către spirit a instrumentului său - mișcarea- în timp ce trebuie să continue să vegheze, prin efort, pentru a-și păstra suveranitatea, astfel ca mișcarea să nu se piardă în inerție și să nu devină mecanică. Voința trebuie să comande continuu pentru ca mișcarea, liberă de dominația unui instinct fix, să nu devină haotică.

Exercițiul acestui efort duce la dezvoltarea activă a energiei constructive și contribuie la încarnarea spirituală perpetuă.

Astfel se formează, singură, personalitatea umană, așa cum embrionul și copilul se transformă în creatorul de oameni, în *Tatăl omului.*

De fapt, ce au făcut tatăl și mama?

Tatăl a acționat doar pentru a da o celulă invizibilă. Mama, în afară de o celulă germinativă, a dat mediul viu, adecvat, cu recuzita necesară protecției și dezvoltării, în scopul ca celula germinativă să se segmenteze liniștită prin activitate proprie, producând nou născutul inert și mut. Când se spune că tatăl și mama au făcut un copil, se repetă o expresie inexactă. Ar trebui să spună: omul a fost construit de copil: acesta este tatăl omului.

Efortul copilului trebuie considerat sacru: acea laborioasă manifestare merită să fie așteptată îndelung, deoarece în această perioadă de formare se determină personalitatea viitoare a individului.

Din această responsabilitate se naște datoria de a studia și de a cerceta științific și amănunțit trebuințele psihice ale copilului și datoria de a îi pregăti un mediu vital.

Suntem la primele gângureli ale unei științe ce trebuie să se dezvolte mult, unde adultul trebuie să-și folosească inteligența pentru a urmări să găsească, prin eforturi enorme, ultimul cuvânt în cunoașterea formării omului.

VII- DELICATELE CONSTRUCȚII PSIHICE

Perioadele senzitive

Sensibilitatea copilului foarte mic conduce, înainte de a se putea vorbi de mijloace de exprimare, la o construcție psihică primară, care poate rămâne ascunsă.

Ar fi complet eronat să concluzionăm că - în cazul limbajului, spre exemplu -aceasta nu corespunde cu adevărul. Altfel s-ar ajunge să afirmăm că limbajul există deja, în totalitate, format în spirit, chiar dacă organele motorii ale vorbirii nu sunt capabile, încă, pentru exprimare. Ceea ce există este predispoziția pentru construirea unui limbaj. Ceva asemănător se

întâmplă cu întreaga lume psihică, limbajul constituind o formă de manifestare externă a acesteia. La copil există atitudinea creativă, energia potențială pentru construirea unei lumi psihice pe cheltuiala mediului.

Pentru noi, o semnificație deosebită o are descoperirea recentă din biologie a așa-numitelor perioade senzitive, strâns legate de fenomenele dezvoltării. De ce depinde dezvoltarea? Cum crește o ființă vie?

Când se vorbește despre dezvoltare, despre creștere, se vorbește despre un fapt constatabil din exterior, dar, abia de curând, s-au pătruns particularitățile mecanismului său intern.

Două contribuții majore pentru lămurirea acestei probleme provin din cercetări recente: una se referă la studiul glandelor cu secreție internă care privesc creșterea fizică, studiu care a devenit, rapid, foarte popular datorită imensei influențe pe care a avut-o asupra îngrijirii copiilor.

Cealaltă este descoperirea perioadelor senzitive, care deschide noi posibilități de înțelegere a creșterii psihice.

Perioadele senzitive au fost descoperite la animale de către un om de știință olandez, De Vries, însă noi, în școlile noastre, am fost cei care am identificat perioadele senzitive în procesul de creștere psihică a copiilor și le-am utilizat din punct de vedere educațional.

E vorba de sensibilități speciale pe care le au ființele în formare, adică cele în stare infantilă, sensibilități care sunt trecătoare și se limitează la însușirea unui caracter

determinat: odată dezvoltat acest caracter, sensibilitatea încetează: în acest fel se stabilizează fiecare caracter, cu ajutorul unui impuls, al unei posibilități trecătoare. Prin urmare, creșterea nu e ceva de neînțeles, o fatalitate ereditară inerentă ființelor, ci e o muncă minuțios ghidată de instincte periodice, sau trecătoare, care dau o direcție prin aceea că «împing» spre o activitate determinată, activitate care diferă, de multe ori în mod izbitor, de aceea a individului aflat în stare adultă. De Vries a observat pentru întâia oară perioadele senzitive la insecte care au o perioadă de formare ușor de constatat, deoarece trec prin faze de metamorfoză asupra cărora se pot face observații în laboratoarele experimentale.

Să luăm drept exemplu pe acela citat de către De Vries, un umil viermișor, omida unui fluture: se știe că omizile cresc repede, hrănindu-se cu lăcomie și de aceea sunt o adevărată pacoste pentru plante. E vorba aici de o omidă care, în primele zile ale vieții sale, nu se poate hrăni cu frunzele mari ale arborilor, ci cu frunze mici și fragede ce se găsesc pe vârfurile ramurilor.

Se întâmplă însă, că bunul fluture mamă, din instinct, depune ouăle în partea opusă, adică în unghiul dintre creangă și trunchi, spre a pregăti urmașilor săi un loc ferit și sigur. Cine le va arăta «puilor de omidă», abia ieșiți din ouă, că frunzele fragede de care au nevoie se găsesc tocmai pe vârfuri, la capătul opus al crengii? Iată că omida e înzestrată cu o sensibilitate deosebită la lumină: lumina o atrage, lumina o fascinează: și

viermișorul pornește în salturi, cu mersul propriu omizilor, spre lumina cea mai intensă, până la vârfurile crengii: și astfel se trezește, înfometat, printre frunzele proaspete care îi vor servi ca hrană. E ciudat că, îndată ce această perioadă se termină, adică îndată ce a crescut și se poate hrăni cu orice frunză, această ființă pierde sensibilitatea la lumină. După o anumită perioadă lumina o lasă indiferentă, instinctul e înăbușit și dispare complet; timpul de folosință a trecut și, de acum înainte, omida va umbla pe alte drumuri, căutând alte mijloace de viață.

Omida nu a devenit oarbă la lumină, a devenit doar indiferentă.

O sensibilitate activă transformă instant acele larve de fluture, care se demonstraseră a fi atât de înverșunate în distrugerea plantelor tinere și frumoase, într-un fel de fachiri care postesc. În timpul postului lor riguros, ele construiesc un fel de sarcofag în care rămân înmormântate ca niște ființe fără viață; o asemenea muncă este intensă și ireversibilă, iar în acel cavou se pregătește ființa adultă, înzestrată cu aripi splendide, pline de luminozitate și de frumusețe.

Se cunoaște faptul că larvele albinelor traversează un stadiu în care fiecare femelă poate deveni regină. Însă comunitatea alege una singură dintre ele, și doar pentru cea aleasă produce o substanță nutritivă specială, denumită, de către zoologi, lăptișor de matcă (it. pappareale = hrană regală, n.t.). Astfel aleasa, hrănindu-se cu hrană regală, devine regina comunității. Dacă,

după un timp, s-ar dori alegerea alteia, aceasta nu ar putea ajunge regină, pentru că perioada de voracitate a trecut, iar corpul său este acum privat de capacitatea de a se dezvolta.

Acest lucru ne-ar putea ajuta să înțelegem punctul esențial al problemei, chiar și în ceea ce privește copilul. Diferența constă între un impuls însuflețitor care conduce la executarea unor acțiuni minunate și uimitoare, și o indiferență care îl lasă orb și inert.

Asupra acestor stări diferite adultul nu poate face nimic din exterior.

Dacă, însă, copilul nu a putut să acționeze conform acestor directive ale perioadei sale senzitive, ocazia unei achiziții naturale s-a pierdut; și s-a pierdut pentru totdeauna.

În timpul dezvoltării sale psihice, copilul face cuceriri miraculoase, și doar faptul că ne-am obișnuit a le vedea întâmplându-se sub ochii noștri ne face să asistăm insensibili. Cum se face, însă, că el, copilul, venit din nimic, se poate orienta în această lume complicată? Cum ajunge să deosebească lucrurile și prin ce minune reușește să învețe în toate amănuntele lui un limbaj atât de complicat, fără niciun dascăl, doar prin simplul fapt că trăiește? Trăind cu simplitate, cu bucurie, fără a obosi; pe când un adult, pentru a se orienta într-un mediu nou, are nevoie de atâtea ajutoare și pentru a învăța o limbă străină, e silit să facă eforturi aride, fără să poată ajunge vreo dată la perfecțiunea limbii materne pe care a deprins-o în copilărie?

Copilul își face achizițiile în perioadele senzitive, care s-ar putea asemui unui far aprins care luminează din interior, sau cu o stare electrică care generează fenomene active. Această sensibilitate îi permite copilului să intre în relație cu lumea externă într-un mod excepțional de intens. În aceste momente totul e ușor, totul e entuziasm și viață. Orice efort e o creștere în putere. Numai după ce, în perioada senzitivă, achiziția s-a efectuat, urmează amorțeala indiferenței, oboseala.

Dar, după ce una din aceste pasiuni psihice s-a stins, alte flăcări se aprind și, astfel, copilăria trece, din cucerire în cucerire, într-o neîntreruptă vibrație a vieții pe care cu toții am cunoscut-o, numind-o bucuria și fericirea copilăriei. În această strălucitoare flacără spirituală ce arde fără a se consuma, se săvârșește opera creatoare a lumii spirituale a omului. În schimb, după ce perioada senzitivă a dispărut, cuceririle intelectuale se fac prin activitate rațională, prin efortul voinței și osteneala cercetării; iar în amorțeala indiferenței se naște oboseala în muncă. În asta constă diferența fundamentală, esențială, dintre psihologia copilului și psihologia adultului. Există, deci, o vitalitate n specială, care explică miracolele cuceririlor naturale ale copilului. Dar dacă, în timpul perioadei senzitive, un obstacol se opune activității sale, în copil se produce o tulburare sau chiar o deformație, și, iată martiriul spiritual, încă necunoscut, dar al cărui stigmat inconștient îl poartă în sine mai toți oamenii.

Munca de creștere, adică de cucerire activă a caracterelor a rămas până acum neobservată; dar am observat, printr-o lungă experiență, reacțiile dureroase și violente ale copilului, atunci când obstacole externe împiedică activitatea sa vitală. Necunoscând cauzele acestor reacții, noi le credem fără cauză și le măsurăm în funcție de rezistența copiilor la încercările noastre de a-i calma. Prin termenul vag de capricii, noi numim fenomene total diferite între ele. Pentru noi, tot ce nu are cauză evidentă, tot ce e faptă ilogică și nestăpânită, e capriciu; am constatat, de asemenea, că unele capricii au tendința de a se agrava cu timpul: acesta e un indiciu că avem de a face cu cauze permanente, ce care continuă să acționeze și cărora nu le-am găsit remediul.

Perioadele senzitive ar putea clarifica multe din capriciile copiilor: nu pe toate, deoarece cauzele luptelor interioare sunt diverse și multe din capricii sunt urmări ale deviațiilor de la normalitate care se agravează tocmai fiindcă au fost tratate în mod greșit. Însă capriciile legate de conflictele interioare care privesc perioadele senzitive sunt trecătoare ca și acestea și nu lasă urme în caracter: în schimb, perioadele senzitive au efecte din cele mai grave, dacă dezvoltarea a fost incompletă, acest lucru nu se mai poate repara în devenirea ulterioară a vieții psihice.

Capriciile din perioadele senzitive sunt semnele exterioare ale unor trebuințe nesatisfăcute, semnale de alarmă despre existența unor condiții greșite, a unui pericol; ele dispar îndată ce trebuințele au fost înțelese și

satisfăcute. Imediat se poate vedea că urmează o stare de calm după o stare de agitație care ar putea lua forma unei boli. Prin urmare, e necesar să căutăm cauza fiecărei manifestări infantile pe care noi le numim capricii, deoarece aceste cauze ne scapă, dar ne-ar putea deveni o călăuză care să ne ajute să pătrundem tainele sufletului infantil și să realizăm o epocă de înțelegere și de pace în relațiile noastre cu copiii.

Scurtă analiză a perioadelor senzitive

Încarnarea și perioadele senzitive s-ar putea compara cu niște ferestruici deschise către fenomenele intime ale sufletului aflat în proces de construcție, care ne permit să privim de aproape organele interne care lucrează la creșterea psihică a copilului. Aceasta demonstrează că dezvoltarea psihică nu se realizează la întâmplare, nu-și are originea în stimulii din lumea externă, ci e călăuzită de sensibilități tranzitorii care sunt instincte temporare de care se leagă achiziția diverselor caractere. Deși toate acestea se întâmplă pe cheltuiala mediului înconjurător, acesta nu are o importanță constructivă; el oferă numai mijloacele necesare vieții spirituale, analog cu ce se întâmplă cu viața corpului care își ia elementele vitale din mediu prin hrană și respirație.

Sensibilitățile interioare sunt cele care ghidează alegerea lucrurilor necesare, și a împrejurărilor favorabile pentru dezvoltare, dintr-un mediu

înconjurător multiform. Cum ghidează? Ghidează făcându-l pe copil sensibil față de anumite lucruri și indiferent față de altele. Când această sensibilitate se aprinde în el, atunci e ca și cum din el ar pleca un spot luminos care luminează numai anumite lucruri și nu altele: iar acelea constituie toată lumea lui. Nu e vorba doar de o dorință puternică de a se găsi în acele situații sau de a lua acele lucruri. În copil există o șansă specială, unică, extraordinară, de a profita pentru a crește: deoarece doar în timpul perioadei senzitive face achiziții psihice cum ar fi capacitatea de a se orienta în mediul extern, sau cea de a însufleți instrumentele motorii până în cele mai intime și mai delicate particularități ale lor.

În aceste raporturi senzitive dintre copil și mediu se află cheia care poate deschide adâncul tainic în care embrionul spiritual înfăptuiește miracolul creșterii.

Ne putem închipui această activitate minunată de creație ca un șir de emoții vii, izvorâte din subconștient care, prin contact cu mediul, construiesc conștiința umană. Ele pleacă de la confuzie spre a ajunge la distingere, apoi la crearea activității, cum putem vedea, de exemplu, în procesul de însușire a limbii.

Iată că, în însușirea limbii, printre sunetele haotice din mediu, înșelătoare nelămurite și amestecate, dintr-o dată se aud și se simt distincte, atrăgătoare, fascinante, sunetele singulare ale unui limbaj articulat neinteligibil: iar sufletul, încă lipsit de gând, ascultă o muzică ce-i umple universul. Atunci, înseși fibrele copilului tresar.

Nu toate fibrele, ci numai acelea ascunse, care vibraseră până atunci doar în țipete nelămurite: ele se trezesc într-o mișcare regulată, disciplinate, într-o ordine care le schimbă modul de a vibra. Acest fapt pregătește timpuri noi pentru universul embrionului spiritual. El însă trăiește cu intensitate prezentul și se concentrează: gloria viitoare a ființei îi rămâne necunoscută.

Încetul cu încetul, urechea analizează, iar limba, la rândul ei se mișcă printr-o însuflețire nouă, ea, care știa numai suptul, începe să simtă vibrații interioare, să exploreze laringele, gura, obrajii, supunându-se, parcă, unei puteri irezistibile și ilogice. Deoarece acele vibrații sunt viață, deși nu servesc încă la nimic: decât că produc o plăcere ce nu se poate exprima în cuvinte.

Întreaga ființă a copilului exprimă această plăcere superioară, când, cu membrele încordate, cu pumnii strânși, cu capul ridicat spre o persoană care vorbește, urmărește intens cu privirea mișcarea buzelor.

Trece prin perioada senzitivă, o chemare divină care dă suflu lucrurilor inerte și le animă, le umple cu spirit.

Acest spectacol interior al copilului este un spectacol al dragostei: și e unica și marea realitate ce se desfășoară pe tărâmurile ascunse ale sufletului: și e unica și marea realitate care, din când în când, îl umple întru totul. Aceste activități miraculoase, care nu trec fără a lăsa urme de neșters ce îl înalță neîncetat pe om și îl înzestrează cu însușiri ce-l vor însoți toată viața, se desfășoară în smerenia tăcerii.

De aceea totul se petrece pe tăcute și pe nevăzute, atâta timp cât înseși condițiile mediului înconjurător răspund suficient trebuințelor interne. În cazul limbajului, spre exemplu, această chemare, care e printre cele mai grele și mai anevoioase, și care corespunde la maxim unei perioade senzitive, rămâne secretă, neobservată, deoarece copilul găsește întotdeauna în jurul lui persoane care vorbesc și care îi oferă, astfel, elementele necesare construirii acestuia. Singurul lucru ce ne-ar putea face percepem din afară starea senzitivă a copilului e surâsul său, bucuria pe care o manifestă când i se adresează cuvinte scurte, rostite răspicat, încât să poată distinge sunetele, cum se disting dangătele clopotelor unei catedrale. Sau când vedem copilul liniștindu-se într- o pace plină de fericire, seara, în timp ce adultul îi cântă notele unui cântec de leagăn, repetând mereu aceleași cuvinte, o astfel de plăcere lasă conștiința să pătrundă în repaosul visurilor. Noi știm acest lucru, de aceea îi murmurăm vorbe de alint pentru a primi, la schimb, surâsul lui plin de viață: de aceea, din timpuri imemoriale, oamenii zăbovesc seara în preajma copilului care cheamă și cere cuvinte și cântece cu setea muribundului care cheamă alinarea în ceasul trecerii.

Acestea sunt, ca să zicem așa, dovezile pozitive ale sensibilității creatoare. Sunt, însă, și alte dovezi, mult mai vizibile, dar cu o semnificație negativă. Atunci când, în mediu, un obstacol se opune funcționării interne. În aceste cazuri, existența unei perioade senzitive se poate

manifesta prin reacții violente, disperate, pe care noi le socotim ca neavând vreo cauză și, de aceea, le numim capricii. Capriciile sunt expresii ale unei perturbații interioare, ale une trebuințe nesatisfăcute, care crează o stare de tensiune: și reprezintă încercare a sufletului de solicita ce-i trebuie sau de a se apăra.

Se manifestă, atunci, o sporire a activităților inutile și dezlânate ce s-ar putea compara, în domeniul fizic, cu febra ridicată a copiilor, de multe ori bruscă și fără să-i corespundă o cauză patologică pe măsură. Se cunoaște caracteristica proprie copilului de a avea creșteri îngrijorătoare de temperatură în boli minore, care ar lăsa un om matur într-o stare aproape normală: o febră neobișnuită care, însă, trece cu aceeași ușurință cu care a venit. Acum, pot exista și în domeniul psihic stări de agitație violente care sunt în legătură cu sensibilitățile excepționale ale copilului. Aceste reacții au fost întotdeauna observate; în fapt, capriciile copilului, prezente încă de la naștere, au fost considerate ca dovezi ale naturii perverse înnăscute a omului. Ei bine, dacă orice alterare a funcțiilor e socotită o boală funcțională, trebuie să privim drept boli funcționale și alterările ce privesc latura psihică a vieții. Primele capricii ale copilului sunt primele boli ale sufletului.

Au fost observate deoarece fenomenele patologice sunt cele dintâi care se văd întâi: niciodată calmul n-a ridicat probleme și nu ne-a obligat să reflectăm, ci dezordinea și încăpățânarea. În natură, ceea ce ne izbește mai puternic nu sunt legile, ci abaterile de la

lege, erorile naturii. În felul acesta, nimeni nu bagă în seamă semnele exterioare imperceptibile care însoțesc opera creatoare a vieții, sau ale funcțiilor pe care, apoi, le conservă. Fenomenele de creație ca și cele de conservare rămân necunoscute.

Cu fenomenele vieții se întâmplă la fel cum se întâmplă cu obiectele fabricate de noi: sunt expuse în vitrină gata asamblate: atelierele rămân închise pentru public, deși sunt partea cea mai interesantă. La fel sunt de admirat, fără îndoială, în funcționarea corpului, mecanismele diferitelor organe interne, însă nimeni nu le vede și nu le semnalează. Însuși individul care le are și trăiește prin ele, nu-și dă seama de uimitoarea lor organizare. Natura lucrează fără a le face cunoscute, cum spune preceptul creștin: «să nu știe mâna ta dreaptă ce face stânga». Acest echilibru armonios de energii ce se îmbină împreună îl numim «sănătate», «normalitate». Sănătate! e triumful întregului asupra părții: triumful scopului asupra cauzei.

Noi constatăm obiectiv toate particularitățile bolii, în timp ce laborioasele miracole ale sănătății pot trece nesemnalate, necunoscute. De fapt, în istoria medicinii, bolile au fost cunoscute din timpurile cele mai îndepărtate. Se găsesc urme de operații chirurgicale la omul preistoric, iar rădăcinile medicinii se găsesc în civilizația egipteană și în cea greacă. Însă, descoperirea funcțiilor organelor interne e de dată recentă: descoperirea circulației sângelui datează abia din secolul al XVII-lea al erei noastre: prima disecție anatomică a

unui corp omenesc, făcută cu scopul de a studia organele interne, s-a făcut la 1600 și, încet- încet, haida-haida, patologia, adică boala, a fost cea care a ajutat la pătrunderea și descoperirea, pe cale indirectă, a secretelor fiziologice, adică a funcțiilor normale.

De aceea, nu e de mirare că la copil au fost luate, treptat, în calcul numai bolile psihice, funcționarea normală a sufletului rămânând în cea mai adâncă obscuritate. Iar lucrurile sunt cu atât mai puțin de înțeles, dacă ne gândim la extraordinara delicatețe a funcțiilor psihice, cele care își elaborează opera în umbră, în taină, fără nici o posibilitate de a se manifesta.

Afirmația e puțin cam surprinzătoare, dar nu absurdă: adultul a cunoscut numai bolile sufletului infantil, dar nu sănătatea: sufletul a rămas ascuns, ca toate energiile universului care n-au fost descoperite încă.

Copilul sănătos e ca mitul omului creat de Dumnezeu după chipul și asemănarea sa, pe care nimeni nu-l mai știe, deoarece se vede doar omul decăzut, deformat încă de la origine.

Dacă nu i se dă niciun ajutor copilului, dacă mediul nu e pregătit pentru a-l primi, el va fi într-un pericol continuu din punct de vedere al vieții psihice. Copilul venit pe lume e expus la orice, adică, asemenea oricărei ființe abandonate; e expus unor întâmplări dăunătoare, luptelor pentru existență psihică, necunoscute, dar

reale, ale căror consecințe sunt fatale pentru construcția finală a individului

Adultul nu-l ajută deoarece ignoră complet efortul căruia i se supune copilul și deoarece nu e conștient de *miracolul* care se *produce:* miracolul creației din nimic, realizat de o ființă lipsită, în aparență, de viață psihică.

Urmarea e un mod nou de tratare a copilului, considerat până acum doar un corp vegetativ care are nevoie de îngrijire igienică. De acum înainte trebuie să prevaleze impresiile manifestărilor psihice, și să se întreprindă acțiuni în favoarea celui așteptat, nu în a celui care a venit deja. Adultul nu poate rămâne orb în fața unei realități psihice pe cale de actualizare în nou născut: e necesar să urmeze copilul și să-l ajute din primele momente ale dezvoltării. Nu trebuie să-l ajute să se construiască, deoarece aceasta e sarcina naturii înseși: trebuie să trateze cu gingășie manifestările acestei munci, furnizându-i mijloacele necesare construcției, acele mijloace pe care el nu le poate lua prin propria sa energie.

Și dacă e așa, dacă copilul sănătos e unul dintre secretele unei energii ascunse, și dacă viața psihică se dezvoltă pe o fundație cu dezechilibre funcționale, bolnavă, trebuie să reflectăm la cantitatea enormă de diformități care rezultă cu necesitate. Pe vremea când încă nu exista igiena infantilă, mortalitatea copiilor se impunea prin numărul impresionant al victimelor, dar nu era singurul fenomen al vremii: printre cei rămași în viață, câți orbi, câți rahitici, câți schilozi, câți paralitici,

câte monstruozități și debilități organice ce predispun la infecțiile răspândite în mediu: tuberculoză, lepră, scrofuloză!

O priveliște asemănătoare ar trebui să ne apară în fața ochilor, când nu asigurăm copilului nicio igienă psihică, nu-i pregătim un mediu care să-l protejeze și să-l salveze, când ignorăm până și existența funcțiilor sale tainice, ce ard de pasiunea de a crea o armonie spirituală.

Moartea, în primul rând; și împreună cu moartea, câte deviații, câtă debilitate, câtă orbire, câte vieți subdezvoltate și, mai mult, trufia, setea de putere, avariția, mânia, dezordinea ce se dezvoltă printr- o tulburare morală a tuturor funcțiilor! Acestă priveliște nu o figură de stil, nu e o metaforă, e doar realitatea îngrozitoare a prezentului spiritual, descris prin vorbe luate din trecutul apropiat al vieții fizice.

Pricini mici, care acționează acolo unde începe viața, pot da naștere unor deviații dintre cele mai profunde: iar omul crește și se dezvoltă într-un mediu spiritual care nu este al său: el trăiește, cum spune tradiția, dar și-a pierdut raiul vieții sale.

Observații și exemple

Pentru a demonstra existența unei vieți psihice la copiii mici nu este posibil să recurgem la experiențe științifice, cum se întâmplă în psihologia experimentală, și cum au încercat câțiva psihologi moderni, căutând să

afle, prin experimente, stimulii la care sunt sensibili copiii, încercând să le atragă atenția și așteptând orice manifestare motorie care să reprezinte un *răspuns psihic.*

Nu se va putea demonstra nimic în primul an de viață, existând deja o relație spirituală cu organele de mișcare, cu alte cuvinte, procesul de animare sau de încarnare se află deja în desfășurare.

Este necesar să existe o viață psihică, chiar și embrionară, preexistentă oricărei funcționări a mișcărilor voluntare.

Totuși, primul impuls provine dintr-un sentiment. Astfel, de exemplu, așa cum a demonstrat Lewin prin intermediul cinematografiei sale psihologice, copilul care își dorește un obiect se întinde după el încordându-și tot corpul și, mult mai târziu (odată cu progresul coordonărilor motrice), va putea să separe diferitele acțiuni și, astfel, să întindă doar mâna pentru a ajunge la obiectul dorit.

Un alt exemplu se găsește la un copil de patru luni, ce privește cu atenție gura unui adult în timp ce acesta vorbește, exprimându-se cu vagi modulații mute ale buzelor, dar, mai ales, prin mișcarea capului, ridicat și perfect rigid, atras fiind de acel fenomen interesant. De abia la șase luni copilul va putea începe să articuleze câteva silabe. Înainte de a începe să articuleze sunetele, există un interes sensibil pentru acumularea sunetelor, și pentru programarea și animarea, pe ascuns, a organele de vorbire, ceea ce dovedește preexistența

acțiunilor unui fenomen psihic generator. Asemenea sensibilități sunt susceptibile de observare, dar nu de a fi supuse experimentării. Experiențele încercate de adepții psihologiei experimentale ar fi unul dintre factorii externi ce ar putea prejudicia munca secretă a vieții psihice infantile, intervenind intempestiv și din exterior asupra energiilor constructive.

Viața psihică a copilului trebuie observată în același mod în care Fabre observa insectele, studiindu-le în mediul lor de viață normală, lăsându-le să trăiască natural, el rămânând ascuns pentru a nu le tulbura. Iar observarea trebuie să se înceapă atunci când simțurile, fiind ca niște organe de cunoaștere, adună lacom și acumulează impresii conștiente din lumea exterioară, deoarece, în mod spontan, viața se dezvoltă pe seama mediului extern.

Pentru a ajuta copilul nu este necesar să recurgem la abilități complicate de observare sau să ne convertim în interpreți ai acestora; va fi de ajuns să fim dispuși să ajutăm sufletul celui mic, deoarece logica va fi suficientă pentru a ne transforma în aliații săi.

Să dăm un exemplu pentru a explica simplicitatea procedurii, începând de la un caz particular, unul dintre cele mai evidente. Se crede că un copil trebuie să stea totdeauna culcat, pentru că nu poate sta în picioare. Copilul ar trebui să primească primele sale impresii senzoriale din mediu, de la cer ca și de la pământ, însă, cu siguranță, nu îi este permis să vadă cerul. În realitate, el contemplă doar tavanul camerei care, cu

aceeași siguranță, va fi neted și alb, sau pătura de pe pat. Și, totuși, el ar trebui să acumuleze cu ajutorul vederii primele sale impresii cu care își va hrăni spiritul înfometat. Ideea că copilul are nevoie să vadă ceva, a sugerat să i se arate anumite obiecte pentru a îi distrage atenția de la condițiile care îl izolează, în mod greșit, de mediu și iată că, printr-o procedură a psihologiei experimentale, este prinsă la patul copilului o minge suspendată de un fir, sau un alt obiect care oscilează cu intenția de a-l distra pe micuț. Acesta, avid să preia imagini din mediu, urmărește acel obiect care se mișcă de-asupra ochilor și, neputând încă să-și miște capul, este constrâns să-și forțeze ochii într-un mod nenatural. Acest efort deformator se datorează poziției grosolane și artificiale în care se găsește copilul, nu în raport cu obiectul, ci, mai degrabă, cu mișcarea acestuia.

Ar fi de ajuns să ridicăm copilul, sprijinindu-l pe un plan ușor înclinat, pentru a putea cuprinde cu privirea tot mediul ce îl înconjoară; ar fi chiar mai bine să-l așezăm într-o grădină unde ar avea sub ochi panorama plantelor legănându-se ușor, a florilor vii din jurul său și a păsărelelor.

Este necesar ca, pentru un timp, să fie mereu aceleași locuri care să reprezinte câmpul de explorare al copilului, deoarece, văzând constant aceleași lucruri, el învață să le recunoască și să le regăsească în aceleași locuri și să distingă mișcările unor obiecte suspendate față de mișcările ființelor vii.

VIII - ORDINEA

Una din cele mai importante și mai misterioase perioade senzitive este aceea care îl face pe copil extrem sensibil față de ordine.

Această sensibilitate se manifestă încă din primul an de viață și se prelungește și în cursul celui de al doilea.

Ni se poate părea curios și extravagant să se vorbească de o perioadă senzitivă față de ordine la copil, existând convingerea difuză că el e dezordonat de la natură.

E greu să luăm în considerare o atitudine atât de delicată atunci când copilul trăiește într-un mediu închis cum e acela al locuințelor de la oraș, plin de obiecte mari și mici pe care adultul le mișcă și le mânuiește cu scopuri complet străine copilului. Și dacă el are o perioadă senzitivă față de ordine, e tocmai pentru că întâmpină în jurul său un mare obstacol care provoacă în copil o stare anormală.

Într-adevăr, de câte ori copilul plânge fără un motiv vădit, fără să-l putem liniști?

În sufletul micuțului există secrete profunde, necunoscute încă de adultul lângă care trăiește.

Ar fi de ajuns doar să bănuiască existența acestor trebuințe ascunse, pentru ca adultul să acorde atenție și să observe sentimentele specifice ale copilului care se manifestă în acest fel.

Copiii mici dezvăluie o dragoste caracteristică pentru ordine. Deja de la un an jumătate până la doi ani aceștia

demonstrează clar, chiar și într-o formă confuză, exigența lor privind ordinea din mediul extern. Copilul nu poate trăi în dezordine, pentru că aceasta îl face să sufere, iar suferința se manifestă în plânsul disperat și într-o agitație continuă, ce poate lua forma unei adevărate boli. Copilul mic observă imediat dezordinea peste care adulții și copiii mai mari trec cu ușurință, în mod evident, ordinea din mediul extern atinge o sensibilitate care va dispărea o dată cu vârsta, una dintre acele sensibilități periodice, proprii fiecărei ființe în curs de evoluție, sensibilități pe care noi le numim perioade senzitive; iar aceasta este una dintre cele mai importante și mai misterioase perioade senzitive.

Însă, dacă mediul nu este adaptat iar copilul se află în mijlocul adulților, aceste manifestări atât de interesante, care se dezvoltă în tăcere, se pot transforma în angoasă, enigmă și capriciu.

Pentru a putea surprinde o manifestare pozitivă a acestei sensibilități, adică o expresie de entuziasm și de bucurie în raport cu satisfacția sa, este necesar ca persoanele adulte să fie deschise față de aceste studii de psihologie infantilă: cu atât mai mult cu cât perioada senzitivă față de ordine se manifestă chiar din primele luni de viață. Doar acele *nurses* (educatoare puericultoare) pregătite să înțeleagă principiile noastre ne pot da câteva exemple. Voi cita unul dat de o *nurse* care a observat la o fetiță de cinci luni pe care o plimba agale într- un cărucior prin propria sa casă, că devenea, dintr-odată, interesată și bucuroasă la vederea unei

pietre de marmură albă încastrată într- un zid vechi de culoare gri. Deoarece casa era plină de flori frumoase, copila în plimbarea sa, mereu aceeași, era extrem de încântată când ajungea aproape de piatră: și, de aceea, *nurse* oprea căruciorul în fiecare zi în fața acelui obiect despre care nimeni nu ar fi bănuit că ar putea produce o plăcere de durată unei fetițe de cinci luni.

Există, în schimb, obstacolele care fac mai ușoară posibilitatea de a judeca existența unei perioade senzitive: și, poate cel mai mare număr de capricii precoce sunt datorate acestei sensibilități. Voi cita câteva exemple luate din viața reală, Iată o scenă de familie: personajul principal este o fetiță foarte mică, de vreo șase luni. În *nursery,* adică în camera fetiței, vine, într-o zi, o doamnă în vizită și își lasă umbrela sprijinită deasupra mesei. Fetița pare să se agite evident, nu din cauza doamnei, ci din pricina umbrelei: deoarece, după ce o fixează îndelung, începe să plângă. Doamna, interpretând aceasta ca fiind o dorință a fetiței de a avea umbrela, se grăbește să i-o dea, însoțindu-și gestul cu surâsul și privirile galeșe obișnuite față de copii. Dar micuța respinge obiectul și continuă să țipe. Se fac alte încercări, dar fetița se agită din ce în ce mai mult. Ce-i de făcut? Iată conturându-se unul din acele capricii ce se ivesc încă de la naștere. La un moment dat, mama fetiței, care avea câteva cunoștințe asupra manifestărilor psihice despre care vorbim, ia umbrela de pe masă și o duce în camera alăturată. Fetița se liniștește imediat. Motivul neliniștii era umbrela pe masă, adică un obiect

într-un loc nepotrivit care tulbura în mod violent cadrul obișnuit al poziției lucrurilor într-o ordine pe care fetița avea nevoie să o rețină.

Un alt exemplu: e vorba aici de un copil mai mare: de un an și jumătate, eu însămi am luat parte activă la această scenă. Mă aflam, împreună cu un grup persoane, în pasajul de la peștera lui Nerone, la Napoli: cu noi era și o doamnă tânără, cu un copil prea mic ca să poată parcurge pe picioare acea trecătoare subterană ce străbătea un deal întreg. În fapt, după câtva timp, țâncul obosi și mama sa îl luă în brațe. Dar ea însăși nu-și calculase puterile: era transpirată și se opri să-și scoată pardesiul și să-l ia pe mână, apoi, încărcată cum era, mai luă și copilul. Acesta se puse pe un plâns din ce în ce mai tare. Mama încerca în zadar să-l liniștească: se vedea bine că era istovită și începea să devină nervoasă. La rândul lor, toți cei din grup erau deranjați și, natural, se ofereau s-o ajute. Țâncul trecea din brațe în brațe, din ce în ce mai agitat: și fiecare îi spunea câte o vorbă sau se răstea la el înrăutățind situația. Se părea că nu e altceva de făcut decât să-l ia iarăși mama sa în brațe. Dar acum lucrurile ajunseseră la culmea a ce se cheamă capriciu; părea, într-adevăr, o situație disperată.

Atunci interveni ghidul și, cu o energie de om hotărât, îl strânse în brațele sale puternice. În acel moment copilul începu să reacționeze cu adevărat violent. Eu mă gândeam că aceste reacții trebuie să aibă o cauză psihică legată de o sensibilitate internă și făcui o încercare: mă apropiai de mama copilului și întrebai:

«Doamnă, îmi dați voie să vă ajut să îmbrăcați pardesiul?» Aceasta mă privi uimită căci îi era încă prea cald, dar, buimăcită cum era, răspunse solicitării mele și se lăsă să fie îmbrăcată. Imediat copilul se liniști: termină cu lacrimile și agitațiile și repetă de mai multe ori: *«To palda!»* ce voia să însemne: *«Il paletot sulle spalle!»*, (pardesiul trebuie să stea pe spatele tău): da, mama trebuie să țină pardesiul pe ea, părea a gândi; «în sfârșit, m-ați înțeles!», întinse brațele către mamă și se întoarse spre ea surâzând; călătoria se sfârși în cea mai deplină liniște. Pardesiul e spre a fi îmbrăcat pe tine și nu pentru a atârna ca o zdreanță pe braț, iar această dezordine privitoare la persoana mamei fusese cauza unui conflict perturbator.

Am asistat la o altă scenă de familie, foarte semnificativă. Mama, care nu se prea simțea bine, stătea, sau mai bine zis, zăcea întinsă într- un fotoliu cu brațe, pe care camerista așezase două perne; iar fetița, care abia împlinise douăzeci de luni, se aproprie de mamă și îi ceru «o poveste». Ce mamă rezistă dorinței copilului ei de a-i spune o poveste? Chiar dacă nu se simțea bine, doamna începu să-i spună o poveste, pe care micuța o urmărea cu maximă atenție. Dar mamei îi era atât de rău că nu mai putu să continue; trebui să se ridice și ceru să fie dusă la pat, în camera alăturată. Rămasă lângă fotoliu, copila începu să plângă. Părea evident pentru toți că plângea pentru suferința mamei, și încercau să o liniștească; dar, când camerista veni să ia pernele de pe fotoliu pentru a le duce în dormitor,

micuța începu să țipe: «Nu, pernele, nul...» Părea că vrea să spună: «Cel puțin astea să rămână la locul lor!»

Cu vorbe dulci și mieroase, copila fu dusă lângă patul mamei, care, cu toată suferința, se forță să continue povestea, crezând că, astfel, dă satisfacție curiozității nerăsplătite a fătucii. Dar aceasta, sughițând, cu obrajii plini de lacrimi, spunea: «Mama, fotoliu!» ceea ce vroia să însemne că mama trebuia să rămână în fotoliu.

Povestea nu o mai interesa deloc, iar circumstanțele contribuiseră la acest lucru: mama și pernele își schimbaseră locul, frumoasa poveste începuse într-o cameră și se termina în alta, iar în sufletul micuței avea loc un conflict dramatic și ireparabil.

Aceste exemple arată intensitatea acestui instinct; ceea ce surprinde e extrema precocitate a manifestărilor lui, căci la copilul de doi ani această trebuință de ordine ajunge deja în perioada în care devine stimul pentru acțiune practică și, de aceea, nu-l mai deranjează. E tocmai unul din cele mai interesante fenomene ce se observă în școlile noastre; dacă un obiect nu e la locul lui, copilul de doi ani observă și-l pune la loc. El surprinde încă aspecte mărunte ale dezordinii pe lângă care adulții și chiar copiii mai mari trec fără a le băga în seamă. Dacă, spre exemplu, o bucată de săpun a rămas pe masă în loc să stea în săpunieră, un scaun e răsturnat sau nu e la locul lui, imediat copilul de doi ani observă și merge să facă ordine. Oricine a putut observa fapte similare în școala de sticlă construită în salonul

principal al marelui edificiu al Expoziției din S. Francisco, în anul inaugurării Canalului Panama. Un copil de doi ani, după ce și-a terminat activitatea cotidiană de la școală, se preocupă să pună la loc toate scaunele, aliniindu-le la perete. În timpul acestei munci el pare că rumegă gânduri. Într-o zi, în timp ce punea la locul lui un scaun mare, copilul se opri cu o atitudine indecisă și se întoarse pentru a pune scaunul într-o poziție oblică; care era, de fapt, poziția corectă.

S-ar zice că ordinea reprezintă un stimul atrăgător, o chemare activă; dar, cu siguranță, e ceva mai mult decât atât, e una din trebuințele care reprezintă adevărata bucurie a vieții. De fapt, se observă, în școlile noastre, cum și copiii mai mari, de trei sau de patru ani, după ce au terminat un exercițiu, așează lucrurile la locul lor, o muncă, fără îndoială, binevenită și spontană. Ordinea lucrurilor înseamnă cunoașterea locului obiectelor în mediu, amintirea locului fiecăruia: adică, s-ar putea spune, orientarea în mediu și stăpânirea tuturor particularităților sale. Mediul care aparține sufletului este acela pe care îl cunoști, în care te poți deplasa cu ochii închiși și poți găsi întinzând mâna tot ceea ce cauți: e un loc necesar pentru liniștea și fericirea vieții. Evident, *dragostea față de ordine* așa cum o înțeleg copiii, nu este aceeași cu cea pe care o înțelegem noi și o exprimăm prin cuvinte reci.

Pentru adult este vorba doar de o plăcere externă, de o bunăstare mai mult sau mai puțin indiferentă. Însă copilul se formează pe seama mediului, iar această

formare constructivă nu se efectuează după o formulă vagă, deoarece are nevoie de o îndrumare precisă și determinată.

Ordinea, pentru cei mici, este similară cu planul de susținere pe care trebuie să se sprijine ființele terestre pentru a putea să meargă: echivalează cu elementul lichid în care înoată peștii. La prima vârstă se adună *elementele* de orientare din mediu asupra cărora spiritul va trebui să acționeze pentru viitoarele sale cuceriri.

Că toate acestea produc o plăcere vitală, o demonstrează unele jocuri ale copiilor foarte mici, care surprind prin iraționalitatea lor și care se referă la pura plăcere de a găsi obiectele la locul lor. Înainte de a vorbi despre ele, vreau să amintesc o experiență făcută de Profesorul J. Piaget de la Geneva cu copilul său. El a ascuns un obiect sub perna ce acoperea șezutul unui fotoliu, și apoi, îndepărtând copilul, a luat obiectul și l-a pus sub perna unui fotoliu alăturat. Ideea era că copilul va căuta obiectul în locul știut și nu-l va mai găsi acolo și va căuta în altă parte; iar, pentru a-i ușura căutarea, profesorul l-a pus într-un loc analog. Dar copilul se mulțumea să ridice perna primului fotoliu, spunând pe limba lui: «Nu mai el», fără să facă nici o altă încercare de căutare în continuare a obiectului. Atunci profesorul a repetat experimentul lăsând copilul să vadă că mută obiectul de la un fotoliu la celălalt. Dar copilul repeta scena de la început, spunând: «Nu mai el». Profesorul ajunsese să creadă că fiul său are o inteligență redusă și, aproape cu ciudă, ridică perna celui de-al doilea

fotoliu zicând: «N- ai văzut că l-am pus aici?» - «Ba da», răspunse copilul, arătând spre primul fotoliu, «dar trebuia să stea aici!»

Copilul nu avea interesul să obțină obiectul, ci să-l întoarcă ia locul său și, fără îndoială, el gândea că profesorul nu înțelesese jocul. Nu consta oare jocul în găsirea unui obiect la locul său? Și dacă un obiect nu se întoarce la locul său, adică sub perna primului fotoliu, ce scop mai are jocul?

Eu însămi am trăit o mare uimire când am început să asist la așa zisul joc «de-a v-ați ascunselea» al copiilor între doi și trei ani. În aceste jocuri ei par entuziasmați și fericiți, cu mari așteptări. Dar jocul lor consta în aceasta: un copil se pitește în prezența celorlalți sub o masă acoperită până la pământ: apoi, toți ceilalți copii ies din încăpere, intră din nou și, ridicând fața de masă, în strigăte de bucurie, își găsesc colegul ascuns dedesubt. Jocul se repeta de mai multe ori: fiecare zicând «Acum mă ascund eu» și se ghemuia sub masă. Altă dată, am văzut copii mai mari ce se jucau așa împreună cu un copil mai mic. Acesta se ascundea după o mobilă și cei mai mari, intrând se prefăceau că nu-l văd, căutându-l peste tot, crezând că în felul acesta îi fac plăcere celui ascuns, dar acesta striga brusc: «Sunt aici!» cu accentul unuia care ar zice: «Dar n-ați văzut unde eram?»

Într-o zi am luat și eu parte la unul din aceste jocuri. Am găsit un grup de micuți strigând și bătând din palme de bucurie că-și găsiseră tovarășul ascuns

după ușă. Au venit spre mine și mi-au zis: «Joacă-te și tu cu noi, ascunde-te!». Am acceptat. Toți au ieșit afară serioși ca atunci când pleci ca să nu vezi unde se ascunde cineva. Eu, în loc să mă ascund după ușă, m-am ascuns într-un colț, după dulap. Când intrară copiii, se duseră grămadă să mă caute după ușă. Eu așteptai cât așteptai, dar, văzând că nu mă mai caută nimeni, ieșii afară din ascunzătoare. Copiii mă priviră dezamăgiți: «De ce n-ai vrut să te joci cu noi, de ce nu te-ai ascuns?»

Dacă e adevărat că jocul produce plăcere (și, de fapt, copiii erau veseli repetând absurdul lor exercițiu), trebuie să spunem că plăcerea pe care o au copiii la o anumită vârstă este aceea de a regăsi lucrurile la locul lor. Jocul de-a v-ați ascunselea e interpretat de ei așa: a așeza lucruri la locuri ascunse, a le regăsi în locuri unde nu se pot vedea; ca și când și-ar zice în mintea lor: «De afară nu se vede dar eu știu unde e și pot găsi un lucru cu ochii închiși, sunt sigur de locul unde e așezat».

Toate acestea ne dovedesc că natura înzestrează copilul cu o sensibilitate față de ordine, cu un simț intern care nu constă în distingerea lucrurilor, ci în distingerea raporturilor dintre lucruri; de aceea leagă mediul într-un tot ale cărui părți sunt dependente între ele. Numai într-un asemenea mediu, cunoscut în totalitatea lui, devine posibil să ne orientăm pentru a ne deplasa și pentru a ne atinge scopurile; fără această achiziție ar lipsi temelia vieții de relație. Ar fi ca și când am avea mobilă, dar n-am avea casă în care să o

așezăm. Și chiar așa, la ce-ar folosi acumularea de imagini, dacă n-ar exista ordinea care să le organizeze? Dacă omul ar cunoaște numai obiectele și nu și raporturile lor, s-ar găsi într-un haos fără ieșire. Copilul e cel care a muncit pentru a da minții umane acea capacitate care pare un dat al naturii: aceea de a se orienta, de a-și propune să caute un drum în viață. Cu perioada senzitivă pentru ordine, natura ne predă prima lecție: la fel cu cea predată de învățătorul care îl învață pe copil planul clasei, pentru a-l iniția în studiul hărților geografice ce reprezintă suprafața pământului. S-ar mai putea spune că, prin această perioadă, natura a încredințat omului o busolă spre a se orienta în lume. Întocmai cum a dat copilului mic și puterea de a reproduce cu exactitate sunetele din care se compune limbajul, acel limbaj cu posibilități infinite de dezvoltare pe care adulții l-au dezvoltat timp de secole. Inteligența umană nu vine din nimic: ea se clădește pe fundamentele elaborate de copil în timpul perioadelor sale senzitive.

Ordinea internă

Sensibilitatea față de ordine a copilului există, simultan, sub două aspecte: cel exterior, care privește relațiile dintre componentele mediului, și cel interior, care se referă la părților corpului care acționează prin mișcare și la pozițiile lor: ceea ce s-ar putea numi orientare internă.

Orientarea internă a fost obiect de studiu în psihologia experimentală, care a recunoscut un simț muscular ce permite omului să își dea seama de poziția membrelor și fixează o memorie specială: memoria musculară.

Această explicație construiește o teorie complet mecanică, fundamentată pe experiența mișcărilor efectuate conștient. Dacă, de exemplu, individul a mișcat un braț pentru a lua un obiect, acea mișcare este percepută, este memorată și poate fi reprodusă. În concluzie, omul deține puterea de orientare prin care poate decide să miște brațul stâng sau drept, să se întoarcă într-o parte sau în cealaltă, prin intermediul experiențelor pe care le face succesiv în funcție de intenție și voință.

În schimb, copilul a demonstrat existența unei perioade senzitive foarte dezvoltată, cu privire la poziția corpului, cu mult înainte de a se putea mișca liber și de a beneficia de experiență. Ceea ce înseamnă că natura pregătește o sensibilitate specială față de atitudinile și pozițiile corpului.

Teoriile mai vechi se refereau la mecanisme nervoase, însă perioadele senzitive se referă la fenomene psihice care sunt lumini și vibrații spirituale, care pregătesc conștiința: acestea sunt energiile care pleacă din non-existent, pentru a aduce în existență elementele fundamentale cu care trebuie să se realizeze construcțiile viitoare ale lumii psihice. Prin urmare, această posibilitate își are începutul într- un dat al

naturii: iar experiențele conștiente nu fac altceva decât să- I dezvolte. Dovezile negative care denunță nu numai existența, ci și acuitatea acestei perioade senzitive, sunt atunci când în mediu există unele circumstanțe care împiedică dezvoltarea netulburată a cuceririlor creative. Atunci se naște în copil o agitație vie și, deseori, violentă, care nu are doar bine-cunoscutele caracteristici ale capriciului invincibil, ci poate duce la apariția de boli care rezistă oricărui tratament, dacă persistă circumstanțele defavorabile.

Când obstacolul este înlăturat, dispar imediat atât capriciul cât și boala: ceea ce demonstrează, în mod clar, cauza fenomenului.

Un exemplu interesant prin claritatea sa e cel citat de o *nurse* din Anglia. Trebuind să plece pentru puțin timp de la familia unde îngrijea un copil, a lăsat în locul ei o altă *nurse* la fel de iscusită. Acesteia îi fu ușor să se descurce cu copilul, cu excepția momentului când trebuia să-i facă baie. Atunci copilul se agita cu disperare: plânsul nefiind singura sa reacție, ci erau reacții și gesturi de apărare puternice cu care încerca să fugă din mâinile doicii; în zadar aceasta încerca să-i pregătească baia perfect, cu încetineală, copilul reușea să se opună. Când prima *nurse* s-a întors, acesta a redevenit cuminte și calm și s-a lăsat să i se facă baie, arătându-se încântat. *Nurse* făcea parte din școala noastră, și a fost interesată să caute elementul psihic care să explice fenomenele ce se petrecuseră. Cu multă răbdare a început să investigheze și să interpreteze

cuvintele imperfecte pe care le spun copiii la această primă vârstă.

Elementele ce puteau fi obținute au fost două: micuțul o considera rea pe cea de-a doua doică, și de ce? Pentru că îi făcea baie de-a-ndoaselea. Cele două doici puse față-n față, au constatat că, în timp ce prima prindea copilul cu mâna dreaptă sub cap și cu stânga sub picioare, cea de-a doua doică obișnuia să facă invers.

Vă prezint un alt exemplu unde agitația era mult mai gravă, luând forma unei boli și, deci, cauzele erau mai puțin ușor de depistat. Eram și eu de față și, deși nu am intervenit direct, am putut, în calitate de medic, să asist la toată chestiunea. Copilul în cauză nu avea încă un an și jumătate: familia sosise dintr-o călătorie foarte lungă, iar copilul era prea mic să suporte oboseala: cel puțin asta era opinia tuturor. Își aminteau însă, că în călătorie nu fuseseră incidente. În toate nopțile familia dormise în hoteluri foarte bune unde avuseseră pregătit un leagăn pentru copil cât și alimente. Acum se aflau într-un apartament comod și mobilat: nu era leagăn, dar copilul dormea într-un pat mare împreună cu mama. Boala copilul începea prin tulburări digestive și agitație în timpul nopții. Noaptea, copilul trebuia plimbat, iar țipetele erau atribuite durerilor intestinale; fuseseră chemați pediatri, iar unul dintre aceștia îi recomandase alimente pe bază de vitamine, ce trebuiau pregătite cu cea mai mare atenție. Băile de soare, plimbările și tratamentele fizice cele mai

moderne nu dădeau niciun rezultat. Copilului îi era din ce în ce mai rău, iar noaptea devenise pentru toată familia o veghe stresantă. Într-un final au apărut convulsiile și se vedea cum copilul se răsucea în pat având niște spasme impresionante. Accesele convulsive apăreau și de două-trei ori în timpul zilei. Atunci se decise să fie consultat cel mai renumit medic pentru boli nervoase la copii și a fost programată o consultație. În aceste circumstanțe am intervenit eu. Copilul părea sănătos și, după spusele părinților, fusese sănătos și liniștit tot timpul călătoriei: prin urmare, trebuia să existe în toate aceste manifestări o cauză psihică. Când am avut această idee copilul stătea pe pat pradă unor accese de agitație. Am luat două fotolii și le-am așezat unul în fața celuilalt, astfel încât să formeze un pătuț înconjurat de tăblii ca un leagăn: am pus înlăuntru pături și lenjerie și l-am așezat, fără vorbă, lângă pat. Copilul îl privi, încetă să mai plângă, se rostogoli el însuși până ajunse la marginea patului și se lăsă să cadă în patul improvizat, spunând: «pat, pat, pat» și adormi imediat. Tulburările n-au mai apărut deloc.

Evident, copilul era sensibil la contactul cu un pat mic care îi înconjura corpul, pe care membrele sale își găseau sprijin, în timp ce patul mare era pentru el fără protecție: se întâmpla astfel o dezordine în orientarea internă, iar această dezordine era cauza conflictului chinuitor ce-l făcuse să treacă prin tratamentele atâtor medici; atât de puternice sunt perioadele senzitive;

acestea reprezintă o forță a naturii creatoare, forța cu care arcașul își lansează săgeata.

Copilul nu simte ordinea la fel cum o simțim noi: noi avem deja o multitudine de impresii bogate și suntem indiferenți: dar copilul este sărac și vine din nimic: el simte doar osteneala creației și ne face moștenitorii săi. Noi suntem precum fii ai unui om care câștigă bogății cu sudoarea frunții sale și nu înțelegem nimic din luptele și din eforturile pe care a trebuit să le susțină tatăl nostru: noi suntem nerecunoscători și reci, cu o atitudine de superioritate, pentru că suntem bine echipați și bine ancorați în societate. Pentru noi este de ajuns să folosim rațiunea pe care copilul ne-a pregătit-o, voința pe care ne-a construit- o el, mușchii pe care i-a însuflețit pentru ca noi să îi putem folosi, iar noi ne orientăm în lume pentru că el ne-a dăruit această facultate; noi înșine avem simțire pentru că el ne-a pregătit această sensibilitate. Noi suntem bogați, pentru că suntem moștenitorii copilului, care a construit din nimic toate fundamentele vieții noastre. Copilul realizează imensul efort de a face primul pas: cel ce face trecerea de la nimic la început. El e atât de aproape de înseși izvoarele vieții, care acționează din sine, pentru că așa se întâmplă în planul creației, izvoare pe care nu le putem simți și nu ni le putem aminti.

IX - INTELIGENȚA

Copilul ne-a dovedit că inteligența nu se construiește încet, din afară; cum se credea după concepția psihologiei mecaniciste care încă are o maximă influență practică atât în știința pură, cât și în educație și, prin urmare, în tratamentul copilului. Acea concepție după care imaginile obiectelor externe bat și chiar forțează poarta simțurilor, pătrunzând datorită unui impuls extern; se așează apoi acolo, înăluntru, în câmpul psihic și se asociază încet-încet unele cu altele, organizându-se, ducând la construirea inteligenței.

Un ansamblu de lucruri care, mai mult sau mai puțin, se rezumă la expresia antică: «Nihil est in intellectu quod non fuerit in sensu». Această concepție presupune că orice copil este pasiv din punct de vedere psihic, la discreția mediului și, drept urmare, sub completa dirijare de către adult. La aceasta s-ar mai putea adăuga și un alt postulat comun: copilul, din punct de vedere psihic, nu numai că e pasiv, ci, cum se zice în vechea educație, e ca un vas gol și, de aceea, e un obiect care poate și trebuie umplut și modelat.

Experiențele noastre nu conduc, desigur, la diminuarea importanței mediului în formarea minții. E cunoscut faptul că pedagogia noastră consideră că mediul are o importanță atât de mare încât e punctul culminant al întregii construcții pedagogice: și se știe foarte bine că noi luăm în considerare senzațiile într-un mod fundamental și sistematic, cum n-o face nicio altă metodă de educație. Există, totuși, o deosebire subtilă între vechiul concept al copilului pasiv și realitate.

Aceasta constă în existența sensibilităților interne ale copilului. Există o perioadă senzitivă foarte lungă ce durează până aproape la vârsta de cinci ani, care îl face pe copil capabil, într-un mod cu adevărat miraculos, să absoarbă și să rețină imaginile din mediu. Copilul e, prin urmare, un observator activ ce preia imaginile cu ajutorul simțurilor, ceea ce e complet diferit de a spune că e capabil să le primească precum o oglindă. Cine observă, o face dintr-un impuls interior, dintr- un sentiment, dintr-o plăcere specială: și, prin urmare, alege imaginile. Acest concept a fost ilustrat de James, când a zis că nimeni nu vede în mod specific un obiect în toate amănuntele lui, dar că fiecare individ vede numai o parte, în funcție de sentimentele și interesele sale proprii: de aceea, descrierea aceluiași lucru e diferită la persoane diferite care l-au văzut. Exemplele sale erau strălucite: «dacă aveți o haină nouă, zicea el, de care sunteți încântați, veți observa pe stradă îndeosebi hainele persoanelor elegante, și, în felul acesta, vă paște pericolul s-o sfârșiți sub un automobil».

Acum, ne-am putea întreba: care ar putea fi preocupările copilului mic care îl conduc să facă o alegere între imaginile infinite și amestecate pe care le întâlnește în mediu? E evident: copilul nu poate fi îmboldit de o preocupare de origine externă, ca aceea citată de James, pentru că nu are încă experiență. Copilul pleacă, într- adevăr, de la nimic și e o ființă activă ce înaintează singură. Iar, pentru a intra în dispută: centrul în jurul căruia lucrează perioada

senzitivă este rațiunea. Raționamentul, ca funcție naturală și creativă, germinează încetul cu încetul ca tot ce e viu, care crește și se concretizează pe seama de imaginilor pe care le preia din mediu.

Aceasta e forța irezistibilă, energia primordială. Imaginile se organizează îndată în slujba raționamentului: în acest scop copilul absoarbe cu nesaț imaginile. E lacom și, s-ar putea spune, nesătul. Toată lumea știe că copilul e atras cu o forță foarte mare de lumină, de culori, de sunete și că se bucură de ele cu vădită plăcere. Dar noi dorim să demonstrăm fenomenul interior, cel al raționamentului ca imbold primordial: chiar dacă e vorba de un raționament aflat într-o stare pur germinativă. Nu e nevoie să mai spunem că o asemenea condiție psihică a copilului e demnă de admirație și de ajutor din partea noastră: copilul trece de la nimic la început, dând naștere darului ce caracterizează superioritatea omului, rațiunea: și pe această cale va înainta cu mult înainte ca piciorușele să înceapă să înainteze pe drumul pe care îi vor transporta corpul.

Un exemplu poate lămuri mai bine decât o discuție și, în acest scop, voi cita un caz foarte impresionant. E vorba de un copil de patru săptămâni care încă n-a ieșit din casă de când s-a născut. Doica îl ținea în brațe când au apărut împreună în fața copilului, tatăl și un unchi care locuia în casă. Cei doi bărbați aveau aproape aceeași statură și aproape aceeași vârstă. Văzându-i, micuțul avu o mișcare de surprindere și aproape de

spaimă. Atunci cei doi bărbați, care aveau cunoștințe de psihologia noastră se străduiră să-l ajute pentru a se liniști. Rămaseră în fața copilului, dar se separară, unul spre stânga și celălalt spre dreapta, stând, totuși, în raza vederii acestuia. Micuțul se întoarse spre unul din ei, îl privi foarte preocupat, apoi îi surâse.

Dar, deodată privirea lui luă o atitudine mai mult decât preocupată, înspăimântată și, cu o mișcare rapidă, întoarse capul spre celălalt, îl privi îndelung: și numai după câtva timp îi surâse.

Repetă aceste treceri de la preocupare la surâs, însoțite de mișcările capului de la dreapta la stânga de vre-o zece ori, înainte de a-și da seama că erau doi bărbați. Aceștia erau singurii bărbați pe care-i văzuse până atunci și amândoi îl ținuseră în brațe, îl alintaseră, îl dezmierdaseră cu vorbe afectuoase. Înțelesese că era o ființă diferită de mamă, de doică, de grupul de femei pe care a avut ocazia să le vadă în casă: însă nu-i mai văzuse niciodată pe cei doi împreună și își formase ideea că există un singur bărbat. De aici spaima lui când și-a dat, dintr- o dată, seama că ființa, pe care, cu atâta strădanie, a catalogat-o din haos, se dublează dintr-o dată.

Descoperise prima lui eroare. Pentru prima oară, la vârsta de patru săptămâni, slăbiciunea rațiunii omenești s-a înfățișat spiritului său care lupta în procesul încarnării.

Într-un alt mediu, în care adulții n-ar fi știut de existența unei vieți psihice în copil încă de la naștere,

copilul n-ar fi avut imensul ajutor pe care i l-au dat cei doi bărbați dispuși să-i ușureze un pas dificil, un efort spre realizarea conștiinței.

Acum doresc să dau exemple cu copii mai mari. O fetiță de șapte luni se juca cu o pernă șezând pe un covor. Pe fața pernei erau imprimate imagini de flori și imagini de copii, iar fetița, cu un entuziasm și o bucurie evidente, mirosea florile și săruta copiii. O servitoare ignorantă, căreia îi era încredințată fetița, interpretă faptul acesta astfel: fetiței îi place să se joace mirosind și sărutând toate lucrurile, și se grăbi să-i ofere tot felul de lucruri zicându-i: «miroase asta, pupă asta!» și, în felul acesta, acea minte pe cale de a se organiza, care recunoștea imaginile și le fixa prin mișcările sale, realizând cu plăcere și cu seninătate o muncă interioară constructivă, a rămas confuză. Efortul său misterios spre ordinea internă a fost anulat de către sufletul unui adult incapabil să înțeleagă, așa cum valul mării șterge desenele făcute pe nisipul plajei.

Adulții pot pune obstacole și chiar împiedica această muncă interioară atunci când întrerup brusc reflecțiile celor mici și, fără să-i înțeleagă, încearcă să-i distreze: prinzând mânuța copilului, sărutându-l pentru a-l distra, sau încercând să-l adoarmă, fără să mai țină cont de travaliul psihic intim care se desfășoară în sufletul său. Nefiind conștient de acest misterios travaliu, adultul poate interveni, anulând dorința primară a copilului.

Este, în schimb, absolut necesar ca acel copil să conserve cu claritate imaginile pe care le captează, deoarece doar prin claritatea și prin distingerea impresiilor își poate forma propria inteligență.

O experiență interesantă a fost făcută de un specialist de alimentație artificială a copiilor în primul an de viață. El pusese bazele unei faimoase și importante clinici, iar studiile sale îl duseseră la concluzia că trebuie să se țină cont în afară de alimentație și de factorii individuali: nu se poate recomanda unul dintre mulții înlocuitori ai laptelui ca fiind un *excelent* aliment pentru copii, cel puțin până la o anumită vârstă, pentru că orice aliment poate fi bun pentru un copil și rău pentru altul. Clinica sa era un model, atât din punct de vedere clinic cât și estetic. Efectul procedurilor sale asupra sănătății copilului era excelent până la șase luni, dar după aceea, micuții încep să nu se mai simtă bine. Acest lucru reprezintă o enigmă autentică, pentru că alimentația artificială e mult mai ușor de aplicat după primul semestru de viață. În clinica respectivă, profesorul făcuse un dispensar pentru mamele sărace care nu își puteau alăpta copiii și recurgeau la el pentru consiliere cu privire la alimentația artificială. Ei bine, acești copii nu prezentau nici o tulburare după cele șase luni de viață, față de cum se întâmpla cu ceilalți pacienți ai clinicii. După observații repetate, profesorul a realizat că în acel inexplicabil fenomen au intervenit elemente psihice și, după ce a și-a clarificat această idee, a putut accepta că acei copiii de

peste șase luni sufereau în clinica sa de «plictiseală din lipsa alimentației psihice». A început, astfel, să le distragă atenția și să îi distreze, ducându-i la plimbare pe terasa clinicii, în locuri noi pentru cei mici, redându-le, astfel, sănătatea.

Nenumărate experiențe dovedesc cu o certitudine absolută, că încă din primul an, copiii au adunat impresiile senzoriale din mediu într-un mod atât de clar, încât recunosc deja imaginile obiectelor reprezentate prin desen, fie în plan, fie în perspectivă. Se poate afirma chiar, că acest fel de impresii sunt deja depășite și nu mai prezintă un interes viu pentru copii.

Deja de la începutul celui de-al doilea an de viață, copilul nu mai e atras cu acel farmec propriu perioadelor senzitive de lucrurile arătoase, de culorile vii; ci, mai curând, de lucrurile mărunte, care nouă ne scapă. S-ar putea spune că îl interesează invizibilul, sau ceea ce se află la marginile conștiinței.

Prima dată am constatat această sensibilitate la o fetiță de cincisprezece luni. Auzeam râsul ei puternic venind din grădină, neobișnuit la copiii atât de mici. Ieșise singură și ședea pe zidul terasei: alături erau niște ghivece minunate cu mușcate înflorite sub un soare aproape tropical. Dar fetița nu le privea. Privirea ei era ațintită în pământ, unde nu se vedea nimic. Prin urmare, era vorba de una dintre enigmele copilăriei. Mă apropiai încet, încet și privii, fără a reuși să văd ceva, atunci fetița îmi explică cu vorbe foarte apăsate: «uite colea, un lucru mic, mic, cum se mișcă!» Cu ajutorul

acestei indicații văzui o insectă imperceptibilă, aproape microscopică, aproape de culoarea cărămizii, ce alerga cu mare agilitate. Fetița era surprinsă că există ființe atât de mici, care se mișcă, aleargă! Mirarea îi producea o bucurie extraordinară: mult mai mare decât cea pe care, în mod obișnuit, o întâlnim la copii; și nu era bucuria soarelui, a florilor, a culorilor.

O impresie asemănătoare mi-a făcut-o un copil cam de aceeași vârstă. Mama îi pregătise o adevărată colecție de ilustrate colorate. Copilul părea interesat să mi le arate și aduse lângă mine pachetul voluminos. «Automobilul» îmi zise el pe limba lui, cu o vorbă monosilabică: «Bamban», din care am putut să înțeleg că voia să-mi arate imaginea unui automobil.

Era o varietate de figuri așa de mare, încât se vedea foarte bine intenția mamei de a oferi copilului, prin această colecție, atât delectare, cât și instruire, în același timp.

Erau figuri de animale exotice: girafe, lei, urși, maimuțe, păsări și de animale domestice de care copilul trebuia să se intereseze: oi, pisici, măgari, cai, vaci, și mici scene și peisaje unde se găseau împreună animale, case și oameni. Dar ceea ce era curios, era că, în bogata colecție lipsea tocmai automobilul. «Nu văd nici un automobil!» zisei copilului. Atunci el căută și scoase o ilustrată, zicându-mi triumfător: «Iată-l!». Era vorba de o scenă de vânătoare care avea scopul să reprezinte, în centru, un foarte frumos câine de vânătoare. Mai departe, în perspectivă, era vânătorul cu pușca pe umăr.

Într-un colț, în depărtare, o căsuță și o linie șerpuitoare ce trebuia să indice un drum și, pe această linie, un punct neclar. Copilul arătă cu degetul acest punct zicându-mi: «automobilul». În fapt, în proporții aproape invizibile, se putea recunoaște că acel punct reprezenta un automobil. Prin urmare, dificultatea de a-l vedea, faptul că o mașină poate fi reprezentată în proporții atât de mici, era cea care făcea ca figura să fie interesantă pentru copil și demnă de a fi arătată.

Mă gândeam, totuși, că, poate, acea varietate de lucruri frumoase și folositoare nu a fost explicată copilului. Am ales o ilustrată ce reprezenta capul unei girafe cu un gât foarte lung și începui să-i explic: «Uite, ce gât ciudat, ce lung e...» - «afa» răspunse serios copilul (girafa). Nu mai avusei curaj să continui.

S-ar zice că există, în cursul anului al doilea al vieții copilului, o perioadă în care natura conduce inteligența către progrese succesive cu scopul ca țâncul să ajungă la o cunoaștere completă a lucrurilor.

Iată alte câteva exemple din propria mea experiență. Voiam odată să arăt unui micuț de vreo douăzeci de luni o carte frumoasă, o carte pentru adulți. Era o Evanghelie, ilustrată de Gustav Dore care reproducea imagini după tablouri clasice cum e, spre exemplu, *Transfigurarea* lui Raffael. Am ales un tablou cu Cristos chemând copiii la el și am început să explic:

«Uite un copil, chiar în brațele lui Iisus, alții își reazemă capul de El, toți îl privesc și El îi iubește pe toți»...

Fața copilului nu arăta un interes: iar eu, spre a lua o atitudine de indiferență, întorsei pagina și începui să răsfoiesc în căutarea altor imagini. Deodată, copilul îmi zise: «Doarme!»

În minte mi-apăru impresia puțin neclară a unei noi enigme a copilăriei.

«Cine doarme?»

«Iisus» răspunse energic copilul, «Iisus doarme» -și îmi făcu semn să răsfoiesc înapoi ca să-mi arate. Chipul lui Iisus, înalt, privea în jos, la copii, cu pleoapele aplecate, ca la ochii care dorm. lată cum atenția copilului s-a oprit asupra unui amănunt, ceea ce niciun adult nu-ar fi făcut.

Am continuat expunerea și am deschis la o imagine a lui Cristos, zicând: «Privește, Iisus se înalță de pe pământ și lumea e înspăimântată: uite copilul acela cu privirea aprinsă, femeia aceea cu brațele întinse»... Înțelesei că explicația nu era potrivită pentru un copil și că imaginea nu era bine aleasă. Dar, ceea ce mă interesa pe mine acum, era să mai smulg vreun alt răspuns enigmatic și să fac o comparație între ce vede un adult într-un tablou atât de complex și ce vede un copil atât de mic. Dar de data aceasta copilul scoase pe nas un fel de mormăit, de parcă ar fi zis: «hai, dă mai departe!» și nici un pic de interes nu se vedea pe fața lui. În timp ce eu începui să întorc din nou paginile, el se juca cu un pandantiv ce-l avea la gât și care reprezenta un iepuraș. În sfârșit zise: «Iepuraș» - «Se joacă cu pandantivul» mă gândeam eu; dar copilul interveni cu energie, făcându-

mă să întorc paginile înapoi. Într-adevăr, în tabloul *Transfigurare*, există, la o margine, un iepuraș. Cine l-o mai fi observat!? Evident că adultul și copilul sunt două personalități psihice diferite: nu e un minimum care să meargă gradual către un maximum.

Atunci când educatoarele din grădinițe sau învățătoarele de la primele clase primare se chinuiesc să ilustreze un obiect comun pentru copii de trei sau patru ani, ca și când aceștia n-ar mai fi văzut nimic, ca și când acum ar fi venit pe lume, trebuie că produc un efect similar celui al unui om care aude bine și e luat drept surd. Lumea îi urlă în urechi și silabisește cuvinte ca să-i spună lucruri pe care le auzise deja destul de bine; și omul, în loc să răspundă, protestează: «Că doar nu sunt surd».

Adultul crede că copiii sunt sensibili doar la obiecte frapante, viu colorate, la sunete stridente, considerând că, astfel, atrag atenția copilului prin stimuli puternici. Cu toții am constatat că copiii sunt atrași de persoane care cântă, de sonerii și de clopote care sună, de steaguri în vânt, de lumini mișcătoare, etc. Dar aceste surse de atracție violentă, provenite din exterior, sunt episodice; ele distrag atenția, impunând violent exteriorul vizibil și dispersează stimulii care ating simțurile. Să facem o comparație, chiar și inexactă: dacă citim o carte interesantă și, brusc, începe să se audă o muzică zgomotoasă, ne ridicăm și ne ducem la fereastră, împinși de curiozitate. Observând un adult cufundat în lectură că sare, brusc, la fereastră, fiind atras de un

sunet, s-ar spune că oamenii sunt stimulați, în special, de sunete. În același mod raționăm când judecăm copiii. O cauză care stimulează din exterior, care atrage atenția copilului, este episodică, nu este în relație cu partea constructivă profundă, legată de viața interioară a copilului. Putem să descoperim manifestările acesteia din urmă atunci când avem posibilitatea de a observa cum cei mici se cufundă în contemplarea unor lucruri mărunte, aparent lipsite de interes. Cine observă aspectele mărunte ale unui obiect și își pune tot interesul său în această observare, nu-l mai resimte ca o impresie senzorială, ci ca o expresie de dragoste intelectuală.

Practic, spiritul copilului e necunoscut adultului și îi apare ca o enigmă, pentru că îl judecă numai în funcție de neputința sa fizică și nu din punct de vedere al energiei sale psihice, puternică prin ea însăși. Nu trebuie să uităm că orice manifestare a copilului se află într- o relație cu o rațiune cauzală care poate fi descifrată. E foarte ușor să judecăm fiecare reacție obscură, fiecare moment dificil al copilului, spunând: e un capriciu. Acel capriciu trebuie să capete pentru noi importanța unei probleme de rezolvat, a unei enigme de descifrat. E un lucru dificil, e adevărat, dar extrem de interesant; e, mai presus de toate, o nouă atitudine care, pentru adult, constituie o înălțare morală. Face din el un învățăcel care înlocuiește pe acel despot orb, acel judecător tiranic față de copil.

În legătură cu aceasta mi-am amintit de conversația unui grup de doamne reunite într-un salon. Stăpâna casei avea alături propriul copil, de vreo optsprezece luni, care se juca singur. Se vorbea despre cărțile pentru copiii: «Unele sunt destul de proaste, ilustrate cu figuri grotești» spunea tânăra mamă. «Am una intitulată *Sambo.* Sambo e un copil mic negru, căruia, de ziua lui, părinții i-au făcut multe cadouri: o beretă, pantalonași, pantofi, șosete, o haină în culori vii. Pe deasupra i-au pregătit o masă de prânz excelentă. Sambo însă, nerăbdător să se fălească cu hainele cele noi, ieși din casă fără să spună nimănui. Pe drum îi ieșiră înainte numeroase animale fioroase și, ca se scape de ele, a trebuit să dea fiecăreia câte ceva: șepcuța o dădu girafei, pantofii tigrului, etc. și bietul Sambo se întoarse acasă gol-goluț, plângând. Dar totul se termină cu iertare din partea părinților și cu bucuria dejunului, în jurul unei mese încărcate de bunătăți, cum arată ultima imagine din. carte».

Apoi, doamna arată cartea cu poze care trecea din mână în mână, când, deodată, copilul zise: «Nu, Lola!». Toate rămaseră surprinse: Apăruse o enigmă infantilă ce trebuia descifrată. Copilul repeta cu energie misteriosul: «Nu, Loial».

«Lola», - explică mama - e numele doicii pe care o are copilul meu de câteva zile». Dar copilul începu să strige acel «Lola!» din ce în ce mai tare ca dintr-un capriciu de nesuferit. În cele din urmă, îi aduseră cartea cu Sambo și el le arătă ultima poză, nu din text, ci de pe copertă,

ce reprezenta pe micuțul negru plângând. Înțeleseră atunci că «Lola» în limbajul copilului, corespundea cuvântului spaniol «Nora», adică «plânge».

Și avea dreptate, deoarece ultima imagine din carte, nu era cea din text reprzentând dejunul plin de veselie, ci cea de pe ultima copertă reprezentându-l pe Sambo plângând. Nimeni n-a dat atenție acestei poze. Astfel a apărut protestul perfect logic al copilului care intervenise pentru a-și corecta mama care spusese: «totul se sfârșește în veselie»

Evident, pentru el cartea se termina cu lacrimile lui Sambo, deoarece el observase cartea mai bine decât mama, examinând-o până la ultima imagine. Dar, lucrul cel mai impresionant, e că țâncul făcuse o observație exactă fără să fi putut urmări complicata conversație.

Fără îndoială, personalitatea psihică a copilului este foarte diferită de a noastră și nu se poate trece gradual de la un minim la maxim.

Copiii, preluând aspectele cele mai fine și reale ale lucrurilor, trebuie că-și fac o idee despre inferioritatea noastră care nu vedem în imagini decât sintezele noastre mentale, pentru ei inaccesibile: trebuie că ne consideră incapabili, oameni nevăzători. În ochii copilului, noi nu avem nicio exactitate; vede că trecem, indiferenți, insensibili peste amănunte interesante. Dacă s-ar putea exprima, ne-ar putea arăta, cu siguranță, că, în intimitatea lui, nu are nicio încredere în noi, în același fel în care nici noi nu avem încredere în el, fiindcă e străin de modul nostru de gândire.

De aceea adultul și copilul nu se înțeleg.

X - BĂTĂLIILE PE DRUMUL CREȘTERII

Somnul

Conflictul dintre adult și copil începe atunci când copilul a ajuns, în dezvoltarea sa, la momentul când poate acționa.

Până atunci nimeni nu l-a putut împiedica complet să vadă și să audă: adică să-și cucerească lumea prin simțuri.

Însă, din clipa în care copilul acționează, umblă, atinge lucrurile, atunci apare un cu totul alt tablou. Deși își iubește profund copilul, în adult se naște un instinct de apărare împotriva lui. Acum, cele două stări psihice: cea a copilului și cea a adultului, sunt atât de diferite una de alta, încât conviețuirea adultului cu copilul devine aproape imposibilă dacă nu se recurge la adaptări. Nu e greu de înțeles că aceste adaptări vor fi în dezavantajul total al copilului, a cărui inferioritate socială e absolută; iar reprimarea acțiunilor incomode ale copilului în mediul în care domnește adultul va fi absolut fatală, deoarece adultul nu e conștient de atitudinea sa proprie care e una de apărare, ci se autoconvinge, în mod conștient, că își iubește copilul și că i se dedică acestuia cu toată ființa sa. Apărarea inconștientă acoperă conștiința care se ascunde sub o mască, iar avariția care se repede înspăimântată să

apere obiectele utile sau dragi adultului, devine «datoria de a da copilului o educație pentru a-l face să învețe bunele maniere»; iar teama că micuțul îi deranjează starea sa de bine devine: «necesitatea de a asigura cât mai multă odihnă copilului, pentru a avea grijă de sănătatea lui».

La țară, mama, în simplitatea ei, se mulțumește să se apere cu câteva palme la fund, cu țipete și înjurături, cu trimiterea copilului afară din casă, pe uliță, alternând aceste acțiuni cu dezmierdări excesive și pupături zgomotoase prin care își arată dragostea față de copil în fața lumii.

În schimb, în societatea mai elevată în care prevalează atitudinile morale, în care sunt apreciate și, de aceea, permise, doar anumite sentimente: dragoste, sacrificiu, bună purtare, formalismul e inerent, în ciuda tuturor acestor atitudini, și mamele din clasele superioare se descotorosesc de copiii incomozi, dar altfel decât femeile din popor, deoarece fie îi dau pe mâna unei bone care-i duce la plimbare, fie îi obligă să doarmă mult.

Răbdarea și bunătatea, uneori chiar și supunerea mamelor din înalta societate față de *nurses*, sunt un fel de compromis tăcut de a ierta și suporta totul atâta timp cât copilul incomod e ținut la distanță de părinți și de obiectele din proprietatea lor.

Nici n-a ieșit bine copilul din închisoarea cărnii sale inerte și n-a reușit, încă, să se bucure de victoria propriului eu, care a dat viață minunatelor instrumente

ale activității - organele mișcării voluntare - că se întâlnește cu o mulțime de uriași puternici care-i împiedică intrarea în lume. Această situație dramatică ne duce cu mintea la exodul popoarelor primitive care voiau să se elibereze din sclavie și înaintau prin locuri neprimitoare și necunoscute, așa cum a făcut poporul evreu condus de Moise. Atunci când suferința deșertului părea să ia sfârșit în oaze de bunăstare unde alte popoare trăiau în liniștite, nu erau primiți cu ospitalitate, ci cu război. Iar amintirea amară a războiului de rezistență al amaleciților împotriva poporului nomad i-a speriat rău pe evrei de un război imaginar. Această amintire a fost cea care i-a dispersat și i-a făcut să hoinărească dezorientați timp de patruzeci de ani în deșertul pe care îl trecuseră deja și unde, la fiecare pas, mulți cădeau extenuați.

Este un fenomen al naturii umane. Cei care au mediul lor stabil se apară de invadatori. Este un lucru evident și violent la popoare: însă crudele motoare ale acestor fenomene stau ascunse în profunzimea inconștientului din sufletul uman: și prima manifestare neobservată se regăsește atunci când poporul adulților stabili își apără liniștea și averile de poporul invadator al noii generații. Cu toate acestea poporul invadator nu se oprește: el luptă disperat pentru că se luptă pentru viață.

Această luptă, ascunsă sub zidurile inconștientului, se duce acum între iubirea părinților și inocența copiilor.

E foarte comod pentru adult să spună: «Copilul să stea cuminte, să nu se atingă de lucrurile noastre, să nu vorbească, să nu țipe, să stea așezat, să mănânce și să doarmă. Sau să meargă la plimbare cu persoane lipsite de dragoste și străine de familie. Adultul, prin forța inerției, alege calea cea mai facilă pentru el: îl trimite la culcare.

Cine se îndoiește că somnul nu e necesar?

Dar copilul este o ființă atât de trează, atât de capabilă de a observa lumea, nu e un somnoros de la natură. El are nevoie de un timp normal de somn și, fără îndoială, că trebuie să avem grijă ca această nevoie să fie împlinită. Trebuie însă, să distingem între somnul normal al copilului și somnul artificial pe care noi i-l provocăm.

Se știe că o persoană cu o voință puternică poate sugestiona o ființă slabă și că sugestionarea se infiltrează începându-și opera, prin inducerea somnului: cine vrea să sugestioneze începe prin adormirea celuilalt. La fel îl adoarme adultul pe copil prin sugestionare, dar o face în mod inconștient.

Adultul însuși, fie că e reprezentat de mamele ignorante, fie de cele educate, sau de persoane specializate în îngrijirea copilului cum sunt bonele, e cel care condamnă această ființă vie la somn. Nu numai bebelușul de câteva luni, ci și copilul mai mare, copilul de doi, trei, patru ani sau mai mult, e condamnat să doarmă peste nevoile lui. Copiii de la țară, nu: aceștia hoinăresc pe uliță toată ziua și nu-și obosesc mamele:

astfel scapă de acest pericol. Acum, se știe bine că copiii din popor nu sunt atât de nervoși ca cei ai familiilor culte. Cu toate acestea, igiena recomandă ca regulă de bază mult somn, ținând cont doar de viața vegetativă. Îmi aduc aminte de un copil de șapte ani care îmi spunea că n-a văzut niciodată stelele, pentru că era dus la culcare întotdeauna înainte de a înnopta. «Aș vrea doar pentru o noapte să urc în vârful unui munte și să mă culc pe iarbă pentru a privi stelele».

Câți părinți nu se laudă că și-au obișnuit atât de bine copiii să se culce devreme, încât ei sunt totdeauna liberi de a ieși în oraș.

Patul în care copiii se pot mișca, spre deosebire de leagănul moale cu o formă frumoasă, și de patul celor mari care e făcut în așa fel încât să se poată dormi comod în el, e o cușcă înaltă de fier unde părinții îi introduc într-un culcuș forțat, așezat la înălțime pentru ca adultul să poată manevra copilul fără să se aplece și să poată abandona această creatură care, da, va plânge, dar n-o să se rănească.

În jurul copilului se face întuneric astfel încât nici lumina zilei să nu pătrundă și să nu-l trezească.

O primă formă de ajutor pentru viața psihică a copilului este reformarea patului și a obiceiului de a impune somnul lung și nenatural. Copilul trebuie să aibă dreptul de a dormi când îi este somn, de a se trezi când a terminat de dormit și de a se scula când vrea. De aceea, noi recomandăm, și multe familii au pus în practică, eliminarea patului clasic al copiilor și

înlocuirea cu o saltea foarte joasă, aproape de nivelul solului astfel încât copilul să se poată culca și scula după voia lui.

Patul jos, aproape de sol, e economic, așa cum sunt toate reformele care ajută viața psihică a copilului: deoarece el are nevoie de lucruri simple, iar puținele lucruri ce sunt făcute pentru el sunt, în schimb, destul de complicate pentru a-i crea obstacole în calea vieții, în multe familii această reformă s-a făcut prin așezarea unei saltele pe podea, acoperită cu o pătură mare. În acest fel, copiii merg la culcare seara spontan, bucuroși, iar dimineața se scoală fără să trezească pe nimeni. Sunt exemple care demonstrează că, realmente, există o eroare profundă în organizarea vieții copiilor și că adultul, obosindu-se să facă bine copilului, merge, de fapt, împotriva nevoilor lui, își urmează, fără să-și dea seama, instinctele de apărare care pot învinge foarte ușor.

Din acest ansamblu de lucruri rezultă că adultul trebuie să caute să interpreteze nevoile copilului pentru a le urma și însoți în activitatea de îngrijire, pregătindu-i un mediu adaptat. Numai așa poate începe o nouă epocă în educație, aceea de ajutor dat vieții. Și s-ar putea termina și închide epoca în care adultul vedea în copil un obiect pe care îl poți lua și transporta unde-ți place, când e mic, și care, când e mare, trebuie doar să asculte și să se supună adultului. E nevoie ca adultul să fie convins că are un rol secundar și să facă efortul de a înțelege copilul cu dorința de a se transforma în

servantul și ajutorul vieții acestuia, lată orientarea educațională pe care trebuie s-o adopte mamele și toate educatoarele care îngrijesc copiii. În cazul în care personalitatea copilului, în cursul dezvoltării, trebuie să fie educată, fiind mai slab dezvoltată, e nevoie ca personalitatea prevalentă, cea a adultului, să facă un pas înapoi, pentru a învăța de la acel ghid oferit de copilul însuși și a-l urma, considerând acest fapt o onoare.

XI - MERSUL

Să corespundă trebuințelor ființei imature: să se conformeze necesităților acesteia, renunțând la ale sale: iată ceea ce trebuie să facă adultul.

Ceva asemănător fac, instinctiv, animalele superioare: se adaptează la condițiile puilor lor. Nimic nu e mai interesant decât ceea ce se întâmplă când un pui de elefant e dus de mama lui în turma adulților: marea masă a pachidermelor încetează pasul, pentru a corespunde mersului celui mic: iar când acesta a obosit și se oprește, se opresc cu toții.

Chiar și în unele forme de civilizație a pătruns un sentiment asemănător față de copil. Am observat și am urmărit într-o zi, un tată japonez ce se plimba cu un copil de vreun an și jumătate sau doi ani. La un moment dat, copilul cuprinse cu brațele piciorul tatălui său, iar acesta se opri și făcu loc copilului, care începu să se învârtească în jurul piciorului ales drept aparat de

gimnastică pentru evoluția sa: după ce copilul își încheie exercițiul, reîncepu plimbarea cu pas lent. Dar, după puțin timp, copilul se așeză pe marginea trotuarului: iar tatăl se opri lângă el. Fața lui era serioasă și naturală; nu făcea nimic excepțional, era un simplu tătic ce-și plimba copilul.

Așa ar trebui făcut pentru a da celor mici posibilitatea de a executa exercițiul esențial al *mersului*, în perioada în care organismul are nevoie să fixeze numeroase coordonări motrice, cu intenția de a stabili echilibrul individual și de a realiza acea enormă dificultate rezervată ființelor umane de a merge drept, în două picioare.

Deși omul are corpul format din aceleași părți ca și mamiferele, el trebuie să meargă cu două membre în loc de patru; maimuțele au membrele superioare foarte lungi pentru a se putea sprijini cu mâna de sol în timpul mersului: numai omul trebuie să încredințeze celor două picioare toate funcțiile de «deplasare în echilibru», în locul unei «deplasări cu corpul sprijinit». Mamiferele umblă ridicând în același timp două picioare în diagonală astfel încât le rămân două să sprijine corpul: omul însă, când umblă, alternează sprijinul de pe un picior pe altul. Această dificultate e rezolvată de natură cu ajutorul a două mijloace: unul e instinctul, celălalt e efortul voluntar individual.

Copilul nu-și dezvoltă capacitatea de a merge așteptând, ci «mergând». Acel *prim pas*, acel eveniment salutat cu atâta bucurie de familie, e, de bună seamă, o

cucerire a naturii; e semnul trecerii de la primul an la al doilea de viață. E, într-un fel, nașterea omului activ, care ia locul omului inert: începe, pentru copil, o viață nouă. Fiziologia a considerat instituirea acestei funcții ca una dintre pietrele de hotar care permit aprecierea normalității în dezvoltare. Dar, din acest moment, intră în joc *exercițiul* copilului. Echilibrul și siguranța în mers se datorează unor exerciții îndelungate: și, prin urmare, efortului individual. Se știe cu cât elan irezistibil și cu cât curaj se avântă copilul în mers. Vrea să înainteze temerar: e un adevărat soldat ce pleacă la atac fără să-i pese de primejdii. De aceea, adultul vrea să-l protejeze, dar, mijloacele de protecție sunt obstacole: caută să-l țină în spatele gratiilor unui *țarc de copii,* sau îl închide într-un cărucior, în care va fi scos, multă vreme, la plimbare: chiar și când picioarele îi vor fi destul de puternice.

Acest lucru se întâmplă deoarece copilul are pasul mai scurt decât adultul și o rezistență mai redusă la plimbări lungi; iar adultul nu poate renunța la ritmul său. Chiar și atunci când adultul e o *bonă* sau o guvernantă, adică o persoană specializată, angajată exclusiv pentru îngrijirea unui singur copil, copilul trebuie să se adapteze la condițiile bonei, și nu aceasta la ale lui. Bona merge în pasul ei, spre o țintă dinainte fixată pentru plimbare, împingând căruciorul în care copilul are rolul unui fruct frumos pe care îl duci la piață. Numai după ce bona a ajuns unde voia, de exemplu, într-un parc frumos, ea se va așeza, va scoate

copilul din cărucior și îl va lăsa să se plimbe în jurul ei pentru a-l supraveghea.

Tot acest tratament vizează «corpul copilului», viața sa vegetativă, și protecția împotriva pericolelor externe; și nicidecum trebuințele sale esențiale și constructoare ale vieții de relație.

Copilul, între un an și jumătate și doi ani e în stare să meargă kilometri pe jos; chiar să învingă trasee dificile, să urce scări. Numai că mersul lui are un scop diferit de al nostru. Adultul merge pentru a ajunge la o țintă exterioară și se duce direct la scop: mai mult, pasul lui are un ritm prestabilit, pe care îl execută aproape mecanic: micuțul merge pentru a-și elabora propriile funcții, are, prin urmare, un scop creativ în el însuși. E lent; nu are încă un ritm al pasului și nicio țintă. Dar lucrurile ce-l înconjoară îl atrag și îl împing, din când în când, înainte. Ajutorul pe care i l-ar putea da adultul ar fi să renunțe la ritmul propriu și la propriul scop.

Am cunoscut la Napoli o familie tânără al cărui ultim copil avea un an și jumătate. Pentru a ajunge vara la mare trebuia să parcurgă circa un kilometru și jumătate pe o stradă abruptă, coborând un deal, prin urmare, impracticabilă pentru trăsuri și cărucioare. Tinerii părinți voiau să-l ia și pe cel mic cu ei: dar era prea obositor să-l care în brațe. Ajutau copilul parcurgând pe jos, în ritmul lui, tot acel lung drum. Copilul se oprea fie lângă vreo floare, sau se așeza pe iarbă, ori se oprea să privească vreun animal. Odată a

stat aproape un sfert de oră să privească cu interes un măgar păscând. În felul acesta, în fiecare zi copilul cobora și urca, fără să obosească, drumul lung și greu.

Am cunoscut în Spania doi copii ce aveau între doi și trei ani și se plimbau mult, în jur de doi kilometri: își petreceau mai mult de o ora urcând și coborând o scară abruptă cu trepte foarte înguste.

Chiar și în această privință există mame care se plâng de «capriciile» celor mici.

O doamnă m-a întrebat într-o zi despre capriciile unei fetițe care începuse să meargă singură doar de câteva zile; aceasta țipa la vederea scărilor și când era luată în brațe, la coborâre, avea accese de furie.

Mama se temea că n-a observat bine, căci i se părea ilogic ca fetița să plângă și să se agite tocmai când trecea pe scări și credea că e o simplă coincidență. Dar era clar că micuța voia să urce și să coboare scara «singură». Calea aceasta cu atâtea locuri de sprijin și bune de șezut o ademenea mai mult decât gazonul, acoperit cu iarbă înaltă în care i se încurcau picioarele: dar gazonul era singurul loc în care i se permitea să stea singură, fără a fi ținută în brațe de un adult sau închisă într-un cărucior.

E ușor de observat că copiii caută să se miște și să meargă; și că o scară în aer liber va fi plină de copii care urcă, coboară, se așează, se ridică, se lasă să alunece. Capacitatea unui copil al străzii de a se deplasa printre obstacole, de a evita pericolele, de a alerga, și chiar de a se agăța de vehicule în mers, scoate la lumină un

potențial de viață ce nu se poate asemăna cu inerția fricoasă și, la urma urmei, leneșă de care dau dovadă copiii din clasele elevate. Niciuna din cele două clase sociale n-a fost *ajutată* să se dezvolte: una a rămas abandonată într-un mediu inadecvat și plin de pericole în care trăiește adultul; alta a fost reprimată prin sustragerea ei din acest mediu periculos și împrejmuită de obstacole protectoare.

Copilul, element esențial al conservării și construirii omului, se poate asemăna cu Mesia, despre care profeții spuneau că «n-avea loc unde să-și pună capul».

XII - MÂNA

E interesant să arătăm că două dintre cele trei mari etape considerate de fiziologie drept criterii ale dezvoltării normale a copilului se referă la mișcare. Acestea sunt când începe să meargă și când începe să vorbească. Știința a considerat aceste două funcțiuni motrice ca un fel de horoscop, în care se citește viitorul omului. De fapt, cele două manifestări complexe indică faptul că omul (copilul) a reportat prima victorie a eu-lui asupra instrumentelor sale de expresie sau de activitate. Vorbirea este, acum, o adevărată caracteristică a omului, deoarece este expresie a gândirii, dar nu același lucru se poate spune despre mers, care e comun tuturor animalelor. Animalul, spre deosebire de vegetal, «se deplasează în mediu», iar când această deplasare e încredințată unor organe speciale care sunt membrele,

atunci mersul devine caracteristica fundamentală. La om - ființa inteligentă - deși «deplasarea corpului în spațiu» are o valoare destul de considerabilă, încât îi dă putința să invadeze întreg pământul, mersul nu constituie o formă de mișcare definitorie.

În realitate, adevăratele caracteristici motorii legate de inteligență sunt limbajul și activitatea mâinii care execută o muncă în slujba inteligenței. Se știe că primele urme ale omului în epocile preistorice se analizează după prezența pietrelor cioplite și șlefuite, primele sale unelte de muncă. Prin urmare, aceasta este trăsătura ce semnalează un drum nou în istoria biologică a ființelor ce viețuiesc pe pământ. Limbajul însuși, apare ca document al trecutului omenesc din momentul când, din starea de sunet care se dizolvă în aer, a devenit o lucrare a mâinii care l-a sculptat în piatră. Chiar și în morfologia corpului și în funcționarea mersului, caracterul definitoriu e această «eliberare a mâinii»: și atribuirea altor funcții membrului superior, funcții care nu mai sunt cele de simplă «deplasare în spațiu», ci au devenit cele de organul executiv al inteligenței. În acest fel, în evoluția ființelor vii, omul se așează într-o poziție nouă, demonstrând unitatea funcțională a psihicului cu mișcarea.

Mâna este acel organ care, prin structura sa fină și complicată, permite inteligenței nu numai să se manifeste, ci și să intre în raporturi speciale cu mediul: omul, se poate spune, «ia mediul în posesie prin mâna sa» și îl transformă, sub îndrumarea inteligenței,

împlinindu-și, astfel, misiunea sa în marele tablou al universului.

Ar fi logic, prin urmare, ca atunci când judecăm dezvoltarea psihică a copilului să luăm în considerare începutul expresiilor mișcării, care ar putea fi numite expresii intelectuale: apariția limbajului și apariția unei activități a mâinii cu intenția de a efectua o muncă.

Printr-un instinct subconștient, omul a acordat importanță acestor două manifestări motrice ale inteligenței, pe care le-a unit împreună, acestor două «caractere» proprii și exclusive genului uman: dar a făcut-o numai prin câteva simboluri legate de viața socială a adultului. De exemplu, atunci când un bărbat și o femeie se căsătoresc, își dau cuvântul și își unesc mâinile. Când se hotărăște căsătoria, se zice: sunt în vorbă; când se cere în căsătorie, se zice: îi cere mâna. Cine jură, zice un cuvânt și face un gest cu mâna. Chiar și în ritualuri în care intră puternic în joc exprimarea et/-lui apare mâna. Pilat, pentru a exprima că nu-și asumă nicio responsabilitate, rostește fraza rituală a spălării mâinilor și își spală efectiv mâinile în fața mulțimii. Preotul catolic, înainte de a începe cea mai profundă parte a Messei, anunță: «îmi spăl mâinile întru nevinovăție», și, efectiv, le spală, deși, nu numai că și le spălase deja, dar chiar le purificase înainte de a intra în altar.

Toate acestea demonstrează că, în subconștientul umanității, mâna e resimțită ca o manifestare a eu-lui interior. Se poate oare imagina ceva mai sfânt și mai

minunat decât dezvoltarea acestei «mișcări umane» la copil? Nicio altă manifestare n-ar trebui așteptată și primită cu o mai mare solemnitate.

Prima înaintare a acelei mânuțe către un obiect, lansarea acelei mișcări care reprezintă efortul eu-lui de a pătrunde în lume, ar trebui să umple sufletul adultului de admirație. În schimb, adultul *se teme* de aceste mânuțe ce se întind spre obiecte fără valoare și fără importanță aflate în jurul copilului; și se repede să-și apere lucrurile de mâinile copilului. Grija lui e să repete la fiecare pas: «nu pune mânai», «stai la un loc!», «taci din gură!».

Iar din această spaimă, ascunsă în tenebrele subconștientului, ia naștere și formă o stare de apărare pentru care cere ajutorul celorlalți adulți, ca și când ar trebui să se lupte cu o putere nevăzută care-i invadează bunăstarea și bunurile.

Pentru a vedea și a auzi, adică pentru a prelua din mediu elementele necesare primei sale construcții mentale, copilul are nevoie să intre în posesia lor. De asemenea, când trebuie să se miște într-un mod constructiv, folosindu-și mâinile într-o activitate, copilul are nevoie de lucruri pe care să le manipuleze, adică trebuie ca în mediul înconjurător să existe motive de activitate. Însă, în ambientul familial nu se ia în considerare această trebuință a copilului. Deoarece toate obiectele care-l înconjoară sunt proprietatea adultului, făcute pentru folosul lui. Pentru copil sunt obiecte interzise, obiecte «tabu». O interdicție de a nu pune

mâna rezolvă problema vitală a dezvoltării copilului. Iar când izbutește să prindă ceva ce-i cade sub mână, aproape că seamănă cu câine înfometat ce găsește un os și se duce să îl roadă într-un colț, încercând să se hrănească cu un lucru neîndestulător, temându-se să nu fie izgonit de cineva.

Însă copilul nu se mișcă fără rost, el construiește coordonările necesare organizării mișcărilor, călăuzit de propriul *eu*, cel care comandă. *Eu-l* e marele organizator și coordonator care stabilește unitatea între sursa psihică și organele de expresie, prin intermediul experiențelor integrative neîntrerupte. Prin urmare, este important ca însuși copilul să fie cel care, în mod spontan, alege și execută acțiunile. Aceste mișcări constructive au caracteristici speciale: nu e vorba de impulsuri dezordonate sau absurde. Nu alergatul, săritul, manevrarea la întâmplare a obiectelor, deplasarea lor de colo, colo, provoacă dezordinea și stricăciunea lucrurilor: mișcarea constructivă e determinată de acțiunile pe care copilul le-a văzut efectuate în jurul său. Acțiunile care caută să imite sunt totdeauna cele referitoare la mânuirea sau folosirea unui anumit obiect: copilul caută să execute acțiuni asemănătoare celor pe care le-a văzut la adulți, folosind aceleași obiecte De aceea aceste activități sunt legate de folosirea diverselor elemente din mediul familial și social. Copilul vrea să șteargă praful, să spele vasele ori rufele, să toarne apă ori să se spele, să se pieptene, să se îmbrace, etc. Cum acesta e un fenomen universal, a fost

numit imitare, și se definește astfel: copilul face ceea ce vede că face adultul. Această interpretare e inexactă, deoarece imitarea la copil diferă de imitarea nemijlocită cum e cea a maimuței, spre exemplu. Mișcările constructive ale copilului pornesc din câmpul psihic, construite pe o cunoaștere. Viața psihică, trebuind să dirijeze, preexistă totdeauna mișcărilor cu care e în legătură: când, prin urmare, copilul vrea să se miște, știe dinainte ce vrea să facă: și vrea să facă un lucru cunoscut, adică ceea ce a mai văzut făcându-se. Același lucru se poate spune despre dezvoltarea vorbirii. Copilul asimilează limba care se vorbește în jurul lui și, când rostește un cuvânt, îl rostește pentru că l-a învățat auzindu-l și l-a reținut în memorie. Însă îi folosește în funcție de nevoile sale momentane.

Cunoașterea și folosirea unui cuvânt auzit nu este, deci, o imitație ca aceea a unui papagal vorbitor. Nu e vorba de o imitare nemijlocită, ci, mai degrabă, de o observare înmagazinată sau de o cunoștință dobândită. Execuția este, de la început, un act separat. Această deosebire e foarte importantă deoarece clarifică un aspect al raporturilor dintre adult și copil și duce la înțelegerea mai profundă a activităților copilului.

Acțiuni elementare

Chiar înainte de a reuși să execute acțiuni care au un motiv logic clar, ca acelea pe care le-a văzut executate de către adulți, copilul începe să acționeze după scopuri

proprii, folosind obiectele într-un scop, de multe ori, neînțeles de către adulți. Aceasta se întâmplă mai cu seamă la copiii între un an și jumătate și trei ani. Eu, de exemplu, am văzut un copil de un an și jumătate care a găsit în casă o grămadă de șervețele frumos călcate și așezate exact unul peste altul. Copilul a luat unul din șervețelele chitite, ținându-l cu multă grijă, introducând o mână dedesubt ca să nu se desfacă și l-a dus în colțul opus al camerei, unde l-a așezat pe podea zicând: «unu». Apoi s-a întors înapoi, pe același drum, în diagonală: semn că era călăuzit de o sensibilitate de orientare specială. Întors la locul dinainte, a luat, în același mod, un alt șervețel și, ducându-l pe același drum, l-a așezat peste celălalt spunând același cuvânt: «unu». A continuat în felul acesta până a transportat toate șervețelele. Apoi, urmând același procedeu, le-a dus pe toate la locul de unde le-a luat prima dată. Deși grămada de șervețele nu era în ordinea perfectă în care le așezase camerista, erau, totuși, destul de bine chitite: iar acel turn, deși avea câteva nereguli, nu se putea spune că e în dezordine. Spre norocul copilului, nimeni din cei ai casei n-a fost de față la această îndelungă manevră. De câte ori copiii mici nu văd în spatele lor un adult care le strigă: «stai, stai! lasă lucrurile la locul lor!» și de câte ori aceste mânuțe venerabile nu sunt bătute ca să se obișnuiască să nu atingă lucrurile.

Un alt lucru «elementar» care îi fascinează pe copii este să scoată și să pună la loc dopul unei sticle, mai ales dacă e de cristal care reflectă culorile curcubeului,

cum ar fi dopul unei sticluțe de parfum. Această muncă de scoatere și introducere a dopurilor pare a fi una din mișcările elementare favorite; la fel de atrăgătoare sunt deschiderea și închiderea capacului unei călimări mari sau al unei casete masive: sau, mai ales, deschiderea și închiderea ușii unui dulap. Se înțelege că se naște un adevărat război între adult și copil în privința acestor obiecte atrăgătoare pentru copii dar intangibile, deoarece aparțin mamei sau biroului la care scrie tata, sau unei piese de mobilier din salon. În mod frecvent, urmează o reacție «capricioasă». Însă, copilul nu vrea acea sticluță sau acea călimară: s-ar mulțumi cu obiecte făcute anume pentru el, care i-ar permite să exerseze aceleași mișcări.

Acestea, împreună cu altele de același fel, sunt acțiuni elementare care n-au nicio finalitate logică și care pot fi considerate ca primele gângureli ale ființei umane în domeniul muncii. Tocmai acestei perioade de pregătire am dedicat câteva din materialele noastre pentru copiii mici, cum ar fi, de exemplu, incastrele solide, care au avut un succes aproape universal.

Ideea de a lăsa copilul să acționeze e ușor de înțeles, dar, în practică, se întâlnesc obstacole complexe, adânc înrădăcinate în sufletul adultului. De multe ori acesta, chiar dacă vrea să urmeze dorința copilului și să-l lase liber să atingă și să mute obiectele, simte că nu poate rezista unor impulsuri vagi, și sfârșesc prin a-l domina.

O tânără din New York, familiarizată cu aceste idei, a vrut să le pună în practică în educația unui copil al

său de doi ani și jumătate, într-o zi îl văzu ducând (fără motiv) un ulcior plin cu apă, din dormitor, în salon. Ea urmărea încordarea, efortul acestui copil care se deplasa cu dificultate și repeta continuu ca pentru sine: *Be careful, be careful* (fii atent). Ulciorul era greu și, la un anumit moment, mama n-a mai putut să reziste și l-a ajutat luându-i ulciorul din mână și ducându-l la locul unde voia copilul. Micuțul rămase împietrit și începu să plângă, iar mama, îndurerată că l-a făcut să sufere, se justifica explicând că, deși știa că era o necesitate ce-l împingea pe copil, i se părea nedrept să-l lase să se obosească și să piardă atâta timp pentru un lucru pe care ea îl putea efectua într-o clipă.

«Îmi dau seama că am făcut rău», îmi spunea doamna, cerându-mi un sfat. Eu reflectam la celălalt aspect al chestiunii, la sentimentul de apărare a obiectelor, care s-ar putea numi «zgârcenia față de copil». Și i-am zis: «Aveți un serviciu de porțelan fin, cești de mare valoare? Dați unul din aceste obiecte ușoare copilului să le transporte și observați ce se petrece». Doamna îmi urmă sfatul și îmi povesti pe urmă cum a transportat copilul acele cești cu grijă și atenție, oprindu-se la fiecare pas, ducându-le, fără să le spargă, la destinație. Mama era împărțită între două sentimente: bucuria de a-și vedea copilul muncind și preocuparea față de cești. Dar l-a lăsat pe copil să lucreze, iar acesta a putut să săvârșească munca de care era pasionat și care era în relație cu sănătatea lui psihică.

Într-un alt caz am pus în mâinile unui copil de un an și două luni o cârpă de șters praful, iar asta a devenit pentru el o activitate încântătoare încât, așezat pe jos, a lustruit o mulțime de obiecte, de străluceau. Dar era în maică-sa un fel de apărare, un obstacol care nu-i permitea să încredințeze copilului un lucru ce-i părea atât îndepărtat de trebuințele unui copil mic.

Întâia manifestare a instinctului muncii la copil este revelația cea mai surprinzătoare pentru adultul care nu-i înțelege importanța. El înțelege că i se impune o nemăsurată renunțare: aproape o mortificare interioară a personalității sale, o cedare a propriului său mediu: ceea ce e incompatibil cu viața socială curentă de care aparține adultul. Copilul e, fără îndoială, un extrasocial în mediul adultului, însă, a-i închide orice cale de acces, așa cum s-a făcut până astăzi, înseamnă «a-i reprima creșterea», a-l condamna la muțenie.

Soluția acestui conflict stă în pregătirea mediului pentru a răspunde manifestărilor superioare ale copilului. Când el pronunță primul său cuvânt, nu e nevoie să pregătim nimic pentru el, căci gânguritul lui intră în casă ca un sunet binevenit. Însă opera micuței sale mâini, care e aproape ca un gângurit al omului ce va să muncească, cere «motive de activitate» sub forma unor obiecte corespunzătoare. Se vede atunci modul în care copiii mici execută acțiuni ce reclamă un efort care trece dincolo de ceea ce credem noi despre posibilitățile lor fizice. Am în fața mea fotografia unei micuțe englezoaice ce transportă o pâine din acelea în formă de

prismă, caracteristice țării ei, atât de mare că cele două brațe ale micuței nu ajung să o cuprindă și trebuie s- o sprijine cu corpul său. E silită, astfel, să avanseze complet aplecată pe spate și fără să vadă unde să-și sprijine picioarele. Se vede, în fotografie, emoția unui câine ce o însoțește fără s-o piardă din vedere: încordat, gata să-i sară în ajutor. Mai încolo, se văd niște adulți cu ochii pe ea, reținându-se să alege spre ea pentru a-i lua pâinea din brațe. De câte ori nu desfășoară copiii mici activități precoce cu o abilitate și exactitate care ne lasă perplecși, dacă li s-a pregătit un mediu adecvat lor.

XIII - RITMUL

Adultul, care încă n-a înțeles activitatea mâinii copilului ca fiind o trebuință vitală și nu recunoaște în aceasta cea dintâi manifestare al unui instinct al muncii, împiedică copilul să muncească. Nu totdeauna trebuie să ne gândim la o reacție de apărare a adultului; pot exista și alte cauze. Una e că adultul se raportează la scopul exterior al acțiunilor și și-a fixat modul de acțiune în funcție de constituția sa mentală. A ajunge la țintă prin acțiunea cea mai directă, adică în cel mai scurt timp posibil, e, pentru el, un fel de lege naturală pe care o numește clar «legea efortului minim». Și, văzând marile eforturi ale copilului de a realiza o acțiune inutilă, pe care adultul ar putea să o realizeze într-o clipă și cu o mult mai mare perfecțiune, e tentat a-l

ajuta, anulând, astfel, un spectacol al vieții, dar un spectacol care îl deranjează.

Entuziasmul pentru lucruri neînsemnate pe care îl vede adultul la copil, îi apare ca un lucru grotesc și de neînțeles. Dacă un copil își dă seama că o față de masă e așezată în dezordine pe măsuță și își amintește cum e așezată de obicei, va dori s-o îndrepte și s-o pună exact așa cum a văzut-o și, putând s-o facă, o face încet punând în această acțiune întreaga energie și cu tot entuziasmul de care e capabil: iar asta se întâmplă deoarece «a-și aminti» e marea operă a minții sale, iar a pune un lucru la loc așa cum l-a văzut e o acțiune triumfătoare pentru stadiul său de dezvoltare. Dar va putea să facă asta doar când adultul e departe și nu conștientizează efortul său.

Dacă încearcă să se pieptene, adultul, în loc de a dovedi admirație în fața acestei minunate încercări, se simte atacat în logica lui constitutivă: vede că micuțul nu se piaptănă nici bine, nici repede și nu va reuși să atingă scopul: în timp ce el, adultul, o poate face repede și mai bine decât copilul. Atunci copilul, care realizează cu plăcere această acțiune de construire a propriei personalități, vede cum adultul, această ființă înaltă până la tavan, cu o putere dincolo de orice limită, împotriva căruia nu poate lupta, vine la el și îi ia pieptenul din mână, zicându-i că-l va pieptăna el. La fel face adultul și atunci când vede copilul căznindu-se să se îmbrace sau să-și încalțe ghetele. Orice încercare a copilului îi este retezată. Adultul e iritat nu numai de

faptul că vede copilul încercând inutil să execute o acțiune, ci și de ritmul lui, de felul de a se mișca, diferit de al său.

Însă ritmul nu este ca o opinie învechită care se poate schimba, sau ca o opinie nouă care se poate adopta. Ritmul mișcării face parte integrantă din individ, este un caracter inerent lui, aproape ca și forma corpului; iar dacă acesta e în armonie cu alte ritmuri similare, nu se poate adapta la ritmuri diferite fără suferință.

Dacă, de exemplu, suntem alături de un om paralitizat și trebuie să mergem împreună cu el, simțim un fel de anxietate; iar dacă vedem un om paralitizat ducând, încet, un pahar la gură, pentru a bea, gata să-i verse conținutul, se naște, din ciocnirea insuportabilă a acestor ritmuri de mișcare diferite, o suferință de care vrem să scăpăm, reacționând și înlocuind ritmul lui cu al nostru, ceea ce noi numim «a ajuta un paralitic».

Ceva analog face adultul cu copilul: el caută, fără să știe de ce, parcă pentru a se apăra, să împiedice copilul să facă aceste mișcări lente, întocmai ca atunci când nu se abține să prindă o muscă inofensivă care-l deranjează.

În schimb, adultul poate suporta mișcarea care, pentru copil, reprezintă rapiditate, ritm accelerat: în acest caz e gata să suporte dezordinea și deranjul pe care îl produce un copil vivace asupra mediului. Iar în acest caz, adultul «se poate înarma cu răbdare», deoarece e vorba de lucruri clare și exterioare: iar voința

adultului poate, totdeauna, să acționeze asupra actelor conștiente. Însă, când în mișcarea copilului apare încetineală, atunci el nu se poate abține și intervine prin *substituire.* Astfel, în loc să îl ajute în trebuințele sale psihice cele mai esențiale, adultul se *substituie* copilului în toate acțiunile pe care acesta ar vrea să le realizeze singur, închizându-i orice cale de a face ceva și devenind obstacolul cel mai puternic în dezvoltarea vieții sale. Plânsul disperat al copilului «capricios», ce nu vrea să se lase să fie nici spălat, nici pieptănat, nici îmbrăcat, sunt expresii ale unei prime drame ce se desfășoară în lupta pentru existență a omului.

Cine ar fi presupus că acest *ajutor inutil* dat copilului e prima rădăcină a tuturor *reprimărilor* și, prin asta, a daunelor celor mai periculoase pe care adultul le poate provoca copilului.

În mentalitatea poporului japonez există o concepție impresionantă despre infernul copiilor. Face parte din cultul morților să pună în mormântul copiilor o cantitate de pietricele sau de obiecte similare pentru a-i ajuta să scape, în viața de dincolo, de chinurile pe care demonii caută să le pricinuiască necontenit. Când copilul e pe cale de a-și realiza construcțiile, se ivește un demon, trece pe deasupra și le distruge. Pietricelele, așezate de părinții evlavioși, le permit să reconstruiască.

Acesta e unul din exemplele cele mai impresionante de proiecție a subconștientului într-o altă viață.

XIV - SUBSTITUIREA DE PERSONALITATE

Substituirea copilului de către adult nu constă numai în a acționa în locul lui, dar poate fi aceea de infiltrare a propriei voințe în copil, înlocuind voința copilului. În acest caz, nu mai e copilul cel care acționează, ci adultul care acționează în el.

Când Charcot, în celebrul său institut de psihiatrie, a demonstrat substituirea de personalitate la isterici, prin intermediul sugestiei, a produs una din cele mai profunde impresii. Deoarece experiențele sale răsturnau concepte fundamentale, socotite de neclintit: acelea că omul e stăpânul propriilor sale acțiuni. Dar s-a putut demonstra experimental că un subiect poate fi sugestionat în așa măsură, încât să-și suprime propria personalitate, substituind-o cu alta: aceea a persoanei care sugestionează.

Aceste fenomene, deși rezervate pentru clinici și experiențe limitate, deschid, totuși, o cale nouă de cercetare și descoperire. În jurul acestor fenomene își au originea studiile asupra personalității duble, asupra subconștientului și asupra stărilor psihice sublimate, ca și aprofundarea domeniului subconștientului realizată de către psihanaliză.

Există o perioadă a vieții extrem de predispusă la sugestie: cea a copilăriei, unde conștiința este în formare, iar sensibilitatea față de elementele exterioare e într-o fază creativă. Adultul se poate, atunci, insinua, pătrunzând subtil, însuflețind cu voința lui proprie acel

sublim teritoriu al voinței copilului, care e motilitatea lui.

În școlile noastre se întâmplă ca, atunci când demonstrăm copiilor cum se face un exercițiu și punem în această prezentare prea multă pasiune, sau executăm mișcările cu prea multă energie ori cu o exactitate excesivă, să vedem cum se stinge în copil capacitatea de a judeca și de a acționa în conformitate cu propria personalitate. S-ar zice că mișcarea se desparte de *eu*-l care ar trebui să o comande, sau că a fost luată de un alt *eu,* străin și mai puternic, care, cu ușurință, a avut puterea de a deposeda, aș zice, de a jefui personalitatea infantilă de organele sale fragede. Adultul sugestionează nu numai în mod voluntar, ci chiar fără să vrea și fără să știe: fără măcar să-și pună problema.

Voi da un exemplu. Mi s-a întâmplat chiar mie: am văzut într-o zi un copil de vreo doi ani punând o pereche de ghete folosite pe pătura albă ce acoperea un pat. Eu, cu o mișcare bruscă (aș zice, exagerată) am luat ghetele, le-am pus pe pământ, într-un colț zicând: «E murdar!» apoi, cu mâna, am făcut gestul de a șterge pătura în locul unde au fost ghetele. În urma acestui incident, de câte ori vedea o pereche de ghete, micuțul se grăbea să le ia spunând: «E murdar!» și le punea în alt loc, apoi se ducea să dea cu mâna pe deasupra unui pat, ca și cum l-ar fi șters de praf, deși ghetele nu avuseseră niciun contact cu patul.

Un alt exemplu: o mamă a primit cu bucurie un pachet, l-a deschis și a găsit o bucată de mătase pe care

o i-a înmânat-o fetiței sale, și o trompetă, pe care mama însăși a dus-o la gură suflând în ea. Copila striga veselă: «Muzică!». După această întâmplare, de fiecare dată când fetița atingea o bucată de stofă, se bucura strigând: «Muzică!».

Actele inhibitorii sunt, în mod special, favorabile infiltrării unei voințe străine în acțiunile copilului, atunci când voința adultă nu intervine atât de violent încât să provoace o reacție. Se întâmplă, mai cu seamă, în sfera persoanelor educate, *seif controlled,* în special în activitatea *nurses* pregătite. Voi cita cazul, destul de elocvent, al unei fetițe de circa patru ani care rămăsese singură cu bunica sa în casa acesteia. Fetița și-a arătat dorința de a deschide robinetul unei mici piscine de grădină pentru a urmări jetul de apă, dar, când era să execute gestul, își retrăgea mâna. Bunica o încuraja să deschidă robinetul, însă fetița îi răspundea: «Nu, bona nu vrea». Atunci bunica încercă s-o convingă, dându-i întregul său consimțământ și explicându-i că acum e la ea și poate face ce vrea. Copila surâdea la gândul de a vedea apa țâșnind; însă, deși întindea brațul, când era aproape de robinet, mâna se retrăgea fără a-l deschide. Acea supunere față de ordinul dat cândva de acea *nurse* acum absentă, era atât de puternică încât, în fața acestei forțe îndepărtate, persuasiunile bunicii nu aveau nici o putere.

Un caz asemănător e cel al unui băiat mai mare, de vreo șapte ani, care, când voia să meargă după un obiect care îl atrăgea, aflat mai departe, se ridica de pe scaun,

apoi renunța și se așeza înapoi, parcă printr-o oscilație a voinței, imposibil de învins. Cine era, oare, «stăpânul» care comanda în interiorul lui? Nimeni nu-l cunoștea; era pierdut în memoria infantilă.

Dragostea față de mediu

Se poate spune că sugestionabilitatea copilului este exagerarea uneia din funcțiile sale constructive, adică a acelei sensibilități interne caracteristică vieții infantile, pe care am numit-o «dragostea față de mediu». Copilul observă lucrurile cu pasiune și este atras de ele: dar, mai presus de toate, e atras de acțiunile adultului pentru a le cunoaște și pentru a le reproduce. Acum, adultul ar putea avea, din acest punct de vedere, un fel de misiune: aceea de a fi un inspirator al acțiunilor copilului, o carte deschisă în care copilul citește instrucțiunile propriilor sale mișcări și din care învață ceea ce îi este necesar pentru a acționa bine. Însă, adultul, pentru a-și asuma această sarcină, ar trebui să fie totdeauna calm, să lucreze *cu încetinitorul,* încât mișcările sale să fie, pentru copilul ce îl observă, clare în toate particularitățile lor.

Când, însă, adultul se lasă dus de ritmul său rapid și puternic, în loc să îl inspire pe copil, poate să se introducă pe sine în sufletul acestuia și să i se substituie, prin sugestie.

Chiar și obiectele, care, din punct de vedere senzorial, sunt atrăgătoare, pot avea o putere de sugestie

atrăgând activitatea copilului ca un magnet. Voi aminti, în legătură cu aceasta, un experiment interesant al profesorului Levine, ilustrat prin intermediul cinematografului său psihologic. Scopul lui a fost să cunoască diferențele de comportament dintre copiii cu deviații și copiii normali din școlile noastre (aproximativ de aceeași vârstă și în condiții externe egale). Pe o masă lungă se prezintă diverse obiecte, printre care și câteva din materialele noastre.

Intră întâi un grup de copii: aceștia se arată atrași de obiecte, interesați; sunt vioi și surâzători, părând bucuroși că se află între atâta lucruri.

Fiecare dintre ei ia un obiect, îl învârte, apoi ia un altul și așa mai departe, efectuând o sumă de experiențe. Se termină primul cadru.

Intră un alt grup de copii, care se mișcă încet, se opresc, se uită; apucă câte un obiect, îl cercetează îndelung, apoi par a rămâne nemișcați. Se termină al doilea cadru.

Care din cele două grupuri e de copii cu deviații comportamentale și care de copii normali? Cei cu deviații sunt copiii vioi, veseli, ce se mișcă mult, trec de la un lucru la altul, voind să experimenteze totul: aceștia dau publicului impresia că sunt copiii cei inteligenți, pentru că toată lumea e obișnuită să considere copiii vioi, veseli, ce trec de la un lucru la altul, nestatornici, ca fiind inteligenți.

Copiii normali, dimpotrivă, se văd în film mișcându-se liniștiți; ei sunt calmi și se fixează asupra unui obiect,

ca și când ar reflecta. Prin urmare, calmul, mișcările calculate, reduse la strictul necesar, atitudinea de gânditor: iată imaginea copilului normal.

Experiența reprodusă în cele două cadre de film contrastează cu concepția ce o avem în general, pentru că, în mediul obișnuit, copiii inteligenți se poartă ca deviații din film. Copilul normal, neagitat, stăpânit, e un tip nou: dar care, imediat, demonstrează că mișcările îi sunt controlate de *eu*-l său și că sunt conduse de rațiune. Aceștia iau în stăpânire sugestia transmisă de către obiecte și dispun de ele în mod liber. Prin urmare, nu are importanță cât de mult te miști, ci cât de mult te controlezi pe tine însuți. Nu este important ca individul să se miște oricum și oriunde, ci să reușească să-și ia în stăpânire propriul organ de mișcare. Posibilitatea de a te putea mișca sub călăuzirea propriului *eu* și nu datorită atractivității lucrurilor, conduce ia concentrarea asupra unui singur lucru, ceea ce constituie un fenomen a cărui origine este în interior.

Această mișcare delicată și gândită este fenomenul cu adevărat normal: e aspectul sintetic al unei ordini ce se poate chema disciplină internă. Disciplina din actele externe este expresia unei discipline interne, organizată în jurul ordinii. Când aceasta nu apare, atunci mișcarea scapă de sub directivele personalității care poate fi prinsă de voința altuia, și rămâne pradă lucrurilor exterioare, ca o barcă în voia valurilor.

Voința exterioară știe, cu greu, să conducă la disciplinarea acțiunilor, pentru că nu creează organizare

internă. Se poate spune, deci, că individualitatea e spartă. Copilul a pierdut oportunitatea de a se dezvolta în concordanță cu propria natură, poate fi comparat cu un om care a aterizat cu un balon în deșert: și, dintr-odată își vede balonul dus în vânt, lăsându-l singur. Individul nu va mai putea face nimic pentru a-l dirija: și nici nu vede nimic în jur cu care să-l înlocuiască.

Astfel arată imaginea omului care poate rezulta din lupta între adult și copil: o inteligență întunecată, nedezvoltată și lipsită de mijloace de expresie, care se învârte haotic și e pradă întâmplărilor.

XV - MIȘCAREA

E necesar să subliniem importanța mișcării în construcția psihicului. A fost o mare greșeală includerea mișcării între diferitele funcții ale corpului, fără a se distinge suficient esența acestei funcții față de toate celelalte funcții ale vieții vegetative, cum ar fi digestia, respirația, etc. Practic, mișcarea e considerată doar ca ceva ce ajută funcționarea normală a corpului, favorizând respirația, digestia și circulația.

Mișcarea, fiind o funcție preponderentă și caracteristică a lumii animale, influențează, desigur, și funcțiile vieții vegetative. E vorba, să spunem așa, de o caracteristică prefixată și responsabilă de toate celelalte funcții. Ar fi însă o greșeală să privim mișcarea doar din punct de vedere fizic. Vedem la sport, spre exemplu: acesta nu are drept consecință doar îmbunătățirea

sănătății fizice, ci dă curaj și încredere în sine, ridică moralitatea și suscită entuziasm în rândul mulțimii. Aceasta înseamnă că rezultatele sale psihice sunt mult superioare celor de ordin pur fizic.

Dezvoltarea copilului, caracterizată de efort și exercițiu individual, nu se prezintă doar ca un simplu fenomen natural legat de vârstă, ci rezultă, printre altele, din manifestările psihice. E de o mare importanță pentru copil să poată aduna imagini și să le păstreze clare și ordonate, deoarece eu-l își construiește propria inteligență grație vigorii energiei senzitive care îl călăuzește. Prin intermediul acestei munci interioare și nevăzute se construiește rațiunea, adică acel lucru ce, în ultimă analiză, îl distinge pe om, ființă rațională, individ care, raționând și judecând, poate avea voință, iar când își exprimă voința, o face prin mișcare.

În fața copilului, adultul ia atitudinea de a aștepta ca rațiunea să se dezvolte cu timpul, adică cu vârsta; și, cu toate că își dă seama de oboseala copilului, ce crește prin propria lui sforțare, nu-i dă nici un ajutor: așteaptă, pur și simplu, ivirea ființei raționale pentru a contrapune propria rațiune celei a copilului. Pe deasupra, împiedică voința copilului când aceasta se exprimă prin mișcare. Pentru a înțelege esența mișcării, trebuie s-o considerăm ca fiind încarnarea funcțională a energiei creatoare care ridică omul la înălțimea speciei sale, animându-i aparatul motor, instrumentul cu care acționează asupra mediului exterior, împlinindu-și, prin aceasta, ciclul personal, misiunea sa.

Mișcarea nu este numai o expresie a eu-lui, ci factor indispensabil pentru construirea conștiinței, fiind unicul mijloc tangibil care pune *eu*-l în relații bine determinate cu realitatea exterioară. Prin urmare, mișcarea este factor esențial în construirea inteligenței, ce se hrănește cu și trăiește prin achizițiile obținute din mediul extern. Chiar și ideile abstracte rezultă dintr-o maturizare a contactelor cu realitatea; iar realitatea se surprinde prin intermediul mișcării. Prin urmare, acesta este factorul care leagă spiritul de lume: dar organul spiritual acționează în dublu sens: conceptualizare în interior și executare în exterior. La om, organul mișcării e mai complicat decât la toate celelalte ființe. Mușchii sunt atât de numeroși încât nu e posibil să fie folosiți toți, astfel că se poate spune că omul dispune totdeauna o rezervă de organe neîntrebuințate. În fapt, cel care, în exercitarea unei profesii, execută lucrări manuale delicate, pune în funcțiune și utilizează anumiți mușchi care, în alte situații nu sunt utilizați, de exemplu, de o balerină și viceversa. S-ar putea spune că personalitatea se dezvoltă utilizând doar o parte din ea însăși.

Însă trebuie să existe o activitate musculară suficientă pentru a ne menține într-o stare normală: o activitate care să funcționeze la toate ființele umane; pe această bază se stabilesc infinitele posibilități individuale. Dacă această cantitate normală nu se menține în acțiune în întregime, se ajunge la o diminuare a energiei individuale.

Dacă în noi există mușchi inerți, care, în mod normal, ar trebui să funcționeze, aceasta e o dovadă nu numai de slăbiciune fizică, ci Și de slăbiciune morală. De aceea, din reactivizarea mișcărilor derivă, totdeauna, energii spirituale.

Dar, ceea ce ne poate ajuta să înțelegem mai bine importanța . mișcării, este cunoașterea legăturii directe între funcția motrică și voință. Toate funcțiile vegetative ale organismului, deși legate de sistemul nervos, sunt independente de voință. Fiecare organ are propria funcție fixă care acționează constant, iar celulele și țesuturile posedă structura adecvată funcțiilor pe care trebuie să le îndeplinească, ca acei profesioniști și operatori specializați până la punctul în care devin incapabili de face vreun alt lucru care nu intră în specialitatea lor. Diferența fundamentală între aceste elemente și fibrele musculare stă în faptul că, deși în fibrele musculare celulele sunt adecvate activității lor specializate, nu funcționează continuu prin ele însele, ci au nevoie de un ordin pentru a intra în acțiune, iar fără ordin nu acționează. Ar putea fi comparate cu niște soldați care așteaptă comenzile superiorilor ierarhici și care doar se pregătesc disciplinați, sârguincioși și ascultători.

Celulele despre care am vorbit mai înainte au funcții determinate ca, de exemplu, aceea de a produce lapte sau salivă, de a fixa oxigenul, de a elimina substanțele nocive, sau de a combate microorganismele, și toate împreună, prin activitatea lor perenă, mențin economia

organică; la fel operează structurile profesionale în organizarea socială. Adaptarea lor la o muncă determinată este esențială pentru funcționarea întregului.

Dimpotrivă, multitudinea celulelor musculare, trebuie să fie liberă, ageră și rapidă, gata în orice clipă să se supună unui ordin.

Dar, pentru a se asculta ordinul, trebuie să fie pregătite și, întrucât pregătirea se face prin exerciții îndelungate, e indispensabil ca aceasta să se realizeze pentru a se obține coordonarea între diferitele grupe de mușchi care trebuie să acționeze împreună și să urmeze cu precizie indicațiile comenzii.

Această organizare perfectă se întemeiază pe o disciplină care permite ca un ordin venit de la centru să ajungă în orice punct de la periferie și la fiecare individ; iar, în aceste condiții organismul în complexitatea sa poate săvârși minuni.

La ce ar servi voința fără instrumentul său?

Căci, numai prin intermediul acestei mișcări, voința se poate răspândi prin toate fibrele și se poate realiza. Noi asistăm la eforturile pe care le face copilul și la lupta lui pentru a ajunge la această finalitate.

Aspirația, sau, mai degrabă, impulsul copilului tinde la perfecționarea și stăpânirea organului fără de care el n-ar fi nimic, adică ar fi doar o copie a omului, lipsită de voință. Nu numai că n-ar putea, în acest caz, să comunice roadele inteligenței sale, ci aceasta n-ar da nici

un rod. Organul funcției volitive nu e numai un instrument de execuție, ci și de construcție.

Una dintre cele mai neașteptate și, de aceea, dintre cele mai surprinzătoare manifestări ale copiilor din școlile noastre care lucrau liber, a fost dragostea și precizia cu care își executau operațiunile. În copilul aflat în condiții de viață liberă, se manifestă acte prin care ei caută să culeagă nu numai imaginile vizibile din mediu, ci și dragostea față de acuratețea și precizia în execuția acțiunilor. Spiritul apare, deci, ca fiind condus spre existență și spre realizare de către sine însuși. Copilul este un descoperitor: un om ce se naște dintr-o nebuloasă ca o ființă spendidă și nedefinită ce-și caută propria formă.

XVI - NEÎNȚELEGEREA

Adultul, neavând nicio idee despre importanța activității motrice a copilului, se limitează să împiedice această activitate ca și cum aceasta ar putea fi cauza perturbărilor.

Chiar și oamenilor de știință și educatorilor le-a scăpat această importanță capitală a activității în construirea omului. Însă, dacă însuși cuvântul «animal» poartă în sine «animația», adică activitatea, iar diferența între vegetale și animale constă în faptul că primele sunt legate de pământ, iar celelalte se pot mișca, cum se poate dori să se pună restricții în activitatea de mișcare a copilului?

Din subconștientul adultului reies expresii precum: «copilul este o plantă, e o floare», ceea ce semnifică «trebuie să stea liniștit». Se mai zice și «este un înger», adică o ființă care se mișcă și zboară, dar în afara lumii în care trăiesc oamenii.

Astfel se relevă orbirea misterioasă a sufletului uman între limite ce depășesc hotarele strâmte recunoscute de psihanaliză în acele «pete oculare», prin care aceasta descrie orbirea parțială, existentă în subconștientul umanității.

Această orbire este extrem de profundă, dacă ținem cont că știința, prin metodele sale precise, făcute pentru a descoperi necunoscutul, a atins doar tangențial, fără a reuși să o releve, cea mai formidabilă evidență a vieții umane. Toți sunt de acord în recunoașterea importanței organelor de simț în construirea inteligenței. Și, pentru că nimeni nu se îndoiește de valoarea inteligenței, este clar că un surdomut sau un orb vor întâmpina dificultăți de neînvins în dezvoltarea lor, pentru că auzul și văzul sunt porțile inteligenței, sunt, prin urmare, simțuri intelectuale. Și există o opinie universală că surdomuții și orbii, în condiții intrinseci egale, rămân inferiori ca inteligență persoanelor care pot folosi toate simțurile. Suferințele orbilor și ale surzilor - chiar și acest lucru e recunoscut de toată lumea - au un caracter special și, în consecință, sunt compatibile cu o sănătate perfectă. Nimeni nu ar putea admite ideea absurdă că, privând intenționat copilul de vedere și de auz, se poate reuși să-l faci să absoarbă mai rapid cultura intelectuală și

moralitatea socială. Niciodată nu ar putea prevala criteriul de a recurge la orbi și la surzi pentru a ameliora civilizația.

Cu toate acestea, nu este ușor să se accepte ideea că «mișcarea are o importanță considerabilă pentru construcția intelectuală și morală a omului». Dacă, în timpul auto-construirii omului, s-ar neglija organele de acțiune, dezvoltarea sa ar fi întârziată și el ar rămâne în permanență într-o stare de inferioritate mai gravă decât cea cauzată de absența unuia dintre simțurile intelectuale.

Tabloul suferinței omului «prizonier al cărnii» este diferit și mult mai dramatic și profund decât cel al suferinței unui orb sau a unui surdomut. Chiar dacă orbii și surzii sunt privați de unele elemente ale mediului și, prin urmare, de mijloace externe determinate ale dezvoltării, spiritul lor posedă o asemenea energie de adaptare încât, cel puțin până la un punct, sensibilitatea unuia dintre simțurile lor reușește să depășească lipsa altuia. În schimb, mișcarea este legată de personalitatea însăși și nu poate fi înlocuită de nimic. Omul care nu se mișcă se pune în inferioritate, renunță la viață, se scufundă într-un abis fără ieșire, convertindu-se într-un condamnat pe viață, precum figurile biblice ale expulzaților din paradisul terestru, care se aventurează plini de rușine și de durere spre suferințele neștiute ale unei lumi necunoscute.

* * *

Când se vorbește de «mușchi», de obicei ne apare în minte ideea de ceva mecanic, un mecanism al unui motor de mașină. La fel pare că ne îndepărtăm de ideea că am făcut din spirit ceva despărțit de materie și, prin urmare, de mecanisme. Prin faptul că atribuim mișcării aceeași importanță majoră ca cea atribuită simțurilor intelectuale în dezvoltarea inteligenței și, deci, a dezvoltării intelectuale ale omului, pare că se răstălmăcesc idei fundamentale.

Peste tot, chiar și în ochi sau ureche, există mecanisme. Niciunul dintre acestea nu este mai perfect decât acea «mașină fotografică, sublimat al vieții», care constituie ochiul. Iar construcția urechii este un ansamblu uimitor de corzi și membrane vibrante, care constituie un *jazz-band* din care nu lipsește nici măcar tamburul.

Când vorbim, însă, de importanța acestor frumoase aparate asupra construirii inteligenței umane, nu ne gândim la ele ca la niște aparate mecanice: ne gândim la uzul lor. Prin aceste miraculoase aparate vitale, *eu*-l se pune în relație cu lumea; le folosește conform propriilor necesități psihice. Vederea spectacolelor naturii, a răsăritului de soare, a minunățiilor naturii sau plăcerea suscitată de operele de artă, impresiile sonore externe, sunetele fermecate ale vocii umane, muzica, toate aceste multiple și continue impresii dau eu-lui interior deliciul vieții psihice și hrana necesară pentru conservarea sa. *Eu-l* este adevăratul agent, unicul arbitru, e cel ce se bucură de aceste impresii.

Dacă nu ar fi *eu*-l capabil să vadă și să se bucure, la ce ar mai fi servi mecanismele organelor de simț?

A vedea și a auzi nu au nici o importanță, însă, văzând și auzind, se formează personalitatea eu-lui, se menține, se bucură și crește.

Un raționament analog se poate stabili și pentru mișcare. Aceasta dispune de organe mecanice, fără nicio îndoială, deși nu este vorba de mecanisme rigide și fixe precum membrana timpanului sau cristalinul ochiului. Problema fundamentală a vieții umane și, deci, a educației, este ca eu-l să reușească să-și anime și să-și ia în posesie propriile instrumente motorii, pentru a se putea supune, în acțiunile sale, acelui element ce este superior realității vulgare și funcțiilor vieții vegetative, «acel element» care, în general, este instinctul, dar care, la om, aparține inteligenței, veșmânt al spiritului creator.

Dacă nu poate realiza aceste condiții fundamentale, *eu*-l se risipește, ca un instinct care rătăcește prin lume, separat de corpul pe care ar trebui să-l însuflețească.

XVII - INTELECTUL DRAGOSTEI

Toate lucrările vieții care se desfășoară în conformitate cu și în interiorul propriilor legi, stabilind armonie între ființe, dobândesc conștiință sub forma *dragostei.* Aceasta este, am putea spune, *testul* mântuirii și semn de sănătate.

Fără îndoială, dragostea nu este agentul motor, ci o reflecție a acestuia, așa cum stelele reflectă lumina unui astru mai mare. Motorul este instinctul, impulsul creator al vieții. Iar acesta, în procesul creației, produce dragoste, de aceea dragostea inundă conștiința copilului: de asemenea, realizarea de sine se efectuează, la copil, prin intermediul dragostei.

De fapt, putem considera impulsul irezistibil care, în cursul «perioadelor senzitive», unește copilul cu lucrurile, ca fiind o dragoste față de mediu. Nu e vorba de înțelesul obișnuit al noțiunii de dragoste, prin care se exprimă un sentiment emotiv: este o dragoste a inteligenței, care vede, absoarbe și, iubind, construiește. Această inspirație ce-i împinge pe copii să observe lumea, s-ar putea numi, cu o expresie a dantescă: «intelectul dragostei».

Capacitatea de observare activă și minuțioasă a acelor trăsături ale mediului care, pentru noi, adulții, deja lipsiți de însuflețire, sunt cu totul lipsite de însemnătate, e, cu siguranță, o formă de dragoste. Nu e, oare, o caracteristică a dragostei acea sensibilitate care face ca o ființă să observe lucruri pe care alții nici nu le văd și să rețină particularități pe care alții nu știu nici să le descopere, nici să le aprecieze, calități speciale ce par ascunse și pe care numai dragostea le poate dezvălui? Inteligența copilului, deoarece el observă cu dragoste, nu cu indiferență, îi relevă invizibilul. Această absorbire activă, arzătoare, amănunțită și constantă întru dragoste, este o caracteristică a copiilor.

Vioiciunea și veselia au fost interpretate de către adult ca o manifestare a unei vieți intense și, de aceea, ca o caracteristică a copilăriei; însă adultul nu s-a gândit la dragoste, adică la energia spirituală, la frumusețea morală care însoțește creația.

Dragostea copilului ei încă lipsită de contraste: el iubește pentru că asimilează, pentru că natura îi poruncește să facă astfel. Iar el absoarbe elementele necesare pentru a se hrăni și a le face parte din însăși viața sa.

În mediu, obiectul dragostei e, în special, adultul; de la el primește lucrurile și sprijinul material și de la el ia, cu dragoste intensă, mijloacele de care are nevoie pentru propria formare. Adultul este pentru copil o ființă pe care o venerează, din gura căruia, ca dintr-o fântână inepuizabilă, izvorăsc cuvintele ce îi vor servi ca material în construirea limbajului și îi vor fi călăuză. Vorbele adulților acționează în copil ca niște stimuli supranaturali. Iar adultul, prin acțiunile sale, captează atenția copilului, venit din nimic, asupra mișcărilor omenești: pentru copil, a-l imita înseamnă a intra în viață. Vorbele și acțiunile adultului îl încântă și îl fascinează, pătrunzând în el ca o sugestie. De aceea copilul e atât de sensibil în fața adultului, până la a-i permite acestuia să trăiască și să acționeze în el însuși. Întâmplarea cu copilul care a pus pantofii pe pătură, semnifică obediență și sugestionare. Ceea ce îi spune adultul rămâne încrustat în mintea sa, așa cum dalta își lasă urmele în marmură. Să ne amintim exemplul acelei

fetițe căreia mama îi adusese pachetul cu stofa și trompeta. De aceea, adultul ar trebui să-și măsoare și să-și cântărească fiecare vorbă pe care o rostește în fața copiilor, deoarece aceștia sunt însetați să învețe și să acumuleze dragoste.

Spiritul copilului, în raport cu adultul, e dispus, până în rădăcinile sale, la supunere. Dar, când adultul îi cere să renunțe la comanda motorului ce împinge procesul de creație după norme și legi inalterabile în favoarea sa, copilul nu se mai poate supune. E ca și când, în perioada dentiției, i s-ar cere să întrerupă ieșirea dinților. Capriciile și nesupunerea copilului nu sunt altceva decât aspecte ale unui conflict vital între impulsul creator și dragostea față de un adult care nu-l înțelege. Atunci când, în loc de a găsi ascultare, e confruntat cu un capriciu, adultul trebuie să se gândească, de fiecare dată, la acest conflict și să-l considere ca un gest de apărare, ca un gest vital necesar dezvoltării copilului.

E necesar să reflectăm la faptul că copilul dorește să asculte și că iubește. Copilul iubește adultul mai mult decât orice, în timp ce, se obișnuiește să se spună invers: «Cât de mult îi iubesc părinții pe copii!» Se spune chiar despre educatori «Cât de mult iubesc copiii!» Se susține că trebuie să învățăm copiii să iubească, să-și iubească mama, tatăl, educatorii, oamenii, animalele, plantele, toate lucrurile.

Dar cine îi învață toate astea? Cine să fie învățătorul dragostei? Să fie oare acela care numește capriciu orice

manifestare a copilului și care se gândește cum să se apere de copil și cum să-și protejeze tot ce are? Acesta nu poate fi învățătorul dragostei, deoarece nu are acea sensibilitate pe care o numim «intelectul dragostei».

În schimb, cel care are, cu adevărat, dragoste, este copilul, cel care dorește să simtă adultul aproape de el și care îl salută pentru a-i atrage atenția asupra sa: «Uite-mă, stai lângă mine».

Seara, când se duce la culcare, cheamă persoana pe care o iubește și ar vrea să n-o mai lase. Iar când mergem la masă, pruncul vine cu noi, nu pentru a mânca, ci pentru a ne privi, pentru a sta alături. Adultul trece nepăsător pe lângă această dragoste mistică, fără s-o recunoască: dar aveți grijă, micuțul care vă iubește va crește și va dispărea. Cine vă va mai iubi ca el? Cine vă va mai chema afectuos, în timp ce merge către pat: «Stai aici cu mine», în loc să zică, cu indiferență: «Noapte bună»? Și cine va mai dori cu atâta ardoare să stea lângă noi când mâncăm, doar pentru a ne privi? Noi ne apărăm de această dragoste - deși niciodată nu vom mai găsi o alta care să o egaleze! - și-i zicem, neliniștiți: «N-am timp, nu pot, am de lucru! » , în timp ce, de fapt, gândim: «Trebuie să-i corectăm, altfel vom sfârși prin a deveni sclavii copiilor». Dorim să ne eliberăm de el pentru a face ce ne place, pentru a nu renunța la confortul nostru.

Un capriciu îngrozitor al copilului constă în a veni dimineața să-i trezească pe tati și pe mama; iar *nurse* trebuie să evite cu orice preț această crimă, ca și când

ea ar fi îngerul păzitor al somnului de dimineață al părinților.

Dar, ce-l împinge, oare, pe copilul care abia ce s-a sculat, să alerge să-și caute părinții, dacă nu dragostea?

Când copilul se dă jos din pat, dimineața devreme, în răsăritul soarelui, așa cum ar trebui să facă ființele pure, merge în căutarea părinților care încă dorm, parcă spunându-le: «învățați a trăi cu sfințenie, e lumină, e dimineață»! Nu merge la ei pentru a le da lecții, se duce numai să-i privească pe cei pe care-i iubește.

Poate că încăperea e încă în întuneric, bine închisă, pentru nu fi deranjați de lumina zilei. Copilul înaintează poticnindu-se, cu inima strânsă de frica întunericului, dar va depăși orice temeri și va merge să-și mângâie, dulce, părinții. Mama și tata cârtesc: «Dar nu ți-am zis de-atâtea ori să nu mai vii dimineața devreme să ne trezești...?»! «N- am vrut să vă trezesc - vine replica, - am vrut să vă dau un pupic!...».

Ca și cum ar zice: «Nu vreau să vă trezesc materialmente, vreau să chem spiritul vostru».

Da, dragostea copilului are o imensă importanță pentru noi. Tatăl și mama dorm toată viața, au, mai presus de orice, această tendință de a adormi și au nevoie de o ființă nouă, care să-i trezească și să-i reanime cu energie proaspătă și vie, energie care, în ei, nu mai există: o ființă care să se comporte altfel decât ei și care să le spună în fiecare dimineață: «Treziți-vă întru o altă viață, învățați să trăiți mai bine!»

Da, a trăi mai bine: a simți suflul dragostei. Fără ajutorul pentru reînnoire dat de copil, omul ar degenera. Dacă adultul nu caută să se reînnoiască, în jurul spiritului său se formează o crustă dură și sfârșește prin a deveni insensibil: iar, prin această lipsă de simțire, inima lui se va pierde! Asta ne face să ne gândim la judecata de apoi, când Cristos, întorcându-se către cei păcătoși, cei care n-au folosit mijloacele de renaștere pe care le-au întâlnit în timpul vieții, îi blestemă:

- Vai vouă, blestemaților, m-ați întâlnit suferind și nu m-ați îngrijit!

Și ei răspund:

- Dar, Doamne, când te-am întâlnit noi suferind?

- De fiecare dată când ați întâlnit un sărac, un bolnav, eram eu. Vai vouă, blestemaților, am zăcut în închisoare și voi nu m-ați vizitat.

- Oh, Doamne, când ai zăcut în închisoare?

- În orice încarcerat eram eu.

Această dramatică pagină din Evanghelie, semnifică faptul că adultul trebuie să-l ajute pe Cristos, ascuns în fiecare sărac, în fiecare condamnat, în fiecare suferind. Dar, dacă minunata scenă evanghelică s-ar aplica în cazul copilului, am vedea cum Cristos îi ajută pe toți oamenii luând înfățișarea copilului

- Eu te-am iubit, am venit să te trezesc în fiecare dimineață, dar tu m-ai respins!

- Dar, când, o, Doamne, ai venit în casa mea să mă trezești dimineața și eu te-am respins?

- Odrasla viscerelor tale, care venea să te cheme, eram eu! Cel care te implora să-l lași lângă tine, eram eu!

Fără simțire! Venise Mesia să ne trezească și să ne învețe dragostea! Iar noi am crezut că e vorba de un capriciu de copil și, astfel, ne-am pierdut inima.

PARTEA A DOUA

XVIII - EDUCAȚIA COPILULUI

Trebuie să înfruntăm această realitate impresionantă: copilul are o viață psihică ale cărei manifestări delicate trec neobservate, iar adultul poate, în mod inconștient, să-i anuleze design-ul.

Mediul adultului nu e un mediu de viață pentru copil, ci este, mai degrabă, un cumul de obstacole față de care acesta dezvoltă reacții de apărare, se deformează pentru a se adapta, sau rămâne o victimă a sugestiilor. Psihologia copilului a studiat această realitate exterioară pe baza căreia au fost analizate însușirile caracteristice ale copilului, însușiri ce au fost puse la temelia educației. Prin urmare, psihologia infantilă trebuie reexaminată radical. După câte am văzut, sub fiecare răspuns surprinzător al copilului există o enigmă de descifrat; fiecare capriciu al său e expresia externă a unei cauze adânci, care nu mai poate fi interpretat ca fiind o izbucnire superficială, o apărare contra unui mediu impropriu: ci ca expresia unui caracter superior,

esențial, ce-și caută căi de manifestare. E ca și cum o furtună, un chin, împiedică sufletul copilului să iasă din cotlonul său ascuns pentru a se arăta lumii.

E evident că toate aceste episoade care așează pe suflet o mască, astfel încât eforturile individuale de realizare a vieții să rămână ascunse, aceste capricii, aceste lupte, aceste deformări nu ne pot da ideea de personalitate. Sunt doar o sumă de însușiri. O personalitate trebuie, totuși, să existe în cazul în care copilul, acest embrion spiritual, urmează, în dezvoltarea sa psihică, un plan constructiv. Îndărătul tuturor aparențelor se ascunde un om, un copil necunoscut, o ființă vie sechestrată, care trebuie eliberată.

Aceasta e sarcina cea mai urgentă a educației, iar, în acest sens, a elibera înseamnă a cunoaște: mai mult, a descoperi necunoscutul.

Dacă există o deosebire esențială între cercetarea psihanalitică și această psihologie a copilului necunoscut, aceasta constă, înainte de toate, în aceea: că secretul subconștientului adultului e ceva ce rămâne reprimat în individul însuși. E necesar să-i aplicăm tehnicile psihanalizei pentru a-l ajuta să descurce ițele încâlcite prin adaptări complexe și dure, printre simboluri și denaturări organizate în timpul unei îndelungate experiențe de viață. În schimb, secretul copilului e ascuns doar de către mediu. Trebuie să acționăm asupra mediului pentru a elibera manifestările copilăriei; copilul se află într-o perioadă de creație și expansiune și e deajuns doar să-i deschidem poarta. În

fapt, ceea ce se crează, ceea ce din neființă trece în existență și din potențial devine actual, la momentul ieșirii din nimic, nu poate avea complicații: și, fiind vorba de o energie expansivă, nu are nici o dificultate în a se manifesta.

Pregătind, astfel, un mediu deschis, un mediu adaptat momentului de viață, manifestarea psihică naturală trebuie să se producă spontan, aducând cu sine revelația secretului copilului. E evident că fără acest principiu, toate eforturile educației pot pătrunde într-un labirint fără ieșire.

Iată adevărata educație nouă: să mergem mai întâi la descoperirea copilului și la realizarea eliberării lui: în aceasta constă, putem zice, problema existenței: întâi să existe. Apoi, trebuie să urmeze un alt capitol lung cât durata evoluției către stadiul de adult, în care se pune problema ajutorului ce trebuie oferit copilului.

Însă, aceste două probleme au ca fundament mediul care facilitează expansiunea ființei aflată pe calea dezvoltării, mediu din care trebuie ca obstacolele să fie reduse la minimum posibil: e mediul care vine în întâmpinarea energiei, deoarece îi oferă mijloacele necesare dezvoltării activității ce derivă din ea. Ei, bine, chiar și adultul face parte din mediu: adultul trebuie să se adapteze trebuințelor copilului și să-i asigure independența prin aceea că nu-i devine un obstacol și nu i se substituie de-a lungul activității prin care acesta își realizează propria maturizare.

Metoda noastră de educație se caracterizează tocmai prin importanța centrală pe care o atribuie mediului.

Chiar și noua imagine a educatorului nostru a suscitat interes și discuții: un educator pasiv, care renunță la propria sa activitate spre a nu fi un obstacol pentru copil, la propria sa autoritate în scopul de a stimula activitatea copilului; și care se simte satisfăcut când îl vede pe copil lucrând și progresând singur, fără a-și atribui, lui însuși, vreun merit. Trebuie să se inspire din spusele Sfântului Ioan Botezătorul: «Trebuie ca el să crească iar eu să mă micșorez». E cunoscută, de asemenea, o altă caracteristică esențială a acestei metode: respectarea personalității copilului, dusă la extrem, într-o măsură neatinsă până acum.

Aceste trei principii esențiale s-au dezvoltat în instituții speciale, care au primit de la început numele de «Case ale copiilor», apelativ care ne amintește de noțiunea de mediu familial.

Cei ce au urmărit această mișcare de educație știu cât de discutată a fost și este încă. Ceea ce a suscitat cea mai mare dezbatere e acea inversare a rolurilor între adult și copil: învățătorul fără catedră, fără autoritate, aproape fără predare și copilul devenind centru al activității, care învață singur, care e liber în alegerea ocupațiilor și a mișcărilor sale. Când nu s-a vorbit de utopie, s-a vorbit de exagerare.

În schimb, conceptul celălalt, cel al mediului material adaptat proporțiilor corpului copilului, a fost primit cu simpatie. Acele camere curate și luminoase, cu

ferestre joase acoperite de flori, cu mobilier micuț, de orice formă, la fel ca mobilierul din casele moderne: măsuțele, scaunele, grațioasele perdele, rafturile joase la îndemâna copiilor pe care așează obiectele și de pe care iau ceea ce doresc, toate acestea au părut, cu adevărat, a constitui o ameliorare importantă din punct de vedere practic în viața copilului. Eu cred că multe din «Casele copiilor» păstrează încă acest criteriu exterior ca element principal.

Astăzi, după lungi cercetări și numeroase experiențe, simțim nevoia de a relua subiectul și de a-l face cunoscut, în special nevoia de a-i prezenta originile.

Ar fi o greșeală să se creadă că orice observare a copilului ar fi dus la nașterea unei idei atât de îndrăznețe ca aceea de a presupune existența unei naturi ascunse a copilului; și că, dintr-o asemenea intuiție, ar fi venit apoi conceptul unei școli speciale și a unei metode de educație speciale. Nu e posibilă observarea a ceea ce e necunoscut și nu e posibil ca o persoană, printr-o vagă intuiție, să-și imagineze că un copil poate avea două naturi și să zică: «Acum voi căuta să demonstrez asta printr-un experiment». Noul trebuie să se arate, s-ar putea spune, prin propria sa energie: de multe ori cel căruia i se arată e mai mult neîncrezător decât orb. Acesta respinge noul la fel ca și restul lumii și e nevoie ca acest nou să se înfățișeze cu o insistență tenace, până când, în sfârșit, să poată fi văzut, recunoscut și salutat cu entuziasm.

Dar cu câtă vigoare salută individul, noua lumină care i s-a arătat, o reține, e fermecat de ea, îi consacră întreaga viață! Și cu un asemenea entuziasm încât să creadă că noua lumină a fost creată de el însuși, deși n-a făcut altceva decât să fie sensibil la manifestările ei. Și, astfel, se va ajunge pe puctul de o *recunoaște* și a face ceea ce spunea Evanghelistul: «împărăția Cerurilor e asemănătoare unui negustor care pleacă în căutarea unor perle frumoase. Dacă găsește una foarte prețioasă, se duce, vinde ce are și o cumpără». Cel mai dificil lucru pentru noi este să observăm și apoi să ne convingem de existența noului. Deoarece, tocmai în fața noutății se închid porțile percepției noastre. Câmpul mental este ca un salon aristocratic, închis necunoscuților: pentru a pătrunde înăuntru, trebuie să fii prezentat de cineva cunoscut: «a merge de la cunoscut la necunoscut». *Noul,* în schimb, trebuie să bată la poarta închisă sau să intre pe furiș. Atunci acest necunoscut produce, pentru cei dinlăuntru, o surpriză, îi deranjează. Volta nu va fi fost lipsit de emoție și de neîncredere când a văzut că broasca moartă și jupuită se mișcă: dar, totuși, a reținut faptul și așa s-a născut electricitatea. E deajuns un fapt minor din când în când pentru a deschide orizonturi nemărginite doarece, se știe, omul e, prin propria sa natură, un cercetător, un explorator: dar, fără descoperirea și acceptarea unor asemenea fapte minore, înaintarea nu e cu putință.

În domeniul fizicii și în medicină au fost definite reguli stricte cu privire la ceea ce înseamnă un fenomen

nou. Un fenomen nou este o descoperire inițială a unor fapte necunoscute și, de aceea, neașteptate, deci ca și inexistente. Un fenomen este totdeauna obiectiv și nu depinde de o intuiție. Când e vorba de a demonstra existența unui fenomen nou, trebuie să se demonstreze că acesta există în sine, adică, trebuie izolat. Urmează apoi un al doilea moment: acela în care se studiază condițiile în care se manifestă fenomenul; odată rezolvată această problemă fundamentală, fenomenul se poate studia, adică se poate începe cercetarea. Cercetarea trebuie să aibă o antecameră: apariția.

De-acum încolo, devine o formă de studiu care se adresează exclusiv reproducerii, menținerii, stăpânirii fenomenului, cu scopul ca acesta să nu dispară ca o vedenie: ci să devină o realitate, un element tangibil și, prin aceasta, o valoare reală.

Cea dintâi Casă a Copiilor e un exemplu de descoperire inițială care a deschis căi nemărginite pornind de la fenomene minore.

Originile metodei noastre

Anumite însemnări ale mele, găsite în cărți mai vechi, descriu originile metodei noastre după cum urmează:

Cine sunteți voi?

Era 6 Ianuarie 1906, când s-a inaugurat prima școală pentru copiii mici normali, între trei și șase ani, n-aș putea spune cu metoda mea, căci aceasta nu exista

încă, însă urma să ia naștere în scurt timp. În acea zi nu era altceva decât vreo cincizeci de copii mici, foarte săraci, aspri la vedere și timizi, mulți plângeau; aproape toți erau copii de analfabeți și fuseseră dați în grija mea.

Proiectul inițial era să strâng copiii mici ai locatarilor unui cămin muncitoresc, cu scopul de a nu rămâne abandonați pe scări, să nu murdărească zidurile și să nu creeze dezordine. Pentru asta, s-a oferit sala de spitalizare, infirmeria din același imobil. Iar eu am fost chemată să organizez această instituție «ce putea să aibă un frumos viitor». Simțeam, aveam o impresie neclară, că o operă grandioasă era pe cale de a se naște.

Cuvintele liturghiei ce se citesc în biserică la slujba din ziua Epifaniei, păreau a fi o binecuvântare și o profeție: «Pământul era tot acoperit de tristețe, atunci când a apărut steaua orientului, splendoarea după care se călăuzeau mulțimile».

Toți cei prezenți la inaugurare au rămas uimiți, zicându-și între ei «De ce exagerează Montessori, dând atâta importanță unui azil pentru copii săraci?»

Mi-am început opera precum un țăran care a pus deoparte sămânța cea bună și căruia i s-a dat un pământ roditor unde s-o semene în voie. Dar n-a fost așa: nici n-am început bine să desțelenesc ogorul și, în loc de grâu, am găsit aur: solul ascundea o comoară prețioasă. Nu eram țăranul ce mi-am închipuit că sunt: eram, mai degrabă, ca Aladin care ținea în mâini, fără să știe, o cheie pentru a deschide comori ascunse.

De fapt, lucrarea mea asupra copiilor normali m-a condus la un șir de surprize.

E logic să consideri că acele mijloace care produseseră rezultate educative la copiii cu deficiențe ar putea fi o adevărată cheie pentru a ajuta dezvoltarea copiilor normali și că toate mijloacele care avuseseră succes în întărirea unor minți slabe și în îndreptarea unor inteligențe deviate, conțineau principiile unei igiene a inteligenței numai bune pentru a ajuta mințile normale să crească drepte și puternice. Nu e nimic de necrezut în toate acestea, iar teoria educației ce s-a născut din această experiență e tot ce poate fi mai pozitiv și mai științific pentru a convinge spiritele echilibrate și prudente. Trebuie să mărturisesc însă, că primele rezultate mi-au produs cea mai mare uimire și, adesea, neîncredere.

Obiectele pe care le prezentam copiilor normali nu aveau asupra lor același efect pe care-l avuseseră asupra deficienților. Copilul normal atras de obiect își fixa intens întreaga sa atenție și continua să lucreze fără încetare, fără pauză, printr-o concentrare uimitoare. Iar după ce a lucrat îndeajuns, *atunci* părea satisfăcut, odihnit și fericit. Pe acele fețe mici și senine, în acei ochi de copil, strălucind de satisfacție, după ce își completaseră activitatea spontană, se putea citi o stare de odihnă. Era ca și cum acele obiecte ar fi fost o cheiță cu care se întoarce un ceasornic; odată întors, ceasornicul continuă să meargă singur: dar aici, copilul, după ce lucrase, era mai puternic, mai sănătos mental

decât la început. Mi-a trebuit mult timp să mă conving că nu sunt victima unei iluzii. La fiecare nouă experiență care îmi proba un asemenea adevăr rămâneam mult timp neîncrezătoare și, în același timp, eram afectată, mișcată și neliniștită. De câte ori nu mi s-a întâmplat să mustru învățătoarea când îmi comunica ceea ce făceau cei mici! «Nu veni să-mi povestești aceste fantasmagorii», îi spuneam pe un ton sever; și, îmi amintesc că aceasta, fără să se supere și mișcată până la lacrimi, îmi răspundea: «Aveți dreptate. Când văd aceste lucruri cred că există îngeri care ispitesc copiii».

Iar într-o zi, în sfârșit, plină de emoție și punându-mi mâna pe inimă ca să-i dau credință și, gândindu-mă cu drag la acei copii, mi-am zis: *Cine sunteți?* întâlnisem poate pe acei micuți pe care Cristos i-a luat în brațe și care i-au inspirat cuvintele divine: «Cel ce primește acești copii în numele Meu, pe Mine Mă primește»; «Dacă nu veți deveni precum copiii, nu veți intra niciodată în împărăția Cerurilor».

* * *

Întâmplarea m-a adus aici. Erau copii pe care nu-i mai puteai opri din plâns, fricoși; atât de timizi că nu-i puteai face să scoată o vorbă: chipurile lor erau fără expresie, ochii măriți de parcă nu mai văzuseră nimic până atunci. Erau, de fapt, niște bieți copii părăsiți, crescuți în case dărăpănate și mohorâte, fără niciun stimul psihic, fără nicio îngrijire. Se vedea bine de către oricine că erau subnutriți, nu era nevoie să fii medic pentru a recunoaște că aveau nevoie grabnică de hrană,

de viață în aer liber și de soare. Flori închise, dar fără prospețimea mugurilor: suflete ascunse sub un veșmânt strâmt.

Care au fost, așadar, condițiile care au permis impresionanta transformare a acestor copii, *mai curând, apariția unor copii noi,* al căror suflet s-a manifestat cu atâta splendoare încât și-a răspândit lumina de jur-împrejurul întregii lumi?

Trebuia să existe condiții individuale favorabile, ca să se poată realiza «eliberarea sufletului copilului!» Trebuia ca toate obstacolele represive să fie înlăturate din calea lor. Dar cine ar fi putut să bănuiască care erau acele obstacole represive? Și care erau, în schimb, împrejurările favorabile, sau, mai bine, necesare pentru ca un suflet îngropat să înflorească? Multe din acestea păreau contrare și nepotrivite în raport cu un scop atât de înalt.

Să începem cu condițiile din familiile copiilor. Acestea aparțineau celor mai de jos condiții sociale, deoarece nu erau muncitori în adevăratul sens al cuvântului, ci niște oameni ce căutau zilnic o ocupație trecătoare și care, de aceea, nu se puteau ocupa de copiii lor. Aproape toți părinții erau analfabeți.

Nefiind posibil să găsim o învățătoare calificată pentru un asemenea post fără viitor, a fost luată o persoană care, pe vremuri, începuse studiile pentru a deveni învățătoare și care muncea ca simplă muncitoare și care n-avea nici o pregătire și nici o idee preconcepută așa cum are, fără îndoială, orice cadru didactic. Condiția

cu totul specială era dată de faptul că această instituție privată nu era, propriu-zis, o operă socială, deoarece era fondată de o societate imobiliară pentru care menținerea școlii era o cheltuială indirectă pentru întreținerea imobilului. Copiii erau strânși cu scopul ca pereții clădirii să rămână intacți, iar blocul să nu trebuiască a fi renovat prea des. Nu ne puteam gândi la opere de binefacere cum ar fi asistența medicală pentru copiii bolnavi și alimente gratuite pentru populația școlară. Singurele cheltuieli ce le puteam face erau cele obișnuite ale unui birou; adică, mobilier și consumabile. Din acest motiv s-a început fabricarea mobilierului, în loc de a se cumpăra bănci școlare. Fără aceste circumstanțe particulare n-ar fi fost posibil să izolăm factorul pur psihologic și să demonstrăm influența sa asupra transformării copiilor. Casa Copiilor nu era, prin urmare, o școală adevărată, ci un fel de aparat de măsurat care, pentru a-și începe activitatea, fusese dat la zero. În felul acesta, neavând mijloace pentru a crea un mediu cu bănci de școală, cu catedră sau alt mobilier specific școlii, s-a făcut un mobilier special ca pentru un birou, sau pentru o casă. În același timp, am dat să se producă un material științific exact, ca acela pe care l-am întrebuințat într-o instituție pentru deficienți și din care nimeni nu s-ar fi gândit că ar putea face un material școlar.

Nu trebuie să se creadă că mediul primei Case a Copiilor era plăcut și lejer ca acelea pe care le cunoaștem astăzi. Mobilierul cel mai impunător consta

într-o masă grosolană pentru învățătoare, tronând cam ca o catedră și un dulap uriaș înalt și masiv în care se puteau așeza tot felul de obiecte: ușile sale solide erau încuiate cu chei păstrate de învățătoare. Mesele pentru copii erau construite pe criteriile solidității și durabilității, destul de lungi ca să poată sta trei copii și erau așezate una după alta, cum sunt băncile la școală. Singura noutate erau scaunele mici și foarte simple: câte unul pentru fiecare copil. Lipseau, de asemenea, perdelele și florile, care au devenit, mai târziu, o caracteristică a școlilor noastre: iar în curte, aranjată ca o grădină, nu erau atunci decât mici pajiști și copaci. Un ansamblu ca acesta nu-mi putea da speranța că pot face oarece experimente importante: cu toate acestea, mi-am propus să încerc o educație științifică a simțurilor pentru a afla diferențele de reacție a copiilor normali față de cei anormali și, mai cu seamă, să caut o corespondență, ce o întrezăream interesantă, între reacțiile copiilor normali mai mici și ale copiilor deficienți mai în vârstă.

Nu am pus învățătoarei nicio restricție, nu i-am impus nicio obligație specială; am învățat-o doar cum să se utilizeze unele dintre materialele senzoriale, ca să le poată prezenta corect copiilor. Lucrul acesta i se părea ușor și interesant și nu-i împiedica propriile inițiative.

De fapt, după puțin timp am băgat de seamă, că ea însăși a fabricat alte materiale: cruci din carton ornate în auriu care, după ea, serveau pentru premierea copiilor mai cuminți. Adeseori găseam copiii cu pieptul

împodobit cu aceste pandantive inofensive. Luase, apoi, inițiativa de a-i învăța pe toți să salute milităreşte, cu mâna la frunte, deşi cei mai mari aveau abia cinci ani: dar asta părea că le face plăcere iar eu am găsit acest lucru ca fiind atât amuzant, cât şi inofensiv.

Aşa s-au pus bazele vieții noastre de pace şi de izolare. Multă vreme, nimeni nu ne-a băgat în seamă.

Aş dori să rezum principalele evenimente din această epocă, deşi e vorba de lucruri mărunte, demne de acele poveşti pentru copiii ce încep cu: «A fost odată...», care, în schimb, sunt fapte în fața cărora trebuie să ne aplecăm solemn. Chiar şi intervențiile mele erau atât de simple şi copilăroase, încât nimeni nu le-ar fi putut lua în considerare din punct de vedere ştiințific. Cu toate acestea, o descriere îşi află rostul, întrucât pune în regulă un volum de observații sau, mai de grabă, de descoperiri psihologice.

XIX - REPETAREA EXERCIȚIULUI

Primul fenomen care mi-a atras atenția a fost acela al unei fetițe de, probabil, trei ani care exersa scoaterea şi introducerea cilindrilor de la blocurile cu cilindri ce se mânuiesc cam ca dopurile sticlelor, dar care sunt cilindri de grosime graduală, fiecăruia dintre aceştia corespunzându-i un anumit locaş săpat într-un bloc de lemn. Am fost surprinsă să văd o fetiță atât de mică repetând exercițiul la nesfârşit, cu un interes atât de profund. Nu se vedea niciun progres în rapiditatea sau

în abilitatea execuției: era un fel de mișcare perpetuă. Iar eu, obișnuită cu examinarea, am început să număr de câte ori repetă exercițiul, apoi am vrut să testez puterea de rezistență a neobișnuitei concentrări care mi se releva: și i-am zis învățătoarei să pună toți copiii să cânte și să se deplaseze prin încăpere. Ceea ce s-a și întâmplat fără ca fetița să se oprească din lucru. Atunci am apucat încet scăunelul pe care ședea, I- am ridicat cu ea cu tot și l-am pus pe o masă. Cu o mișcare rapidă fetița și-a apucat lucrurile și a continuat să lucreze, ținându-le pe genunchi. Din momentul în care am început să număr, micuța a repetat exercițiul de patruzeci și două de ori. S-a oprit parcă trezindu-se dintr-un vis și a surâs ca o persoană fericită: ochii ei senini, străluceau, privind de jur împrejur. Părea că nu știe nimic din toate acele manevre care nu reușiseră s-o deranjeze. Și, dintr-o dată, fără vreo cauză externă, iată cum s-a încheiat acea muncă. Ce s-a încheiat oare, și de ce?

Aceasta a fost prima deschidere dinspre adâncimile neexplorate ale sufletului de copil. Era o fetiță mărunțică: la o vârstă la care atenția este instabilă, evazivă, și trece de la un lucru la altul fără a se putea opri. Și, totuși, apăruse fenomenul unei concentrări atât de puternice, încât «eu-l» se sustrăsese tuturor stimulilor externi. Acea concentrare era însoțită de o mișcare ritmică a mâinii, asupra unui obiect exact, științific gradat.

Asemenea fenomene au continuat să se repete. Și, de fiecare dată, copiii încheiau exercițiul odihniți, plini de viață, cu chipul exprimând o mare bucurie.

Deși aceste fenomene de concentrare, care îi făceau aproape insensibili față de lumea exterioară, erau neobișnuite, le-am înregistrat ca pe o manieră comportamentală curioasă, comună tuturora și constantă în fiecare acțiune, ca acel caracter propriu al muncii copilului pe care l-am numit, mai târziu, *repetarea exercițiului.*

Vedeam toate aceste mânuțe murdare muncind și, într-o zi, m-am gândit să-i învăț pe copii un lucru util: să-și spele mâinile. Am observat că, deși copiii aveau mâinile curate după primul spălat, continuau să le spele. Ieșeau din școală se duceau să se spele pe mâini. Unele mame ne povesteau că, într-o dimineață, copiii au dispărut din casă și i-au găsit în spălătorie spălându-și mâinile: erau mândri să își arate tuturor mâinile lor curate, atât de mult încât, o dată, au fost luați drept cerșetori cu mâinile întinse. Exercițiul se repeta fără a mai avea un scop exterior. Același lucru se întâmpla în multe alte ocazii: și cu cât un exercițiu era predat cu o mai mare exactitate în execuție, cu atât părea că devine un stimul pentru repetiții nesfârșite.

O altă observație a relevat pentru prima dată un fapt foarte simplu. Copiii foloseau materialele, însă cea care distribuia materialul era învățătoarea și, la urmă, tot ea îl așeza la loc. Îmi povestea că atunci când făcea această distribuire, copiii se ridicau și se apropiau de ea:

ea îi trimitea la loc, dar se întorceau lângă ea; învățătoarea a conchis că elevii săi sunt neascultători.

Observându-i, le-am înțeles dorința de a pune ei înșiși lucrurile la loc și le-am dat voie s-o facă. În acest fel a izvorât un nou mod de viață: a pune lucrurile în ordine, a remedia orice eventuală dezordine, a devenit o atracție vie. Când unui copil îi cădea un pahar de apă din mână, alții alergau să strângă cioburile și să șteargă podeaua.

Într-o zi, învățătoarei i-a căzut din mână cutia care conținea circa 80 de tablete de diferite culori gradate: îmi amintesc încurcătura ei deoarece era dificil să recunoască atâtea culori foarte fin gradate: dar iată copiii alergând și, spre marea noastră stupoare, așezară repede toate gradațiile de culori la loc, dând dovadă de o sensibilitate extraordinară la culori, superioară sensibilității noastre.

Învățătoarea a venit într-o zi la școală un pic mai târziu și uitase, cu o zi mai înainte, să încuie dulapul. A găsit mai mulți copii stând în jurul lui după ce-l deschiseseră. Unii din ei luau obiecte și plecau cu ele. Învățătoarea a judecat că acest procedeu e datorat unui instinct de furt. Copiii care fură, cărora le lipsește respectul față de școală și față de învățătoare, aveau nevoie, după părerea ei, de severitate și de educație morală. Interpretarea mea a fost că ei cunoșteau obiectele destul de bine încât puteau să aleagă singuri. Așa a și fost.

A început, astfel, o activitate vivace și interesantă: copiii aveau dorințe specifice și își alegeau ocupațiile. Din acest motiv s-au adoptat dulapuri joase în care materialul e pus la dispoziția copiilor care îl aleg după nevoile lor interioare. În felul acesta, principiul alegerii libere s-a alăturat principiului repetării exercițiului.

Iar pe baza alegerii libere s-au putut face toate acele observații asupra tendințelor și trebuințelor psihice ale copiilor.

O primă consecință interesantă a fost să vedem că ei nu aleg toate materialele științifice pe care le pregătisem, ci doar unele obiectele dintre acestea. Luau cu toții aproape aceleași obiecte; unele din ele cu o vădită preferință. Alte obiecte, în schimb, rămâneau abandonate și se acopereau de praf.

Eu le-am prezentat pe toate, am pus învățătoarea să le ofere și să le explice modul de utilizare; dar copiii nu le mai luau în mod spontan. Atunci am înțeles că în mediul copilului *totul trebuie să fie măsurat* și, de asemenea, ordonat și că interesul și concentrarea iau naștere din eliminarea confuziei și a lucrurilor de prisos.

XXI - JUCĂRIILE

Deși în școală erau jucării splendide, întotdeauna la dispoziția copiilor, niciunui copil nu-i păsa de ele. Lucrul acesta m-a surprins într-atât încât am dorit, eu însămi, să intervin și să folosesc jucăriile împreună cu ei, învățându-i cum să utilizeze vesela, aprinzând focul în bucătărioara păpușii, așezând alături o păpușă

frumoasă. Copiii se interesau o clipă, apoi se îndepărtau, iar jucăriile nu mai făceau obiectul alegerilor lor spontane. Am înțeles atunci că jocul era, probabil, ceva inferior în viața copilului și că el recurge la jucării doar în lipsa unui lucru mai bun, că există în sufletul său ceva mai înalt ce primează, fără îndoială, tuturor lucrurilor futile. Tot așa am putea gândi și despre noi: șahul și cărțile de joc ne fac plăcere în momente de plictiseală, dar nu ne-ar mai face dacă am fi obligați să nu facem altceva toată viața. Când avem o ocupație mai înaltă și mai grabnică, uităm de cărți; iar copilul are totdeauna ocupații înalte înaintea sa, lucruri urgente.

Pentru copil, orice minut care trece e prețios, reprezentând o punte de trecere de la un nivel inferior la unul superior. De fapt, copilul crește neîncetat și tot ceea ce se referă la mijloacele de dezvoltare, pentru el e fascinant și nicio activitate nu mai e plictisitoare.

XXII - RECOMPENSE ȘI PEDEPSE

Într-o zi am intrat în școală și am văzut un copil așezat pe un scaun în mijlocul încăperii, singur și nefăcând nimic. Purta pe piept decorația pompoasă a învățătoarei. Aceasta mi-a povestit că puștiul era pedepsit. Cu puțin înainte premiase un alt copil, punându-i decorația pe piept. Acesta însă, trecând pe lângă cel pedepsit, i-o pasase lui ca și când ar fi fost un lucru inutil și ignobil pentru cel ce vrea să lucreze.

Cel pedepsit contemplă cu indiferență acel pandantiv, apoi privi liniștit în jurul lui, adică fără să-i pese de pedeapsă.

Acest prim incident a făcut inutile atât premiile, cât și pedepsele: însă noi am dorit să observăm mai mult timp și, după o lungă experiență, am descoperit că faptul se repeta cu o asemenea constanță, încât învățătoarea sfârși prin a simți un fel de jenă de câte ori voia să premieze sau să pedepsească acei copii ce nu se sinchiseau nici de premii, nici de pedepse.

De atunci n-au mai fost date premii sau pedepse. Ceea ce a surprins mai mult, a fost refuzul frecvent al premiului.

Era o deșteptare a conștiinței, un simț al demnității care nu mai existase până atunci.

XXIII - LINIȘTEA

Într-o zi am intrat în clasă ținând în brațe o fetiță mică de patru luni, pe care o luasem din brațele mamei sale, în curte. Mititica era strânsă în fașă, după obiceiul din popor: avea obrăjorii roz, dolofani și nu plângea. Liniștea acestei creaturi mici mi-a făcut o impresie adâncă și voiam ca la acest sentiment al meu să participe și copiii. «Ea nu face nici un zgomot»- am zis și, în glumă, am adăugat - niciunul din voi n-ar putea să stea atât de tăcut». Am văzut cu stupoare o tensiune intensă printre copiii care mă priveau. S-ar fi zis că sunt suspendați de buzele mele și că cele ce le spuneam

rezonau adânc în sufletul lor. «Iar respirația ei, continuai, cât e de delicată! Nimeni n-ar putea să respire ca ea, fără să facă zgomot». Copiii, surprinși și nemișcați, își țineau răsuflarea. În acel moment s-a simțit o tăcere impresionantă: a început să se audă tic-tac-ul ceasornicului, care, în general, nu se simțea. Părea că fetița adusese cu ea o atmosferă de liniște care nu mai existase în viața obișnuită.

Nimeni nu făcea nici cea mai mică mișcare. De la ea a venit dorința de a resimți acea liniște și, în consecință, de a o produce. Copiii au acceptat cu toții: n-aș putea spune că o făceau cu entuziasm, pentru că entuziasmul are ceva impulsiv, ce se manifestă în afară. În schimb, aceea era o manifestare a unei corespondențe ce venea dintr-o dorință profundă; într-un acord total copiii au rămas nemișcați, controlându-și răsuflarea și au stat așa, într-o atitudine senină ca cea a celor ce meditează. Din când în când, în mijlocul impresionantei liniști, se auzeau zgomote îndepărtate: cel al unei picături de apă căzând undeva la distanță și ciripitul îndepărtat al unei păsărele.

În acest mod s-a născut exercițiul nostru de liniște.

Într-o zi, mi-a venit în gând să profit de liniște pentru a face experiențe asupra acuității auditive a copiilor: și, astfel, m-am gândit să-i chem încet pe nume, de la o anumită distanță. Cine se auzea chemat trebuia să vină alături având grijă să nu facă niciun zgomot. Acest exercițiu de așteptare răbdătoare, într-o clasă cu patruzeci de copii, solicita un efort pe care l-am

considerat imposibil: de aceea am adus prăjituri și bomboane, pentru a da fiecărui copil care venea lângă mine. Dar copiii au refuzat dulciurile. Păreau a zice: «Nu ne strica frumoasa noastră dispoziție: sufletul nostru e încă în plină delectare, nu ne abate!».

Am înțeles atunci că ei erau sensibili nu numai la liniște, ci și la vocea care îi chema într-un mod imperceptibil. Veneau încet, mergând în vârful picioarelor, cu grijă, să nu lovească ceva și să nu li se simtă pașii.

Prin urmare, ne-a fost clar că orice exercițiu de mișcare în care fiecare eroare ar putea fi controlată, ca în cazul zgomotului controlat prin liniște, ajută copilul să perfecționeze acea mișcare: repetarea exercițiului poate duce pe oricine la o educare interioară a actelor de mișcare, atât de fine, care ar fi imposibil de obținut prin predare din afară.

Copiii noștri au învățat să se deplaseze printre lucruri fără să le lovească, să alerge ușor, fără zgomot, dezvoltându-și controlul de sine și agilitatea. Acum, acestora le plăcea această perfecționare. Ceea ce îi interesa era să se descopere pe ei înșiși, să-și descopere posibilitățile și să le exercite în lumea misterioasă a unei vieți aflată în desfășurare.

A trebuit să treacă multă vreme până să mă conving că refuzarea dulciurilor avea o rațiune în ea însăși. Dulciurile date ca recompensă sunt inutile, reprezintă un aliment de prisos și fără însemnătate pentru copii. Mi s-a părut un lucru atât de extraordinar, încât am

repetat stăruitor experiența deoarece se știe că lăcomia în fața dulciurilor e un specificai copiilor. În acest scop, am adus la școală bomboane, dar copiii le refuzau sau le puneau în buzunarul șorțului. Gândind că, fiind așa de săraci, voiau să le ducă acasă, la familie, le-am zis: «Aceste dulciuri sunt pentru tine iar ăstelalte pentru a le duce acasă». Le luau pe toate, le puneau în buzunar, însă nu mâncau nici una. Apreciau, totuși, darul, deoarece odată, unul din acești copii fiind bolnav la pat, primind vizita învățătoarei, a fost atât de recunoscător, încât a deschis o cutiuță, a scos o bomboană mare pe care o primise la școală și i-a oferit-o. Bomboana stătuse acolo ca o tentație, săptămâni întregi, iar copilul nu se atinsese de ea. Acest fenomen a devenit atât de comun la copii, încât, în școlile ce s-au deschis după aceea, numeroși vizitatori veneau special pentru a constata acest fenomen, despre care se scrisese în multe cărți din epocă. E vorba de un fenomen psihic spontan și natural: deoarece nimeni nu a dorit vreodată să predea răbdarea și renunțarea la dulciuri și nimănui nu i-ar fi venit năstrușnica idee să afirme: «Copiii nu trebuie nici să se joace, nici să mănânce dulciuri». Copiii refuzau spontan dulceața exterioară inutilă, în timp ce se înălțau în viața spirituală. Odată, unul din vizitatori a împărțit biscuiți în forme geometrice iar copiii, în loc să le mănânce, le priveau cu interes, zicând: «Acesta e un cerc! Acesta e un dreptunghi!». E hazlie chiar și anecdota acelui copil de la țară care se uita la mama sa în bucătărie. Aceasta ia un pachet întreg de unt, iar copilul zice: «E un

dreptunghi!» Mama taie un colț și copilul zise: «Acum ai luat un triunghi -și adaugă, - ți-a rămas un trapez». A uitat, însă, să zică: «Dă-mi puțină pâine cu unt»

XXIV - DEMNITATEA

Într-o zi, mi-a venit în minte să fac o lecție puțin cam umoristică asupra modului de a-și sufla nasul. După ce am imitat diverse maniere de folosire a batistei în acest scop, am încheiat arătând cum se poate face acest gest cu discreție, într-un mod în care zgomotul e redus la minimum posibil, iar batista să dispară repede, astfel încât acțiunea să treacă aproape neobservată. Copiii mă ascultau și mă priveau cu mare atenție și nu râdeau: iar eu mă întrebam singură care să fie cauza acestui succes. Dar de-abia ce am încheiat că a izbucnit un ropot de aplauze și am rămas ca un actor la teatru cu o lacrimă în colțul ochiului suprimată de ovații. Niciodată nu m-aș fi gândit că niște copii atât de mici s-ar putea transforma într-o mulțime care aplaudă: și că acele mânuțe s-ar putea manifesta cu atâta putere. Mi-a trecut atunci prin minte că, probabil, am atins un punct sensibil al laturii sociale a lumii celor mici. Copiii au, în legătură cu problema în discuție, un fel de condiție umilitoare, o degradare care e un semn de permanent dispreț: copiii se simt mereu luați în râs și, mai ales în popor, au o poreclă ce exprimă această inferioritate. Toți îi ceartă, toți râd de ei: iar această atitudine se încheie la școală prin prinderea unei batiste de buzunar, la loc

vizibil, ca să n-o piardă. Dar nimeni nu i-a învățat vreodată cum ar trebui să facă. Trebuie să se înțeleagă sensibilitatea copiilor față de acele gesturi de dispreț prin care adulții îi umilesc. Acea lecție le-a făcut dreptate, le-a permis să se ridice la nivelul societății.

Așa am interpretat fenomenul, când, după o îndelungă experiență mi-am dat seama că toți copiii au un profund sentiment de demnitate personală și că sufletul lor poate rămâne rănit, sângerând, oprimat într-o măsură pe care adultul nici nu și-o poate închipui.

Incidentul din ziua aceea nu s-a terminat acolo: când să plec, copiii începură să strige în urma mea: «Mulțumim, mulțumim pentru lecție». Iar când am ieșit, m-au însoțit pe stradă într-o procesiune tăcută, de-a lungul trotuarului, până când le-am zis: «Când vă întoarceți înapoi, alergați în vârful picioarelor și aveți grijă să nu vă loviți de colțul zidului». S-au întors repede și au dispărut după poartă, parcă zburând. Atinsesem coarda demnității sociale a acestor bieți copilași.

Când primeam vizite, copiii se purtau cu demnitate și amor propriu, știau să-și conducă propria activitate și să întâmpine vizitatorii cu inima deschisă.

O dată a fost anunțată vizita unei persoane importante care dorea să rămână singur cu copiii pentru a face unele observații proprii. Am făcut următoarea recomandare învățătoarei: «Lasă lucrurile să se desfășoare spontan». Și m-am întors către copii adăugând: «Mâine veți avea o vizită: vreau ca vizitatorul să gândească: acești copii sunt cei mai frumoși din

lume». După aceea am întrebat ce rezultate avusese vizita. «Un mare succes» mi-a răspuns învățătoarea. "Câțiva copii au luat un scaun și i-au zis, politicos, vizitatorului: «Luați loc». Alții i-au zis: «Bună ziua». Iar la plecarea acestuia s-au strâns la fereastră pentru a-i striga: «Mulțumim pentru vizită, la revedere!». «Dar de ce te-ai preocupat atâta să-i pregătești?» i-am zis. «Ți-am spus să nu faci nimic special și să lași lucrurile să meargă de la sine». «N-am făcut nimic cu copiii» a replicat învățătoarea. Și mi-a explicat cum copiii au lucrat cu multă dăruire, fiecare ocupându-se de câte un obiect diferit și că totul a mers minunat spre marea stupoare și surprindere a vizitatorului.

Mult timp am avut îndoieli, n-am crezut, făcând-o pe învățătoare să se simtă jenată deoarece mă temeam că a făcut antrenamente, pregătiri. Dar, în cele din urmă, m-am luminat. Copiii aveau demnitatea lor, își onorau musafirii și aveau mândria de a demonstra tot ce puteau ei face mai bine. Nu eu le spusesem: «Veți avea o vizită: vreau ca el să gândească: acești copii sunt cei mai frumoși din lume»? Dar, cu siguranță, nu îndemnul meu i-a făcut să acționeze în acest fel. Era de ajuns să le spun: «Veți avea o vizită» așa cum se anunță un personaj într-un salon, și iată un popor de prichindei, conștient și responsabil, plin de demnitate și grație, pregătit pentru a face față situației. Am înțeles că *nu există timiditate* la copii. Între sufletul lor și mediu nu existau obstacole: era o expansiune deplină și naturală, ca o floare de lotus ce-și deschide corola ei albă expunându-și staminele

pentru a primi razele soarelui, răspândind un parfum ales. *Niciun obstacol:* iată esențialul. Nimic de ascuns, nimic de pus sub cheie, nimic de care să te temi. Aceasta e totul. Dezinvoltura se datora, putem spune, unei adaptări perfecte și nemijlocite la mediu.

Un suflet sprinten și activ acționa în ei, simțindu-se în largul lui, răspândind o lumină spirituală caldă care topea toate resentimentele, încărcând sufletul adulților care veneau în contact cu ea. Copiii aceia primeau pe toată lumea cu dragoste. Mulți simțeau nevoia să revină, să primească de la ei o impresie nouă, înviorătoare.

Era curios să vezi cum acele întâlniri suscitaseră în sufletul vizitatorilor senzații diferite de cele obișnuite. De exemplu, doamnele îmbrăcate cu multă eleganță, purtând bijuterii prețioase ca și cum ar fi intenționat să meargă la o recepție, aveau parte de o admirație complet lipsită de invidie din partea copiilor și se simțeau fericite datorită modului în care copiii își exprimau mirarea.

Aceștia mângâiau stofele frumoase și mâinile fine și parfumate ale doamnelor. O dată, un copil s-a apropiat de o doamnă în doliu, și-a lipit căpșorul de ea și i-a luat mâna, ținând-o între ale sale. Doamna aceasta spunea apoi, mișcată, că nimeni n-a consolat-o precum acel copil.

Într-o zi, fetița președintelui Consiliului de miniștri a dorit să însoțească pe ambasadorul Republicii Argentina într-o vizită la Casa Copiilor. Ambasadorul a recomandat să nu i se anunțe vizita, spre a putea asista la acea spontaneitate despre care auzise vorbindu-se. Dar, ajuns

la școală, află că era zi de vacanță și că școala era închisă. În curte erau câțiva copii care s-au apropiat: «Nu face nimic - zise unul din ei, cu toată naturalețea - e vacanță, dar noi suntem cu toții acasă și cheia e la portar».

Apoi începură să se ducă să-și strige colegii, deschiseră ușa și se puseră pe lucru. Spontaneitatea lor minunată a fost dovedită astfel într-un mod indiscutabil.

Mamele copiilor erau sensibile la aceste fapte și făceau confidențe din intimitatea lor familială povestind diferite întâmplări.

«Copiii aceștia de trei-patru ani - îmi povesteau ele - ne spun niște lucruri ce ne-ar jigni de ni le-ar spune altcineva. De exemplu, ne zic: aveți mâinile murdare, trebuie să le spălați; ba, mai mult: trebuie să spălați petele de pe haine. Auzind aceste lucruri din gura lor nu ne simțim jignite. Ei ne avertizează așa cum se întâmplă în vise».

Așa s-a întâmplat că acești oamenii simpli au devenit mai ordonați, mai îngrijiți: au dispărut ghivecele și oalele sparte de la ferestre. Încetul cu încetul, geamurile au început să lucească, iar la ferestrele dinspre curte au apărut mușcate înflorite.

XXVI - ÎNCEPUTUL ÎNVĂȚĂTURII

În ciuda acestei dezinvolturi și a libertății de mișcare, în ansamblul lor, copiii aceștia dădeau impresia că sunt extraordinar de disciplinați. Lucrând liniștiți,

fiecare absorbit de propria ocupație: se deplasau înainte și înapoi, mergând ușor, pentru a schimba materialul sau a-l duce la loc pe cel utilizat. Ieșeau din clasă, aruncau o privire prin curte, apoi se întorceau. Executau dorințele exprimate de învățătoare cu o rapiditate surprinzătoare. Învățătoarea îmi mărturisea: «Fac exact tot ceea ce le zic, încât am început să simt o responsabilitate pentru fiecare cuvânt pe care îl pronunț».

Într-adevăr, când cerea să se facă exercițiul liniștii, nici nu sfârșea bine vorba că, deja, copiii stăteau nemișcați.

Această aparentă dependență, nu-i împiedica să acționeze singuri, dispunând de timpul lor întreaga zi. Își luau singuri materialul de lucru, făceau ordine prin școală și, dacă învățătoarea întârzia sau pleca lăsându-i singuri, toți procedau ca și când ar fi fost prezentă. Acesta era principalul punct de atracție pentru cei care veneau să observe: ordinea și disciplina strâns unite cu spontaneitatea.

De unde provenea această disciplină perfectă, vie, chiar și când se manifesta în liniștea cea mai profundă, această ascultare ce-i făcea să ghicească dinainte ceea ce urmau să efectueze?

Calmul ce domnea în clasă când copiii lucrau era impresionant și suscita emoții. *Nimeni nu îl provocase și, mai mult, nimeni nu l-ar fi putut obține din exterior.*

Pătrunseseră, oare, acei copii, pe orbita ciclului lor, așa cum stelele se rotesc fără să obosească și fără să se

depărteze de la legea lor, continuând să strălucească întreaga veșnicie? Despre asta vorbește Biblia într-un limbaj adaptat acestor manifestări ale copiilor: «Chemate, stelele au răspuns: Iată-ne; și radiau de bucurie». O disciplină naturală de acest tip părea că vine de dincolo de ceea ce ne înconjoară și se manifesta ca o expresie particulară a unei discipline universale ce guvernează lumea. Acea disciplină despre care vorbesc Psalmii, când spun că oamenii au pierdut-o. Și se pare că pe această disciplină naturală ar trebui să se construiască oricare altă disciplină care are motive externe și imediate, cum e disciplina socială. Tocmai aceasta a fost principalul obiect al uimirii: aceasta a fost ceea ce ne-a făcut să reflectăm cel mai mult, deoarece părea a ascunde în sine ceva misterios: ordinea și disciplina unite atât de strâns împreună, rezultat al libertății.

Scrisul - Cititul

Într-o zi a venit la mine o delegație de două sau trei mame și mi-au cerut să le învăț copiii să citească și să scrie. Aceste mame erau analfabete. Și, cum eu mă opuneam (departe de mine o asemenea preocupare), mă rugară cu insistență.

Atunci au apărut fenomenele cele mai surprinzătoare. Deoarece, ceea ce i-am învățat eu pe copiii de patru la cinci ani, a fost doar câteva litere ale

alfabetului confecționate prin tăierea unor cartoane de către învățătoare. De asemenea, a tăiat și unele din hârtie abrazivă pentru a fi palpate cu buricele degetelor în sensul scrierii; și le-am grupat, apoi, pe o masă, după asemănarea formei, pentru a uniformiza mișcările mânuțelor ce urmau să le atingă. Învățătoarei îi plăcea această ocupație și se conforma acelor prime cerințe.

Nu înțelegeam de ce copiii erau atât de entuziasmați: porneau ca în procesiuni, ținând literele sus, ca pe niște steaguri, scoțând strigăte de bucurie. De ce? ...

Într-o zi, am surprins un copil ce se plimba singur, repetând: «Ca să fac Sofia îmi trebuie un S, un O, un F, un I, un A» iar, prin asta, repeta sunetele componente ale cuvântului. El făcea, prin urmare, un studiu, analiza cuvântul pe care îl avea în minte, căutându-i sunetele componente: cu pasiunea celui care face o descoperire, înțelegea că fiecare dintre aceste sunete corespundea unei litere din alfabet. De fapt, ce altceva e scrierea alfabetică dacă nu să faci ca un semn să corespundă unui sunet? Limba în sine e cea vorbită, iar cea scrisă nu e decât o traducere literală exactă. Întreaga importanță a progresului scrierii alfabetice rezidă în punctul de întâlnire din care cele două limbi se dezvoltă paralel. La început, una din ele, cea scrisă, cade din cealaltă precum stropii împrăștiați, despărțiți, care, apoi, formează un curs de apă distinct, adică cuvintele și propozițiile.

E o cheie, o adevărată taină, care, descoperită, dublează câștigul: permite mâinii să ia în stăpânire o

lucrare vitală aproape inconștientă, cum e limbajul vorbit, și să creeze un alt limbaj care îl reflectă pe primul în toate amănuntele sale. Așa că aceleași elemente se află atât la dispoziția minții cât și la dispoziția mâinii.

Apoi, mâna poate da un impuls și din acești stropi să facă o a doua cataractă. Întreaga limbă poate, apoi, să curgă, deoarece un curs de apă, o cascadă, nu sunt altceva decât un ansamblu de stropi.

Odată stabilit alfabetul, limba scrisă îi urmează în mod logic, ca o consecință naturală. Trebuie, doar, ca mâna să știe să traseze semne. Dar semnele alfabetului sunt simple simboluri care nu reprezintă nici o imagine și, de aceea, sunt ușor de desenat. Totuși, nu reflectasem niciodată la toate aceste lucruri până când, în Casa Copiilor, se produse cel mai mare dintre evenimente.

Acela că, într-o zi, un copil a început să scrie. Surprinderea lui a fost așa de mare încât a început să strige tare: «Am scris! Am scris»! Iar copiii s-au strâns în jurul lui curioși, privind cuvintele pe care colegul lor le trasase pe pământ slujindu-se de o bucățică de tencuială albă. «Și eu! Și eu»! strigară alții și se împrăștiară. Căutau unelte de scris, apoi unii se strânseră în jurul unei tăblițe, alții se așezară direct pe pământul murdar, și așa, ca o explozie, a început să se desfășoare limba scrisă.

Acea activitate de nestăvilit era precum o adevărată cascadă. Copiii scriau peste tot, pe uși, pe pereți, și chiar acasă, pe coji de pâine. Aveau, aproximativ, vârsta

de patru ani. Descoperirea scrisului era un fenomen brusc. Învățătoarea mi-a zis: «Acest copil a început să scrie ieri, la ora trei».

Eram, sincer, emoționate, ca în fața unui miracol. Dar când am prezentat copiilor cărți (multe persoane care auziseră de succesul școlii ne aduceau cărți ilustrate foarte frumoase), acestea au fost primite cu răceală: obiecte cu imagini frumoase, da, dar care îi distrăgeau de la acel lucru pasionant care concentra totul în sine: scrierea. Probabil că acei copii nu mai văzuseră cărți: și, mult timp, ne-am străduit să le atragem interesul asupra lor. Nu a fost posibil nici măcar să-i facem să înțeleagă ceea ce le citeam. Astfel am lăsat deoparte toate cărțile, așteptând vremuri mai bune. Nu citeau nici scrierea de mână. Rareori, câte unul se interesa ce scrisese altul: într-adevăr, părea că nu știau să citească acele cuvinte. Mulți copii se întorceau să mă privească uimiți când citeam cu voce tare cuvintele scrise de ei, de parcă s-ar fi întrebat: «De unde știe ea ce e scris acolo?»

Doar după vreo șase luni au început să înțeleagă ce e citirea și au făcut-o numai prin asociere cu scrierea. A trebuit ca ei să urmărească cu ochii mâna mea care trasa semne pe o hârtie albă și să prindă ideea că, în acest fel, le transmiteam gândurile mele, ca și cum aș fi vorbit. De îndată ce ideea le-a devenit clară, au început să-mi smulgă bucățile de hârtie pe care scriam, pentru a le duce într-un colț îndepărtat, încercând să le citească: și o făceau mental, fără să pronunțe vreun sunet. Se

vedea că au înțeles din surâsul ce apărea brusc pe chipul lor, până atunci încruntat de efort: și, de asemenea, dintr-o mică tresărire ce părea că se datorează unei treziri la viață, apoi se puneau în mișcare. Deoarece, fiecare frază a mea era o «comandă» pe care aș fi putut-o da și prin voce: «deschide fereastra»!, «vino la mine»!, etc. Așa a început citirea. Ea s-a dezvoltat apoi, ajungând la fraze lungi, care comandau acțiuni complexe. Se părea că limbajul scris e luat de copii ca un simplu alt fel de a se exprima, o altă formă a limbii vorbite care, ca și aceasta, se transmite direct de la o persoană la alta.

În fapt, când primeam vizite, mulți dintre acei copii, care mai înainte se întreceau să rostească formule de politețe, acum tăceau din gură: se ridicau și mergeau să scrie pe tablă: «Luați loc», «Mulțumim pentru vizită», etc.

O dată se vorbea despre un mare dezastru petrecut în Sicilia unde un cutremur de pământ distrusese în întregime orașul Messina, făcând sute de mii de victime. Un copil de, probabil, cinci ani s-a ridicat și a mers să scrie pe tablă. A început așa: «îmi pare rău...», noi îl urmăream presupunând că dorea să deplângă evenimentul. Dar el a scris: «îmi pare rău că sunt mic». Ce reflecție ciudată, dar prichindelul a continuat să scrie: «Dacă aș fi mare, aș merge să ajut». Făcuse o scurtă compunere literară, dezvăluind, în același timp, bunătatea inimii sale. Era fiul unei femei care vindea verdețuri cu coșul, pe stradă.

Mai târziu a apărut un alt fenomen surprinzător. În timp ce eram ocupați cu pregătirea materialului pentru învățarea alfabetului tipărit și voiam să facem o nouă încercare cu cărțile, copiii au început să citească tot ce găseau tipărit prin școală: erau unele texte foarte greu de descifrat, precum cele ale unui calendar ale cărui cuvinte tipărite erau scrise cu litere gotice. Cu timpul, veneau să ne spună că, pe stradă, copiii se opreau să citească firmele prăvăliilor și că nu se mai putea merge la plimbare cu ei. Era evident că se interesau nu atât de cuvinte, cât de descifrarea semnelor alfabetice. Vedeau o scriere diferită și se căzneau s-o descopere, reușind să extragă înțelesul unui cuvânt. Era un efort de intuiție asemănător cu acela ce-i face pe adulți să rămână îndelung preocupați de studiul semnelor unei scrieri preistorice săpate în piatră, până când înțelesul care rezultă, dovedește că au descifrat acele semne necunoscute. Acesta era elementul care punea în mișcare noua pasiune a copiilor.

O prea mare grabă din partea noastră de a explica literele de tipar ar fi oprit acest interes și această energie intuitivă. Chiar și o insistență mai timpurie în a-i învăța să citească cuvinte din cărți, ar fi fost un ajutor negativ întrucât, pentru un scop lipsit de importanță, s-ar fi compromis energia acestor minți dinamice. De aceea cărțile au rămas pentru mult timp, în dulap. Mult mai târziu copiii au intrat în relație cu cartea. A început de la un fapt foarte interesant. Un copil foarte agitat, a venit la școală, ascunzând în mână o bucată de hârtie

mototolită și s-a destăinuit unui coleg: «Ghicește ce e pe această bucată de hârtie... » «Nu e nimic, o bucată de hârtie mototolită. «Nu! E o poveste...». «O poveste acolo?» Asta a atras o mulțime de copii interesați: Copilul găsise hârtia într-o grămadă de gunoi. Și s-a apucat să citească: a citit povestea.

Atunci a fost înțeleasă semnificația unei cărți: și, după aceea, s-a putut spune că acestea au ajuns ca pâinea caldă. Iar mulți copii, găsind vreo lectură interesantă, rupeau hârtia și o luau cu ei. Acele cărți! Descoperirea valorii lor a răsturnat totul; obișnuita stare de ordine și calm fu tulburată și fu nevoie să disciplinăm mânuțele neastâmpărate ce distrugeau din dragoste. În plus, înainte de a ajunge să citească acele cărți și de a le respecta, copiii, ajutați fiind, și-au corectat ortografia și și-au perfecționat scrisul în așa măsură încât au fost comparați cu copii de clasa a treia din școlile elementare.

XXVII - PARALELE FIZICE

În tot acest timp, nu s-a făcut nimic pentru a îmbunătăți condițiile fizice ale copiilor. Însă, acum, nimeni nu i-ar mai fi recunoscut, în obrajii lor îmbujorați, în aspectul lor vivace, pe acei copii subalimentați și anemici care păreau a avea nevoie urgentă de îngrijire, de hrană și de medicamente de întărire. Erau cu toții sănătoși, ca și când ar fi avut parte de o cură de aer și soare.

De fapt: dacă stările psihice deprimante pot avea o influență asupra metabolismului, scăzând vitalitatea, se poate obține și contrariul: adică stările psihice pozitive ar putea avea o influență în reîntărirea metabolismului și a tuturor funcțiilor fizice. Acum aveam o dovadă. Astăzi, după studierea energiei dinamice a materiei, această idee nu mai produce vreo impresie, pe vremea aceea, însă, a provocat o profundă surprindere.

Se vorbea de «miracole», iar știrile despre copiii-minune s-au răspândit într-o clipă, ziarele scriau laudativ.

Despre acei copii s-au scris cărți, acei copii i-au inspirat pe romancieri, care, descriind exact ceea ce văzuseră, păreau a ilustra o lume necunoscută. Se vorbea de descoperirea sufletului omenesc, se vorbea de miracole, se citau conversații de-ale copiilor; cea mai recentă carte în engleză asupra acestui subiect se intitula *New Children* (Copiii noi). Multă lume venea din țări îndepărtate, îndeosebi din America, spre a constata aceste fenomene surprinzătoare.

Copiii noștri ar fi putut exprima cuvintele biblice care se citesc în biserici pe 6 Ianuarie, de sărbătoarea Magilor, care a fost și ziua inaugurării școlii noastre, ;i care păreau că se referă la acești copii: «Ridică-ți ochii și privește în jurul tău: cu toții s-au strâns spre a veni la tine. Spre tine se îndreaptă mulțimea, de dincolo de mări».

XXVIII - CONSECINȚE

Această scurtă expunere de fapte și impresii lasă o nedumerire asupra problematicii privitoare la «metodă». Nu se înțelege cu ce metodă se poate ajunge la astfel de rezultate.

Aceasta-i întrebarea.

Metoda nu se vede: *ceea ce se vede este copilul.* Se vede sufletul copilului care, eliberat de obstacole, lucrează în conformitate cu propria sa natură. Calitățile pe care le-am întrevăzut la copii aparțin, pur și simplu, *vieții* așa cum sunt culorile păsărilor sau parfumul florilor: nu sunt deloc rezultate ale unei «metode de educație». Însă, e evident că aceste fapte naturale pot fi influențate de acțiunea educației, al cărei scop este acela de a proteja copiii, de a-i ajuta în dezvoltare.

Chiar și asupra florilor, care au culori și parfumuri naturale, omul poate interveni prin cultivare: poate asigura aspectul anumitor însușiri, sau le poate face să crească mai puternice și mai frumoase, decât ar crește ele în mod natural.

Ei, bine, acele fenomene ivite în Casa Copiilor sunt caracteristici psihice naturale. Dar acestea nu sunt ușor de văzut, ca fenomenele naturale ale vieții vegetative, deoarece viața psihică e atât de mobilă, încât însușirile sale pot dispărea pe neașteptate, datorită condițiilor inadecvate ale mediului și pot fi înlocuite de alte însușiri. De aceea e nevoie ca, înainte de a întreprinde o acțiune educațională, să se realizeze condițiile de mediu care să favorizeze scoaterea la suprafață a

caracteristicilor normale ascunse. În acest scop, e de ajuns doar «să înlăturăm obstacolele», acesta trebuie să fie primul pas, fundamentul educației.

Prin urmare, nu e vorba de a dezvolta trăsăturile existente, ci de a descoperi, înainte de toate, natura și numai după aceea de a ajuta dezvoltarea normalității.

Dacă se analizează acea primă sumă de condiții care s-au produs întâmplător și au cauzat ieșirea la suprafață a caracteristicilor naturale, se pot scoate în relief câteva elemente speciale.

Unul e acel mediu plăcut, oferit copiilor, în care nu aveau nicio constrângere. Extrem de plăcută trebuie să fi fost pentru acei copii crescuți în locuri mizerabile, casa curată și albă, cu măsuțe noi, micile fotolii și scăunelele construite pentru ei, precum și acele mici pajiști dintr-o curte însorită.

Un alt element era acel caracter *negativ* al adultului: părinții analfabeți, învățătoarea necalificată, fără ambiții, fără prejudecăți. Această situație a putut fi considerată ca o stare de «calm intelectual».

Da, e recunoscut faptul că un educator trebuie să fie *calm*. Dar acest calm e considerat, mai curând, din punct de vedere al caracterului, al stăpâniriii nervilor. Dar aici e vorba de un calm mult mai profund: o stare de gol sau, mai bine, de *golire a minții,* care duce la o claritate interioară. «Smerenia spirituală» care se alătură purității intelectului e ceea ce ne pregătește să înțelegem copilul și, de aceea, ar trebui să fie elementul esențial în pregătirea învățătoarei.

Altă circumstanță notabilă constă în oferirea unui material științific adaptat și atrăgător, perfecționat pentru educația senzorială, și de mijloace, precum cele de prindere cu degetele, care au permis o analiză și o rafinare a mișcărilor și au provocat concentrarea atenției, lucruri irealizabile când predarea se face prin viu glas, pretinzând să trezească energiile prin apeluri externe.

Prin urmare: *mediul potrivit, învățătorul smerit și materialul științific.* Acestea sunt cele trei elemente externe.

Vom încerca acum să scoatem la lumină câteva manifestări ale copiilor.

Cea mai relevantă e aceea care pare să deschidă, cu o atingere magică, porțile pentru ieșirea caracteristicilor normale, este activitatea determinată de concentrarea într-o muncă, într-un exercițiu asupra unui obiect exterior, executat prin mișcări ale mâinii călăuzite de inteligență. Și iată cum țâșnesc acum unele trăsături care, evident, au un motor interior, cum sunt «repetarea exercițiului» și «alegerea liberă a lucrurilor». Acum apare copilul: iluminat de bucurie, neobosit, deoarece activitatea e ca un metabolism psihic, de care se leagă viața și, prin aceasta, dezvoltarea. Alegerea lui e cea care, de acum înainte, ghidează totul: răspunde cu plăcere anumitor cerințe, cum ar fi liniștea; se entuziasmează față de unele lecții care-i deschid calea dreptății și a demnității. Absoarbe cu însetare mijloacele care-i permit să-și dezvolte mintea. În schimb, refuză

alte lucruri: recompensele, bomboanele, jucăriile. Pe lângă aceasta, demonstrează că ordinea și disciplina sunt, pentru el, manifestări și trebuințe vitale. Și, cu toate acestea, e un copil: vioi, sincer, fericit, care sare, care strigă când se entuziasmează, care aplaudă, aleargă, salută cu voce tare, mulțumește din inimă, știe să vorbească și să-și arate recunoștința, se apropie de toată lumea, admiră totul, se adaptează la toate.

Să alegem, prin urmare, lucrurile pe care le-a ales el și să ținem cont de manifestările lui spontane pentru a face un fel de listă și să notăm ceea ce a refuzat pentru a evita pierderea de timp.

1 - *Lucrul individual:*

Repetarea exercițiului Alegerea liberă Controlul erorii Analiza mișcărilor Exerciții de liniște

Bunele maniere în relațiile sociale Ordinea în mediu

Curățenia și îngrijirea propriei persoane

Educația simțurilor

Scrierea separată de citire

Scrierea înaintea citirii

Citirea fără cărți

Disciplina în activitatea liberă.

Apoi:

2 - *Abolirea recompenselor și pedepselor;*

Abolirea abecedarelor

Abolirea lecțiilor colective (*Aceasta nu înseamnă că în Casele Copiilor nu se dau lecții colective, dar acestea nu constituie nici unicul, nici principalul mijloc de predare: sunt doar o inițiativă rezervată pentru rezolvarea conflictelor și activități speciale*)

Abolirea programelor și examenelor

Abolirea jucăriilor și a dulciurilor

Abolirea catedrei pentru învățătoare.

Fără îndoială că dintr-o asemenea listă se poate vedea planul unei metode de educație. Pe scurt, de la copil au venit indicațiile practice pozitive, mai curând experimentale, pentru construirea unei metode de educație în care alegerea făcută de el este ghid în procesul de construcție, iar vivacitatea sa acționează ca un control al erorii.

E, mai curând, miraculos, să constatăm că, în construirea succesivă a unei adevărate metode de educație, elaborată îndelung prin experiență, au fost conservate intacte primele directive venite din nimic. Ceea ce ne face să ne gândim la embrionul unui vertebrat, la care apare o linie, care se numește linia primitivă; un fel de desen lipsit de substanță care va deveni apoi, coloana vertebrală. Analizând puțin mai mult această comparație, se pot distinge trei părți: capul, secțiunea toracică, secțiunea abdominală; apoi, mai multe puncte mărunte, ce se vor ordona încetul cu încetul după un plan și vor sfârși prin a se solidifica: vertebrele. Tot așa, în acel prim proiect al unei metode

de educație există un tot: o linie fundamentală din care ies în relief trei mari factori: mediul, învățătorul și materialul și un număr mare de particularități care se vor preciza încetul cu încetul, precum, mai sus, vertebrele.

Ar fi interesant de urmărit pas cu pas această elaborare care e, se poate spune, prima operă din societatea omenească, condusă de copil; și de văzut evoluția acelor principii care, la început, au apărut ca niște revelații neașteptate. *Evoluție* este primul termen care indică dezvoltările succesive ale acestei metode singulare: pentru că noile aspecte se datorează unei vieți care se dezvoltă pe seama mediului.

Acest mediu însă, e cu totul specific deoarece, prin opera adultului, este un răspuns activ și vital la noile planuri pe care le manifestă viața copilului în dezvoltarea sa.

Uimitoarea repeziciune cu care s-au înmulțit încercările de aplicare a acestei metode în școli pentru copii de toate condițiile sociale, de toate rasele, a amplificat experiența într-o asemenea măsură încât poate să releve fără niciun dubiu punctele constante, tendințele universale; și, se poate foarte bine spune, *legile naturale* pe care educația trebuie să-și așeze primul său fundament.

Experiențele din școlile ce au urmat primei Case a Copiilor sunt interesante, în special, prin faptul că au continuat aceeași atitudine de așteptare a manifestărilor

spontane ale copiilor, înaintea stabilirii unui cadru metodic bine definit.

Un exemplu important îl constituie una din primele Case ale Copiilor ce s-au înființat la Roma. Circumstanțele au fost și mai excepționale decât cele din prima școală, deoarece aici vorbim de copii orfani supraviețuitori ai unuia dintre cele mai mari cataclisme: cutremurului din Messina: vreo șaizeci de copilași rătăcind singuri printre ruine. Nu li se cunoștea nici numele, nici condiția socială. Groaznica nenorocire i-a uniformizat pe toți: abătuți, muți, absenți; erau greu de hrănit, greu de adormit. Noaptea se auzeau țipete și plânsete. S-a creat pentru ei o atmosferă aleasă, iar Regina Italiei se ocupa, într- un mod generos, de ei. S-a construit pentru ei mobilier micuț și șlefuit, lucios, cu dulăpioare prevăzute cu ușițe, cu perdele colorate, măsuțe rotunde foarte joase, în culori vii, printre alte măsuțe dreptunghiulare, mai înalte și șlefuite, albe; scăunele și fotolii mici: Și, pe deasupra, li s-a dat o veselă atractivă, farfurii mici, tacâmuri pe măsura lor, fețe de masă și șervețele minuscule, chiar și săpun și prosoape potrivite mânuțelor lor.

Peste tot erau ornamente și semne de gust ales. Tablouri pe pereți, vaze cu flori peste tot. Locul era într-o mănăstire de Surori franciscane, cu grădini mari, alei largi, cu flori cultivate rațional. Erau și bazine cu pești roșii, porumbei... Acesta era mediul în care activau, liniștite și senine, surorile cu hainele lor albe și rasa maiestoasă cu vălul mare. Acestea îi învățau pe copii

bunele maniere, cu o acuratețe ce se perfecționa zi de zi. În ordinul religios erau multe surori care aparțineau societății aristocratice și care practicaseră cele mai minuțioase reguli ale vieții mondene pe care o părăsiseră, aducându-și, acum, aminte de vechile lor obiceiuri: părea ca și cum copiii așteptau cu nerăbdare asemenea finețuri. Aceștia învățaseră să stea la masă precum prinții și învățaseră chiar să servească la masă precum chelnerii de rang înalt. Prânzul nu-i mai atrăgea prin mâncare, îi atrăgea prin spiritul de exactitate, prin exersarea și controlul mișcărilor, prin cunoștințele care-i făceau să crească: și încetul cu încetul, pofta de mâncare a copiilor reapăru, odată cu somnul liniștit. Schimbarea acestor copii a creat o impresie profundă: se vedeau sărind, transportând obiecte în grădină, mutau mobilierul dintr-o încăpere afară, pe o terasă sub pomi, la umbră, fără să strice nimic, fără să se lovească, cu fața plină de viață, fericiți.

Ei făcură să se vorbească pentru întâia oară despre termenul de *convertire:* «Acești copii îmi dau impresia unor convertiți» spusese una din cele mai distinse scriitoare italience din acea epocă. «Nu există convertire mai miraculoasă decât cea care îndepărtează tristețea și oprimarea și te ridică pe un plan mai înalt al vieții».

Acest concept care dădea o formă spirituală fenomenului inexplicabil și, în ochii tuturor, impresionant, a tulburat multă lume în ciuda semnificației contrastante a termenului. Deoarece ideea de convertire pare a fi opusă stării de nevinovăție a

copilăriei. Era vorba, însă, de o schimbare spirituală ce îi elibera de durere și de singurătate, făcându-i să renască într-o viață de bucurie.

Tristețea și vinovăția sunt, ambele, condiții care indică îndepărtarea de izvorul energiei vitale și, sub acest aspect, regăsirea energiei vitale înseamnă a fi convertit. Acum tristețea și vinovăția dispar împreună și apar bucuria și purificarea.

Într-adevăr, așa ceva s-a petrecut cu copiii noștri: petrecuseră împreună trecerea de la tristețe la bucurie, dispariția atâtor defecte îngrozitoare, în general, incorigibile; dar se mai petrecuse un alt lucru: dispăruseră chiar și caracteristicile considerate, de obicei, ca superioare. Iar aceasta a fost, într-adevăr, o lumină orbitoare emanată de copii. Totul în om e greșit și totul trebuie refăcut. Iar pentru a reface, există o singură cale: întoarcerea la izvorul unic al energiilor creative. Fără această demonstrație a copiilor din școlile noastre, proveniți din cele mai anormale condiții de viață, n-ar fi fost cu putință să se deosebească binele de rău în trăsăturile copiilor, deoarece, până acum, adultul și-a format o idee și a consacrat drept bun tot ceea ce, pentru el, înseamnă adaptarea copilului la condițiile de viață ale sale și viceversa. Iar în aceste judecăți contradictorii, caracterele naturale ale copilului rămâneau ascunse. Pentru lumea adultă copilul era un dispărut, un necunoscut: iar binele și răul erau îngropate împreună cu el.

XXIX - COPII PRIVILEGIAȚI

Un alt soi de copii care provin din condiții sociale excepționale sunt copiii celor bogați. S-ar părea că sunt mai ușor de educat decât copiii săraci din prima noastră școală, sau decât orfanii cutremurului de la Messina. Într-adevăr, în ce ar și putea consta convertirea lor? Copiii bogați sunt privilegiați, beneficiind de cel mai înalt nivel de îngrijire de care dispune societatea. Dar, pentru a clarifica această prejudecată, le dedic câteva pagini din cartea mea, în care învățătoarele care au condus școli de-ale noastre din Europa și America, își exprimă pur și simplu primele lor impresii asupra dificultăților întâlnite.

Frumusețea mediului, florile magnifice nu-l atrag pe copilul bogat: aleile unei grădini nu-l îmbie; legătura între copil și material nu se produce.

Învățătoarea rămâne dezorientată de faptul că acești copii nu se reped la material, așa cum spera, să aleagă obiectele în funcție de propria trebuință.

În școlile noastre copiii sunt săraci, iar acest lucru se întâmplă aproape din primul moment, dar când e vorba de copii bogați, deja saturați de obiectele cele mai neobișnuite, de jucării splendide, foarte rar există o aplecare către stimulii care li se oferă. O învățătoare din America, Miss G., scria din Washington:

«Copiii își smulg unul altuia obiectele din mână: dacă încerc să prezint un obiect unui elev, ceilalți

aruncă lucrurile pe care le au în mână și, zgomotoși, fără vreun scop, se strâng în jurul nostru. Când termin de explicat modul de utilizare a unui material, toți se împing și se luptă între ei care să o ia. Copiii nu manifestă niciun interes pentru material: trec de la un obiect la altul fără a se fixa asupra vreunuia. Unul dintre copii era incapabil să stea locului încât nu putea să rămână pe scaun nici măcar timpul necesar pentru a trece cu degetele de jur- împrejurul unui obiect mărunt. În cele mai multe cazuri, mișcările și deplasările copiilor n-au niciun scop. Aleargă în jurul încăperii fără a avea o destinație precisă. În aceste deplasări nu au nicio grijă pentru respectarea obiectelor: în fapt, se împiedică de masă, răstoarnă scaunele și calcă în picioare materialul: câteodată încep o activitate într-un loc, apoi aleargă în altă direcție și iau alt obiect, apoi îl lasă, din capriciu».

D-ra D. scrie din Paris: «Trebuie să mărturisesc că experiențele mele au fost de-a dreptul descurajatoare. Copiii nu se puteau fixa asupra unei activități decât pentru câteva clipe. Nicio perseverență, nicio inițiativă din partea lor. Câteodată se luau unul după altul și acționau ca o turmă de oi. Când unul dintre ei lua un obiect, toți ceilalți voiau să-l imite. Ajungeau să se rostogolească pe jos, răsturnând scaunele».

De la o școală înființată pentru copii bogați, din Roma, ne-a parvenit următoarea descriere laconică: «Cea mai mare preocupare e disciplina. Copiii se arată dezorientați în munca lor și refractari la orice instrucțiune».

Iată, acum, cum e descrisă nașterea disciplinei:

Miss G. relatează astfel din Washington: «în câteva zile, acea masa nebuloasă de particule în mișcare (copii dezordonați) începu să capete o formă definită. Se pare că începuseră să se orienteze: printre multele obiecte pe care, la început, le disprețuiau ca pe niște jucării proaste, au început să descopere că unele prezintă un interes original; iar ca rezultat al acestui nou interes, au început să acționeze ca indivizi independenți, extrem de individualizați. Apoi, s-a întâmplat ca un obiect care absorbea toată atenția unui copil, să nu mai prezinte nici cea mai mică atracție pentru altul, copiii s-au separat unii de alții din punct de vedere al manifestărilor atenției. Se întreceau care mai de care în concentrarea atenției.

«Bătălia e definitiv câștigată numai atunci când copilul descoperă ceva, un obiect care trezește în el, în mod spontan, un mare interes. Uneori acest entuziasm vine pe neașteptate și cu o uimitoare rapiditate. O dată, am încercat să atrag interesul unui copil cu toate obiectele din clasă, fără să trezesc în el nici cea mai mică licărire de interes: i-am arătat, din întâmplare, două tăblițe, una de culoare roșie și cealaltă, albastră, atrăgându-i atenția asupra diferenței dintre culori. Le-a apucat dintr-odată cu nerăbdare și a învățat cinci culori într-o singură lecție; în zilele următoare, a luat toate obiectele pe care, la început, le disprețuise și, încetul cu încetul, s-a interesat de toate».

«Un copil, care la început avea o capacitate minimă de concentrare a atenției, a găsit o ieșire din acestă stare de haos, fixându-și interesul asupra unuia dintre cele mai complicate obiecte din clasă: , așa-zisele bare pentru numărat. S-a jucat cu ele fără întrerupere, timp de o săptămână și a învățat să numere și să facă adunări simple. Apoi, a început să revină la obiecte mai simple: incastrele, cilindrii și, până la sfârșit, a lucrat cu întreg materialul din sistem.

Îndată ce copiii găsesc un obiect care îi interesează, dezordinea dispare dintr-odată, iar hoinăreala minții încetează».

Aceeași învățătoare descrie în felul următor procesul de trezire a unei personalități: «Erau două surori, una de trei ani, cealaltă de cinci. Fetița de trei ani, ca individualitate, nu exista, prin aceea că își urma sora mai mare într-un mod exact: dacă sora mai mare avea un creion albastru, sora cea mică nu avea pace până nu avea și ea creion albastru; dacă cea mare mânca pâine cu unt, orice altceva ar fi avut, cea mică nu voia să mănânce decât pâine cu unt. Această fetiță nu se interesa de niciun lucru din școală, doar o urma, materialmente, pe sora ei, imitând-o în tot ce făcea. Într-o zi, pe neașteptate, micuța se interesă de turnul roz: își construi turnul cu o atenție foarte vie, repetă acest exercițiu de un mare număr de ori și uită complet de soră. Sora cea mare, fu atât de uimită de acest fapt încât o chemă și-i zise: «Cum se face că eu colorez un cerc, iar tu construiești un turn?» Din ziua aceea, micuța a

devenit o personalitate, a început să se dezvolte singură și n-a mai fost doar oglinda surorii sale».

D-ra D. vorbește despre o fetiță de patru ani care era absolut incapabilă să transporte un pahar cu apă fără să-l verse, chiar dacă era umplut numai până la jumătate; așa că fugea de acest exercițiu, știind că nu-l poate face. S-a apucat de alt exercițiu, cu un alt material, iar, după succesul realizat în acest exercițiu a început să transporte pahare cu apă fără dificultate. Și, cum unele din prietenele ei desenau cu acuarele, pasiunea sa era să le aducă tuturor apă fără să verse un strop».

Un alt fapt cu adevărat singular ni l-a adus la cunoștință învățătoarea australiancă, Miss B. Ea avea la școală o fetiță ce nu putea vorbi încă și rostea numai sunete nearticulate, astfel că părinții au dus-o la un doctor să știe dacă nu cumva e anormală. Într-o zi fetița descoperi incastrele solide și își petrecu mult timp scoțând și punând la loc cilindri de lemn în cavitățile corespunzătoare: iar după ce a repetat de mai multe ori această lucrare, cu un intens interes, a alergat la învățătoare, zicând: «Vino, să vezi».

Miss D. povestește: «După vacanța de Crăciun, la reînceperea școlii, s-a întâmplat o mare schimbare în clasă. Părea că ordinea se stabilise de la sine, fără prezența mea. Copiii păreau foarte ocupați cu activitățile lor și nu mai făceau dezordine ca înainte. Se duceau singuri la raft și alegeau acele obiecte care, anterior, părea că îi plictiseau. O atmosferă de muncă se răspândi

în clasă. Copiii care, până atunci, luau în mână vreun obiect doar din capriciu, dădeau dovada că urmează un fel de regulă, o regulă personală și interioară: își concentrau eforturile asupra unor lucruri exacte și metodice, încercând o adevărată satisfacție când depășeau dificultățile. Această activitate valoroasă a produs un rezultat imediat asupra caracterului lor. Au devenit stăpâni pe sine».

Exemplul care a marcat-o pe D-ra D. a fost acela al unui copil de patru ani și jumătate care își dezvoltase imaginația extraordinar de mult: atât de mult încât, atunci când i se prezenta un obiect, nu observa forma acestuia așa cum era, ci o personifica, personificându-se chiar și pe el însuși, vorbind într-una; era imposibil să-și fixeze atenția asupra obiectului însuși. În timp ce mintea îi divaga, era incapabil să facă vreo acțiune precisă, de exemplu să închidă un singur nasture. Dintr-odată, în el a început să lucreze un miracol: «Am constatat cu stupoare că s-a produs o schimbare la el: a ales ca ocupație favorită unul dintre exerciții, apoi pe toate celelalte. În acest mod s-a calmat».

Aceste descrieri autentice ale învățătoarelor care au înființat școli la început, când metoda nu era încă definită, se pot repeta la infinit, fiind aproape uniforme. Fapte asemănătoare și dificultăți de felul acestora, mai mult sau mai puțin grave, se întâlnesc la toți copiii care au fericirea de a avea o familie inteligentă și iubitoare, care se ocupă de ei. Sunt dificultăți spirituale legate de ceea ce noi numim bunăstare: dificultăți care explică

rezonanța pe care o au în inimile tuturor cuvintele lui Iisus Cristos, rostite pe munte: «Fericiți cei smeriți, fericiți cei ce plâng».

Dar chemarea e pentru toți și cu toții pornesc s-o împlinească, depășindu-și propriile dificultăți: de aceea, fenomenul care a fost numit «convertire» este o caracteristică proprie a copilăriei. E vorba de o schimbare rapidă, uneori instantanee, a cărei cauză e totdeauna aceeași. Nu se poate cita un singur exemplu de «convertire» în care să nu existe o activitate interesantă în care concentrarea e deplină. Cele mai diferite convertiri se petrec în felul acesta: cei exaltați se calmează, cei oprimați renasc, și toți merg pe același drum, pe aceeași cale a muncii și a disciplinei, continuând un progres ce se desfășoară de la sine, progres care e pus în mișcare de o energie interioară, o energie care a reușit să se manifeste, găsind o cale de ieșire.

E o caracteristică explozivă, fenomene care apar brusc, fenomene care sunt semnalul sigur că va urma un proces de dezvoltare. Toată viața copilului se desfășoară așa. În același mod, de la o zi la alta, copilului îi iese întâiul dinte, de la o zi la alta, face primul pas: iar când i-a ieșit dintele dintâi, întreaga dantură urmează; odată pronunțat primul cuvânt, iată că se dezvoltă limbajul; odată cu primul pas, mersul se stabilește pentru totdeauna. Prin urmare, dezvoltarea era arestată; sau, mai bine zis, luase o cale greșită; lucru valabil pentru *toți copiii,* de toate condițiile sociale.

Răspândirea școlilor noastre în toată lumea, printre toate rasele, e o dovadă că această convertire infantilă e un fenomen general al întregii omeniri. Se poate face un studiu minuțios al unui număr infinit de caracteristici care dispar pentru a fi înlocuite de același tipar al vieții. Prin urmare, la originea vieții, în copilul mic, se produce, în mod constant, o eroare care deformează tiparul psihic natural al omului, făcând loc pentru nenumărate *deviații.*

Fenomenul special care se observă în convertirea infantilă e o vindecare psihică, o reîntoarcere la *condițiile normale.* Acel copil miraculos prin precocitatea inteligenței, acel erou ce se depășește pe sine însuși și își depășește propria durere, găsindu-și forța de a trăi cu seninătate; acel copil bogat care preferă munca disciplinată în locul unor forme de viață ușuratică; toți aceia sunt *copii normali.* Ceea ce, pe când era doar o apariție a unui fenomen surprinzător și s-a numit convertire, trebuie să fie considerată, după constatările unei experiențe atât de extinse, o *normalizare.* Există în om o natură ascunsă, o natură îngropată și, deci, necunoscută, care e, pur și simplu, natura adevărată, natura dată de creație: starea de sănătate.

Această interpretare nu anulează nicidecum caracteristicile convertirii, probabil chiar și adultul ar putea fi chemat înlăuntru: dar, la adult, această convertire se petrece cu atâta dificultate încât n-ar putea fi recunoscută ca fiind o simplă întoarcere la natura umană.

La copil, dimpotrivă, caracterele psihice normale se pot trezi cu multă ușurință: iar atunci, toate condițiile deviate de la normă dispar împreună, așa cum dispar împreună toate simptomele bolii când neam recăpătat sănătatea.

Observând copiii în lumina acestei abordări, vom putea descoperi din ce în ce mai des, aparițiile spontane ale normalității, chiar în ciuda condițiilor dificile ale mediului: și, deși respinse, prin faptul că nu sunt recunoscute, nici ajutate, acestea se reîntorc iar și iar, ca o energie vitală ce-și croiește drum printre obstacole și încearcă să iasă la lumina zilei.

S-ar putea spune că energiile normale ale copiilor ne dau o lecție asupra iertării, amintindu-ne cuvintele Mântuitorului: «Nu trebuie să iertați de șapte ori, ci de șaptezeci și șapte de ori».

Chiar și natura profundă a copilului iartă și se reîntoarce mereu înaintea adultului care îl oprimă. Prin urmare, ceea ce înăbușește caracteristicile normalității nu e un episod trecător al vieții infantile: ci e o luptă datorată unei reprimări neîntrerupte din partea adultului.

XXX - PREGĂTIREA SPIRITUALĂ A ÎNVĂȚĂTORULUI

Prin urmare, învățătorul care crede că se poate pregăti pentru misiunea sa doar prin studiu, prin însușirea noțiunilor și conceptelor, greșește profund: înainte de toate, de la el se cer aptitudini de ordin moral.

Punctul central al chestiunii depinde de modul în care trebuie făcută observarea copilului și de faptul că pregătirea învățătorului nu se poate limita doar la un examen extern, ca și când ar fi vorba de o cunoaștere teoretică a modului de instruire și educare a copiilor.

Insistăm asupra afirmației că educatorul trebuie să se pregătească în interior studiindu-se pe sine în mod constant și metodic pentru a ajunge să-și suprime propriile defecte, adânc înrădăcinate, care constituie un obstacol în relaționarea sa cu copiii. Pentru descoperirea acestor defecte ascunse în conștiință, avem nevoie de un ajutor extern, de o anumită *instruire; e* indispensabil ca cineva să ne arate ce trebuie să vedem în noi înșine.

În această ordine de idei, spunem că învățătorul trebuie să fie *inițiat.* Ne ocupăm excesiv de «înclinațiile copilului», de modul de «corectare a abaterilor copilului», de «moștenirea păcatului originar», în loc să începem cu studierea propriilor defecte, a propriilor tendințe negative.

«Scoate, mai întâi, bârna din ochiul tău și după aceea vei ști să scoți paiul din ochiul copilului!»

Pregătirea interioară nu este decât o pregătire generală. E total diferită de «căutarea propriei perfecțiuni», așa cum o înțeleg persoanele religioase. Pentru a ajunge să fii educator nu e necesar să pretinzi «a fi perfect, a nu avea nicio slăbiciune». O persoană care caută în mod constant cum să-și înalțe viața sa interioară, s-ar putea să nu țină cont de defectele care o împiedică să înțeleagă copilul. E necesar ca cineva să ne

învețe și e necesar să ne lăsăm călăuziți. Trebuie să fim educați, dacă dorim să educăm.

Instruirea pe care o facem noi educatoarelor constă în a le arăta condiția spirituală cea mai convenabilă pentru misiunea lor, așa cum medicul arată care e răul ce afectează organismul.

Iată aici un avertisment eficace:

«Păcatul de moarte care se încuibează în noi și ne împiedică a înțelege copilul, este mânia».

Și, cum niciun păcat nu vine singur, ci aduce altele cu sine, mâniei i se asociază un alt păcat, în aparență nobil, dar, în realitate, diabolic: orgoliul.

Tendințele noastre negative pot fi corectate pe două căi: una interioară, care constă în lupta individului cu propriile defecte, pe care și le vede în mod clar, și una exterioară, care e constrângerea socială, externă, care pune limite manifestărilor tendințelor noastre rele. Această reacție a lumii externe are o mare importanță, deoarece, scoțând în relief prezența defectelor morale, generează un proces de reflecție. Opinia celor din jur învinge orgoliul individual; circumstanțele vieții subjugă avariția; reacția în forță pune stavilă furiei; nevoia de a munci pentru a putea trăi învinge trândăvia; convențiile sociale înving dorințele perverse; dificultatea de a obține lucruri materiale, multe inutile, reduce risipa; nevoia de demnitate a propriei persoane supune invidia, și toate aceste circumstanțe externe nu încetează să acționeze ca o continuă și binevenită avertizare. Relațiile sociale servesc la menținerea echilibrului nostru moral.

Totuși, în fața rezistenței sociale, noi nu cedăm cu aceeași puritate cu care ne supunem lui Dumnezeu. Însă, în timp ce spiritul nostru consimte voluntar și se supune docil necesității de a ne corecta greșelile pe care ni le recunoaștem, cu greu acceptă lecții umilitoare din partea altora: a fi nevoit să cedezi e mult mai umilitor decât a comite o greșeală. Când devine necesar să ne îndreptăm comportamentul, un instinct de apărare a demnității noastre lumești ne îndeamnă să simulăm că am ales inevitabilul. Mica simulare care constă în a spune: «nu-mi place» când e vorba de lucruri pe care nu le putem obține, e una dintre cele mai frecvente. Răspunzând la rezistența pe care ne-o opune societatea cu această mică prefăcătorie, intrăm, de fapt, într-o luptă, în loc de a începe să mergem pe calea perfecțiunii. Și, cum în orice luptă omul simte nevoia de a se organiza, cauza individuală se contopește într-o luptă colectivă.

Cei ce au același defect tind, instinctiv, să se susțină unii pe alții încercând să-și unească forțele.

Ne ascundem propriile defecte sub declarații despre datorii nobile și esențiale, așa cum, în timpul războiului, mașinile și mijloacele de distrugere se camuflează cu materiale care imită culorile inofensive ale terenului. Și, cu cât forțele externe care se opun defectelor noastre sunt mai slabe, cu atât mai ușor ne putem organiza camuflajele defensive.

Când vreunul dintre noi este atacat din cauza propriilor defecte, e evidentă abilitatea cu care defectul

caută să se disimuleze în ochii noștri. Nu ne mai apărăm viața, ci greșelile: și suntem gata să le apărăm cu măști pe care le numim «necesitate», «datorie», etc. Și, încet-încet, ajungem să credem că ceea ce conștiința noastră ne spune că e fals, e un adevăr, ceea ce face ca, pe zi ce trece, defectul să devină și mai dificil de corectat.

Învățătorul și, în general, toți aceia care aspiră să educe copiii, trebuie să se elibereze de acest ansamblu de erori care le subminează poziția în fața copiilor. Defectul fundamental, constituit din orgoliu și mânie, tinde să apară în conștiința educatorului complet descoperit. Principalul defect e mânia, dar orgoliul o maschează într-un fel seducător, o costumează în demnitate, și ajunge chiar să ceară să fie respectată.

Dar mânia e unul din păcatele cel mai ușor de văzut de către cei din jur. Deoarece trebuie să și-o înfrâneze, cel care suferă umilința de a și-o ascunde, sfârșește prin a-i fi rușine de ea.

Calea nu e dificilă, ci ușoară și clară: avem în față creaturi care sunt copii, incapabili de a se apăra și de a înțelege și care acceptă tot ceea ce li se spune. Nu numai că acceptă ofensele noastre, chiar se simt vinovați de tot ce-i acuzăm.

Educatorul trebuie să reflecteze profund la efectele pe care le are această situație asupra vieții copilului. Acesta nu înțelege nedreptatea cu ajutorul rațiunii, ci o resimte în suflet, iar sufletul se deprimă și se deformează. Reacțiile infantile - timiditatea, minciuna, plânsul fără cauze aparente, insomniile, toate formele de

frică exagerată - reprezintă o stare inconștientă de apărare a copilului însuși, a cărui inteligență nu reușește să-i determine cauza efectivă, în relațiile sale cu adultul.

Mânia nu înseamnă violență materială. Din acea pornire primară grosolană, derivă alte forme sub care omul, rafinat psihologic, își disimulează și maschează starea.

În forma sa cea mai simplă, mânia e o reacție la rezistența copilului, dar, în fața expresiilor obscure ale sufletului copilului, mânia se unește cu orgoliul și, împreună cu acesta, se constituie într-o stare complexă, înfățișându-se în acea formă precisă, care poartă numele de tiranie.

Tirania nu se supune discuției: ea plasează individul în fortăreața inexpugnabilă a autorității recunoscute. Adultul domină copilul în virtutea unui drept natural recunoscut, pe care îl are prin simplul fapt că e adult. A discuta acest drept, ar însemna a ataca o formă de suveranitate recunoscută și consacrată. Dacă, în comunitatea primitivă, tiranul e un reprezentant al lui Dumnezeu, pentru copil, adultul constituie însăși Divinitatea, despre care nu se poate discuta. Cel care ar putea să nu asculte, copilul adică, trebuie să tacă și să se adapteze la tot.

Dacă ajunge să manifeste o oarecare rezistență, aceasta nu va fi un răspuns direct și intenționat la acțiunea adultului. Va fi, mai presus de toate, o apărare

vitală a propriei sale integrități psihice sau o reacție inconștientă a spiritului său oprimat.

Crescând, copilul va învăța, apoi, să-și îndrepte reacția direct împotriva tiranului: atunci adultul va ști să-l învingă pe copil printr-o lichidare de conturi, cu justificări din ce în ce mai complicate și mai dureroase, convingându-l că această tiranie are drept scop binele lui.

De o parte respectul, de cealaltă, dreptul legitim la *ofensă:* adultul are dreptul de a judeca și a ofensa copilul. Adultul poate admite sau suprima nevoile copilului, după cum îi convine, iar protestele copilului pot fi considerate ca nesupunere, atitudine periculoasă și inadmisibilă.

Iată un model de guvernare primitivă în care supusul plătește tributul fără drept de apel. Au existat popoare credeau că tot ceea ce au, le-a fost dăruit din mila suveranului; tot așa se întâmplă și în lumea copiilor care cred că toate le datorează adulților. Nu e, oare, adultul cel ce a dat naștere acestei credințe? El și-a asumat rolul creatorului, iar orgoliul său de neatins îl face să fie convins că el creează în copil tot ce există. El îl face inteligent, bun și pios; el îi furnizează mijloacele pentru a intra în contact cu mediul, cu oamenii și cu Dumnezeu. Grea misiune! Și pentru ca tabloul să fie complet, adultul neagă faptul că el exercită o tiranie. A mai existat pe lume vreun tiran care să mărturisească în fața tuturor că își sacrifică proprii supuși?

Pregătirea pe care metoda noastră o cere educatorului, este o auto-examinare, o renunțare la tiranie. El trebuie să expulzeze din inima sa mânia și orgoliul, trebuie să știe să se smerească și să se dăruiască. Acestea sunt dipozițiile pe care spiritul său trebuie să le dobândească, temelia esențială a rânduielii dinlăuntru, punct indispensabil de sprijin al echilibrului personal. În aceasta constă pregătirea interioară: punctul de plecare și de ajungere.

Pe de altă parte, aceasta nu înseamnă că trebuie să aprobăm orice act al copilului și nici că trebuie ne abținem de a-l judeca și, mai mult, că trebuie să nu ne ocupăm de dezvoltarea inteligenței și a sentimentelor sale; dimpotrivă, educatorul nu trebuie să uite că misiunea sa pozitivă este de a educa.

Dar e necesar un act de smerenie, e necesar să anulăm o prejudecată înrădăcinată în inimile noastre.

Nu e nevoie să suprimăm în noi ceea ce poate și trebuie să dea ajutor educației, ci, mai degrabă, acea stare a noastră interioară, acea atitudine a noastră de adulți care ne împiedică să înțelegem copilul.

XXXI - DEVIAȚIILE

Dacă observăm însușirile ce dispar prin normalizare, constatăm cu uimire că aproape tot ceea ce era considerat caracteristic copilăriei dispare. Nu numai acele însușiri ce puteau fi considerate defecte infantile, ci și cele considerate ca fiind pozitive. Prin urmare, nu

numai dezordinea, nesupunerea, neastâmpărul, lăcomia, egoismul, certurile, capriciile; ci și așa-zisa imaginație creativă, plăcerea poveștilor, atașamentul față de unele persoane, ascultarea, joaca, etc. Dispar și acele însușiri studiate în mod științific și recunoscute ca fiind proprii copilăriei: imitația, curiozitatea, nestatornicia, instabilitatea atenției. Putem spune că natura copilului, așa cum e cunoscută, nu e decât o aparență ce acoperă o altă natură primordială și normală. Aceasta e constatarea unui fenomen care e cu atât mai impresionant, deoarece este universal: dar nu a unui fenomen nou, deoarece dubla natură a omului a fost recunoscută din cea mai îndepărtată vechime: cea a omului creat și cea a omului decăzut: iar decăderea fusese deja atribuită unei greșeli ce s-a răsfrânt asupra întregii umanități și, în același timp, se considerase că păcatul originar era, în sine, prea neînsemnat, un lucru disproporționat față de imensitatea consecințelor sale; era însă o prelungire a spiritului creator, a legilor circumscrise creației. După care, omul a devenit o barcă în voia valurilor, plutind la întâmplare, fără apărare împotriva pericolelor din mediu și împotriva iluziilor inteligenței sale: și, de aceea, e pierdut.

Această concepție, care e sinteza filosofiei vieții, își află un revers, singular și luminos, în fenomenele ilustrate de către copil.

Ceea ce îl face pe om să devieze e, însă, un lucru mărunt, neînsemnat. E un lucru ascuns și subtil care se insinuează sub forma dragostei și a ajutorului: dar care,

în fond, provine dintr-o orbire a sufletului adult, dintr-un egoism mascat și inconștient, care e o adevărată putere diabolică îndreptată împotriva copilului. Dar copilul renaște mereu proaspăt, purtând în sine planul intact, designul formării omului.

Dacă normalizarea se leagă de un fapt determinat și unic, adică de concentrarea copilului într-o activitate motrică, activitate care îl pune în contact cu realitatea externă, se poate presupune că la originea tuturor deviațiilor nu poate fi decât un singur fapt: copilul n-a putut să realizeze designul primordial al dezvoltării sale datorită mediului care a acționat asupra lui în perioada formativă: atunci când energia sa potențială trebuie să se actualizeze prin *încarnare.*

Faptul că o mulțime de consecințe se poate reduce la o cauză unică și clară, demonstrează, deja, că, factorul din care acestea derivă, aparține unei perioade de la începutul vieții: atunci când omul e încă un embrion spiritual: și că acea unică și imperceptibilă cauză a putut deforma întreaga ființă în dezvoltarea ei ulterioară.

XXXII - FUGILE

Drept ghid în interpretarea fenomenelor de deviație se poate lua, deci, conceptul de încarnare: energia psihică trebuie să se încarneze în mișcare și să realizeze unitatea personalității active. Dacă unitatea nu s-a putut realiza (prin substituirea copilului de către adult, sau din lipsa motivelor de activitate în mediu), cele două

elemente, energia psihică și mișcarea sunt silite să se dezvolte separat, rezultând «omul spart». Deoarece, în natură, nimic nu se creează și nimic nu se pierde, lucru valabil, în special, pentru energie, omul, trebuind să se dezvolte în afara finalităților circumscrise de natură, se dezvoltă strâmb, deviat. În primul rând, deviază deoarece și-a pierdut obiectul, scopul, și bântuie în gol, în vag, în haos. Inteligența, care ar fi trebuit să se construiască prin intermediul experiențelor de mișcare, *fuge* către fantezie.

La început, această inteligență care acum fuge, a căutat, dar nu a găsit, și iat-o acuma rătăcind printre imagini și simboluri. În ceea ce privește mișcarea, acești copii vivaci prezintă o motilitate continuă, de neoprit, dezordonată și fără scop; acțiunile lor încep brusc și rămân incomplete, pentru că energia trece prin lucruri fără a se putea opri. Adultul pedepsește acțiunile dezlânate și inacceptabile ale acestor copii puternici și dezordonați, sau, mai degrabă, le tolerează cu răbdare, dar admiră și încurajează această fantezie, interpretând-o ca imaginație, ca fecunditate creativă a inteligenței infantile. Se cunoaște faptul că Froebel și-a dezvoltat multe din jucăriile sale cu scopul de a favoriza dezvoltarea acestui simbolism. Ele ajută copilul să vadă în cubulețe și în bețișoare, grupate în diverse moduri, când un cal, când un castel, când cu tren. De fapt, simbolismul copilului îl face să se slujească de obiecte ca de niște butoane electrice, care aprind mirajul fantastic al minții: un băț e un cal, un scaun e un tren,

un creion e un aeroplan. Această simplă citare ne face să înțelegem de ce au fost oferite copiilor jucării care permit o activitate reală, dar care produc iluzii și reprezintă doar imagini imperfecte și sterpe ale realității.

În fapt, jucăriile par a fi reprezentarea unui mediu inutil, care nu poate duce la concentrarea spiritului și nu prezintă vreun scop: sunt doar un dar în obiecte făcut unor minți care hoinăresc în lumea iluziilor. Activitatea copiilor se trezește subit în jurul acestor obiecte, ca și când un suflu animator ar aprinde o flăcăruie într-un cărbune ce mocnea sub cenușă: dar, tot subit, flăcăruia se stinge și jucăria e aruncată. Cu toate acestea, jucăriile sunt singurul lucru pe care adultul le-a făcut pentru psihicul copilului, oferindu-i, astfel, un material asupra căruia să-și poată exercita, în mod liber, activitatea. De fapt, adultul îl lasă pe copil liber doar când se joacă, sau, mai bine, doar cu jucăriile sale: și e convins că acestea constituie universul în care copilul își găsește fericirea.

Din cauza acestei convingeri la care nu renunță niciodată, în ciuda faptului că orice copil se plictisește cu ușurință de jucării și chiar le rupe, adultul rămâne generos și liberal în această privință, făcând din dăruirea jucăriilor un adevărat ritual. Aceasta e unica libertate pe care lumea adulților a lăsat-o omului aflat la vârsta inocentă a copilăriei, în perioada în care ar trebui să prindă rădăcini o viață superioară. Copiii aceștia «sparți» sunt socotiți, în special în școală, drept foarte inteligenți, însă nedisciplinați și dezordonați. Dar, în

mediul din școlile noastre, îi vedem cum, de îndată ce se concentrează într-o activitate, dispar împreună atât fantazarea, cât și dezordinea motorie, și începe să se înalțe, prin propria sa muncă, un copil calm și senin, atașat de realitate. S-a produs normalizarea. Organele mișcării ies din starea de haos din clipa în care au reușit să se reatașeze de ghidul lor interior: de acum încolo, ele vor deveni instrumentul unei inteligențe avide de a cunoaște și de a pătrunde realitatea înconjurătoare. În felul acesta, curiozitatea rătăcitoare se transformă într-o forță pentru cucerirea cunoașterii. Psihanaliza a recunoscut latura anormală a imaginației și a jocului și, printr-o dreaptă interpretare, le-a așezat printre «fugile psihice».

«Fuga în joc și în imaginație»; fuga e calea de scăpare, refugiul și, adeseori, ascunderea unei energii ieșite din albia sa naturală; sau e o apărare subconștientă a eu-lui care fuge de o suferință sau de un pericol și se ascunde sub o mască.

XXXIII - BARIERELE PSIHICE

Învățătorii constată că școlarii plini de imaginație nu reușesc să fie printre cei mai buni la învățătură, așa cum ne-am aștepta. Ba chiar reușesc cu greu, sau nu reușesc deloc. Cu toate acestea, nimeni nu se gândește că inteligența lor s-ar putea să fie deviată: ci se consideră că o inteligență creativă superioară nu se poate preocupa de lucruri practice. Aceasta e forma cea

mai evidentă prin care se dovedește că la un copil cu deviații se produce o *diminuare a inteligenței,* deoarece el nu și-o mai stăpânește și nici măcar nu o mai poate conduce în direcția dezvoltării. Acest fenomen se poate repeta nu numai în cazul în care inteligența s-a refugiat în lumea iluziilor: dar și în atâtea alte cazuri în care, dimpotrivă, inteligența e reprimată și descurajată: adică în acele cazuri în care, în loc să fugă în afară, se încuie înlăuntru. Nivelul mediu al inteligenței copiilor obișnuiți e mai scăzut decât cel al inteligenței copiilor *normalizați.* Aceasta se întâmplă din vina deviațiilor, care s-ar putea compara, imperfect bineînțeles, cu oasele luxate, ieșite din poziția lor normală și, e de înțeles că e nevoie de un tratament delicat pentru a aduce copilul la normal. În schimb, atât în învățământul intelectual cât și în reducerea dezordinii, se folosește agresiunea directă. O inteligență deviată nu poate fi constrânsă la o muncă forțată: fără a întâmpina sau, mai bine, a provoca un fenomen psihic de apărare foarte interesant.

Nu e vorba de acea apărare cunoscută în prezent în psihologia comună și care e legată de actele externe, cum sunt nesupunerea sau apatia. E, dimpotrivă, o apărare psihică aflată complet în afara voinței și e un fenomen cu desăvârșire inconștient, care împiedică receptarea ideilor impuse din afară și, prin aceasta, împiedică procesul de înțelegere a lor.

E acel fenomen pe care psihanaliștii l-au numit, foarte elocvent, *bariere psihice. Î*nvățătorii ar trebui să cunoască aceste fenomene grave. Asupra minții copilului

se coboară un fel de văl care îl face, din punct de vedere psihic, din ce în ce mai orb și mai surd. Această intimă funcție de apărare s-ar putea exprima ca și cum sufletul din subconștient ar spune: «voi vorbiți, dar eu nu ascult, voi repetați, dar eu nu vă simt. Eu nu-mi pot construi universul meu pentru că sunt ocupat cu înălțarea unui zid de apărare, ca voi să nu mai puteți pătrunde».

Această lentă și prelungită lucrare de apărare, îl face pe copil să se poarte ca și cum și-ar fi pierdut funcțiile lui naturale, iar aici nu mai e o chestiune de bună voință sau de rea voință. În fapt, învățătorii, în prezența elevilor care au bariere psihice, îi consideră pe aceștia ca fiind lipsiți de inteligență, incapabili de la natură să înțeleagă anumite materii cum ar fi matematica, ori lipsiți de capacitatea de a-și corecta greșelile de ortografie. Când barierele se referă la mai multe materii școlare sau, probabil, la toate, copiii inteligenți pot fi confundați cu niște deficienți și, după ce au repetat de mai multe ori clasa, pot să fie trimiși pentru totdeauna la școlile pentru copii cu nevoi speciale. De cele mai multe ori, bariera psihică nu are doar caracteristica impenetrabilității, ea se înconjoară de factori care acționează la distanță, cunoscuți în psihanaliză sub denumirea de «repugnanțe», respingeri sau, în termeni vulgari, scârbe. De aici, repugnanța față de o anumită disciplină, apoi repugnanța generală față de învățarea școlară, față de școală, față de învățător, față de colegi. Nu mai există dragoste și colegialitate, deoarece copilul

ajunge să aibă scârbă de școală: în acest moment separarea e completă.

Nimic nu e mai obișnuit decât să porți în tine toată viața o astfel de barieră psihică construită în copilărie. Un exemplu e repugnanța caracteristică, pe care unii o păstrează toată viața, față de matematică: nu e doar o incapacitate de a înțelege; numai la auzul numelui se ridică un obstacol interior care împiedică abordarea matematicii și provoacă oboseală înainte de a începe o activitate. La fel se întâmplă și cu gramatica. Am cunoscut o tânără italiancă, foarte inteligentă, care făcea greșeli de ortografie de neînțeles pentru vârsta și cultura ei. Iar orice încercare de a o corecta era inutilă: greșelile păreau să sporească pe măsură ce exersa mai mult; chiar și lectura clasicilor rămânea fără rezultat. Dar, într-o bună zi, spre marea mea surprindere, am văzut-o scriind într-o italiană corectă și curată. A fost un episod pe care nu pot să-l descriu aici: însă e sigur că limbajul corect exista, dar o putere ascunsă îl ținea, cu tiranie, încătușat înlăuntru și făcea ca în afară să apară o ploaie de greșeli.

XXXIV - VINDECĂRI

S-ar putea întreba care din cele două tipuri de deviație, fugile sau barierele, au un grad de gravitate mai mare. În școlile noastre normalizatoare, fugile cum sunt cele citate, în imaginație și în joc, s-a demonstrat a fi cel mai ușor de vindecat. Se poate ilustra printr-o metaforă.

Dacă cineva fuge dintr-un loc deoarece n-a găsit lucrurile de care avea nevoie, ne putem imagina că poate fi făcut să se reîntoarcă, schimbând condițiile din mediu.

În fapt, unul dintre fenomenele cel mai des observate în școlile noastre, este rapiditatea transformării acelor copii dezordonați și violenți, ce para se întoarce, brusc, dintr-o lume îndepărtată. Schimbarea lor nu e numai una exterioară cum ar fi transformarea dezordinii în muncă, ci e o schimbare mult mai profundă ce se înfățișează sub aspectul serenității și al satisfacției. Dispariția deviațiilor e un fenomen care se petrece în mod spontan; o transformare naturală; totuși, dacă o deviație nu a fost îndrepărtată în copilărie, ea ar putea însoți omul pentru toată viața. Multe persoane adulte, considerate a avea o imaginație bogată, în realitate nu au decât sentimente nelămurite și trec superficial peste realități senzoriale. Sunt persoane despre care se zice că au temperament imaginativ: dezordonate, admiră cu ușurință lumina soarelui, culorile, florile, peisajele, muzica și văd lucrurile și viața ca pe un roman.

Însă ei nu iubesc lumina pe care o admiră, fiind incapabili să se oprească pentru a o cunoaște: stelele ce îi inspiră, n-ar putea să le rețină atenția asupra unor minime cunoștințe de astronomie. Aceștia au înclinații artistice, însă nu realizează nicio producție artistică, deoarece le e imposibil să aprofundeze tehnica. În general, nu știu ce să facă cu mâinile; nu pot să le țină nemișcate, dar nici să lucreze ceva cu ele; ating cu nervozitate lucrurile, le strică cu ușurință și rup,

distrați, florile pe care le admiră atât de mult. Nu pot crea nimic frumos, nu-și pot face viața fericită, nu știu să găsească adevărata poezie a lumii. Sunt persoane pierdute, dacă nu le salvează nimeni, deoarece confundă slăbiciunea lor organică, incapacitatea lor, cu o stare de superioritate. Ei, bine, această stare ce predispune la adevărate boli psihice, își are originea în rădăcinile vieții: acolo, la vârsta în care viața încătușată provocă deviații care, la început, sunt imperceptibile.

Barierele, în schimb, sunt cu atât mai greu de învins, cu cât e vorba de copii mici. E o construcție interioară care închide spiritul și îl ascunde spre a-l apăra de lume. O dramă ocultă ce se petrece îndărătul acestor bariere multiple, care, de cele mai multe ori, izolează omul de tot ce e mai frumos în afară și de ceea ce i-ar aduce fericire. Studiul, tainele științei și ale matematicii, finețea fermecătoare a unei limbi nemuritoare, muzica, totul e, acum, «inamicul» de care trebuie să te separi.

Dintr-o asemenea schimbare singulară a energiei emană tenebre care acoperă și ascund tot ceea ce ar putea fi iubire și viață. Pentru aceste persoane școala a fost obositoare și a dus la o aversiune față de lume, în locul unei pregătiri pentru participare la activitatea lumii.

Barierele! Acest cuvânt atât de sugestiv ne face să ne gândim, printr-o asociere de idei, la felul în care omul își chinuia corpul pentru a-l apăra, înainte ca igiena să-i arate un mod de viață mai sănătos. Oamenii se fereau de

soare, de aer, de apă: punându-se la adăpostul zidurilor prin care nu poate trece lumina; astupând, zi și noapte, acele ferestre care, și așa lăsau să treacă prea puțin aer; acoperindu-se cu haine greoaie, suprapuse ca foile de ceapă care împiedicau porii pielii să facă schimb cu mediul purificator. Mediul vieții era baricadat împotriva vieții. Dar, chiar și în planul social există fenomene ce ne fac să ne gândim la bariere. De ce oamenii se izolează unii de alții și fiecare grup familial «se închide» cu un simț al izolării și cu atâta repugnanță față de alte grupuri? Familia nu se izolează pentru a se bucura singură; ci pentru a se separa de alții. Nu sunt bariere pentru a apăra dragostea. Barierele familiei sunt închise, insurmontabile, mult mai puternice decât zidurile caselor; la fel sunt barierele care separă clasele sociale și națiunile. Barierele naționale nu sunt făcute pentru a separa un grup unit și uniform, pentru a-l elibera și a-l apăra de pericole. Grija excesivă pentru izolare și apărare reîntărește barierele între o națiune și alta și împiedică circulația indivizilor și a lucrurilor pe care aceștia le produc.

De ce, când civilizația se face prin intermediul schimburilor? Barierele sunt, oare, și pentru națiuni un fenomen psihic, o consecință a unei mari suferințe, a suportării unei mari violențe? Durerea s-a organizat: și e atât de imensă, încât bariere din ce în ce mai dure și mai dese, au prins în capcană viața națiunilor.

XXXV - ATAȘAMENTUL

Există și copii ascultători, ale căror energii psihice, nefiind atât de puternice încât să fugă de influența adultului, se alipesc, în schimb, de adult care tinde să facă totul în locul acestora, substituindu-se activității lor, copiii devenind, astfel, extrem de dependenți. Lipsa de energie vitală, deși oamenii nu sunt conștienți de asta, îi fac să se lamenteze din orice. Sunt copii care se plâng mereu din orice lucru, părând niște mici suferinzi și sunt socotiți ființe cu sentimente delicate și foarte sensibili. Sunt mereu plictisiți fără să știe de ce și apelează la alții, la adulți, deoarece singuri nu pot fugi de plictiseala care îi apasă. Întrucât vitalitatea lor depinde de alții, se atașează mereu de cineva. Cer ca adultul să-i ajute, să se joace cu ei, să le spună povești, să le cânte, să nu-i lase singuri. În compania acestor copii, adultul devine sclav: o reciprocitate obscură îi trage în jos pe amândoi; dar aparența face să se creadă că se înțeleg și se iubesc. Sunt acei copii care întreabă încontinuu de ce, fără încetare, ca dintr-o foame de cunoaștere: dar, observând bine, ne dăm seama că nu ascultă răspunsurile ci continuă să întrebe. Ceea ce pare a fi o curiozitate de cunoaștere este, în realitate, un mijloc de a ține captivă persoana de care au nevoie pentru a se sprijini. Aceștia cedează în mod voluntar activitățile care implică mișcare și se supun oricărei comenzi inhibitorii care vine de la adult; căruia îi este foarte ușor să substituie propria voință celei a copilului, care cedează docil. În felul acesta, ia naștere marele

pericol, cel al căderii în inerție: acea inerție care se cheamă lene sau trândăvie.

O asemenea stare de lucruri, pe care adultul o primește favorabil, fiindcă nu-i împiedică propria sa activitate, este, în realitate, limita extremă la care poate ajunge deviația.

Ce e trândăvia? E o depresie a organismului spiritual. Seamănă cu o scădere a puterilor fizice la cineva care are o boală gravă: care, în planul psihic, e o scădere a energiilor vitale și creative. Religia creștină consideră trândăvia unul dintre păcatele de moarte, adică un pericol de moarte pentru suflet.

Adultul a împins înapoi sufletul copilului, i s-a substituit, i-a transmis sugestiile sale, l-a ajutat în mod inutil și l-a transformat: și n-a băgat de seamă.

XXXVI - POSESIVITATEA

Atât în copiii foarte mici cât și în cei normalizați există acel impuls de a-și dezvolta capacitățile de acțiune. Atracția pe care ei o simt față de mediu nu e indiferentă; e o dragoste arzătoare, un factor vital, ce poate fi comparat cu foamea. Cel flămând e împins de o putere lăuntrică să caute mâncare. El nu raționează după regulile logice: nu-și zice: «N-am mâncat de mult timp; fără să mănânci nu poți avea putere și nu poți trăi;

prin urmare, trebuie să caut ceva de mâncare!». Nu, foamea este o suferință ce ne împinge în mod irezistibil spre alimente. Iar copilul are acest tip de foame care îl împinge spre mediu, în căutarea elementelor în stare să-i nutrească spiritul, și se nutrește prin activitate.

«Iubim laptele spiritual, ca niște copii nou-născuți». Acest impuls, această dragoste față de mediu este caracteristica omului. Afirmația cum că copilul simte o pasiune față de mediu nu e exactă, deoarece pasiunea indică ceva impulsiv și tranzitoriu, exprimă un impuls către «un episod de viață».

În schimb, impulsul care îl împinge pe copil la o activitate neîntreruptă, la un foc continuu, e comparabil cu arderea elementelor din corp în contact cu oxigenul, prin care se menține temperatura plăcută și naturală a corpurilor vii. Copilul activ are expresia unei creaturi care trăiește într-un mediu potrivit, adică în acel mediu în afara căruia n-ar putea să se autorealizeze. Fără acest mediu potrivit pentru viață psihică, totul, în copil, slăbește; totul deviază, copilul se închide; devine acea ființă de neînțeles, enigmatică, ființa goală, incapabilă, capricioasă, plictisită, în afara societății. Ei, bine, dacă unui copil îi e imposibil să găsească acele motive de activitate destinate dezvoltării sale, atunci el vede doar «*lucrurile*» și va dori să *le posede.* Să le apuce, să le posede: iată un lucru facil; un lucru pentru care lumina intelectuală și dragostea devin inutile. Energia o ia pe altă cale. «îl vreau» zice copilul, văzând un ceas de aur pe care nu știe să citească orele; «Nu, îl vreau eu! » zice

alt copil, gata să-l strice și, prin asta, să-l facă inutilizabil, numai să-l posede. Și așa încep rivalitățile dintre persoane și lupta care duce la distrugerea lucrurilor.

Aproape toate deviațiile morale sunt consecințe ale acestui prim pas prin care se decide între dragoste și posesie: decizie care poate duce omul pe două căi opuse, împingându-l înainte cu toată forța vieții. Partea activă a copilului se proiectează în afară precum tentaculele unei caracatițe, apucând și distrugând obiectele de care se agață cu toată pasiunea. Sentimentul proprietății îl face să se atașeze cu vehemență de lucruri și să le apere așa cum și-ar apăra propria lui persoană.

Copiii mai puternici și mai activi își apără obiectele chiar prin luptă cu ceilalți copii care ar vrea să le ia; se ceartă între ei tot timpul, deoarece toți ar vrea să aibă același lucru și deoarece fiecare dorește lucrul celuilalt, iată originea reacțiilor care sunt orice altceva decât amabilitate, sunt explozii de sentimente dușmănoase, primele începuturi ale unui război dintr-un *nimic.* În realitate, nu e dintr-un nimic, ci dintr-o cauză gravă: o abatere, o deplasare de la ceea ce ar trebui să fie: e rezultatul unei energii deviate. Prin urmare, cauza posesivității nu e obiectul, ci un rău interior.

Cum se știe, s-a încercat să li se dea copiilor un fel de educație morală, prin îndemnuri, astfel încât copilul să nu se atașeze de lucruri externe: iar baza acestui învățământ o constituie respectul față de proprietatea altuia. Însă, când un copil a ajuns la acel punct, el deja

a trecut puntea ce desparte omul de măreția vieții sale interioare și, tocmai aceasta îl face să-și concentreze dorința asupra lucrurilor exterioare. Microbul s-a infiltrat în sufletul copilului atât de bine, încât e considerat a fi o caracteristică proprie naturii umane.

Chiar și copiii ascultători își revarsă interesul către lucruri externe, materiale, lipsite de valoare. Însă, acești copii au un mod diferit de a «poseda», mai pașnic, care, în general, nu implică o luptă, o competiție. Aceștia tind, înainte de toate, să strângă și să ascundă obiectele, ceea ce face să fie considerați drept colecționari. Însă, activitatea colecționarului e ceva cu totul diferit, ea e o clasificare a obiectelor pe baza unor cunoștințe. Aici, în schimb, e vorba de copii care adună obiecte dintre cele mai diverse fără nici o legătură între ele și care nu prezintă nicio atracție. În patologie se cunoaște un tip de colecționar haotic și ilogic, care e un maniac, adică e determinat de o anomalie psihică: iar această anomalie nu se întâlnește doar la oameni bolnavi mental, ci și la copii delicvenți, ale căror buzunare sunt, adesea, pline de obiecte inutile și disparate. Mania de a colecționa a unor copii slabi de caracter, ascultători, e aproape de aceeași natură, însă e privită drept un fapt cu totul normal. Dacă cineva încearcă să le ia obiectele astfel acumulate, acești copii se așează într-o stare defensivă și le apără cum pot.

E interesantă interpretarea pe care psihologul Adler a dat-o acestor manifestări. El le-a comparat cu avariția, acel fenomen întâlnit la omul adult, sentiment pe care îl

putem descoperi, în germene, în copilărie. Acel fenomen, prin care omul se atașează de lucruri și nu vrea să renunțe la ele, deși nu-i servesc la nimic: flori de mormânt, scoase în afară de un dezechilibru fundamental. Părinților le place văzând că progeniturile lor știu să-și apere proprietatea: ei văd în asta natura omenească și legătura lor cu viața socială. De asemenea, copiii care acumulează și păstrează, constituie tipologii umane acceptate de societate.

XXXVII - PUTEREA

O altă deviație caracteristică, asociată cu posesivitatea, este dorința de putere. Există o putere, instinctul de a stăpâni mediul încojurător, care constă în a prelua în sine lumea externă, prin intermediul dragostei față de mediu. Există, însă, o deviație atunci când puterea, în loc să fie rodul unor cuceriri prin care se edifică personalitatea umană, se reduce la însușirea lucrurilor pentru profit propriu.

Acum, copilul deviat se află în fața adultului care, pentru el, e ființa puternică prin excelență, ființa care dispune de toate lucrurile. El înțelege că puterea lui ar fi mai mare, dacă ar putea acționa prin intermediul adultului. Astfel, copilul începe o acțiune de exploatare spre a obține de la adult lucruri pe care singur nu le-ar putea avea. Iar acest proces e perfect de înțeles; și, încet-încet, se manifestă la toți copiii, încât e considerat a fi un fenomen foarte obișnuit și foarte dificil de corectat: e

clasicul capriciu al copilului: e atât de logic și de natural ca o persoană slabă, neputincioasă și captivă, descoperind acest fenomen spectaculos, acela că poate convinge o ființă puternică și liberă, aflată mereu alături, să-i procure avantaje, să caute să le obțină. Copilul începe să vrea din ce în ce mai mult, dincolo de limitele pe care adultul le socotește îndreptățite din punct de vedere logic. De fapt, dorințele lui nu au margini; copilul fantazează, iar adultul este, pentru el, atotputernicul ce ar putea împlini dorințele visurilor sale cele mai absurde. Un asemenea sentiment își găsește realizarea în poveștile cu zâne, care sunt, se poate spune, romanul sufletului copilului. În aceste povești, copiii își simt îndeplinite, într-o formă plăcută, dorințele lor neclare. În povești se pot obține lucruri ce depășesc, într-un mod fantastic, puterile omenești. Cine recurge la zâne poate obține favoruri, bogății care depășesc orice închipuire omenească. Există zâne bune și zâne rele, frumoase și urâte, pot apărea sub chipul unor persoane sărace sau al unora bogate: care trăiesc în mijlocul pădurii sau în palate fermecate. Totul pare a fi o proiecție idealizată a copilului care trăiește printre adulți: există zâne bătrâne ca bunicile, și tinere și frumoase ca mama; există zâne îmbrăcate în zdrențe, și zâne îmbrăcate în veșmânt de aur, așa cum există mame sărace și mame bogate, cu haine strălucitoare, și toate îl răsfață pe copil.

Adultul, jalnic sau orgolios, care urmează dorința copilului, e, totdeauna, o ființă puternică; așa își începe

copilul, de astă dată în realitatea vieții, acea acțiune de exploatare ce se sfârșește într-o luptă, plăcută la început, deoarece adultul cedează și se lasă învins, din dorința de a-și vedea copilul fericit; da, adultul nu-și va lăsa copilul să se spele singur pe mâini, dar îi va satisface, cu siguranță, mania posesivității. Deoarece copilul, după o primă victorie, o va căuta pe a doua; și cu cât adultul cedează, cu atât el va cere mai mult; apoi, iluziei pe care și-a făcut-o adultul de a-și vedea propriul copil fericit, îi urmează necazurile. Deoarece lumea materială are limite severe, pe când imaginația hoinărește prin infinit, sosește momentul înfruntării, al luptei violente. Capriciul copilului devine pedeapsa adultului. În fapt, adultul recunoaște imediat că el e vinovatul: «Mi-am stricat copilul».

Copilul ascultător își are, de asemenea, felul său de a învinge: prin drăgălășenii, prin lacrimi și rugăminți, prin tristețea sa și prin farmecul grației sale: cărora adultul le cedează, până când ajunge să nu-i mai poată da, și atunci apare acea stare de nefericire care scoate la lumină tot felul de deviații de la starea normală. Adultul stă și se gândește: își dă seama că l-a tratat pe copil într-un mod care a dus la dezvoltarea unor vicii și caută cum să se întoarcă înapoi pentru a drege răul.

Se știe, însă, că nimic nu poate corecta capriciul copilului. Niciun sfat; nicio rugăminte; nicio pedeapsă nu va avea vreo eficiență: e ca și cum am ține un discurs unui om care are febră și delirează spre al convinge că e

mai bine să fie sănătos, amenințându-l cu bățul ca să-i scadă temperatura.

Nu, adultul nu și-a stricat copilul atunci când a i-a cedat: ci când l-a împiedicat să trăiască și l-a condus către devierea de la dezvoltarea sa normală.

XXXVIII - COMPLEXUL DE INFERIORITATE

Adultul manifestă, în mod inconștient, «un dispreț» față de copil: deoarece crede că propriul său copil e frumos și perfect și își pune în el propriile ambiții și speranțe privind viitorul; e un impuls obscur, care îl face să acționeze conform unei alte dispoziții tenebroase, care nu e numai convingerea că «mintea copilului e goală» și trebuie umplută cu cunoștințe, sau că «firea copilului e rea» și, de aceea, trebuie îndreptat. Acesta este «disprețul față de copil». Adultul consideră că acel copil neputincios care stă în fața lui, e copilul său: și că poate face orice cu el: are chiar dreptul de a-și arăta unele sentimente inferioare de care i- ar fi rușine dacă le-ar arăta în fața societății. Printre aceste sentimente ascunse se află avariția și tendința spre tiranie și absolutism; în chipul acesta, între pereții casei, sub masca autorității părintești, se produce o continuă și lentă demolare a eu-lui infantil. Când, de exemplu, adultul vede copilul punând mâna pe un pahar, se gândește și se teme că paharul s-ar putea sparge: în acel moment, avariția îl face să vadă într-un pahar o adevărată comoară și, ca să-l apere, oprește copilul să-l miște din loc. Poate că

acel adult e un om foarte bogat care vrea să-și înzecească bogăția pentru a o lăsa moștenire fiului său: dar, în acel moment, are sentimentul că paharul are o valoare enormă și încearcă să-l salveze. Pe de altă parte, se gândește: «De ce vrea copilul ăsta să pună paharul altfel, dacă eu l-am pus așa? Va să zică, eu n-am nicio autoritate?» Și, cu toate acestea, în sinea lui, adultul ar fi în stare să săvârșească orice act de abnegație pentru copilul său: visează să-l vadă, într-o zi, învingător: l-ar vrea un om celebru și puternic: dar, în acele clipe, țâșnește în el tendința tiranică de autoritate care se disipează într-un simplu act de apărare a unui obiect fără valoare. Dacă mișcarea aceasta ar fi fost făcută de un servitor, tatăl ar fi zâmbi, iar dacă un invitat ar fi spart un pahar, tatăl s-ar fi grăbit să-l încredințeze că nu-i nimic, că paharul n-are nicio valoare.

Copilul însă, trebuie să perceapă la fiecare pas, spre continua sa disperare, că este singurul individ periculos pentru obiectele din jur și, prin urmare, singurul care e incapabil să le ia în mână, că e o ființă inferioară, că valorează mai puțin decât lucrurile.

Există un alt complex de factori pe care trebuie să-i luăm în considerare atunci când ne referim la construcția interioară a copilului. El are nevoie nu numai să atingă lucrurile și să lucreze cu ele, ci și să urmeze o succesiune determinată a acțiunilor, a actelor de mișcare: acest lucru are o mare influență asupra construirii interioare a personalității. Adultul nu mai e conștient de succesiunea acțiunilor obișnuite din viața

cotidiană, fiindcă ele constituie, deja, un fapt legat de propria sa existență, sunt un mod de viață. Când un adult se trezește dimineața, știe că trebuie să facă cutare sau cutare lucru și le face ca și când ar fi cele mai simple lucruri din lume. Succesiunea actelor de mișcare e aproape un automatism, nu le mai conștientizăm, așa cum respirăm fără să ne gândim la asta și așa cum inima bate fără să ne dăm seama. Copilul, dimpotrivă, are nevoie să-și construiască aceste fundamente. Dar el nu mai are posibilitatea de a-și planifica acțiunile următoare; de ex. stă și se joacă, vine adultul care se gândește că e ora de plimbare, îl îmbracă și-l ia la plimbare: sau, în timp ce e ocupat să execute o mică treabă, de exemplu, să umple o găleată cu nisip, și vine o prietenă a mamei, iar mama merge și ia copilul, întrerupându-l din lucrul său, pentru a-l arăta prietenei. În mediul copilului intervine permanent această ființă puternică, care dispune de viața lui fără să-l consulte, fără să-l ia în considerație, care demonstrează că activitățile copilului n-au nicio valoare, în timp ce, chiar în prezența copilului, adultul nu întrerupe un alt adult, chiar dacă ar fi un servitor, fără să zică: «Vă rog», sau «Dacă puteți». Prin urmare, copilul simte că e diferit de ceilalți, că o stare de inferioritate specifică îl așează mai prejos de ceilalți.

Însă, așa cum am zis, succesiunea acțiunilor, a actelor de mișcare, care să corespundă designului interior prestabilit, este extrem de importantă. Va veni o zi când adultul îi va explica copilului că fiecare e

răspunzător de faptele sale: dar această responsabilitate are ca prim fundament un design complet relațiilor dintre acțiuni și dintre înțelesurile lor. Însă, copilul simte doar că toate acțiunile sunt lipsite de semnificație. Adultul, părintele care se plânge că nu reușește să trezească în fiul său acest sentiment de responsabilitate și de autocontrol, e cel care a sfărâmat, clipă de clipă, continuitatea acțiunilor copilului și sentimentul propriei demnități. Copilul cară cu sine o convingere obscură de inferioritate și neputință. Pentru a- ți asuma o responsabilitate oarecare, trebuie ai convingerea că ești stăpân pe acțiunile tale și să ai încredere în tine însuți.

Cea mai profundă descurajare e cea care vine din convingerea «neputinței». Să presupunem că un copil paralizat și unul sănătos ar trebui să se așeze la linia de start: cel paralizat n-ar consimți să alerge; sau dacă, într-o luptă de box, un uriaș bine antrenat s-ar afla în fața unui omuleț nepriceput, aceștia n-ar consimți să se bată. Posibilitatea de a face efortul se stinge înainte de a fi pusă la lucru și dă sentimentul incapacității înainte de a încerca. Ei, bine, adultul stinge, în permanență simțul efortului din copil și îl convinge că e incapabil. Adultul nu se mulțumește numai să împiedice copilul să facă ceva, ci îi și spune: «Tu *nu poți* face asta, degeaba încerci», sau, dacă nu vorbim de persoane rafinate, va zice: «Prostule! De ce vrei să faci asta? Nu vezi că ești incapabil»? Un astfel de tratament are urmări nu numai asupra muncii și a continuității acțiunilor copilului, ci și asupra personalității sale.

Acest procedeu înrădăcinează în sufletul copilului convingerea că nu doar acțiunile sale sunt lipsite de vreo valoare, ci și că însăși personalitatea sa e stupidă și neputincioasă. Așa se nasc descurajarea și lipsa de încredere în sine. Deoarece, atunci când cineva mai puternic decât noi ne împiedică să facem lucrul pe care noi înșine ni l-am propus, ne gândim că ar putea veni cineva mai slab decât noi, în fața căruia să începem din nou. Dar, dacă adultul convinge copilul că imposibilitatea stă în el, atunci mintea lui se încețoșează și se naște în el o timiditate, un fel de frică, și o apatie care devin, apoi, caracteristici constitutive și, împreună, toate acestea construiesc un «obstacol interior» pe care psihanaliza îl numește «complex de inferioritate». E un obstacol care poate rămâne pentru totdeauna, un sentiment umilitor care te face să te simți incapabil și inferior celorlalți: e ceea ce ne împiedică să participăm la provocările societății, prezente în orice moment al vieții.

Acestui complex îi aparțin timiditatea, incertitudinea, nehotărârea, retragerea imediată din fața greutăților și a criticilor, exteriorizarea disperării prin izbucnirea în lacrimi care însoțesc aceste situații dureroase.

Ei, bine, «natura normală» a copilului ne arată că, încrederea în sine, siguranța propriilor acțiuni, constituie una din cele mai minunate caracteristici ale acestuia.

Când micuțul din San Lorenzo le spune vizitatorilor, dezamăgiți că au venit într-o zi de vacanță, că ei, copiii,

pot să intre în sală și să se apuce de lucru chiar dacă învățătoarea este absentă, el demonstrează un caracter energic, perfect echilibrat, care nu doar presupune că e în stare să facă ce a zis, ci își cunoaște bine forțele și e stăpân pe ele.

Copilul știe ceea ce face și stăpânește succesiunea acțiunilor necesare pentru a face acel lucru, pe care reușește să-l realizeze simplu, fără a avea sentimentul că face ceva excepțional.

Copilul care compunea cuvinte cu ajutorul alfabetului mobil nu s-a deranjat deloc atunci când regina s-a oprit în fața lui și i-a cerut să scrie: «Viva l'Italia», ci, mai întâi, s-a apucat să pună la loc literele alfabetului cu care lucrase până atunci, cu aceeași seninătate cu care ar fi lucrat dacă ar fi fost singur: în timp ce ne-am fi așteptat ca el, în onoarea reginei, să-și întrerupă imediat munca și să execute ceea ce i se ceruse. Însă el nu se putea abate de la activitatea sa obișnuită: înainte de a compune alte cuvinte cu aceleași litere trebuia să pună în ordine literele pe care le folosise. Apoi, după ce au fost puse toate în ordine, micuțul a compus cuvintele «Viva l'Italia».

Iată un stăpân al propriilor emoții și al propriilor acțiuni, un omuleț de patru ani care știe să se orienteze cu o perfectă siguranță printre întâmplările care se desfășoară în mediul său.

XXXIX - FRICA

Frica este o altă deviație pe care o socotim ca fiind o caracteristică naturală a copilului. Când se zice copil fricos, se înțelege acea frică în legătură cu o tulburare profundă, aproape independentă de condițiile mediului și care, ca și timiditatea, face parte din caracterul său. Există copii ascultători care, s-ar putea spune, sunt învăluiți de o aură de anxietate, de frică. Alții, puternici și activi care, deși, de obicei, curajoși în fața pericolului, pot avea o frică inexplicabilă, ilogică și de neînvins. Aceste atitudini pot fi explicate ca fiind urmări ale unor impresii puternice avute în trecut: frica de a traversa strada, frica de șoarecii de sub pat, frica de a se apropia de o găină, sunt stări asemănătoare cu fobiile, pe care psihiatria le studiază la adult. Toate aceste forme de frică se întâlnesc, în special, la copiii ce «depind de adult», iar adultul profită de starea nebuloasă a conștiinței copilului pentru a-i imprima, în mod artificial, frica de entități vagi care acționează în întuneric, pentru a-i face ascultători: aceasta e una din cele mai nefaste forme de apărare ale adultului împotriva copilului, întrucât agravează teama naturală pe care o inspiră noaptea, prin adăugarea de imagini înspăimântătoare.

Tot ceea ce pune copilul în legătură cu realitatea și îi permite experimentarea cu obiectele din mediu, ajutând inteligența concretă, îndepărtează starea tulburătoare a fricii. Unul din rezultatele cele mai evidente la care am ajuns în școlile noastre normalizatoare, este dispariția

fricii subconștiente sau, în alte cazuri, neapariția acesteia.

O familie spaniolă avea trei fete deja mari, tinerele, și o copilă care frecventa școala noastră. Noaptea, când se întâmpla să fie furtună, numai ei nu-i era frică și își conducea surorile mai mari prin casă, când acestea se refugiau în camera părinților. Prezența micuței lipsită de frică era un adevărat sprijin pentru surorile mai mari. De aceea, câteodată, noaptea, când cele mari se înspăimântau de întuneric, se alipeau de ea spre a-și învinge dureroasele impresii.

«Starea de frică» e diferită de frica legată de instinctul normal de conservare în fața unui pericol. Ei, bine această formă de frică normală e mai puțin frecventă la copii decât la adulți, și asta nu se datorează doar faptului că au mai puțină experiență în ceea ce privește pericolele exterioare. Se pare că la copil prevalează caracteristica de a înfrunta pericolul și că această caracteristică e mai dezvoltată la el decât la adult. În fapt, copiii se expun în mod repetat primejdiilor, așa cum fac cei de la oraș care se agață de vehicule și cei de la țară care se cațără prin arbori înalți sau se coboară în văgăuni; ei se aruncă cu îndrăzneală în mare și în râuri și învață să înoate pe cont propriu, riscând: sunt nenumărate cazuri de eroism al copiilor care-și salvează sau încearcă să-și salveze colegii de joacă. Vreau să citez cazul unui incendiu de la un ospiciu din California în care se aflau copii orbi: printre victime s-au găsit și corpuri ale unor copii văzători, care,

deși locuiau în altă parte a clădirii, alergaseră, în momentul pericolului să-i salveze pe cei orbi. În asociațiile de copii, de tipul Boy Scouts, se pot găsi, în fiecare zi, exemple de eroism copilăresc.

Ne-am putea întreba dacă normalizarea dezvoltă sau nu această tendință eroică atât de des întâlnită la copii. Noi n-am avut niciodată episoade de eroism în experiențele noastre asupra normalizării; cu excepția exprimării unor dorințe nobile, dar departe de o adevărată acțiune eroică. Însă, comportamentul real și obișnuit al copiilor noștri dovedește o «prudență» ce le permite să evite pericolele și, prin aceasta, să le depășească. Pericole precum acelea de a putea utiliza cuțitele la masă și în bucătărie, de a lucra cu chibrituri sau alte obiecte pentru iluminat, de a aprinde focul, de a rămâne nesupravegheați lângă un bazin de apă, sau de a traversa strada. Pe scurt, copiii noștri sunt capabili să-și controleze acțiunile și teama și pot duce o viață senină și superioară.

Prin urmare, normalizarea nu înseamnă a-i face să se arunce în primejdie, ci a le dezvolta o prudență care le permite să lucreze printre pericole, cunoscându-le și stăpânindu-le.

XL - MINCIUNA

Deviațiile psihice, deși pot avea înfățișări infinite, asemănătoare cu niște ramuri vizibile ale unei plante luxuriante, depind, totdeauna, de aceleași rădăcini profunde: în acestea se găsește secretul unic al normalizării. În psihologia comună, ca și în educația curentă, aceste ramificații individuale sunt considerate ca defecte individuale care trebuie studiate și tratate separat, ca și cum ar fi independente unul de altul.

Minciuna este una din cele mai importante dintre ele. Minciuna e o adevărată haină sub care se ascunde sufletul și, dacă am compara cu lada de zestre, am spune: câte haine, atâtea minciuni, fiecare cu importanța și semnificația sa. Există minciuni normale și minciuni patologice. Vechea psihiatrie s-a ocupat pe larg cu minciunile de nestăpânit, legate de isterie, care acoperă tot sufletul, în care limbajul devine o adevărată țesătură de minciuni. Psihiatrii au atras atenția asupra minciunii copiilor în fața tribunalelor pentru minori și, în general, asupra minciunii inconștiente când sunt chemați să depună mărturie: a făcut o mare impresie când s-a constatat că «sufletul nevinovat al copilului», aproape sinonim cu adevărul (adevărul vorbește cu gura inocenței), poate spune lucruri neadevărate cu un accent atât de sincer. Atenția psihologilor criminaliști a fost atrasă de aceste fapte surprinzătoare și au ajuns la concluzia că acei copii erau, într-adevărat sinceri, iar minciuna se datora unei forme de confuzie mentală, agravată de momentul de emoție.

Această substituire a adevărului cu falsul, fie ca stare permanentă, fie ca fenomen episodic, este, cu siguranță, foarte îndepărtată de minciuna copilului prin care acesta caută să se apere conștient. Însă, există chiar și la copiii normali precum și în viața obișnuită, minciuni care n-au nicio legătură cu apărarea. Minciuna poate fi o adevărată invenție, nevoia de a spune lucruri fantastice, care produc plăcere prin faptul că pot fi crezute de către ceilalți, nu pentru a câștiga ceva, nici pentru vreun interes personal. E o adevărată formă artistică, ca aceea întruchipată pe scenă de către un actor. Voi da un exemplu.

Într-o zi, niște copii mi-au povestit că mama lor, având un musafir la masa de prânz, a pregătit singură niște sucuri vegetale bogate în vitamine, cu intenția de a face propagandă naturistă și că a reușit să facă o băutură naturală atât de fină încât acel domn s-a hotărât să o folosească și el și să-i facă propagandă. Povestea era atât de amănunțită și de interesantă, încât am rugat-o pe mama copiilor să aibă bunătatea să-mi spună și mie cum se prepară sucul cu vitamine. Doamna însă, îmi răspunse că nu s-a gândit niciodată să pregătească asemenea sucuri, Iată un exemplu de pură creație a imaginației copilului, tradusă în minciună oficială, fără alt scop decât acela de a da viață unui roman.

Aceste minciuni sunt opuse altora, cele spuse din lene, pentru a nu mai trebui să te gândești la ce e adevărat: «de-aia!».

Alteori, minciuna e un rezultat al unui raționament viclean. Am avut ocazia să cunosc un copil de cinci ani, pe care mama sa l-a lăsat pentru un timp într-un colegiu. Guvernanta, căreia i s-a încredințat grupul din care făcea parte acest copil, era pătrunsă de misiunea sa și avea o deosebită admirație față de acest copilaș, După câtva timp, copilul se plânse mamei sale împotriva guvernantei, descriind-o ca peste măsură de severă. Mama se adresă directoarei pentru informații și i se demonstră că guvernanta avea o mare dragoste pentru el și că îl copleșea cu îngrijirile cele mai afectuoase. Atunci mama îl certă pe copil și îi ceru să-i spună de ce a mințit. «N-am putut să spun că persoana rea e directoarea». Nu părea că-i lipsise curajul de a o acuza pe directoare, ci, mai degrabă, fusese dominat de convențiile sociale. Se pot spune foarte multe despre formele de adaptare la mediu prin viclenia de care sunt capabili copiii.

În schimb, minciunile trântite în grabă, ca într-un reflex de apărare, fără un conținut inteligent elaborat, sunt proprii copiilor slabi, ascultători. Sunt minciuni nevinovate, dezorganizate, improvizate și, deci, foarte străvezii, împotriva cărora luptă educatorii, uitând că acestea sunt acea expresie ingenuă și clară a reacției de apărare a copilului în fața atacurilor adultului.

Minciuna este unul din acele fenomene aflate în relație cu inteligența, care, în copilărie, se află încă în formare și care se organizează odată cu creșterea în vârstă ajungând să constituie o parte foarte importantă

a societății, fiind indispensabilă, decentă și estetică, așa cum sunt hainele pentru corp. În școlile noastre normalizatoare, sufletul copilului abandonează deformările produse de convenții și se arată natural și sincer. Cu toate acestea, minciuna nu e printre acele deviații care dispar ca prin farmec. E nevoie de o reconstrucție, ceva mai mult decât convertirea: iar claritatea ideilor, uniunea cu realitatea, libertatea spiritului și interesul activ față de lucruri elevate, formează acel mediu apt de a reconstrui un suflet sincer.

Dar, dacă se analizează viața socială, o găsim scufundată într- o atmosferă de minciună, de care n-o poți vindeca fără a deranja societatea. De fapt, mulți din copiii noștri, trecând în școlile secundare obișnuite, au fost judecați ca obraznici și nesubordonați, numai fiindcă erau mult mai sinceri decât ceilalți și nu-și dezvoltaseră anumite metode de adaptare. Profesorii nu au observat acest fapt: deja disciplina și raporturile sociale erau organizate pe bază de minciună, iar sinceritatea, necunoscută lor, părea că deranjează acea construcție morală bazată pe minciună stabilită ca fundament al educației.

Una din cele mai strălucite contribuții ale psihanalizei la istoria sufletului omenesc este interpretarea denaturărilor ca adaptări ale subconștientului. Ficțiunile adultului și nu minciunile copilului, reprezintă groaznica haină în care e îmbrăcată viața, asemenea blănii sau penajului animalelor; adică un veșmânt care acoperă, înfrumusețează și apără

mașinăria vie ascunsă dedesubt. Camuflajul e minciuna sentimentului, minciuna pe care omul o construiește în sinea sa, pentru a putea trăi, mai bine zis, supraviețui într-o lume cu care, sentimentele sale adevărate și naturale, ar fi în conflict. Și, deoarece nu e posibil să trăiești permanent într-o stare de conflict, sufletul se adaptează.

O ipocrizie specială este aceea folosită de adult împotriva copilului. Adultul jertfește nevoile copilului pentru nevoile sale; însă nu recunoaște, ca și cum recunoașterea ar fi un lucru intolerabil. El se autoconvinge că exercită un drept natural și că acționează pentru un bine viitor al copilului. Când micuțul se apără, sufletul adultului nu se îndreaptă spre starea adevărată a lucrurilor, ci consideră tot ce face copilul pentru salvarea propriei vieți, drept lipsă de ascultare și înclinații rele. Încetul cu încetul, acest glas al adevărului sau al dreptății slăbește, se stinge și e înlocuit cu beteala strălucitoare, puternică, statornică, a datoriei, a dreptului, a autorității, a prudenței, etc.

«Inima se solidifică, se face de gheață și strălucește ca un obiect transparent. Tot ce se izbește de ea se sfărâmă» . «Inima mi-a devenit de piatră, și mâna îmi zace rănită...» Imaginea grandioasă pe care o zugrăvește Dante în prăpastia Infernului, acolo unde s-a retras ura, e dată de două stări diferite ale sufletului ce se pot asemăna cu starea lichidă și solidă a apei. Da, convenționalismul care servește drept ecran e minciuna spiritului care îl ajută pe om să se adapteze la deviațiile

organizate ale societății, care împietrește încetul cu încetul sub forma urii, ceea ce fusese dragoste. Aceasta e groaznica minciună ce stă ascunsă în cele mai întunecoase ascunzișuri ale subconștientului.

XLI - REPERCUSIUNI ASUPRA VIEȚII FIZICE

Parcă dintr-un fel de coeziune, în urma deviațiilor psihice se înșiră multe tipuri de manifestări: între acestea unele par de altă natură, deoarece se reflectă asupra funcțiilor corpului. E un capitol în medicină, bine studiat astăzi, în care se spune că multe din tulburările fizice au o cauză psihică. Chiar și unele defecte sigure care par a fi, prin excelență, fizice, își au originea îndepărtată în câmpul psihic. Unele din acestea se referă, în mod particular, la copii, e vorba de tulburări de nutriție. Copiii puternici, activi, mănâncă cu lăcomie și sunt greu de tratat atât prin educație cât și prin igienă. Acești copii mănâncă mai mult decât au nevoie, nu se pot abține, sunt totdeauna numiți, cu bunăvoință, «pofticioși», în timp ce tulburările digestive și stările toxice îi trimit în fața medicului.

Încă din antichitate, nesațul, acea tendință de neoprit a corpului de prelua alimente dincolo de strictul necesar, a fost recunoscut ca fiind un viciu de ordin moral, inutil și cu efecte negative. În această tendință pare a se manifesta o degenerare a unei sensibilități normale față de alimente, sensibilitate care, pe de o parte, trebuie să împingă omul în căutarea hranei, iar,

pe de altă parte, trebuie să-l limiteze la strictul necesar, cum se întâmplă la animale, a căror sănătate e încredințată instinctului-ghid de conservare. De fapt, procesul de auto-conservare la individ are două laturi: cea referitoare la mediu care constă în evitarea pericolelor și cea proprie individului, care se referă la hrănire. La animale prevalează instinctul-ghid care dirijează nu doar hrănirea, ci și determinarea cantității necesare de hrană. Acest lucru reprezintă una dintre cele mai distincte caracteristici ale tuturor speciilor de animale. Fie că mănâncă mult sau puțin, fiecare specie păstrează măsura pe care le-a dat-o natura sub formă de instinct.

Singur omul prezintă «viciul lăcomiei» care, nu numai că-l face să acumuleze o cantitate excesivă de alimente, dar îi și dezvoltă tendința de absorbire a unor substanțe care sunt toxice. Se poate spune, prin urmare, că, la apariția deviațiilor psihice, se pierde sensibilitatea protectoare care-l ghidează către sănătate. Dovada o avem la copilul deviat, la care dezechilibrele alimentare încep subit. Mâncărurile îl invită prin aspectul lor și sunt întâmpinate doar de simțul extern al gustului, în timp ce simțul de conservare, fenomenul intern vital, a slăbit sau a dispărut cu totul. A fost una din demonstrațiile cele mai impresionante din școlile noastre normalizatoare: aceea că, odată reveniți din deviațiile lor psihice la starea de normalitate, copiii au pierdut insațietatea și au încetat să mai fie lacomi. Ceea ce îi interesa era să execute exact gesturile și să

mănânce corect. Această recuperare a sensibilității vitale a fost privită, la început, cu o anumită neîncredere, se vorbea de convertirea copilului. A trebuit să descriem amănunțit fiecare scenă, pentru a ne convinge de realitatea acestui fenomen. Copiii, ajunși la ora potrivită pentru masă în fața unei mese încărcate, își ocupau timpul cu așezatul șervețelelor, cu studiatul tacâmurilor spre a-și aminti modul corect de a le ține și de a le folosi, sau ajutau un camarad mai mic, iar câteodată, erau atât de minuțioși în aceste preocupări, că se răcea mâncarea. Alții erau triști, pentru că speraseră să servească la masă și, în schimb, au văzut că li s-a trasat cea mai ușoară dintre sarcini: aceea de a mânca.

O dovadă inversă a corespondenței dintre fenomenele psihice și alimentație, e dată de un fapt contrar. Copiii supuși, retrași, au o repugnanță neobișnuită față de mâncare, adesea de neînvins. Mulți refuzau să se atingă de mâncare, uneori într-un mod atât de impresionant încât, în familie sau în instituțiile de educație, se iscau dificultăți reale. Cel mai impresionant lucru era că se întâmpla în instituții în care se găseau copiii săraci și slabi care, în mod logic, ar fi trebuit să folosească fiecare ocazie care li se oferea pentru a se hrăni abundent. Stări asemănătoare pot, de multe ori, să producă o adevărată descompunere fizică a copilului, care nu răspunde niciunui tratament. Refuzul de a mânca nu trebuie să se confunde cu dispepsia.

Adică cu stările anormale proprii organelor digestive, care produc lipsa poftei de mâncare. Aici copilul nu vrea

să mănânce dintr-o cauză psihică. În unele cazuri, dintr-un impuls de apărare; când cineva vrea să-i bage mâncarea în gură și îl obligă să mănânce în grabă, adică în ritmul adultului. În timp ce copiii au un ritm total diferit și specific; lucru recunoscut deja de pediatri, cei care au observat că aceștia nu mănâncă toată harna necesară la o singură masă, ci interpun pauze lungi, mestecând lent și rar.

Acest fenomen se întâlnește și la sugari care nu se desprind de sursa de hrană când s-au săturat, ci se opresc pentru a se odihni, acesta fiind ritmul lor lent și cu întreruperi. De aceea se poate recunoaște în această repugnanță, posibilitatea unei reacții de apărare, aproape a unei bariere, în fața violenței cu care copilul e constrâns să mănânce, nerespectându-i-se legile sale naturale. Sunt și cazuri în care nu se poate invoca o astfel de apărare. Copilul nu are poftă de mâncare din cauza propriei constituții; e permanent palid și niciun tratament, nici viața în aer liber, nici soarele, nici cura marină, nu pot învinge o asemenea inapetență. Dar există în preajma lui un adult care îl oprimă și îl reprimă și de care copilul este extrem de atașat. Există o singură cale de a-l vindeca: ținându-l departe de persoana care îl reprimă și ducându-l într-un mediu liber și activ din punct de vedere psihic, pentru a pierde acel atașament care îi deformează spiritul.

Relația între viața psihică și acele fenomenele fizice considerate a fi cele mai îndepărtate de psihicul pur, cum sunt cele în legătură cu alimentația, a fost

totdeauna recunoscută. Cărțile sfinte ni-l prezintă pe Esau care, din cauza viciului lăcomiei, a renunțat la dreptul întâiului născut, acționând astfel, fără minte, împotriva propriului său interes. În fapt, lăcomia la mâncare este unul din viciile care «întunecă mintea». E demnă de amintit precizia cu care sfântul Tommasso d'Aquino a arătat legătura dintre lăcomie și intelect. El susține că lăcomia tocește judecata și, ca urmare, slăbește puterea de cunoaștere a realității inteligibile. Copilul pune aceeași problemă în mod invers: tulburările psihice sunt cele care generează lăcomia.

De asemenea, și religia creștină leagă acest viciu de tulburări de ordin spiritual, punându-l între păcatele de moarte, cele care conduc la moartea spiritului, la o viață închisă datorită încălcării unora dintre legile misterioase care guvernează universul. Dintr-o altă perspectivă, modernă și științifică, psihanaliza sprijină, indirect, concepția noastră privind pierderea instinctului-ghid, adică a simțului de conservare. Aceasta însă, interpretează lucrurile în mod diferit și vorbește despre «instinctul morții». Adică, recunoaște în om o tendință naturală de a ajuta venirea inevitabilă a morții, de a o ușura, de a scurta termenul și de a o înfrunta prin sinucidere. Omul se atașează de otrăvuri precum alcoolul, opiul, cocaina, cu o tendință irezistibilă: adică se atașază de moarte, o cheamă, o trage către sine în loc să atașeze de viață și de salvare. Nu ne arată toate acestea, oare, o pierdere a sensibilității vitale lăuntrice care trebuie să controleze conservarea individului? Dacă

o asemenea tendință ar fi legată de fatalitatea morții, ar trebui să existe la toate creaturile. S-ar putea spune, mai curând, că orice deviație psihică îl duce pe om pe calea morții, făcându-l să lucreze împotriva vieții sale: această tendință apare deja, într-o formă ușoară, aproape imperceptibilă, în prima copilărie.

Bolile pot avea întotdeauna un coeficient psihic, pentru că viața fizică și viața psihică sunt strâns legate una de alta: o alimentație anormală deschide poarta tuturor bolilor și le invită să intre. Dar, câteodată, boala este o pură aparență, are cauze exclusiv psihice, fiind doar o închipuire, nu o realitate. Psihanaliza a adus o mare lumină prin ilustrarea fugii în boală. Fugile în boală nu sunt simulări, ci reprezintă simptome reale, febră și adevărate tulburări funcționale ce au, uneori, o aparență gravă. Cu toate acestea, ele sunt boli inexistente, legate în subconștient de fenomene psihice care reușesc să domine legile fiziologice. Prin boală, *eu*-l reușește să se sustragă situațiilor sau obligațiilor neplăcute; boala rezistentă la oricare tratament dispare doar eliberând *eu*-l de situația de care voia să scape. Ca și defectele morale, multe boli și stări morbide ale copiilor pot dispărea atunci când sunt puși într-un mediu liber în care desfășoară activități normalizatoare. Astăzi, mulți pediatri consideră școlile noastre adevărate Case de Sănătate și ne trimit copii cu tulburări funcționale rezistente la tratamentele obișnuite, obținându-se, astfel, rezultate și vindecări surprinzătoare.

PARTEA A TREIA

XLII - LUPTA DINTRE ADULT ȘI COPIL

Conflictul dintre adult și copil are consecințe ce se revarsă la infinit în viața umană, asemenea undelor ce se propagă departe, departe, atunci când se aruncă o piatră într-un ochi de apă liniștită. În ambele cazuri vibrațiile se transmit și se dezvoltă concentric în toate direcțiile.

În același fel, atât medicina cât și psihanaliza descoperă originile multor tulburări fizice și mentale. Psihanaliștii, în căutarea celor mai îndepărtate cauze ale tulburărilor mentale, se aventurează pe căi îndepărtate; chiar și exploratorii care căutau izvoarele Nilului au trebuit să parcurgă distanțe imense, întâlnind acele cascade fantastice, înainte de a ajunge la liniștea ancestrală a marilor lacuri. Știința, dorind să cerceteze originile slăbiciunii, ale incapacității de rezistență, printre meandrele psihicului uman, trece dincolo de cauzele imediate și, pătrunzând cât mai adânc în cauzele conștiente, ajunge la origini, întâlnind acele lacuri liniștite, respectiv corpul și sufletul copilului.

Mergând înapoi, dacă ne interesează această nouă istorie a umanității scrisă în secretul construcției

elementelor sale, putem să plecăm, astfel, de la marile lacuri ale primei copilării și să urmăm cursul dramatic al râului vieții care șerpuiește și înaintează repede printre munți și obstacole, răsucindu-se și deviind în parcursul său dificil, sărind viguros peste prăpăstiile cascadelor, liber să facă orice, cu excepția unui singur lucru: să se oprească, să înceteze a da frâu apelor tumultoase ale existenței.

Într-adevăr bolile cele mai evidente ale omului adult - bolile fizice cât și perturbațiile nervoase și mentale - sunt reflectări din copilărie, iar viața infantilă ne poate arăta primele simptome.

De asemenea, trebuie să ținem cont de o altă realitate: orice boală importantă și vizibilă este însoțită de o infinitate de boli mai mici. Cazurile de moarte datorate unei boli sunt mult mai rare decât cazurile de vindecare a aceleiași boli. Și, dacă boala reprezintă o stare de neputință, de cădere la pat, care nu poate rezista atacului, înseamnă că e însoțită de multe alte puncte slabe care nu au fost direct atacate de boală.

Condițiile anormale care predispun la boală sunt precum undele care se repercutează la infinit, precum vibrațiilor eterului. În același mod în care, examinând o picătură de apă pentru a ști dacă este sau nu curată și potabilă, se poate conchide că și restul apei din care a fost luată proba prezintă aceleași caracteristici, tot așa, când numeroase persoane mor din cauza unei boli sau își cer iertare pentru greșelile lor, trebuie să conchidem că toată umanitatea trăiește în eroare.

Ideea nu este nouă. Deja din timpul lui Moise se recunoștea că există o eroare la originea umanității, un păcat care a pervertit totul și a dus la pierzanie. Păcatul originar pare un concept ilogic și nedrept pentru că acesta consideră posibilă condamnarea crudă a unui număr infinit de nevinovați destinați să formeze umanitatea.

Noi, în același fel, vedem sub ochii noștri copii inocenți, condamnați să poarte în sine consecințele fatale ale unei dezvoltări viciate de erori de-a lungul secolelor.

Cauzele la care facem referire se bazează pe conflictul fundamental al vieții umane, încărcat de consecințe și, până acum, insuficient cercetat.

XLIII - INSTINCTUL MUNCII

înaintea acestor noi revelații asupra copilăriei, legile construirii vieții psihice au constituit un necunoscut absolut. Însă studiul asupra «perioadelor senzitive» ca determinanți în formarea omului va constitui una dintre științele de mare importanță pentru umanitate.

Dezvoltarea și creșterea prezintă fundamente succesive și relații tot mai strânse între individ și mediu, deoarece dezvoltarea personalității - sau ceea ce se numește libertatea copilului - nu poate fi alta decât independența progresivă față de adult, realizată datorită unui mediu adecvat, în care copilul poate găsi mijloace necesare dezvoltării propriilor funcții. Acest lucru este la

fel de clar și de simplu, ca atunci când spunem că înțărcarea se face prin pregătirea unei alimentații bazate pe cereale și pe suc de fructe sau folosind produse din mediu pentru a înlocui laptele matern.

Eroarea libertății copilului, în educație, constă în considerarea unei independențe ipotetice în raport cu adultul, fără pregătirea corespunzătoare a mediului. Aceasta constituie o știință educativă, care are drept corespondent în alimentația copilului, necesitatea de a stabili prescripții igienice. În același timp, bazele esențiale ale pregătirii aspectului psihic al mediului ca fundament al unei noi educații au fost schițate de copilul însuși, într-o manieră suficient de clară pentru a putea constitui o realitate practică.

Printre revelațiile făcute de copil există una esențială: fenomenul normalizării prin intermediul muncii. Miile de experiențe făcute pe copii din toate rasele lumii au permis demonstrarea fenomenului care constituie experiența cea mai sigură care a fost vreodată realizată în cadrul psihologiei și educației. Este sigur că, pentru copil, atitudinea de muncă reprezintă un instinct vital, deoarece fără muncă nu se poate organiza personalitatea, dat fiind că aceasta ar ieși din limitele normale ale propriei construcții: *omul se construiește muncind.* Nimic nu poate înlocui lipsa muncii: nici bunăstarea, nici afecțiunea. Pe de altă parte, deviațiile nu pot fi corectate prin pedepse sau cu exemple. Omul se construiește muncind, efectuând munci manuale, în care mâna este instrumentul personalității, organul

inteligenței și al voinței individului care își edifică propria existență pe cheltuiala mediului. Instinctul copiilor confirmă faptul că munca este o tendință intrinsecă a naturii umane, instinct caracteristic speciei.

Din ce motiv munca, factor care ar trebui să constituie satisfacția supremă și baza principală a sănătății și a regenerării (așa cum se întâmplă la copii), este respinsă de adult, care ajunge să nu mai creadă în necesitatea ei dură, impusă de mediu? Din motivul că munca socială se sprijină pe baze false, iar instinctul profund - deviat în posesivitate, în putere, în ipocrizie și în monopol - rămâne adânc ascuns în om, ca o caracteristică recesivă. În aceste condiții, munca depinde numai de circumstanțe externe sau de lupta oamenilor deviați de la natura lor, și se transformă în muncă forțată, care generează bariere psihice puternice. De aceea munca este dură și respingătoare.

Însă, atunci când, în circumstanțe excepționale, munca se află în relație intimă cu impulsul instinctual, atunci aceasta capătă, chiar și la adult, caracteristici foarte diferite. În acest caz munca devine extrem de plăcută și irezistibilă și duce omul dincolo, deasupra oricăror deviații și tulburări. Aceasta este munca celui care realizează o invenție, a celui care face eforturi eroice în explorarea planetei, a celui care creează opere de artă; în aceste cazuri omul este dominat de o putere extraordinară, în care regăsește din nou instinctul speciei în designul propriei individualități. Acest lucru este similar unui jet de apă puternic, care sparge scoarța

dură și țâșnește spre înalt, căzând apoi ca o ploaie benefică și aducătoare de prospețime asupra umanității.

Aceste impulsuri generează progresul civilizației, datorită cărora reînvie însușirile fundamentale ale instinctului normal al muncii, pe care se bazează mediul social uman.

Munca este, fără îndoială, caracteristica cea mai individuală a omului: progresul civilizației este legat de capacitatea omului de a crea multiple forme de mediu pentru a-și ușura viața.

Este curios, însă, că într-un asemenea mediu, omul a găsit modul său de a trăi, despărțindu-se, astfel, de viața naturală. Acest mediu, totuși, nu poate fi numit artificial; mai degrabă, e o construcție suprapusă naturii, adică *supra-natural,* iar omul se adaptează progresiv până când acesta devine elementul său vital. Se poate compara istoria civilizației cu una dintre acele evoluții lente care duc la apariția unei noi specii, bine definită, așa cum, în istoria naturală a vieții animale, ar putea fi trecerea, prin intermediul amfibiilor, de la viața marină la cea terestră. Omul, amfibia, trăind în natură, încet, încet și-a creat «supra-natura», trăind pe deplin în ambele vieți, dar cu tendința de a trăi doar într-una. Azi, deja, omul nu mai trăiește în natură, pentru că o utilizează în întregime, atât pe cea vizibilă cât și pe cea invizibilă, cea care se manifestă și cea care se ascunde în misterele vieții cosmice. Omul, însă, nu a trecut pur și simplu dintr-un mediu de viață în altul: și-a construit propriul mediu, în care trăiește într-un mod atât de

exclusiv, încât nu ar mai putea trăi în afara minunatei lui creații. Omul trăiește, deci, pe spețele omului. Natura nu e salvatoarea omului, așa cum face cu celelalte ființe vii. Omul nu găsește în natură, așa cum găsește pasărea, alimentele gata pregătite și mijloacele pentru a-și construi cuibul; omul trebuie să găsească în om tot ceea ce îi trebuie. De aceea, fiecare individ este legat de ceilalți și fiecare contribuie, prin propria muncă, la construirea complexului în care trăiește umanitatea, *mediul supra-natural.*

Însă, dacă omul trăiește pe spețele omului, este stăpân pe propria existență, o poate dirija și poate dispune de aceasta cum dorește. Nu este direct supus vicisitudinilor naturii, ci este separat de aceasta și depinde, exclusiv, de vicisitudinile umane. De aceea dacă personalitatea umană se abate de la calea cea dreaptă, întreaga sa viață este în pericol, existând, astfel, un pericol pentru om în sine.

Este interesant să controlezi în copilărie puterea instinctului de muncă și influența unității intime care există între normalitate și muncă de-a lungul întregului proces de construire a personalității.

Aceasta este cea mai bună dovadă a faptului că omul se naște cu o finalitate centrată în muncă, deoarece natura este cea care îl împinge să construiască ceva care să depindă de el, iar acel ceva trebuie să fie unit cu existența și cu finalitățile creației. Este ilogic, într-adevăr, ca omul să nu participe la armonia universală la care contribuie toate ființele vii, fiecare

prin activitatea instinctelor specifice speciei. Coralii construiesc insule și continente, reconstruind țărmurile sparte de neîncetata acțiune a valurilor; insectele transportă polenul plantelor conservând, astfel, o mare parte din viața vegetală; condorul și hiena purifică mediul de hoiturile neîngropate; alte animale elimină reziduurile, altele fac miere și ceară, altele mătasea, și tot așa. Misiunea vieții este atât de imensă și de esențială încât pământul se conservă datorită vieții care îmbrățișează globul pământesc cu un strat echivalent cu atmosfera. De fapt, astăzi viața de deasupra pământului constituie *biosfera.* Scopul ultim al ființelor vii, nu e acela de a se hrăni și trăi, ci, trăind și hrănindu-se, participă în mod esențial la conservarea pământului și constituie elemente necesare armoniei telurice. Animalele produc mai mult decât le este necesar; din activitatea lor rezultă un excedent cu mult superior necesităților directe ale conservării. Prin urmare, totul în univers lucrează și toate respectă legile universului. Omul, lucrătorul prin excelență, nu se poate sustrage acestora: acesta construiește supra-natura, care, prin bogăția producției sale depășește, evident, necesarul simplei sale existențe, având, în plus, și o funcție de ordin cosmic.

Pentru ca această producție să se realizeze perfect, ea nu trebuie să fie inspirată de necesitățile omului însuși, ci din misterioasele planuri ale instinctului muncii. O fatală deviere separă, în mod evident, omul de centrul său cosmic, de scopul vieții sale. La copil,

procesul de construire a omului, care este misiunea lui, trebuie să se unească în mod intim - dacă se desfășoară normal - cu instinctele directive ale construcției individuale. Iar în aceasta constă marele secret: educația normală de care depinde *supra-natura.*

XLIV - CARACTERISTICILE CELOR DOUĂ TIPURI DE MUNCĂ

Adultul și copilul, făcuți să se iubească și să conviețuiască în dragoste, sunt într-o luptă continuă datorită unei neînțelegeri care roade rădăcinile vieții și se dezvoltă într-o încrengătură de acțiuni și reacții.

Problemele pe care le implică acest conflict sunt diverse, iar unele din ele, clare și evidente, depind de relațiile sociale din exterior. Adultul are o misiune de îndeplinit, atât de complicată și intensă încât devine tot mai dificil să o suspende, așa cum îi cere necesitatea de a urma copilul, de a se adapta la ritmul și trebuințele lui psihice de dezvoltare. Pe de altă parte, mediul tot mai complicat și dinamic al adultului este neadecvat copilului. Ne-am putea imagina o viață primitivă, simplă și liniștită, în care copilul să-și poată găsi un refugiu natural, alături de adult, făcând lucruri simple și într-un ritm liniștit, înconjurat de animale domestice, unde copilul ar fi în contact direct cu obiectele și ar putea lucra chiar și el, fără teama de a i se opune cineva. Iar

atunci când i-ar fi somn s-ar putea culca sub un pom cu frunza deasă.

însă, civilizația, încetul cu încetul, a redus mediul social al copilului. Totul este excesiv de reglementat, mult prea închistat și rapid. Nu numai ritmul accelerat al vieții adultului a devenit un obstacol pentru copil, dar și apariția mașinăriilor de tot felul care îl aruncă departe ca un vânt puternic, i-a răpit ultimele locuri de refugiu. În acest mediu copilul nu poate trăi în mod activ. Îngrijirile care i se dau constau în protejarea vieții de pericolele care se multiplică și care îl pândesc din afară. În realitate, copilul este, în această lume, un refugiat, o ființă inertă, un sclav. Nimeni nu se gândește la necesitatea de a îi crea un mediu de viață adecvat; nu se gândește nimeni că el are nevoie de acțiune și de muncă.

Este nevoie, deci, să ne convingem că problemele sociale sunt două, pentru că două sunt și formele de viață: problema socială a adultului și problema socială a copilului; și că există două tipuri esențiale de muncă, munca adultului și cea a copilului, amândouă necesare vieții umanității.

Munca adultului

Adultul, ca și activitate proprie, trebuie să construiască mediul *supra-natural.* Este o muncă exterioară, alcătuită din activitate și efort inteligent și constituie așa-zisa muncă productivă, care, prin natura sa, e socială, colectivă și organizată.

În exercitarea muncii sale, omul e forțat să o organizeze și să o reglementeze cu ajutorul unor norme care formează legile sociale. Acestea impun o disciplină colectivă căreia oamenii i se supun voluntar, pe care ei înșiși au recunoscut-o ca fiind indispensabilă pentru ordinea și funcționarea vieții sociale. Însă, în afară de acele legi care reprezintă necesități locale și generează diferențe între diferite grupuri umane, de-a lungul secolelor s-au stabilit alte legi fundamentale, înrădăcinate în natura însăși, care țin de munca în sine: aceste legi sunt comune tuturor oamenilor și tuturor timpurilor. Una dintre acestea este legea diviziunii muncii, cu aplicație universală, la toate ființele vii, o lege indispensabilă, după care oamenii se diferențiază între ei în funcție de ceea ce produc. O altă lege naturală se referă la însuși individul care muncește: este legea efortului minim, conform căruia omul caută să obțină maximum de producție muncind cât mai puțin posibil. Această lege are o importanță imensă, nu pentru că există dorința de a munci cât mai puțin posibil, ci pentru că, astfel, se obține o producție mare cu un consum mai mic de energie: principiu foarte util pentru a putea fi aplicat, de asemenea, și la mașină, care înlocuiește și întregește munca umană.

Aceste sunt «legile bune» sociale și naturale privitoare la muncă.

Însă nu totul se desfășoară conform acestor «legi bune» deoarece materia pe care omul o prelucrează, aceea care produce bogăție, este limitată, ceea ce duce la

apariția competiției, la «lupta pentru viață», asemănătoare cu cea care există între animale.

Pe deasupra tuturor acestora, mai acționează și «deviațiile» individului, generatoare de conflicte. «Dorința de posesie» - fără vreo legătură cu vreo rațiune de «conservare» a individului sau a speciei -se naște dincolo de legile naturale și, de aceea, nu are limite. «Posesivitatea» domină «iubirea» înlocuind-o cu ura și, pătrunzând într-un mediu «organizat», împiedică desfășurarea muncii, nu doar în limitele individuale ci și în cele ale organizațiilor sociale. De aceea, diviziunea muncii este substituită de exploatarea muncii altuia, reglementată de legi «convenționale», care impun ca principii sociale consecințele deviațiilor umane mascate de normele «dreptului». În acest fel, eroarea triumfă în societatea umană și impune prin «sugestie» principii prezente sub formă de ordine morală și de necesități vitale, în tragica și întunecoasa confuzie pe care răul o impune sub mantia binelui, totul se deformează, și toți acceptă ca o necesitate suferințele care derivă din aceasta.

Copilul, care este o ființă naturală prin excelență, trăiește, din punct de vedere material, alături de adult și este, în fiecare familie, asociat cu cele mai diverse condiții de viață. Cu toate astea, el rămâne întotdeauna străin activității sociale a adultului: activitatea sa nu se poate aplica producției sociale. Trebuie să ne intre bine în minte principiul că un copil nu are posibilitatea de a participa la activitatea socială a adultului. Dacă luăm ca

simbol munca unui fierar care bate pe nicovală cu un ciocan greu ne dăm seama că un copil nu ar putea să facă un efort similar. Dacă luăm ca simbol pentru munca intelectuală un om de știință care manevrează cu atenție un instrument pentru cercetări complicate și dificile, e, de asemenea, clar că niciun copil nu și-ar putea aduce contribuția la aceste cercetări. Să ne gândim chiar și la un legiuitor care studiază îmbunătățirea legilor: copilul nu ar putea niciodată să-l înlocuiască în această sarcină.

Copilul este complet străin acestei societăți și am putea rezuma poziția lui prin fraza evanghelică: «împărărția mea nu este în această lume». El este, prin urmare, o ființă complet separată de societatea elaborată a oamenilor, străin de lumea artificială pe care omul a construit-o separat de natură. În lumea în care intră prin naștere, copilul este un *extra-social* prin excelență, precum o persoană care nu se poate adapta societății, care nu poate lua parte activă la activitatea productivă a acesteia, și nici la procesul de reglementare a organizării acesteia, și care, din această cauză, constituie o tulburare a echilibrului stabilit. De fapt, copilul este o ființă extra-socială, care deranjează totdeauna, acolo unde se află adulți, chiar și în casa părinților săi. Lipsa sa de adaptare este agravată de faptul că e o ființă activă și nu este capabil să renunțe la propria activitate. Și de tendința adultului de a combate această activitate, obligând copilul să nu intervină, să nu deranjeze, încercând să-l reducă la pasivitate. De aceea copilul este

dat la creșă sau obligat să stea în camera de joacă; sau este trimis la școală, loc de exil la care copilul e condamnat de către adult până când va fi capabil să trăiască în lume fără să deranjeze. Doar atunci va putea fi admis în societate, înainte trebuie doar să se supună adultului, precum o persoană privată de drepturi civile, pentru că, în realitate, existența sa civilă e nulă. Adultul este stăpânul și domnitorul său, iar copilul trebuie să fie mereu sub ordinele lui, ordine care nu se discută și, ca atare, sunt juste *a priori.*

Provenind din nimic, micuțul pătrunde în familia adultului. Acesta, în viziunea lui, este mare și puternic ca un zeu, este singurul care îi poate asigura ce-i trebuie pentru a trăi. Adultul este creatorul, binecuvântarea, dominatorul, executorul. Nimeni nu a depins vreodată de altcineva într-o manieră atât de totală și absolută precum copilul de adult.

Munca copilului

Dar și copilul este un muncitor și un producător. Chiar dacă nu poate participa la munca adultului, el are propria sa muncă pe care trebuie să o desfășoare, o sarcină măreață, importantă și dificilă: aceea de a produce omul. Dacă dintr-un nou născut inert, mut, inconștient și incapabil să se miște se formează un adult perfect, cu o inteligență îmbogățită prin cuceririle vieții psihice, care răspândește lumina emanată de spirit, acest lucru se datorează copilului.

Omul este construit, exclusiv, de către el. Adultul nu poate interveni în această muncă; excluderea adultului din «lumea» copilului este absolută și mai evidentă decât excluderea copilului din munca de producere a *supra-naturii* sociale în care guvernează adultul. Munca infantilă este de o calitate și cu un potențial foarte diferit, am putea spune că e de o calitate opusă: este o muncă a inconștientului, realizată de o energie spirituală aflată în desfășurare, o muncă creatoare care amintește de descrierea simbolică din Biblie, unde, vorbind despre om, Scriptura spune doar că «a fost creat». Dar cum a fost creat? Cum au primit aceste creaturi vii, atributul inteligenței și al puterii asupra tuturor lucrurilor create, deși au provenit din nimic? Putem să observăm și să admirăm acest fenomen cu toate particularitățile sale în copil, în toți copiii. În fiecare zi ochii noștri se bucură de acest spectacol uimitor.

Ceea ce a fost făcut, a fost făcut pentru a se reproduce în toate creaturile umane atunci când ajung în lumea celor vii: este viața ce vine din nemurire, de acolo de unde totul, murind, se reînnoiește. În fața acestui lucru simplu din realitate putem repeta la infinit: «Copilul este părintele omului». Toată puterea adultului provine din posibilitatea pe care a avut-o «micuțul părinte» de a-și realiza plenar misiunea secretă ce i-a fost încredințată. Ceea ce îl așează pe copil în postura unui muncitor adevărat este faptul că el nu construiește acel om împlinit pe care are sarcina să-l formeze, doar

meditând și odihnindu-se. Nu, munca sa constă în activitate: el creează printr-o muncă neîntreruptă. Trebuie să se țină cont că, în această muncă, el folosește mediul extern, adică același mediu pe care îl folosește și îl transformă adultul. Copilul crește prin exercițiu: activitatea sa constructivă constă într-o muncă autentică ce izvorăște, din punct de vedere material, din mediul extern. Copilul exersează și se mișcă experimentând: în acest fel își coordonează propriile mișcări și înregistrează emoțiile provenite din lumea externă, plăsmuindu-și inteligența, în acest fel își cucerește, fără de odihnă, propriul limbaj prin miracole de atenție și eforturi inițiale de care numai el e capabil și, tot astfel, prin încercări de neoprit reușește să se ridice în picioare și să alerge. Procedând astfel, el se supune unui program și unui orar, precum cel mai silitor elev, cu aceeași invariabilă constanță cu care se mișcă stelele de-a lungul traiectoriei lor invizibile. De altfel, la orice vârstă se poate măsura statura copilului, iar aceasta va atinge limitele prevăzute; cunoaștem faptul că la vârsta de cinci ani el va atinge un alt nivel de inteligență, și altul la cea de opt ani. Se poate presupune care îi vor fi statura și capacitatea intelectuală la 10 ani, pentru că nu se va abate de la programa fixată de natură. Prin intermediul unei activități neobosite, alcătuită din eforturi, experiențe, cuceriri și dureri, din probe dure și lupte extenuante, copilul își va desfășura, încet, activitatea sa dificilă și uimitoare, ajungând mereu la noi forme de perfecțiune. Adultul perfecționează

mediul, iar copilul perfecționează ființa: eforturile lui sunt asemănătoare cu ale aceluia care merge continuu, fără odihnă, pentru a ajunge la țintă. De aceea perfecțiunea omului adult depinde de copil.

Noi, adulții, *depindem* de el. În cadrul activității lui noi suntem copiii lui, suntem dependenți, așa cum în lumea muncii noastre el este copilul nostru, el e cel dependent. Adultul este stăpân într-un domeniu, iar copilul este stăpân și domnitor în altul, și astfel, amândoi, depind unul de altul: sunt doi regi în două regate diferite.

Aceasta este esența armoniei întregii umanități.

Confruntarea între cele două feluri de muncă

Munca copilului, fiind constituită din acțiuni în relație cu obiectele reale ale lumii exterioare, o putem face materie de studiu pentru a-i cerceta legile și pentru a-i individualiza originile, cu scopul de a o compara cu munca adultului. Adultul și copilul desfășoară amândoi, pe baza mediului, o activitate imediată, conștientă și voluntară, ce trebuie să fie considerată ca o «muncă» propriu-zisă; însă, în afară de aceasta, amândoi au în munca lor o finalitate care nu este direct conștientă și voluntară. Nu există o ființă vie, nici măcar la ființele vegetale, care să nu se dezvolte pe seama mediului. Această frază nu este riguros exactă, prin aceea că se referă doar la o judecată imediată. Deoarece, viața însăși constituie o energie ce izvorăște din ceea ce menține

creația, creând și perfecționând, fără încetare, mediul, energie care, fără această activitate, s-ar dezagrega. De exemplu, coralii își desfășoară munca lor nemijlocită de a absorbi din apa mării carbonatul de calciu pentru a-și construi digurile de protecție; în raport cu mediul, finalitatea lor este, însă, aceea de a crea nor continente. Dar, din moment ce această finalitate este destul de îndepărtată de activitatea actuală a coralilor, aceștia pot fi studiați științific fără a întâlni vreodată continentele. Același lucru se poate spune și despre toate ființele vii și, în mod special, despre om.

O finalitate ce nu este imediată, însă vizibilă și sigură, se găsește

În faptul că fiecare ființă adultă este produsul muncii creatoare a unei ființe infantile. Studiind sub toate aspectele copilul, sau, mai bine zis, ființa infantilă, se poate studia și cunoaște totul, de la atomul fundament al materiei până la cele mai mici detalii a tuturor funcțiilor: ceea ce, în schimb, nu se va găsi în acesta, e adultul.

Totuși, cele două finalități îndepărtate ale actului imediat implică o muncă făcută pe cheltuiala mediului.

Poate că Natura dezvăluie, în ființele sale cele mai simple, o parte din secretele sale. La insecte, de exemplu, putem să vedem rezultatele a două munci autentice productive: una este reprezentată de mătase, fir strălucitor cu care oamenii își fabrică țesături prețioase, cealaltă reprezentată de pânza de păianjen, fir fără consistență proprie, pe care omul se grăbește să-l

distrugă. Ei, bine, mătasea este produsul unei ființe infantile, în timp ce pânza de păianjen este produsul ființei adulte: fără îndoială este vorba de doi lucrători. Prin urmare, atunci când se vorbește de munca copilului și se compară cu cea a adultului, se face referire la două specii diferite de activitate, cu scopuri diferite, dar ambele reale.

Ceea ce contează este cunoașterea muncii infantile. Când un copil lucrează, nu o face pentru a atinge un scop exterior. Obiectivul său este să muncească și, când, după repetarea exercițiului, pune capăt propriei activități, această finalitate e independentă de acțiunile externe. Cât despre reacția individuală, încetarea muncii nu se face din cauza oboselii, deoarece una din caracteristicile copilului e aceea de a ieși din propria activitate complet întărit și plin de energie.

Prin aceasta apare una din diferențele între legile naturale ale muncii copilului și cele ale muncii adultului: copilul nu urmează legea efortului minim, ci una opusă, pentru că el consumă o cantitate imensă de energie într-o muncă ce nu are un scop exterior, și implică nu numai energia propulsivă, ci și energia potențială în executarea tuturor detaliilor. Obiectivul și acțiunea exterioară sunt, în aproape toate cazurile, elemente lipsite de importanță. Este impresionantă această relație între mediu și procesul de perfecționare a vieții interioare, acesta fiind, după părerea adultului, elementul care dă formă vieții spirituale. Un om care se află într-o sferă a sublimării, nu este preocupat de

lucrurile externe, le folosește doar la momentul oportun pentru perfecționarea interioară. Dimpotrivă, cel care se află într-o sferă a obișnuitului sau, mai bine zis, în propria sferă, este preocupat de finalitatea externă până la sacrificiu, până la a rămâne fără suflet și fără sănătate.

O altă diferență clară între munca adultului și cea a copilului constă în faptul că cel din urmă nu admite recompense, nici concesii; este necesar ca el să îndeplinească singur munca de a crește pe care o îndeplinește până la finalizare. Nimeni nu poate prelua efortul copilului și nimeni nu poate să crească în locul lui. Nici măcar nu e posibil ca un copil să caute un mod de a pierde cât mai puțin timp ca să ajungă la douăzeci de ani; deoarece, o caracteristică a ființei infantile aflate în proces de dezvoltare este aceea de a-și urma programa și orarul fără întârzieri și fără neglijențe. Natura este o educatoare severă, care pedepsește cea mai mică neascultare prin ceea ce se numește «deficiență de dezvoltare» sau deviație funcțională, adică anormalitate și boală.

Copilul posedă un *motor* diferit de cel al adultului, adult care acționează întotdeauna în exces din motive externe ce îi solicită eforturi imense, sacrificiu și oboseală cruntă. Pentru această misiune copilul trebuie să îl elaboreze perfect, făcându-l un om puternic și sănătos.

Copilul, în schimb, nu obosește muncind; muncind, el crește și de aceea, munca îi mărește energia.

Copilul nu cere niciodată să fie lipsit de osteneala sa, ci, din contră, cere să-și îndeplinească misiunea, totalmente, singur. Munca de a crește constituie însăși viața sa: «a munci sau a muri».

Dacă nu cunoaște acest secret, adultul nu va înțelege niciodată munca copilului. Și, în fapt, nu l-a înțeles; pentru că îl împiedică să muncească, presupunând că odihna e ceea ce îl ajută să crească bine. Adultul execută orice lucru în locul copilului pentru că se orientează după propriile legi naturale de muncă: minim efort și economie de timp. Adultul, mai abil și mult mai format, caută să îl îmbrace și să îl spele pe copil, să-l transporte în brațe sau în cărucior, să-i facă ordine în lucruri, fără să permită ca cel mic să participe la aceste operațiuni.

Când i se oferă copilului șansa să facă ceva «în lume și în timp», cel mic, ca primă manifestare de apărare exclamă: «Eu, vreau să fac eu!». În școlile noastre, fiind un mediu adaptat pentru cei mici, a fost rostită de copiii înșiși această frază, ce relevă o necesitate interioară: «Ajută-mă să fac singur».

Câtă elocvență în această expresie contradictorie! Adultul trebuie să ajute copilul, dar atât cât acesta să-și poată efectua propria muncă în lume. Și nu numai în împlinirea trebuințelor exprese, ci și în asigurarea calității mediului, care trebuie să fie viu, nu inert. Nu este vorba de un mediu de distracții și plăceri, ci de un mijloc care să faciliteze instituirea funcțiilor psihice. Este evident faptul că mediul trebuie să fie animat direct de o

ființă superioară, organizat de un adult inteligent și pregătit pentru această misiune. Această concepție se diferențiază nu doar de aceea care spune că trebuie să facem totul în locul copilului, ci și de cea a unui mediu pasiv în care adultul poate abandona copilul.

Nu este de ajuns să-i pregătim copilului obiecte cu forme și dimensiuni adaptate: este necesar să pregătim adultul care să-l ajute.

XLV - INSTINCTELE-GHID

În natură sunt două forme de viață: viața de adult și viața de copil: foarte diferite, chiar contrastante. Viața adultului e caracterizată de luptă: fie aceea de adaptare la mediu ilustrată de Lamarck, fie lupta de concurență și selecție naturală ilustrată de Darwin, lupte care se desfășoară nu numai pentru supraviețuirea speciei, ci și pentru selecția prin cucerire sexuală.

Ceea ce se întâmplă la animalele adulte s-ar putea compara cu dezvoltarea vieții sociale la oameni: eforturi continui pentru conservarea vieții și apărarea de dușmani, lupta și strădania de adaptare la mediu și, în fine, dragostea și cucerirea sexuală. Darwin vede în aceste eforturi și în competiția dintre specii, cauza evoluției, a perfecționării ființelor, explicând, astfel, supraviețuirea fizică; așa cum istoricii materialiști atribuie evoluția omenirii luptei și concurenței între oameni.

Dar, în timp ce, în explicarea istoriei omenești nu există alte argumente posibile decât aventurile adultului, în natură, lucrurile stau altfel: mai curând, adevărata cheie a vieții care rezistă și se afirmă în natură, demonstrată de varietățile nenumărate și uimitoare de ființe, se găsește în capitolul rezervat copilăriei. Înainte de a fi destul de puternice pentru luptă, toate ființele vii au fost slabe, toate au început de la un stadiu în care organele nu se puteau adapta, deoarece nu existau. Și nu există ființă vie care să fi început prin a fi adult.

Trebuie să existe, prin urmare, o parte tăinuită a vieții, cu o altă formă, cu alte mijloace, alte motive: cu totul diferite de cele cunoscute care apar în jocul dintre individul puternic și mediu.

Acesta e capitolul s-ar putea numi «capitolul copilăriei în natură»; în acesta e ascunsă adevărata cheie a vieții, pentru că cele ce se petrec la adult pot explica doar aventura supraviețuirii.

Observațiile biologilor asupra vieții infantile a ființelor au scos la lumină cel mai luminos, mai miraculos și mai complex aspect al naturii: acela care a revelat realități stupefiante și posibilități sublime care umplu de poezie și chiar de religie, întreaga natură vie. Biologia, în această direcție, a urmărit și a scos la lumină laturile creativă și conservatoare ale speciei, ilustrând instinctele care ghidează din interior ființele vii: instincte care, pentru a fi separate de mulțimea de instincte impulsive ce se referă la reacții nemijlocite ale ființei la mediu, s-ar putea numi: «instincte-ghid».

În biologie, toate instinctele existente au fost grupate, dintotdeauna, în două clase fundamentale, după finalitatea lor, adică instinctele pentru conservarea individului și cele pentru conservarea speciei. În ambele există elemente de luptă, legate de episoade trecătoare, aproape niște ciocniri între individ și mediu; în schimb, altele sunt adevărate călăuze ale vieții, eminamente conservative.

De exemplu, dintre instinctele de conservare a individului, instinctul de apărare împotriva condițiilor nefavorabile sau amenințătoare corespunde luptei episodice. Dintre cele de conservare a speciei, se manifestă episodic instinctul căruia îi corespund întâlnirile cu alte ființe, fie sub forma unirii, fie sub forma opusă, cea a luptei sexuale.

Aceste întâmplări, cele mai violente și evidente, au fost primele observate și studiate de biologie. Dar, mai apoi, s-au studiat mai amănunțit instinctele de conservare a individului și a speciei, prin referire la aspectul lor consevativ și permanent.

Însă, instinctele-ghid, de care se leagă însăși existența vieții și a marii sale funcții cosmice, ca reacții față de mediu, sunt sensibilități interne delicate, așa cum gândirea pură e o calitate complet internă a minții. S-ar putea considera, continuând metafora, că sunt gânduri divine ce se țes în intimitatea ființelor vii, care le împing pe acestea să acționeze asupra lumii externe, ajutându-le. De aceea, instinctele- ghid, spre deosebire de caracterul impulsiv al luptelor episodice, au

caracterul unei inteligențe, al unei științe, ce conduce ființele de-a lungul călătoriei lor prin timp (indivizii) și prin eternitate (specia). Instinctele- ghid sunt deosebit de uimitoare atunci când se întorc pentru a călăuzi și a proteja viața infantilă, viața aflată la începuturi: atunci când ființa e aproape inexistentă sau imatură, dar pornită pe drumul dezvoltării, când încă nu are caracteristicile speciei, nici puterea, nici rezistența, nici armele biologice pentru luptă, nici speranța în victoria finală, ca premiu stabil al supraviețuirii. Aci, ghidul acționează, în același timp, ca o formă a maternității și ca o formă de educație, misterioasă, adânc ascunsă, ca o taină a creației. El salvează pe cel lipsit de ajutor: care nu are în sine nici mijloacele materiale, nici forța de a se salva. Unul din aceste instincte e în legătură cu maternitatea: acel instinct minunat ilustrat de Fabre și de biologii moderni, o cheie a supraviețuirii ființelor: celălalt e în legătură cu dezvoltarea individului și a fost ilustrat de savantul De Vries, prin perioadele senzitive.

Instinctul maternității nu e în legătură numai cu mama, deși ea este procreatoarea directă a speciei și are partea cea mai mare în această sarcină de protejare: ci cu amândoi părinții și, câteodată, cu o întreagă comunitate de indivizi.

Studiind mai profund ceea ce se numește instinct matern, vom sfârși prin a recunoaște că e o energie misterioasă care nu e legată în mod necesar de ființele vii, dar care există ca o protecție a vieții, chiar și în afara

materiei, cum se zice în *Proverbe*: «Eu eram cu tine în univers, când încă nimic nu exista».

Generic vorbind, instinctul matern este instinctul-ghid pentru conservarea speciei. Există câteva caracteristici care domină acest aspect la toate speciile: și există un blocaj al tuturor celorlalte instincte existente la adult de care atârnă supraviețuirea acestuia. Animalul fioros poate da dovadă de o bunătate și o sensibilitate care contrastează cu natura sa. Pasărea care zboară în căutarea hranei sau spre a fugi de pericol, se oprește și veghează asupra cuibului găsind alte mijloace de apărare, și nu mai fuge din fața pericolului. Instinctele inerente speciei își schimbă, dintr-odată, caracteristicile. În plus, la foarte multe specii apare tendința de a construi, de a munci: lucru care nu se mai întâlnește atunci când animalele adulte nu sunt în perioada de maternitate, deoarece ele s-au adaptat la natură așa cum este ea. Noul instinct de protejare a speciei, lasă, prin urmare, locul unei munci constructive, al cărei scop este pregătirea unui adăpost și a unui refugiu pentru nou născuți; iar fiecare specie are, pentru aceasta, un ghid interior bine determinat. Niciuna nu ia la întâmplare primul material ce-l găsește în cale, nici nu construiește adaptându-se la caracteristicile locului; nu: indicațiile sunt stabile și precise. De exemplu, manierele de construire a cuiburilor sunt caracteristice fiecărei varietăți de păsări și constituie elemente de diferențiere între acestea. La insecte, găsim exemple uimitoare de construcție: în fapt,

alveolele albinelor sunt adevărate palate cu o arhitectură geometrică desăvârșită, la construirea cărora lucrează o întreagă societate, pentru a găzdui noile generații. Sunt alte cazuri mai puțin vizibile, dar extrem de interesante, precum cele ale păianjenilor, constructor excepționali prin definiție, care știu să întindă plase mari și rari pentru dușmanii lor. Deodată însă, păianjenul își schimbă radical lucrarea: și, uitând de dușman și de trebuințele sale proprii, începe să confecționeze un săculeț, cu o formă de plasă complet nouă, fină și deasă, total impermeabilă. Adesea are pereți dubli, ceea ce-l face să fie un adăpost excelent în locurile reci și umede în care trăiesc anumite varietăți de păianjen. Prin urmare, o adevărată știință în fața exigențelor climei. Înlăuntru păianjenul își depune ouăle în siguranță. Lucrul ciudat este că păianjenul iubește săculețul acesta cu înverșunare. S-a constatat, în anumite cercetări de laborator, că păianjenul acesta cu corpul cenușiu și vâscos, în care nu ne-am aștepta să găsim o inimă, poate muri de durere, în fața chinuitoarei imagini a sacului rupt și distrus. Și, de fapt, s-a descoperit că păianjenul, în acest caz, rămâne atât de atașat de construcția sa, încât săculețul pare că e parte din corpul lui. Prin urmare, el își iubește sacul: nu ouăle, nici păianjenii mititei ce vor ieși din ele. Se pare, chiar, că nici măcar nu observă existența lor. Instinctul a făcut ca această mamă să lucreze pentru specie, fără ca ființa vie să fie obiectul direct. Am putea spune că e un «instinct fără obiect» care acționează cu o forță de nestăpânit și

reprezintă un act de ascultare a unei comenzi interioare și de executare a acesteia: și, de aceea, iubește ceea ce i s-a comandat.

Există fluturi care toată viața lor au supt nectarul florilor, fără să cunoască altă atracție sau altă hrană. Dar, când vine timpul pentru depunerea ouălor, nu le lasă pe flori. Acești fluturi au o altă directivă; își schimbă acel instinct de nutrire propriu individului, și se îndreaptă spre un mediu diferit, mediu adaptat noii specii, care are nevoie de altfel de hrană. Dar acești fluturi nu cunosc această hrană, cum nu vor cunoaște nici specia ce se va hrăni cu ea. Ei poartă în sine o comandă a naturii, străină de individualitatea lor. Gărgărița și alte insecte asemănătoare, nu depune niciodată ouăle pe frunzele ce vor servi ca hrană pentru larve, ci pe dosul lor, spre a fi la adăpost.

O «reflecție inteligentă» similară este îndeplinită de către o mulțime de alte insecte care, pur și simplu, nu se mai hrănesc cu plantele pe care le aleg pentru descendenții lor. Prin urmare, acestea cunosc, din punct de vedere teoretic, capitolul alimentației progeniturilor lor și chiar prevăd primejdia ploii și a soarelui.

Ființa adultă, care are misiunea de a ocroti ființele noi, își schimbă, deci, propriile caracteristici și se transformă ea însăși, ca și când ar fi sosit momentul în care legea care îi guvernează viața, încetează să mai acționeze în fața mărețului eveniment al naturii. Adică, al miracolului creației. Acum, aceste ființe fac un lucru

care nu mai e traiul lor cotidian, ci e, s-ar putea spune, un ritual ce se săvârșește în jurul acestui miracol.

De fapt, unul din cele mai splendide miracole ale naturii e forța pe care o au nou-născuții, lipsiți de orice experiență de a se orienta și de a se proteja în lumea externă, ghidați în timpul «perioadelor senzitive» de către instincte parțiale. Aceste instincte sunt ghizi care îi conduc de-a lungul unor dificultăți succesive, și care, din când în când, reanimă ființa cu forța unor impulsuri irezistibile. E limpede că natura nu a lăsat în sarcina adultului protecția de care se bucură nou-născutul: acesta are proprii săi ghizi și e mereu în alertă pentru a le da ascultare. Adultul trebuie doar să colaboreze, în interiorul limitelor în care acționează instinctele-ghid, pentru protejarea speciei. De multe ori, cum ne demonstrează peștii și insectele, cele două instincte-ghid, cel al adultului și cel al ființei noi, acționează separat și independent, fără ca părinții și fiii să se întâlnească vreodată în viață. La animalele superioare, cele două instincte intră într- o relație de colaborare armonioasă și, din confluența instinctelor-ghid materne cu «perioadele senzitive» ale nou-născuților se naște dragostea conștientă între părinți și copii, sau se produc relații materne, extinse la întreaga societate organizată, care își desfășoară activitatea pentru protejarea produselor vii ale rasei (așa cum se întâmplă la insectele care trăiesc în formă asociativă, albine, furnici, etc.).

Dragostea și sacrificiul nu sunt cauza protecției speciei, ci efectul instinctului-ghid, care își are rădăcinile

în grandiosul laborator creator de viață, de care se leagă supraviețuirea tuturor speciilor.

Sentimentul facilitează misiunea impusă creaturilor și dă eforturilor acea plăcere specială pe care oamenii o găsesc atunci când respectă cu precizie ordinele naturii.

Dacă doriți să aveți o viziune unică, de ansamblu, asupra lumii adulților, am putea spune că, în mod periodic, se manifestă o deviere de la legile proprii, de la legile cele mai evidente ale naturii, considerate, de aceea, ca fiind absolute și intangibile. Ei, bine, aceste legi intangibile sunt violate, nu mai sunt folosite, ca și când ar lăsa câmpul liber pentru ceva de ordin superior, plecându-se înaintea unor fapte contrare legilor înseși, adică autosuspendându-se pentru a face loc noilor legi care apar în viața infantilă a speciei. În felul acesta se menține viața: suspendările o reînnoiesc și îi permit să continue veșnic.

Acum, ne-am putea întreba: cum participă omul la aceste legi ale naturii? Omul, se zice, închide în sine, ca o sinteză supremă, toate fenomenele naturale ale ființelor ce-i sunt inferioare: le rezumă și le depășește. Mai mult, datorită privilegiului inteligenței, face să apară la lumină acea splendidă dimensiune psihică alcătuită din imaginație, sentimente și arte.

Prin urmare, cum se exprimă și sub ce sublime chipuri se manifestă cele două tipuri de viață la om? E adevărat că ne apar ca două vieți. Dacă le căutăm în lumea adultului, trebuie să spunem că aici găsim lupta, efortul de adaptare, zbaterea pentru viața de zi cu zi.

Fenomenele care se petrec în lumea oamenilor adulți, se îndreaptă spre cucerire și producție, ca și când n-ar mai exista nimic în afară de acestea. Puterea umană se manifestă și se risipește în competiție. Când adultul ia în considerare copilul, o face după aceeași logică după care se desfășoară propria sa viață: vede în el o ființă diferită și inutilă și o îndepărtează de la sine: sau, mai bine zis, face un efort de a-l atrage direct pe orbita vieții sale prin ceea ce se cheamă «educație». Acționează ca și cum ar acționa (dacă ar fi posibil) un fluture care rupe gogoașa nimfei sale, pentru a o invita să zboare; sau ca o broască, încercând să-și tragă mormolocul afară din apă, căznindu-se să-l facă să respire prin plămâni și să-i schimbe în verde culoarea neagră, care nu-i e pe plac.

Aproape la fel face omul cu copiii săi: adultul își expune în fața lor propria perfecțiune, propria maturitate, propriul exemplu biografic, cerându-i copilului să-l imite. Nu se gândește absolut deloc că însușirile diferite ale copilului au nevoie de crearea unui mediu diferit și a unor mijloace de viață adaptate la acest alt fel de existență, cea infantilă.

Cum se poate explica o înțelegere atât de greșită proprie celei mai înaintate, celei mai evoluate ființe, aceea care e dotată cu inteligență proprie; stăpânul mediului, creatura puternică, în stare să facă o muncă infinit superioară față de munca celorlalte viețuitoare?

El, arhitectul, constructorul, producătorul, cel care transformă mediul înconjurător, face pentru copilul său

mai puțin decât o albină, mai puțin ca o insectă, mai puțin decât oricare altă creatură.

E oare cu putință ca instinctul-ghid cel mai înalt și esențial vieții, să lipsească cu totul la om, e cu putință ca omenirea să fie cu adevărat inertă și oarbă în fața celui mai răscolitor fenomen ale universului vieții, de care depinde existența speciei?

Omul ar trebui să simtă și el ceva analog cu ceea ce simt celelalte ființe, deoarece în natură totul se transformă, dar nimic nu se distruge, în special energiile care dirijează universul: acestea există chiar și când au fost deviate de la propriul lor obiect.

Omul constructor, unde construiește el cuibul destinat copilului? în această operă constructivă, omul ar trebui să se exprime prin arta sa cea mai elevată: o artă care nu se contaminează și nu se modelează după nicio exigență exterioară. În care, un impuls de iubire generoasă să poată acumula bogății ce nu pot fi utilizate în lumea producției. Ar trebui să fie locul în care omul să simtă nevoia de a abandona caracteristicile sale obișnuite, în care să perceapă că partea esențială care menține viața, nu e lupta, în care să simtă, ca pe un adevăr izvorât din adânc, că secretul supraviețuirii nu constă în a-i învinge și exploata pe alții și în care, tocmai de aceea, renunțarea la sine pare singurul lucru dătător de viață. Și nu există oare, un loc în care sufletul să aspire să înfrângă legile de fier care-l țin legat de lumea materială externă? Nu există, oare, o căutare înfrigurată a miracolului, nevoia de a recurge la miracole pentru a

continua să trăiești? Și, împreună cu acestea, aspirația către ceva de dincolo de viața individuală, ceva ce merge mai departe și se pierde în veșnicie? Pe această cale vine salvarea. Omul simte nevoia de a renunța la raționamentul lui obositor și e gata să creadă.

Deoarece toate acestea sunt sentimente care ar trebui să izvorască în om, atunci când, odată cu nașterea propriei progenituri, intervine acel fenomen care determină celelalte făpturi vii să-și suspende propriile legi, să se sacrifice pe sine, în scopul de a împinge viața către veșnicie.

Da, există locuri unde omul nu mai simte nevoia de a cuceri, ci nevoia de purificare și inocență și, de aceea, aspiră la simplitate și la pace. În această pace curată, omul caută o reînnoire a vieții, aproape o reînviere din lumea opresivă.

Da, trebuie să existe în omenire sentimente mari, diferite și opuse celor ale vieții cotidiene. Acestea sunt vocea divină pe care nimeni nu o poate înăbuși: și care îi cheamă pe oameni, îi mobilizează să vină în sprijinul valorii Copilului.

XLVI - COPILUL ÎNVĂȚĂTOR

Descoperirea instinctelor-ghid ale omului constituie una dintre cele mai importante cercetări desfășurate în timpurile moderne. Am început acest studiu plecând inițial de la nimic, și aceasta a fost contribuția noastră. Un nou domeniu de cercetare s-a deschis, iar rezultatele

obținute până acum demonstrează existența acestor instincte și dau primele indicații privind modalitatea de a le studia.

Studiul lor este posibil doar la copiii normali, care trăiesc liber într-un mediu adaptat necesităților lor de dezvoltare. Apare acum o nouă natură umană, cu atâta claritate, încât caracterele sale normale se impun ca o realitate indiscutabilă.

Numeroasele experiențe demonstrează un adevăr care interesează în același mod două sectoare diferite, acela al educației și acela al societății. E clar că organizarea socială a unor oameni care ar avea o natură diferită de cea cunoscută, ar trebui, la rândul ei, să fie diferită și că educația ne-ar putea indica, de asemenea, modalitatea de normalizare a societății adulte. O reformă socială de acest tip nu poate depinde de o idee sau de energia câtorva organizatori; ci, din aceasta se va ivi, încet și constant, o lume nouă în mijlocul lumii vechi: lumea copilului și cea a adolescentului. Din aceste lumi vor apărea, încet, revelațiile, directivele naturale necesare vieții normale a societății. E absurd să presupui și să speri că energii individuale sau reforme ideale pot umple un gol atât de mare ca acela existent în lume, rezultat din oprimarea copilului.

Nimic nu va putea remedia răul provenit din faptul că toți oamenii vor fi mereu «anormali» deoarece, în copilăria lor, nu se vor putea dezvolta conform directivelor naturii, ci, din contră, vor suferi deviații iremediabile.

Energia necunoscută care poate ajuta umanitatea este cea care se află în copil.

A venit momentul să reînnoim acel *nosce te ipsum*, punctul de plecare al tuturor științelor biologice care au contribuit la ameliorarea vieții fizice a omului prin intermediul medicinii moderne și al igienei, realizând o civilizație mult mai elevată, aceea a igienei fizice.

În domeniul psihic, însă, omul nu se cunoaște încă. Primele cercetări pentru *nosce te ipsum* din punct de vedere fizic s-au realizat prin intermediul studiului anatomic al cadavrelor umane; primele cercetări pentru *nosce te ipsum* din punct de vedere psihic, prin intermediul studiului nou născutului uman. Viu.

Fără aceste considerații fundamentale se pare că nu există nicio altă cale deschisă spre progres, spre asigurarea supraviețuirii umanității în civilizația noastră, și că toate problemele sociale rămân nerezolvate, așa cum rămân nerezolvate problemele privind pedagogia științifică modernă, deoarece perfecționarea educației poate avea o singură bază, normalizarea copilului.

Aceeași procedură trebuie să fie aplicată și umanității adulte, pentru care există o unică problemă adevărată: *nosce te ipsum*, adică cunoașterea legilor ascunse care ghidează dezvoltarea psihică a omului. Însă această problemă a fost deja rezolvată de copil urmând o cale practică, iar în afara acesteia nu se vede de unde ar putea veni salvarea. Deoarece, orice lucru bun poate fi luat în posesie de oameni cu deviații, care

încearcă să obțină autoritate și putere, astfel încât acesta este distrus înainte de a putea fi pus în aplicare, transformându-l într-un lucru periculos pentru viața umană. De aceea, tot ce e bun pe lume, precum progresele și descoperirile, poate spori neliniștea care afectează lumea, așa cum demonstrează mașinile, care constituie progresul social cel mai tangibil pentru noi toți. Orice invenție care ar putea genera progres este susceptibilă de a fi folosită și pentru distrugere, pentru război și pentru industria de război care aduce bogăție. Progresele fizicii, chimici și biologiei, perfecționarea mijloacelor de transport, nu fac decât să crească pericolele de distrugere, de mizerie, de triumf al unei crude barbarii. De aceea nu trebuie să sperăm la nimic din partea lumii externe, până când nu se va recunoaște faptul că cucerirea fundamentală a vieții sociale este normalizarea omului. Doar după aceea progresul exterior va putea aduce bunăstare și o civilizație mai perfectă.

Trebuie, așadar, să considerăm copilul ca un fenomen constitutiv al vieții noastre viitoare. Oricine dorește să obțină vreun beneficiu pentru societate trebuie neapărat să se aplece asupra copilului, nu doar pentru a-l feri de deviații, ci și pentru a cunoaște secretul practic al vieții noastre. Din acest punct de vedere, imaginea copilului se prezintă puternică și misterioasă, iar noi trebuie să medităm asupra acestui lucru, pentru că acel copil care închide în el secretul naturii noastre, devine învățătorul nostru.

XLVII - MISIUNEA PĂRINȚILOR

Părinții nu sunt creatorii copilului, ci protectorii săi. Aceștia trebuie să-l protejeze și să-l îngrijească într-un sens profund, ca și cum și-ar asuma o misiune sacră, care depășește interesele și conceptele vieții exterioare. Părinții sunt protectori supra-naturali, precum îngerii păzitori despre care vorbește religia, care depind în mod direct de cer, mai puternici decât orice autoritate umană și uniți cu copilul prin legături indisolubile, chiar dacă sunt invizibile. Pentru această misiune, părinții trebuie să-și purifice dragostea pe care natura a pus-o în inimile lor și să înțeleagă că această dragoste este partea conștientă a unui sentiment mult mai profund, care nu trebuie să fie contaminat de egoism și inerție. Părinții trebuie să înțeleagă și să adopte problema socială ce se impune în zilele noastre: lupta pentru recunoașterea drepturile copilăriei de către toți oamenii.

În ultimul timp s-a vorbit mult despre drepturile omului, în special despre drepturile celor ce muncesc, dar a venit momentul să se vorbească și despre drepturile sociale ale copilului. Problema socială a muncitorilor a fost fundamentală pentru transformările sociale, deoarece umanitatea trăiește doar din munca umană: de această problemă depindea existența materială a întregii umanități. Însă, pe când muncitorul produce ceea ce omul consumă și creează în lumea exterioară, copilul produce umanitatea însăși și, de

aceea, drepturile sale, din ce în ce mai evidente, cer transformări sociale. Este evident că societatea ar trebui să ofere copiilor îngrijirile cele mai perfecte și cele mai înțelepte, pentru a obține o energie mai mare și posibilități mai mari pentru umanitatea viitoare.

Faptul că drepturile copilului au fost neglijate și uitate, că a fost deformat și distrus, că i se ignoră în continuare valoarea, puterea și natura sa, ar trebui să suscite cea mai vehementă reacție a umanității.

XLVIII - DREPTURILE COPILULUI

Societatea nu s-a preocupat deloc de copil până acum câtva timp, sau, pentru a fi mai precisă, până la începutul secolului actual. Îl ignora, lăsându-l în grija exclusivă a familiei. Singura protecție și apărare a copilului era autoritatea paternă, rămășiță a normelor dreptului roman ce datează de acum două mii de ani. Într-o perioadă de timp atât de lungă civilizația a progresat considerabil din punct de vedere al legilor în favoarea adultului, dar a lăsat copilul complet lipsit de apărare din punct de vedere social, l-au fost asigurate doar mijloacele materiale, morale și intelectuale ale familiei în care se năștea. Dacă familia nu deținea nici un mijloc, copilul trebuia să trăiască în mizerie materială, morală și intelectuală, fără ca societatea să resimtă nici cea mai mică responsabilitate în privința sa. Până acum societatea nu a pretins nicio pregătire sau garanție din partea familiei în care se putea naște un

copil. Statul, atât de riguros în elaborarea documentelor oficiale, atât de îndrăgostit de detalii și formalități, statul obișnuit cu reglementarea tuturor lucrurilor în care poate avea chiar și cea mai mică responsabilitate socială, nu s-a preocupat deloc să se informeze asupra capacităților viitorilor părinți, și nici nu s-a preocupat să asiste, în mod corespunzător, pe acei copii vulnerabili, social și material, în procesul dezvoltării lor. Ba, nici măcar nu asigură instruirea și pregătirea adecvată a părinților.

Cine dorește să-și întemeieze o familie este de ajuns să se adreseze Statului și să îndeplinească unica cerință impusă: aceea de a celebra ritualul căsătoriei. În afară de asta, tot ce se poate afirma e că societatea, încă din cele mai îndepărtate timpuri, nu s-a interesat deloc de micuții muncitori cărora natura le-a încredințat misiunea de a construi umanitatea. În contrast cu progresele constante realizate în favoarea adultului, copiii au rămas uitați și exilați.

Ar putea exista victime fără ca societatea să-și dea seama, victime nevinovate, așa cum s-a recunoscut de către știință, cu aproximativ o jumătate de secol în urmă, când medicina a început să se intereseze de copilărie. Copilăria era total abandonată: nu existau medici specialiști și nici spitale pentru copii. Doar atunci când statisticile au arătat că există o mortalitate infantilă foarte mare în primul an de viață, s-a produs o profundă impresie. Atunci s-a descoperit că, deși, în familii se nășteau mulți copii, puțini supraviețuiau.

Moartea celor mici părea atât de naturală, încât familiile se obișnuiseră, considerând, după o idee difuză, că, în realitate, acei copii nu mureau, ci se ridicau la cer, și era o adevărată pregătire spirituală pentru a accepta cu resemnare că se înrolează în trupa de îngerași pe care Dumnezeu îi dorea lângă El. Erau atât de mulți micuți care mureau din cauza ignoranței și a lipsei de îngrijiri, încât acel fenomen a fost numit «masacrul normal al inocenților».

Odată descoperit acest fapt, s-a organizat rapid o propagandă vastă care a făcut să apară un nou sens al responsabilității în conștiința umană. Nu este de ajuns, s-a spus, ca părinții să dea viață odraslelor: se impunea obligația ca acele vieți să fie salvate, prin mijloacele indicate de știință: părinții trebuia să asigure noi condiții și să primească instruirea necesară pentru igiena infantilă.

Însă copiii nu sufereau doar în sânul familiei; cercetările științifice efectuate în școli au scos la lumină o altă față impresionantă a suferinței acestora. Aceste cercetări s-au efectuat în ultimul deceniu al secolului trecut, în aceeași epocă în care medicina a descoperit și a studiat bolile profesionale la muncitori, punând în lumină primele elemente de igienă socială a muncii care au constituit baza pozitivă a luptei în favoarea muncitorilor. Se recunoaștea atunci că, în afara bolilor infecțioase cauzate de lipsa igienei, copiii sufereau și de bolile infecțioase cauzate de munca lor.

Aceasta se desfășura în școală, unde copiii sunt expuși la un chin obligatoriu impus de societate. Pieptul strâmt, predispus la tuberculoză, se datora obligației de a sta aplecat, multe ore, pe bancă pentru a citi și a scrie; coloana vertebrală se îndoia din cauza acelei poziții forțate, miopia apărea din cauza efortului prelungit de a folosi ochii fără lumină suficientă și, în fine, tot corpul se deforma și suferea din cauza șederii îndelungate în locuri strâmte și aglomerate.

Însă chinul nu era doar fizic: s-a demonstrat că acesta se extindea și la munca mentală. Studiile erau foarte grele, iar copiii, prinși între plictiseală și frică, sufereau de oboseală mentală și epuizare a sistemului nervos. Aveau multe prejudecăți, erau descurajați, melancolici, viciați, fără încredere de sine și fără acea bucurie luminoasă a copilăriei.

Familia nu își dădea seama de această stare a lucrurilor, se preocupa doar ca cei mici să treacă examenele și să fie instruiți cât mai repede posibil, pentru a economisi timp și bani. Nu instruirea în sine, nu asimilarea culturii erau preocuparea familiei, ci răspunsul la apelul social, o obligație externă care costa bani. Ceea ce conta era ca cel mic să ajungă să «posede» pașaportul social în cel mai scurt timp.

Cercetările făcute în acea perioadă în școli au scos la lumină alte lucruri impresionante: mulți copii veneau la școală deja obosiți din cauza muncilor pe care trebuiau să le facă. Unii, înainte de a merge la școală, merseseră pe jos mulți kilometri pentru a distribui lapte

la clienți, alții vânduseră ziare pe străzi, sau munciseră în casă, încât ajungeau ia școală flămânzi și somnoroși, dorind doar să se odihnească. Acești copii nefericiți erau pedepsiți pentru că nu erau atenți și nu înțelegeau explicațiile învățătorilor. Învățătorul, preocupat de responsabilitățile sale și, mai ales, de autoritatea sa, încerca să trezească interesul acelor copii obosiți prin mustrări și să-i facă să asculte prin amenințări. Îi umilea în fața colegilor din cauza incapacității lor și a lipsei de voință. Astfel își petreceau viața acei nefericiți, între exploatarea familiei și pedepsele școlare.

Atât de multă nedreptate au evidențiat acele prime cercetări, încât au generat o adevărată reacție socială, modificându-se astfel, imediat, regulamentele din școli. S-a născut o nouă ramură importantă a medicinii, *igiena școlară*, care exercită o acțiune protectoare și regeneratoare în toate școlile publice din țările civilizate. Medicul și învățătorul se asociază azi, în beneficiul copilului; aceasta a fost prima sancționare socială a unei erori antice și inconștiente a întregii umanității, și a constituit primul pas către răscumpărarea socială a copilăriei.

Dacă privim înapoi, dincolo de această primă salutară trezire, nu se află, de-a lungul istoriei, niciun fapt evident care să releve vreo recunoaștere a drepturilor copilului sau vreo intuiție asupra importanței sale. Și totuși, Cristos, pentru a le indica adulților calea spre împărăția cerurilor și a-i scoate din orbirea lor, a spus, arătând spre copii: «Dacă nu vă veți schimba și nu

veți deveni asemenea copiilor, nu veți intra în împărăția Cerurilor». Însă adultul a continuat să se preocupe doar de convertirea copilului, propunându-se pe sine ca exemplu de perfecțiune. Și se pare că această teribilă orbire a adultului a rămas complet nevindecabilă. Mistere ale sufletului uman. Această orbire este un fenomen universal, la fel vechi ca însăși umanitatea.

În fapt, în toate aspirațiile educative, în toată pedagogia din vechime și până în zilele noastre, cuvântul educație a fost, dintotdeauna, sinonim cu pedeapsa, iar scopul său a fost acela de a supune copilul voinței adultului, acel adult care s-a substituit naturii, punându-și propriile scopuri în locul legilor vieții. Însăși Biblia, în Proverbele lui Solomon, indică oamenilor sarcinile lor ca educatori: «Nu-ți cruța copilul de mustrare, căci dacă-l vei lovi cu nuiaua, nu va muri», deoarece a-l cruța înseamnă a-l urî, adică a vă condamna copii la infern.

Mii de ani s-au scurs iar situația nu s-a schimbat prea mult. La diverse națiuni existau diferite metode de pedepsire a copiilor. De multe ori în colegii se specificau pedepsele folosite, cum ar fi agățarea pe piept de cartoane cu texte defăimătoare, punerea de urechi de măgăruș pe cap și expunerea copilului într-un hol circulat pentru ca cei ce treceau să râdă și să-l insulte. Alte pedepse erau adevărate chinuri fizice: să stea în picioare ore întregi cu fața la colț, astfel încât copilul să nu poată nici să facă, nici să vadă ceva, să obosească și să se plictisească.

O altă pedeapsă consta în a sta în genunchi pe podea cu genunchii goi, sau era bătut și biciuit în public. O formă modernă de rafinare a cruzimii apare în principiul ideal de a reuni familia și școala în același simulacru de educație: principul ce a dus la organizarea școlii și a familiei privind pedeapsa și chinul la care este supus copilul. Elevul pedepsit la școală este obligat să spună acasă acest lucru, pentru ca tatăl să se alăture învățătorului în reproșuri și pedeapsă; apoi, copilul este constrâns să aducă carnetul semnat de tată la școală, pentru a demonstra că autodenunțul s-a produs, că un alt executor a fost informat și că și acesta s-a alăturat, conform principiului, persecutorilor propriului său fiu.

În aceste cazuri nu există nici o apărare posibilă. La ce tribunal ar putea apela copilul, așa cum pot face condamnații pentru orice fel de infracțiune? Pentru el nu există tribunal de apel.

Și unde este dragostea ce ar trebui să servească drept refugiu de consolare pentru copil? Nu există. Școala și familia s-au pus de acord cu privire la pedepsire, pentru că, dacă nu s-ar întâmpla așa, pedeapsa nu ar fi suficient de educativă.

Însă familia nu are nevoie de solicitarea școlii pentru a pedepsi copilul. Cercetări recente cu privire la pedepsele folosite în familii (una dintre cercetări a fost făcută din inițiativa Institutului pentru Educație, anexat Societății Națiunilor) au demonstrat că, până și în zilele noastre, nu există națiune în care copiii să nu fie pedepsiți de familie. Aceste pedepse constau în țipete

violente, insulte verbale, palme și pumni, închiderea copiilor în camere întunecoase pentru a-i speria, amenințări cu cele mai înspăimântătoare pedepse, privarea de mici distracții și divertisment, ce constituie unicele refugii ale micilor sclavi și unica compensație pentru atâtea chinuri suportate inconștient: precum acelea de a merge să se joace cu alți copii sau de a mânca ceva dulce sau vreun fruct. În fine, ca pedeapsă familială mai e și postul impus, mai ales seara: «Treci imediat în pat, fără masă!». Și, astfel, somnul va fi agitat toată noaptea, din cauza supărării și a foamei.

Deși folosirea pedepselor dispare rapid în familiile evoluate și conștiente, totuși, nu dispare în totalitate, iar manierele brutale, vocea amenințătoare și dură constituie tratamentul cel mai comun folosit de adult în raport cu copilul. Se crede că este dreptul natural al adultului să pedepsească copilul, iar mama consideră că este de datoria ei să-i mai aplice câte o palmă.

S-a abolit pedeapsa corporală la adulți pentru că degradează demnitatea umană și e o rușine socială. Dar există vreo grosolănie mai mare decât a insulta și bate un copil?

Este evident, conștiința umanității este cufundată într-un somn profund.

Progresul civilizației nu mai depinde acum de progresul individual, nu provine din flacăra arzătoare a spiritului uman: ci provine de la o mașinărie insensibilă, împinsă de o forță exterioară. Energia sa motrică, precum o imensă putere impersonală, vine din afară,

derivă din întreaga societate, cea care funcționează implacabil. Înainte, tot înainte!

Societatea este precum o garnitură de tren care avansează cu o viteză vertiginoasă către un punct îndepărtat, iar indivizii care o compun pot fi comparați cu călătorii ce dorm în compartimente. Iar acel somn al conștiinței este cel mai dur obstacol care îi împiedică să primească un ajutor vital, o adevărată salvare. Dacă nu s-ar întâmpla așa, lumea ar putea progresa rapid: nu ar exista contrastul periculos dintre viteza tot mai mare a mijloacelor de transport din lumea materială și tot mai profunda rigiditate a spiritului uman. Primul pas, cel mai dificil în orice mișcare socială pentru progresul colectiv, constă în sarcina cumplită de a trezi umanitatea adormită și insensibilă, forțând-o să asculte glasul care o strigă. Astăzi, este absolut necesar ca întreaga societate să-și amintească de copil și de importanța pe care acesta o are, și să meargă urgent la întâlnirea cu el pentru a fi extrasă din marele și periculosul abis în care zace. Este nevoie ca acest abis să dispară și să se construiască o lume adaptată copilului prin recunoașterea drepturilor lui sociale. Cel mai mare delict pe care îl comite societatea este acela de a risipi banii pe care ar trebui să-i folosească în favoarea fiilor săi și nu pentru a-i distruge și a se distruge. Societatea a fost pentru copil ca un tutore care a delapidat patrimoniul ce nu-i aparținea lui, ci celor pe care-i avea în grijă. Adultul cheltuiește și construiește pentru sine, în timp ce e evident că o bună parte din

bogăția sa ar trebui să fie destinată copilului. Acest adevăr este înnăscut în viața însăși, și este demonstrat de animale, chiar și de cele mai umile insecte. De ce furnicile adună alimente? De ce păsările caută mâncare și o duc în cuib? în natură nu există nici un exemplu de adulți care devorează tot și care își abandonează propria odraslă în mizerie.

Pentru copil nu se face nimic: se încearcă doar să se conserve viața vegetativă a corpului. Când societatea risipitoare are o urgentă nevoie de bani, îi sustrage chiar și de la școli, mai ales de la școlile pentru copii mici, refugii ale semințelor vieții, îi sustrage de acolo unde nu există voci care să-i apere. Acesta este unul dintre cele mai nedrepte delicte ale umanității și cea mai absurdă dintre erorile sale. Societatea nu își dă seama că face un dublu dezastru când folosește acei bani pentru a construi instrumente de distrugere: distruge ucigând viața și distruge nepermițându-i să trăiască. Cele două lucruri constituie o eroare unică, pentru că, nefavorizând dezvoltarea vieții, oamenii cresc într-un mod anormal.

Este necesar ca adulții să se organizeze din nou, de această dată nu pentru ei, ci pentru fiii lor; e necesar să ridice vocea în numele unui drept pe care orbirea obișnuită îl face invizibil, dar care, odată rostit, se va impune indiscutabil. Dacă societatea a fost un tutore infidel al copilului, trebuie să-i restituie bunurile sale și să-i redea dreptatea.

Foarte importantă este misiunea pusă în sarcina părinților: numai aceștia pot și trebuie să-și salveze fiii, deoarece posedă mijloacele de a se organiza din punct de vedere social și, astfel, de a acționa în mod practic asupra vieții sociale. Conștiința lor trebuie să înțeleagă forța misiunii pe care natura le-a încredințat-o, misiune care îi situează pe primul loc în societate și care îi face stăpânii tuturor situațiilor materiale, dat fiind faptul că în mâinile lor stă viitorul umanității: viața. Dacă nu vor face așa, se vor comporta precum Pilat.

Pilat ar fi putut să-l salveze pe Iisus, dar nu a făcut-o.

Mulțimea, excitată de credințele vechi, victimă a legilor și obiceiurilor înrădăcinate, reclama viața Mântuitorului, iar Pilat a rămas indecis, nemișcat.

«Ce pot să fac -se gândea el- dacă acestea sunt obiceiurile dominante?...»

Și s-a spălat pe mâini.

Putea să spună: «Nu, nu vreau!» dar n-a zis nimic.

Și ca el acționează părinții de azi în fața obiceiurilor sociale, care sunt puternice și se impun ca o necesitate.

Astfel se naște drama socială a copilului. Societatea, insensibilă la orice fel de responsabilitate, abandonează copilul în grija familiei, iar aceasta, la rândul său, îl încredințează societății care îl închide într-o școală.

Se repetă, astfel, pentru copil situația dramatică a lui Cristos, trimis și retrimis de Irod și Pilat, jonglat între două puteri, fiecare dorind să-l plaseze în responsabilitatea celuilalt.

Nicio voce nu se ridică în apărarea sa, deși există o voce care ar trebui să-l apere, aceea a sângelui, aceea care reprezintă puterea vieții: autoritatea umană a părinților.

Când conștiința părinților se va trezi, nu vor mai face precum Pilat, care, pentru a-l apăra pe Messia i-a negat divinitatea, l-a biciuit și l-a umilit, zicând: *«Ecce homo».*

Acest fapt a fost înregistrat de istorie ca primul episod al patimilor lui Cristos, cu siguranță nu ca apărare în favoarea Sa.

Ecce homo!

Copilul va trece prin Patimile lui Cristos.

La începutul tuturor lucrurilor stă în acel *ecce homo*. Însă, acest om nu mai poartă pe Dumnezeu în el, este ca și cum ar fi gol, a fost deja umilit și biciuit de autoritatea superioară care l-ar fi putut apăra.

Apoi a fost târât de mulțime, de autoritatea socială.

Școala a fost locul unei profunde stări de dezolare pentru copil. Acele clădiri imense par a fi construite pentru o mulțime de persoane adulte. Aici totul este pe proporțiile adultului: ferestrele, ușile, coridoarele lungi, sălile goale și uniforme. Iar înlăuntru, timp de multe generații, copilul a îmbrăcat uniforma neagră, de doliu, de-a lungul întregii copilării. Familia îl lăsa singur, abandonat, la ușa acelei clădiri: acea poartă era, de fapt, o apărare, o separare netă a două câmpuri și două

responsabilități. Iar copilul, plângând și fără speranță, cu inima asuprită de teamă, părea că citește deasupra acelei uși inscripția dantescă: «Mă duc în orașul suferințelor...», în orașul locuit de oameni pierduți, abandonați de Bună voință!

O voce severă și amenințătoare îl invita să intre împreună cu mulți colegi necunoscuți, considerați, toți, niște ființe rele care trebuie să fie pedepsite:

«Vai de voi, suflete depravate!...»

Și încotro ar trebui să meargă?

Va merge încotro va dori acela care comandă și dă ordine. A fost deja clasificat, iar cineva, făcând pe Minosse, cel care, răsucindu-și coada în jurul corpului, indică sufletului blestemat: în Prima, a Doua, a Treia sau a Patra, unde va suferi pedeapsa veșnică și nu de unde există nici o posibilitate de evadare.

Iar, odată intrat în clasa care i-a fost destinată, o învățătoare *închide ușa.* Din acel moment aceasta este stăpâna și doamna, și va comanda acelui grup de suflete, fără martori și fără drept la apel.

Familia și societatea i-au încredințat copilul autorității sale. Oamenii au aruncat în vânt acea sământă demnă de compasiune, iar vântul a făcut-o să cadă acolo. Acele membre tremurânde și delicate trebuie să stea pironite sub bancă pentru mai mult de trei ore de agonie, pentru trei și alte trei, timp de multe zile, luni și ani.

Iată-l, copilul în bancă, sub priviri severe ce obligă cele două picioare și cele două mâini să stea locului,

imobile, sprijinite de bancă, așa cum cuiele îl țineau nemișcat pe Cristos pe cruce. Iar când, în acea minte însetată de cunoaștere și de adevăr, sunt introduse ideile învățătorului, care le face să pătrundă cu forța sau într-un mod considerat de el a fi cel mai bun, acel căpșor umilit de supunere, va părea o coroană cu spini sângerândă.

Acea inimă plină de dragoste va fi străpunsă de neînțelegerea lumii ca de spadă, și amară i se va părea acea cultură oferită pentru a-i potoli setea.

Este pregătit mormântul pentru sufletul său ce nu poate trăi între atâtea prefăcătorii, iar când va fi înmormântat, numeroase gărzi vor veghea ca să nu reînvie.

Însă copilul reînvie mereu și se întoarce, proaspăt și cu zâmbetul pe buze, pentru a trăi în mijlocul oamenilor.

Așa cum a spus Emerson, copilul este eternul Mesia, care se întoarce mereu printre oamenii decăzuți, pentru a-i conduce în împărăția Cerurilor.

CUPRINS